

ASM - CENTRUM BADAŃ I ANALIZ RYNKU Sp. z o.o.

Dział Badań i Analiz

Regionalny Ośrodek
Polityki Społecznej
w Lublinie

DIAGNOZA UŻYWANIA SUBSTANCJI PSYCHOAKTYWNYCH PRZEZ DZIECI I MŁODZIEŻ W WOJEWÓDZTWIE LUBELSKIM

RAPORT KOŃCOWY Z BADANIA

DIAGNOZA UŻYWANIA SUBSTANCJI PSYCHOAKTYWNYCH PRZEZ DZIECI I MŁODZIEŻ W WOJEWÓDZTWIE LUBELSKIM

Opracowany na zlecenie:
Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Lublinie

przez:
ASM Centrum Badań i Analiz Rynku Sp. z o.o.
99- 300 Kutno, ul. Grunwaldzka 5
Tel. 024/355 77 00 ÷ 20
Fax. 024/355 77 01 lub 0

Spis treści:

1. Wprowadzenie	9
1.1 Koncepcja projektu badawczego.....	9
1.2 Kluczowe cele badań	9
1.3 Szczegółowe cele i pytania badawcze	10
1.4 Charakterystyka wykorzystanych metod i technik badawczych	14
1.4.1 Analiza desk research	14
1.4.2 Ankieta audytoryjna	15
1.4.3 Zogniskowany wywiad grupowy.....	15
1.5 Analiza operatu	16
2. Opracowanie wyników badania	18
2.1 Analiza desk research	18
2.1.1 Dynamika zmian w obrębie problemu uzależnień od środków psychoaktywnych i specyfika województwa lubelskiego na jej tle	18
2.1.2 Ograniczenia prawne dostępność do substancji psychoaktywnych w województwie lubelskim33	
2.1.3 Infrastruktura placówek udzielających pomocy dzieciom i młodzieży zagrożonych uzależnieniem i uzależnionych od substancji psychoaktywnych	34
2.2 Analiza wyników badania ilościowego	35
2.2.1 Skala używania substancji psychoaktywnych.....	35
2.2.2 Skutki zażywania substancji psychoaktywnych	43
2.2.3 Problemy związane z zażywaniem środków psychoaktywnych spotykają uczniów	46
2.2.4 Skala używania substancji psychoaktywnych w bezpośrednim otoczeniu uczniów	47
2.2.5 Ocena dostępności substancji psychoaktywnych.....	52
2.2.6 Źródła/kanały dostępu do środków psychoaktywnych, z których korzystają uczniowie? 57	
2.2.7 Ocena stopnia trudności uzależnienia się od poszczególnego rodzaju substancji psychoaktywnych	64
2.2.8 Jak uczniowie oceniają programy profilaktyczne dostępne w szkołach i innych placówkach?	68
2.2.9 Profil społeczno-demograficzny uczniów województwa lubelskiego zagrożonych uzależnieniami od alkoholu	71

2.2.10	Profil społeczno-demograficzny uczniów województwa lubelskiego zagrożonych uzależnieniami od papierosów	84
2.2.11	Profil społeczno-demograficzny uczniów województwa lubelskiego zagrożonych uzależnieniami od narkotyków.....	96
2.2.12	Obraz własnej osoby wśród uczniów	106
2.3	Analiza wyników badania jakościowego	115
2.3.1	<i>Nasila, wzrasta, ale nie ma na terenie szkoły.</i> Poziom występowania, rozpowszechnienia i nasilenia problemów związanych ze spożywaniem przez uczniów substancji psychoaktywnych	115
2.3.2	<i>Jest Internet, to wystarczy.</i> Ocena dostępności substancji psychoaktywnych dla uczniów na terenie województwa lubelskiego	120
2.3.3	<i>Zróznicowane, trudno to podsumować.</i> Profil społeczno-demograficzny uczniów zagrożonych uzależnieniami i uzależnionych	124
2.3.4	<i>Presja grupy w pewnym wieku jest niezaprzeczalna.</i> Czynniki prowadzące do uzależnień od substancji psychoaktywnych wśród uczniów	127
2.3.5	Postawy uczniów wobec substancji psychoaktywnych.....	134
2.3.6	<i>Słowa uczą, przykłady pociągają.</i> Ocena programów profilaktycznych.....	139
3.	Wnioski	147
3.1	Wnioski z analizy ankiety audytoryjnej	147
3.2	Wnioski z analizy badań fokusowych	148
3.3	Rekomendacje eksperckie	149
4.	ANEKS	155
4.1	Kwestionariusz do badania uczniów w ramach ankiety audytoryjnej	155
4.2	Scenariusz FGI z pedagogami szkolnymi	172
4.3	Scenariusz FGI ze specjalistami z zakresu profilaktyki i terapii uzależnień dzieci i młodzieży	175
4.4	Wytyczne do analizy desk research (zgodne z OPZ).....	178
4.5	Źródła wykorzystane do analizy desk research	179

Spis wykresów:

Wykres 1. Spożywanie i ocena dostępności piwa przez młodzież w wieku 15-16 lat w Polsce (%).	20
Wykres 2. Spożywanie i ocena dostępności piwa przez młodzież w wieku 17-18 lat w Polsce (%).	21
Wykres 3. Spożywanie i ocena dostępności wina przez młodzież w wieku 15-16 lat w Polsce (%).	22
Wykres 4. Spożywanie i ocena dostępności wina przez młodzież w wieku 17-18 lat w Polsce (%).	22
Wykres 5. Spożywanie i ocena dostępności wódki przez młodzież w wieku 15-16 lat w Polsce (%).	23
Wykres 6. Spożywanie i ocena dostępności wina przez młodzież w wieku 17-18 lat w Polsce (%).	24
Wykres 7. Spożywanie alkoholu w ciągu ostatnich 12 miesięcy w woj. lubelskim w 2009 (%).	25
Wykres 8. Palenie papierosów kiedykolwiek w życiu – młodzież 15-16 lat (%).	26
Wykres 9. Palenie papierosów kiedykolwiek w życiu – młodzież 17-18 lat w Polsce (%).	27
Wykres 10. Palenie papierosów w ciągu 12 mies. przed badaniem w Polsce – średnia z dwóch kohort – oraz woj. lubelskim - średnia ze szkół ponadpodstawowych (%).	28
Wykres 11. Używanie substancji w czasie ostatnich 12 miesięcy w Polsce wśród młodzieży w wieku 15-16 (%).	29
Wykres 12. Używanie substancji w czasie ostatnich 12 miesięcy w Polsce wśród młodzieży wieku 17-18 (%).	30
Wykres 13. Używanie substancji w czasie ostatnich 30 dni w Polsce wśród młodzieży w wieku 15-16 (%).	30
Wykres 14. Używanie substancji w czasie ostatnich 30 dni w Polsce wśród młodzieży w wieku 17-18 (%).	31
Wykres 15. Używanie marihuany lub haszyszu – województwo lubelskie (%).	32
Wykres 16. Poziom kontaktu z dopalaczami wśród młodzieży w Polsce (%).	33
Wykres 17. Procent odpowiedzi „Tak” na pytanie o używanie danej substancji kiedykolwiek. N=402	36
Wykres 18. Wiek inicjacji.	37
Wykres 19. Częstotliwość zażywania.	38
Wykres 20. Miejsca używania substancji psychoaktywnych.	39
Wykres 21. Rodzaje alkoholi	40

Wykres 23. Rodzaje papierosów N=113.	41
Wykres 24. Rodzaje papierosów N=36.	42
Wykres 25. Subiektywne skutki picia alkoholu N=161.	43
Wykres 26. Odczucia po wypiciu alkoholu N=161.	44
Wykres 27. Odczucia po paleniu papierosów N=113.	45
Wykres 28. Odczucia po zażyciu narkotyków N=36.	46
Wykres 29. Sytuacje problematyczne wywołane zażywaniem substancji psychoaktywnych N=402.	47
Wykres 30. Subiektywna ocena sięgania po środki psychoaktywne w otoczeniu badanych N=402.	48
Wykres 31. Subiektywna ocena skali sięgania po środki psychoaktywne w otoczeniu badanych N=402.	49
Wykres 32. Ocena zachowań nauczycieli N=402.	50
Wykres 33. Ocena występowania problemu używania substancji psychoaktywnych w szkole badanego N=402.	51
Wykres 34. Subiektywna ocena skali sięgania po środki psychoaktywne w otoczeniu badanych N=402.	52
Wykres 35. Subiektywna ocena dostępności środków psychoaktywnych dla osób w wieku badanego N=402.	53
Wykres 35. Subiektywna ocena dostępności narkotyków w szkole badanego N=402.	54
Wykres 36. Ocena łatwości kupna narkotyków N=402.	55
Wykres 37. Ocena możliwości kupna narkotyków N=402.	55
Wykres 38. Najpopularniejsze miejsca dystrybucji narkotyków N=402.	56
Wykres 39. Kupowanie alkoholu.	57
Wykres 40. Miejsca nabywania alkoholu. N=70	58
Wykres 41. Kupowanie papierosów.	59
Wykres 42. Miejsca nabywania papierosów. N=55	60
Wykres 43. Kupowanie narkotyków.	61
Wykres 44. Miejsca nabywania narkotyków. N=13	62
Wykres 45. Finansowanie zakupu substancji psychoaktywnych.	63
Wykres 46. Subiektywna ocena szkodliwości substancji psychoaktywnych. N=402	64
Wykres 47. Subiektywna ocena społecznej atrakcyjności. N=402	65
Wykres 48. Akceptacja używania substancji psychoaktywnych. N=402	66

Wykres 49. Świadomość uczniów na temat konsekwencji związanych z zażywaniem substancji psychoaktywnych i uzależnień. N=402	67
Wykres 50. Programy profilaktyczne w szkołach. N=402	68
Wykres 51. Ocena programów profilaktycznych przez uczniów. N=402	69
Wykres 52. Ranking atrakcyjności typów programów profilaktycznych wśród młodzieży. N=402	70
Wykres 53. Ranking instytucji postrzeganych jako mogące pomóc w przypadku problemów. N=402	71
Wykres 54. Spożywanie alkoholu wśród młodzieży a wiek.	72
Wykres 55. Spożywanie alkoholu wśród młodzieży a pełnoletniość.	73
Wykres 56. Spożywanie alkoholu wśród młodzieży a typ szkoły.	74
Wykres 57. Spożywanie alkoholu wśród młodzieży a płeć.	75
Wykres 58. Spożywanie alkoholu wśród młodzieży a wielkość miejscowości.	76
Wykres 59. Spożywanie alkoholu wśród młodzieży a sytuacja rodzinna.	77
Wykres 60. Spożywanie alkoholu wśród młodzieży a relacje z rodzicami/opiekunami.	78
Wykres 61. Spożywanie alkoholu wśród młodzieży a posiadanie rodzeństwa.	79
Wykres 62. Spożywanie alkoholu wśród młodzieży a relacje z rodzeństwem.	80
Wykres 63. Spożywanie alkoholu wśród młodzieży a liczba osób w gospodarstwie domowym.	81
Wykres 64. Spożywanie alkoholu wśród młodzieży a samoocena sytuacji materialnej rodziny.	82
Wykres 65. Spożywanie alkoholu wśród młodzieży a sposoby spędzania wolnego czasu.	83
Wykres 66. Spożywanie alkoholu wśród młodzieży a kontrola rodzicielska.	84
Wykres 67. Palenie papierosów wśród młodzieży a wiek.	85
Wykres 68. Palenie papierosów wśród młodzieży a pełnoletniość.	85
Wykres 69. Palenie papierosów wśród młodzieży a typ szkoły.	86
Wykres 70. Palenie papierosów wśród młodzieży a płeć.	87
Wykres 71. Palenie papierosów wśród młodzieży a wielkość miejscowości.	88
Wykres 72. Palenie papierosów wśród młodzieży a sytuacja rodzinna.	89
Wykres 73. Palenie papierosów wśród młodzieży a relacje z rodzicami/opiekunami.	90
Wykres 74. Palenie papierosów wśród młodzieży a posiadanie rodzeństwa.	91
Wykres 75. Palenie papierosów wśród młodzieży a relacje z rodzeństwem.	92
Wykres 76. Palenie papierosów wśród młodzieży a liczba osób w gospodarstwie domowym.	93
Wykres 77. Palenie papierosów wśród młodzieży a samoocena sytuacji materialnej rodziny.	93

Wykres 78. Palenie papierosów wśród młodzieży a sposoby spędzania wolnego czasu.	94
Wykres 79. Palenie papierosów wśród młodzieży a kontrola rodzicielska.	95
Wykres 80. Używanie narkotyków wśród młodzieży a wiek.	96
Wykres 81. Używanie narkotyków wśród młodzieży a pełnoletniość.	97
Wykres 82. Używanie narkotyków wśród młodzieży a typ szkoły.	98
Wykres 83. Używanie narkotyków wśród młodzieży a płeć.	99
Wykres 84. Używanie narkotyków wśród młodzieży a wielkość miejscowości.	100
Wykres 85. Używanie narkotyków wśród młodzieży a sytuacja rodzinna.	100
Wykres 86. Używanie narkotyków wśród młodzieży a relacje z rodzicami/opiekunami.	101
Wykres 87. Używanie narkotyków wśród młodzieży a posiadanie rodzeństwa.	102
Wykres 88. Używanie narkotyków wśród młodzieży a relacje z rodzeństwem.	102
Wykres 89. Używanie narkotyków wśród młodzieży a liczba osób w gospodarstwie domowym.	103
Wykres 90. Używanie narkotyków wśród młodzieży a samoocena sytuacji materialnej rodziny.	104
Wykres 91. Używanie narkotyków wśród młodzieży a sposoby spędzania wolnego czasu.	105
Wykres 92. Używanie narkotyków wśród młodzieży a kontrola rodzicielska.	106
Wykres 93. Obraz własny a używanie substancji psychoaktywnych – grupa rówieśnicza.	107
Wykres 94. Obraz własny a używanie substancji psychoaktywnych – subiektywne miejsce w grupie rówieśniczej.	108
Wykres 95. Obraz własny a używanie substancji psychoaktywnych – poczucie własnej wartości.	109
Wykres 96. Obraz własny a używanie substancji psychoaktywnych – poczucie własnej wartości w porównaniu do innych.	110
Wykres 97. Obraz własny a używanie substancji psychoaktywnych – samoocena.	111
Wykres 98. Obraz własny a używanie substancji psychoaktywnych – samoocena.	112
Wykres 99. Obraz własny a używanie substancji psychoaktywnych – poczucie wspólnoty.	113
Wykres 100. Obraz własny a używanie substancji psychoaktywnych – poczucie wspólnoty.	114

1. Wprowadzenie

Badanie zostało wykonane przez firmę ASM – Centrum Badań i Analiz Rynku z siedzibą w Kutnie na zlecenie Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Lublinie w ramach Wojewódzkiego Programu Przeciwdziałania Narkomanii i HIV/AIDS na lata 2011-2015 i jest finansowane ze środków Budżetu Województwa Lubelskiego.

1.1 Koncepcja projektu badawczego

Naczelnym celem stawianym przed niniejszym projektem badawczym jest dokonanie diagnozy rozpowszechnienia dostępności i stosowania substancji psychoaktywnych wśród dzieci i młodzieży w województwie lubelskim.

Substancje psychoaktywne to pojęcie zbiorcze określające środki, działania których skutkiem może być wywoływanie zmiany stanów świadomości oraz uzależnienie (np. alkohol, nikotyna, narkotyki, leki, tzw. „dopalacze”).

1.2 Kluczowe cele badań

- A. Ocena poziomu występowania, rozpowszechnienia i nasilenia problemów związanych z alkoholem, papierosami (w tym e-papierosy), używaniem narkotyków lub innych substancji powodujących zmienione stany świadomości, w tym leków, stosowaniem tzw. „dopalaczy” wśród uczniów szkół podstawowych (kl. V i VI), gimnazjalnych (kl. I-III) i ponadgimnazjalnych (kl. I-III) województwa lubelskiego.
- B. Ocena dostępności ww. substancji psychoaktywnych dla uczniów ww. typów szkół na terenie województwa lubelskiego, w tym: wpływ ograniczeń prawnych, infrastruktura (wpływ na możliwość zakupu substancji legalnych i nielegalnych), punkty sprzedaży alkoholu i papierosów, e-papierosy, sklepy z dopalaczami, i ich wpływ na rozwój zachowań prowadzących do uzależnień.
- C. Określenie subiektywnego stopnia dostępności narkotyków, papierosów i innych substancji psychoaktywnych oraz alkoholu w środowiskach młodzieżowych.
- D. Określenie profilu społecznego i demograficznego uczniów szkół podstawowych (kl. V i VI), gimnazjalnych (kl. I-III) i ponadgimnazjalnych (kl. I-III) województwa lubelskiego zagrożonych uzależnieniami od substancji psychoaktywnych i uzależnionych.

- E. Charakterystyka czynników prowadzących do uzależnień od substancji psychoaktywnych wśród uczniów szkół podstawowych (kl. V i VI), gimnazjalnych (kl. I-III) i ponadgimnazjalnych (kl. I-III) województwa lubelskiego, w tym: czynniki i grupy ryzyka uzależnień, przyczyny sięgania po substancje psychoaktywne, zakres szkód.
- F. Postawy uczniów ww. typów szkół wobec substancji psychoaktywnych, w tym: legalnych i nielegalnych, zakres wiedzy nt. skutków zażywania, zagrożeń związanych z uzależnieniami, wpływu poszczególnych substancji na zdrowie.
- G. Ocena programów profilaktycznych przez dzieci i młodzież szkolną dostępnych w szkołach i innych placówkach.
- H. Ocena programów profilaktycznych przez pedagogów szkolnych i nauczycieli.
- I. Sformułowanie rekomendacji dla polityki społecznej i zdrowotnej dotyczących uczniów ww. typów szkół uzależnionych oraz zagrożonych uzależnieniami od substancji psychoaktywnych – ww. rekomendacje zostaną sformułowane przez niezależnego eksperta zajmującego się problematyką uzależnień.

1.3 Szczegółowe cele i pytania badawcze

- I. **Cel szczegółowy:** Ocena poziomu występowania, rozpowszechnienia i nasilenia problemów związanych z alkoholem, papierosami (w tym e-papierosy), używaniem narkotyków lub innych substancji powodujących zmienione stany świadomości, w tym leków, stosowaniem tzw. „dopalaczy” wśród uczniów szkół podstawowych (kl. V i VI), gimnazjalnych (kl. I-III) i ponadgimnazjalnych (kl. I-III) województwa lubelskiego.

Pytanie ogólne: Jak ocenia się poziom występowania, rozpowszechnienia i nasilenia problemów związanych z alkoholem, papierosami (w tym e-papierosy), używaniem narkotyków lub innych substancji powodujących zmienione stany świadomości, w tym leków, stosowaniem tzw. „dopalaczy” wśród uczniów szkół podstawowych (kl. V i VI), gimnazjalnych (kl. I-III) i ponadgimnazjalnych (kl. I-III) województwa lubelskiego z uwzględnieniem legalnych i nielegalnych środków psychoaktywnych.

Pytania szczegółowe:

- Jaka jest skala używania substancji psychoaktywnych (ogólnie oraz w zależności od wieku ucznia oraz typu substancji psychoaktywnej)? – wiek inicjacji, częstotliwość zażywania.
- Jakie są skutki zażywania substancji psychoaktywnych (ogólnie oraz w zależności od wieku ucznia oraz typu substancji psychoaktywnej)?
- Jakiego rodzaju problemy związane z zażywaniem środków psychoaktywnych spotykają uczniów?
- Jaka jest skala używania substancji psychoaktywnych w bezpośrednim otoczeniu uczniów?
- Czy legalność bądź nielegalność dostępności do poszczególnych rodzajów środków psychoaktywnych wpływa na ich popularność stosowania wśród uczniów?

II. **Cel szczegółowy:** Ocena dostępności ww. substancji psychoaktywnych dla uczniów ww. typów szkół na terenie województwa lubelskiego, w tym: wpływ ograniczeń prawnych, infrastruktura (wpływ na możliwość zakupu substancji legalnych i nielegalnych), punkty sprzedaży alkoholu i papierosów, e-papierosy, sklepy z dopalaczami, i ich wpływ na rozwój zachowań prowadzących do uzależnień.

Pytanie ogólne: Jaka jest ocena dostępności legalnych i nielegalnych substancji psychoaktywnych dla uczniów na terenie województwa lubelskiego?

Pytania szczegółowe:

- Jak jest sąsiedztwo infrastrukturalne szkół (punkty dystrybucji substancji psychoaktywnych, miejsca spotkań młodzieży) pod względem wpływu na możliwość zakupu substancji legalnych i nielegalnych?
- Czy sąsiedztwo infrastrukturalne szkół (punkty dystrybucji substancji psychoaktywnych, miejsca spotkań młodzieży) wpływa na rozwój zachowań prowadzących do uzależnień?
- Jakie są ograniczenia prawne związane z dystrybucją substancji psychoaktywnych?
- Czy ograniczenia prawne wpływają na rozwój zachowań prowadzących do uzależnień?
- Jak wygląda kwestia dostępu do środków psychoaktywnych biorąc pod uwagę osoby dystrybuujące te substancje (zarówno sprzedawców w sklepach – czy przestrzegają prawa, jak i dilerów - ich obecność w miejscach, gdzie przebywa młodzież)?
- Jak przedstawia się kwestia społecznego przyzwolenia na korzystanie z substancji psychoaktywnych? Czy jest to temat tabu w rodzinie i społeczności?
- Jakie działania prowadzą szkoły, aby ograniczać dostęp uczniów do dystrybutorów środków psychoaktywnych?

- Jakie działania prowadzą władze (np. gminne, miejskie), aby ograniczać dostęp uczniów do dystrybutorów środków psychoaktywnych?

III. **Cel szczegółowy:** Określenie subiektywnego stopnia dostępności narkotyków, papierosów i innych substancji psychoaktywnych oraz alkoholu w środowiskach młodzieżowych.

Pytanie ogólne: Jak przedstawia się stopień dostępności do substancji psychoaktywnych w środowiskach młodzieżowych w subiektywnych odczuciach respondentów?

Pytania szczegółowe:

- Jak przedstawia się ocena przez uczniów, nauczycieli, pedagogów, specjalistów poziomu trudności dotarcia do i zdobycia różnego rodzaju środków psychoaktywnych w środowiskach młodzieżowych?
- Jakie są źródła/kanały dostępu do środków psychoaktywnych, z których korzystają uczniowie?
- Jaka jest świadomość i wiedza uczniów, nauczycieli, pedagogów i specjalistów na temat źródeł dostępu do substancji psychoaktywnych?
- Jakie są źródła finansowania zakupu środków psychoaktywnych?

IV. **Cel szczegółowy:** Określenie profilu społecznego i demograficznego uczniów szkół podstawowych (kl. V i VI), gimnazjalnych (kl. I-III) i ponadgimnazjalnych (kl. I-III) województwa lubelskiego zagrożonych uzależnieniami od substancji psychoaktywnych i uzależnionych.

Pytanie ogólne: Jak przedstawia się profil społeczno-demograficzny uczniów województwa lubelskiego zagrożonych uzależnieniami od substancji psychoaktywnych i uzależnionych?

Pytania szczegółowe:

- Jaki jest model rodziny, w której wychowywany jest uczeń?
- Jakie są warunki życia uczniów? (sytuacja ekonomiczna, mieszkaniowa)
- Jakie jest wykształcenie rodziców/opiekunowie prawnych uczniów?
- Czy w rodzinach uczniów występują problemy związane z używaniem środków psychoaktywnych?
- Jak przedstawiają się kontakty uczniów z najbliższymi osobami?
- Jakie są formy spędzania czasu wolnego przez uczniów?
- Jak przedstawiają się kontakty uczniów z rówieśnikami?
- Jaki jest obraz własnej osoby wśród uczniów?

- V. **Cel szczegółowy:** Charakterystyka czynników prowadzących do uzależnień od substancji psychoaktywnych wśród uczniów szkół podstawowych (kl. V i VI), gimnazjalnych (kl. I-III) i ponadgimnazjalnych (kl. I-III) województwa lubelskiego, w tym: czynniki i grupy ryzyka uzależnień, przyczyny sięgania po substancje psychoaktywne, zakres szkód.

Pytanie ogólne: Jakie czynniki prowadzą do uzależnień od substancji psychoaktywnych wśród uczniów województwa lubelskiego?

Pytania szczegółowe:

- Jakie są motywy sięgania po substancje psychoaktywne przez uczniów?
- Jakie są czynniki szczególnie wpływające na ryzyko sięgnięcia po substancje psychoaktywne?
- Jakie skutki odczuwają uczniowie po zażyciu substancji psychoaktywnych?
- Jakie negatywne sytuacje bywają konsekwencjami sięgania po środki psychoaktywne przez uczniów?

- VI. **Cel szczegółowy:** Postawy uczniów ww. typów szkół wobec substancji psychoaktywnych, w tym: legalnych i nielegalnych, zakres wiedzy nt. skutków zażywania, zagrożeń związanych z uzależnieniami, wpływu poszczególnych substancji na zdrowie.

Pytanie ogólne: Jakie są postawy uczniów wobec legalnych i nielegalnych substancji psychoaktywnych i ich wiedza na temat skutków i zagrożeń związanych z ich zażywaniem i uzależnieniami?

Pytania szczegółowe:

- Jak uczniowie oceniają stopień trudności uzależnienia się od poszczególnego rodzaju substancji psychoaktywnych?
- Jaka jest świadomość i wiedza uczniów na temat szkód w organizmie wywołanych w wyniku okazynego/jednorazowego używania różnego typu substancji psychoaktywnych?
- Jaka jest świadomość i wiedza uczniów na temat szkód w organizmie wywołanych w wyniku długotrwałego używania różnego typu substancji psychoaktywnych?
- Jaka jest świadomość i wiedza uczniów na temat konsekwencji związanych z zażywaniem substancji psychoaktywnych i uzależnień?

- VII. **Cel szczegółowy:** Ocena programów profilaktycznych przez dzieci i młodzież szkolną dostępnych w szkołach i innych placówkach.

Pytanie ogólne: Jak uczniowie oceniają programy profilaktyczne dostępne w szkołach i innych placówkach?

Pytania szczegółowe:

- Jaki jest poziom wiedzy uczniów na temat programów profilaktycznych?
- Jaki jest stopień uczestnictwa uczniów w programach profilaktycznych?
- Jak uczniowie oceniają dostępność programów profilaktycznych?
- Jak uczniowie oceniają skuteczność programów profilaktycznych?
- Jaki jest poziom wiedzy i świadomości uczniów na temat źródeł pomocy w przypadku problemów z substancjami psychoaktywnymi?

VIII. **Cel szczegółowy:** Ocena programów profilaktycznych przez pedagogów szkolnych i nauczycieli.

Pytanie ogólne: Jak pedagodzy i nauczyciele oceniają programy profilaktyczne dostępne w szkołach i innych placówkach?

Pytania szczegółowe:

- Jaki jest poziom wiedzy pedagogów i nauczycieli na temat programów profilaktycznych?
- Jaki jest stopień uczestnictwa uczniów w programach profilaktycznych?
- Jak pedagodzy i nauczyciele oceniają dostępność programów profilaktycznych?
- Jak pedagodzy i nauczyciele oceniają skuteczność programów profilaktycznych?

1.4 Charakterystyka wykorzystanych metod i technik badawczych

1.4.1 Analiza desk research

Analiza typu desk research to często przygotowawcza metoda badań, która polega na poszukiwaniu informacji w źródłach już istniejących, a więc wykorzystaniu dostępnych już danych, jak np. publikacje naukowe, raporty, biuletyny, bazy danych, katalogi, strony www itp. Są to badania, które nie wymagają pracy w terenie (stąd ich anglojęzyczna nazwa „badań gabinetowych”). W celu przeprowadzenia badań tą metodą nie buduje się kwestionariuszy ankietowych, nie są potrzebni ankieterzy i koordynatorzy. Przed wykorzystaniem danych w badaniu są one analizowane pod kątem wiarygodności, rzetelności i aktualności. Część danych w kolejnych etapach badań jest empirycznie weryfikowana. Wadą metody *desk research* jest to, że dostępne informacje zazwyczaj nie odpowiadają w pełni na postawiony problem badawczy, a dostęp do odpowiednich danych jest często ograniczony, natomiast same dane mogą być nieaktualne. Dlatego najczęściej metoda ta jest

tylko jednym z elementów procesu badawczego. W zależności od celu i przedmiotu badania *desk research* może służyć jako badanie właściwe lub jako rozpoznawcze – poprzedzające np. badania ankietowe.

1.4.2 Ankieta audytoryjna

Ankieta audytoryjna to jedna z technik badań społecznych, marketingowych i ewaluacyjnych. Polega na zebraniu informacji w określonej przestrzeni, zazwyczaj w pomieszczeniu, które w jakiś sposób związane jest z badaną kategorią (na potrzeby przedmiotowego projektu była to klasa szkolna) wybranej lub wylosowanej grupy osób i rozdaniu im ankiet do wypełnienia.

W badaniu audytoryjnym wzięli udział uczniowie, uczęszczający do trzech typów szkół z województwa lubelskiego. Próba podzielona była więc na trzy podgrupy, w których znajdowali się uczniowie szkół podstawowych, gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych. Dodatkowo wprowadzono rozróżnienie klas wielkości miejscowości szkół – miasta powiatowe, miasta do 50 tys. mieszkańców i gminy.

1.4.3 Zogniskowany wywiad grupowy

Wywiad grupowy zogniskowany (ang. *Focus group interview*, FGI) jest to dyskusja prowadzona przez specjalnie przygotowaną osobę (moderatora) na podstawie scenariusza zawierającego kluczowe wątki badawcze. Grupa badana składa się z 8-12 osób siedzących przy jednym owalnym stole. Ułożenie to ma zagwarantować możliwość, by wszyscy uczestnicy w trakcie sesji fokusowej mogli siebie wzajemnie widzieć. Tzw. fokusy dostarczają informacji takiego typu, którego nie sposób zdobyć w badaniach ilościowych. Jednym z celów bowiem jest obserwacja przez moderatora dynamiki dyskusji w grupie, a więc tego, jak uczestnicy badań wpływają na swoje opinie. Dobrze przeszkolony, doświadczony moderator potrafi wydobyć z badanych ich prawdziwe autentyczne opinie, postawy i odczucia na temat badanych kwestii. Ankieter przeprowadzając z respondentem wywiad kwestionariuszowy zadaje pytania w sposób "bezosobowy", nie stara się nawiązać z badanym interakcji. Natomiast moderator stara się stworzyć w grupie fokusowej atmosferę normalnej rozmowy, dlatego informacje, jakich udzielają respondenci są w odpowiedni sposób przez moderatora pogłębiane.

W niniejszym badaniu zgodnie z wolą zleceniodawcy przeprowadzono dwa zogniskowane wywiady grupowe, które odbyły się w Lublinie i uczestniczyli w nich pedagodzy z lubelskich szkół oraz specjaliści ds. uzależnień z lubelskich ośrodków terapii i profilaktyki antyuzależnieniowej.

1.5 Analiza operatu

Dobór próby do badań ilościowych dokonany został dokonany w sposób celowy w oparciu o dwie zmienne: typ szkoły oraz jej lokalizację. Z uwagi na to, że wyniki badania miały być reprezentatywne dla całego województwa lubelskiego zdefiniowane zostały poniższe porcje wielkości podgrup badawczych. Grupa badawcza zgodnie z wytycznymi z zamówienia zleceniodawcy wyniosła 400 respondentów.

Tabela 1. Struktura próby w badaniu audytoryjnym pod względem typów badanych placówek

Typ placówki	Liczba respondentów
Szkoły podstawowe	175
Gimnazja	101
Szkoły ponadgimnazjalne	124
Suma	400

Najwięcej w próbie znalazło się respondentów ze szkół podstawowych – 175 osób. Następnie ze szkół ponadgimnazjalnych – 124 osób i w końcu z gimnazjów – 101 osób.

Pod względem zróżnicowania lokalizacji badanych szkół dobrano zgodnie z zamówieniem zleceniodawcy grupę, w której znalazły się:

- dwa miasta powiatowe, gdzie badaniu poddano uczniów wszystkich typów szkół
- dwa miasta do 50 000 mieszkańców, gdzie badaniu poddano uczniów wszystkich typów szkół
- trzy gminy, gdzie badaniu poddano uczniów szkół podstawowych i gimnazjów.

Tabela 2. Struktura horyzontalna rozmieszczenia badanych placówek z uwzględnieniem ich typów

Lokalizacja			Liczba uczniów
Miasta powiatowe	Lublin	Szkoła podstawowa	25
		Gimnazjum	15
		Szkoła ponadgimnazjalna	25
	Biała Podlaska	Szkoła podstawowa	25
		Gimnazjum	15
		Szkoła ponadgimnazjalna	25
Miasta do 50 000 mieszkańców	Łuków	Szkoła podstawowa	25
		Gimnazjum	15
		Szkoła ponadgimnazjalna	25
	Tomaszów Lubelski	Szkoła podstawowa	25
		Gimnazjum	14
		Szkoła ponadgimnazjalna	25
Gminy	Gmina Parczew	Szkoła podstawowa	25
		Gimnazjum	14
		Szkoła ponadgimnazjalna	0
	Gmina Urszulin	Szkoła podstawowa	25
		Gimnazjum	14
		Szkoła ponadgimnazjalna	0
	Gmina Kazimierz Dolny	Szkoła podstawowa	25
		Gimnazjum	14
		Szkoła ponadgimnazjalna	24

2. Opracowanie wyników badania

2.1 Analiza desk research

2.1.1 Dynamika zmian w obrębie problemu uzależnień od środków psychoaktywnych i specyfika województwa lubelskiego na jej tle

Przegląd dynamiki zmian na w latach 2007 - 2012 dotyczących problemu uzależnień od środków psychoaktywnych w województwie lubelskim został oparty na następujących raportach:

- Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną - raport z ogólnopolskich badań ankietowych zrealizowanych w 2007 r.
- Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną raport z ogólnopolskich badań ankietowych zrealizowanych w 2011 r.
- Diagnoza używania substancji psychoaktywnych przez dzieci i młodzież województwa lubelskiego 2009.
- Problemy związane z narkotykami, ich używaniem, rynkiem oraz realizacją ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii na terenie województwa lubelskiego w 2008 roku.

Przywołane powyżej badania zostały zrealizowane na następujących próbach:

Tytuł raportu	2007	2008	2009	2011
Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną raport z ogólnopolskich badań ankietowych zrealizowanych w 2011 r.				5 316
Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną raport z ogólnopolskich badań ankietowych zrealizowanych w 2007 r.	4 480			
Problemy związane z narkotykami, ich używaniem, rynkiem oraz realizacją ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii na terenie województwa lubelskiego w 2008 roku		1 500	1 575	

W raportach autorstwa Janusza Sierosławskiego wykonywanych w ramach Europejskiego Programu Badań Ankietowych w Szkołach ESPARD (2007 i 2011) badano młodzież szkolną w wieku 15-18, natomiast wyniki prezentowane są w rozbiciu na kohorty: 15-16 i 17-18. W raporcie, do zbierania danych posłużono się metodą ankiety audytoryjnej, w której pytano młodzież o różne aspekty związane z używaniem i dostępnością tytoniu, alkoholu oraz innych substancji psychoaktywnych (w tym nielegalnych).

Z kolei raport „Problemy związane z narkotykami, ich używaniem, rynkiem oraz realizacją ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii na terenie województwa lubelskiego w 2008 roku” skupia się wyłącznie na problemie narkotyków oraz bardzo szczegółowo na aspektach związanych z walką ze skutkami. Niestety nie zawiera wielu informacji na temat trendów. Niemniej niektóre dane z raportu zostały porównane z raportem ogólnopolskim – dotyczy to tych wskaźników, gdzie można mówić o względnej porównywalności metodologii.

Dane dotyczące używania alkoholu i papierosów na terenie województwa lubelskiego zostały zaczerpnięte również z raportu „Diagnoza używania substancji psychoaktywnych przez dzieci i młodzież województwa lubelskiego 2009”. W tym przypadku również mamy głównie z socjologicznym zdjęciem zjawiska w jednym momencie, ale niektóre wyniki dało się porównać z badaniem ogólnopolskim.

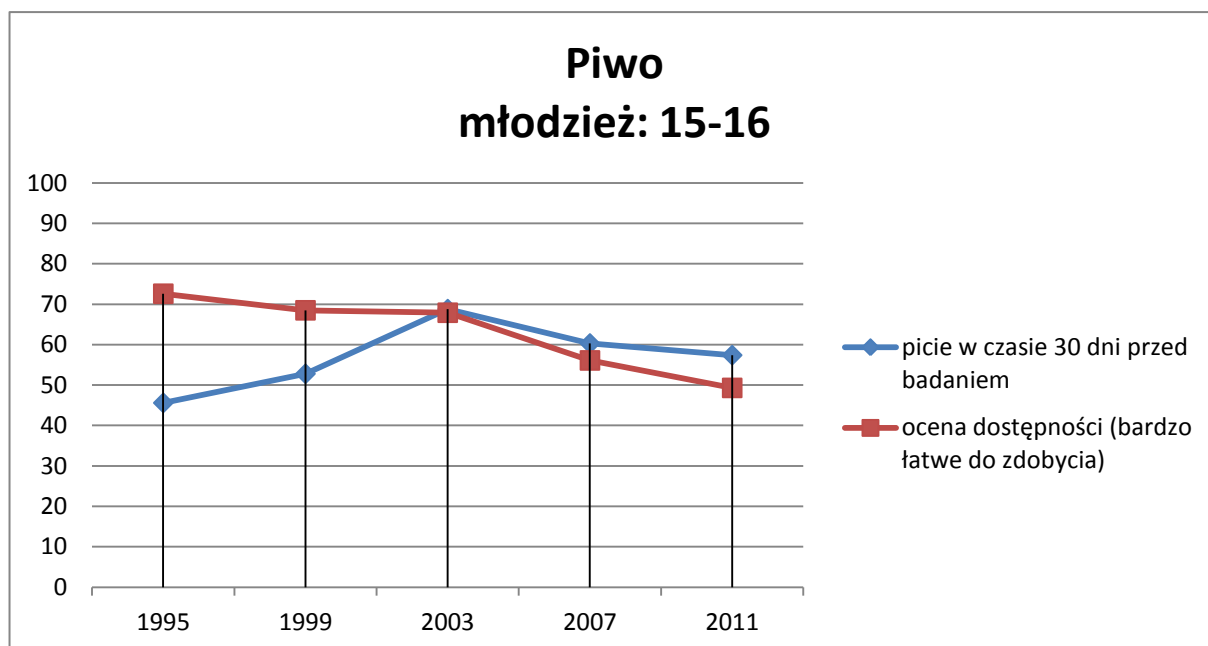
Alkohol

Dane prezentowane w raporcie ESPARD z roku 2011 porównywane są przede wszystkim do poprzedniej fali badania (2007), ale też do jeszcze wcześniejszych. W niektórych przypadkach uznaliśmy za stosowne przytoczyć wnioski wykraczające poza ramy czasowe 2007-2012, ponieważ daje to lepszy ogląd trendów w obrębie interesujących nas zjawisk. Czytamy na przykład, że *„w poprzednim czteroleciu (2003- 2007) zaobserwowano tendencję do spadku wskaźników używania alkoholu przez młodzież po stabilizacji w latach 1999-2003 i po silnym wzroście w latach 1995-1999”*. (Sierosławski 2011, s. 5) Odniesienie zatem do lat wcześniejszych pozwala nam wytyczyć długookresową linię trendu spożywania alkoholu przez młodzież w Polsce.

W przypadku piwa w latach 2007 – 2011 mamy do czynienia ze spadkiem spożycia piwa przez młodzież w wieku 15-16 i ustabilizowaniu się na poziomie blisko 80% w przypadku młodzieży 17-18.

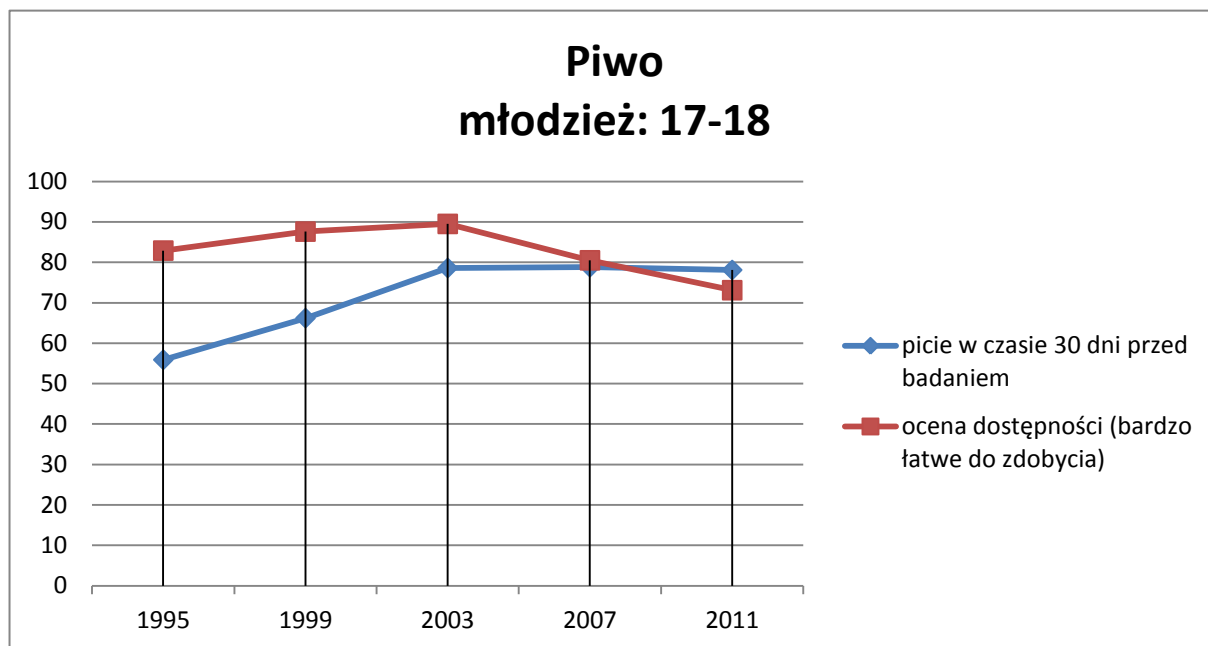
Wykres 1. Spożywanie i ocena dostępności piwa przez młodzież w wieku 15-16 lat w Polsce (%).

W obu grupach wiekowych spada ocena dostępności, przy czym w przypadku młodzieży ze starszej kohorty ten spadek rozpoczął się dopiero po roku 2003, natomiast w kohorcie młodszej maleje od początku badania (czyli do roku 1995). Interesujące, że w roku 2011 w obu kohortach wiekowych odsetek pijących piwo w ciągu 30 dni przed badaniem był większy niż uważających piwo za bardzo łatwe do zdobycia.

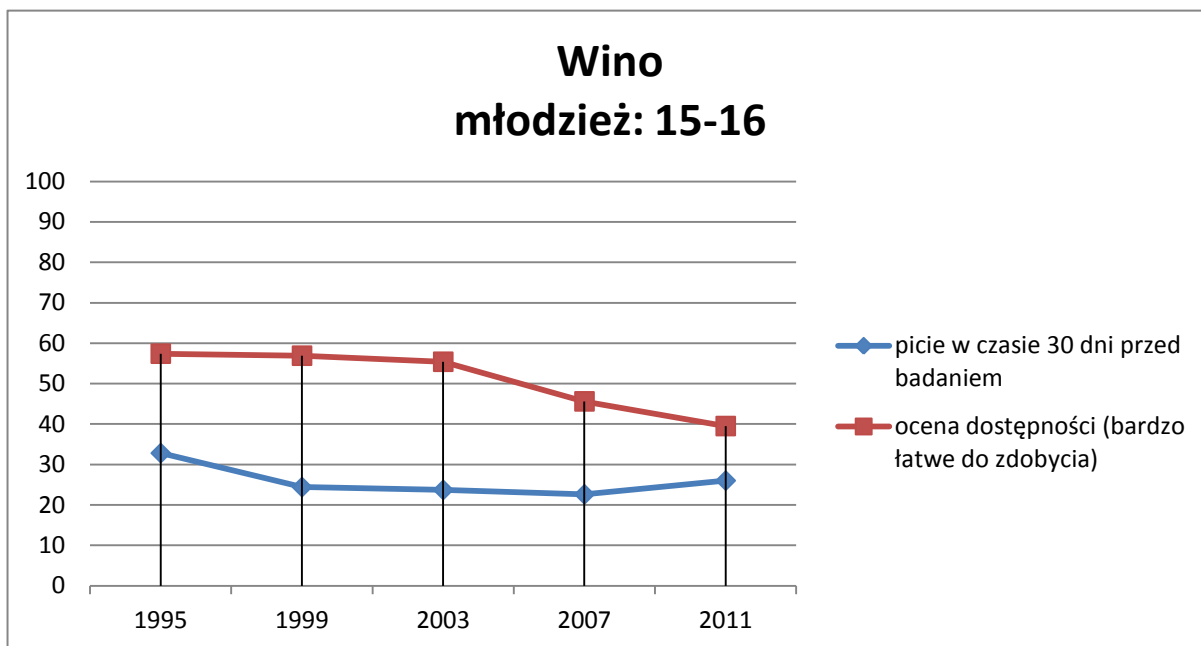
Wykres 2. Spożywanie i ocena dostępności piwa przez młodzież w wieku 17-18 lat w Polsce (%).

Inaczej relacja dostępności i spożycia wygląda w przypadku wina. W badaniu niestety nie rozróżniono win gronowych i owocowych, co może mieć duże znaczenie chociażby ze względu na generalnie różną kulturę picia tych dwóch alkoholi, a co za tym idzie, na potencjalną atrakcyjność w oczach młodzieży. W obu kohortach odsetek młodzieży deklarującej picie piwa w ciągu 30 dni przed badaniem był trochę wyższy niż odsetek oceniających dostępność jako bardzo łatwą. W latach 2007-2011 dwa w/w wskaźniki zbliżyły się w wartościach do siebie. Wcześniej częściej deklarowano łatwą dostępność niż picie. To by oznaczało, że do roku 2007 piwo było mniej atrakcyjnym alkoholem, bo według istotnej części badanych, był łatwo dostępny a mimo to nie sięgano po niego.

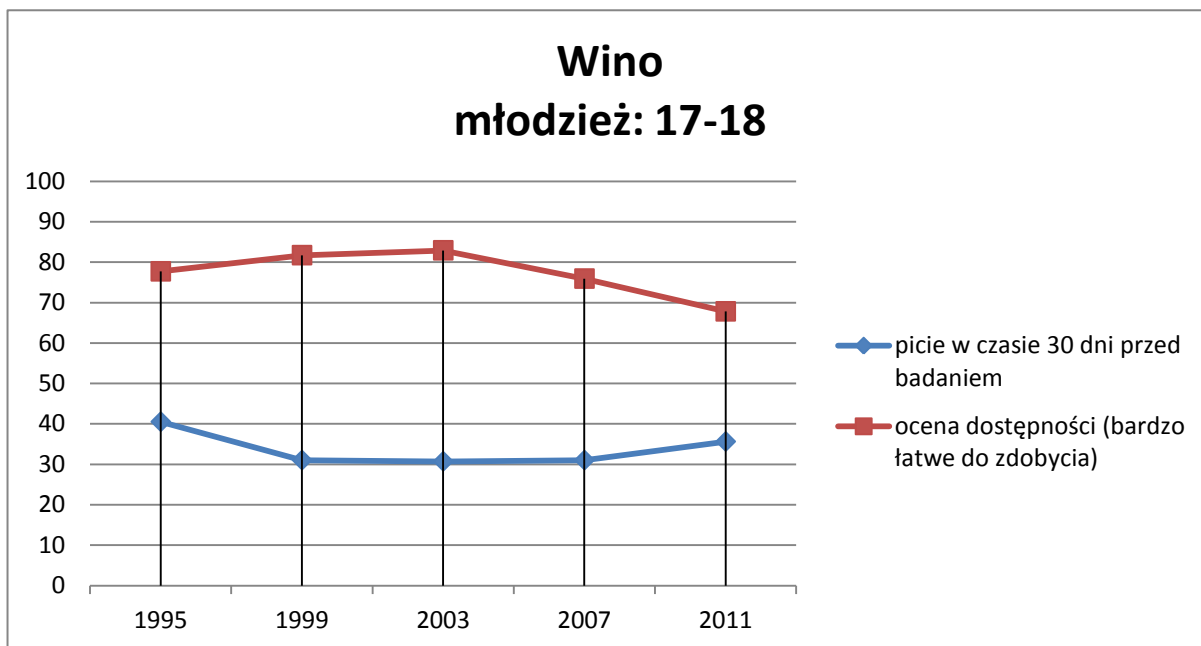

Wykres 3. Spożywanie i ocena dostępności wina przez młodzież w wieku 15-16 lat w Polsce (%).

Warto jednak zauważyć, że po roku 2003 ocena dostępności spada, podczas, gdy odsetek pijących utrzymuje się na stałym poziomie, a nawet lekko rośnie między rokiem 2007 a 2011.

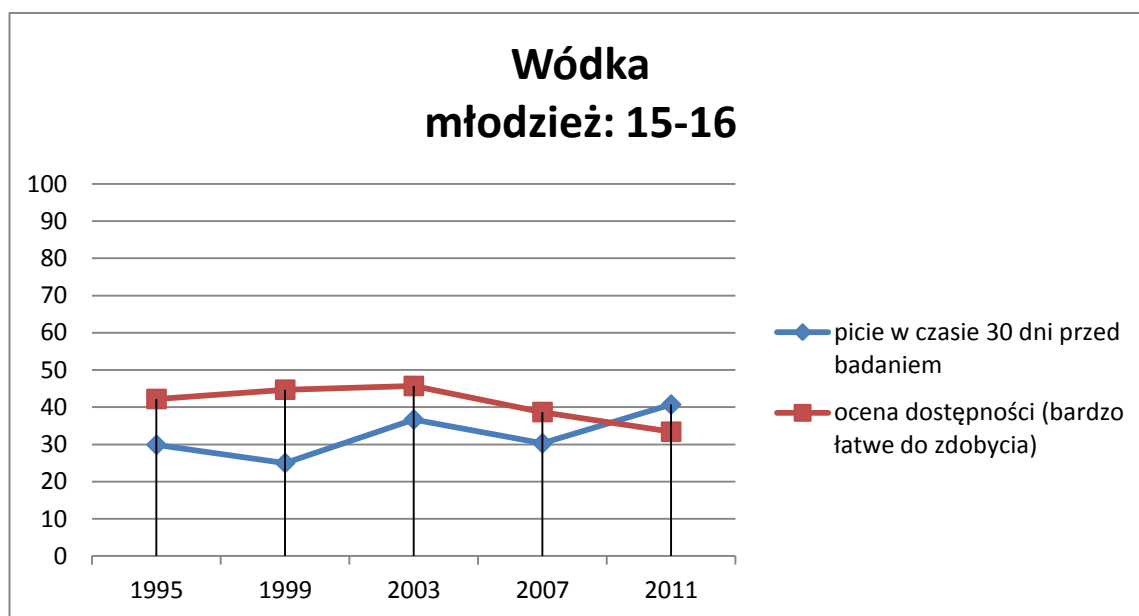
Wykres 4. Spożywanie i ocena dostępności wina przez młodzież w wieku 17-18 lat w Polsce (%).

W przypadku wódki, trzeciego z alkoholi, którego spożywanie było badane dokładnie, ocena dostępności i deklaracja picia wyznaczają bardzo blisko siebie położone linie. Jednak do roku 2007 łatwą dostępność podawało więcej respondentów niż deklarowało picie, natomiast w roku 2011 nastąpiło lekkie odwrócenie tych dwóch wskaźników i teraz więcej osób deklaruje picie w ciągu ostatnich 30 dni przed badaniem niż wskazuje, że jest to alkohol bardzo łatwo dostępny.

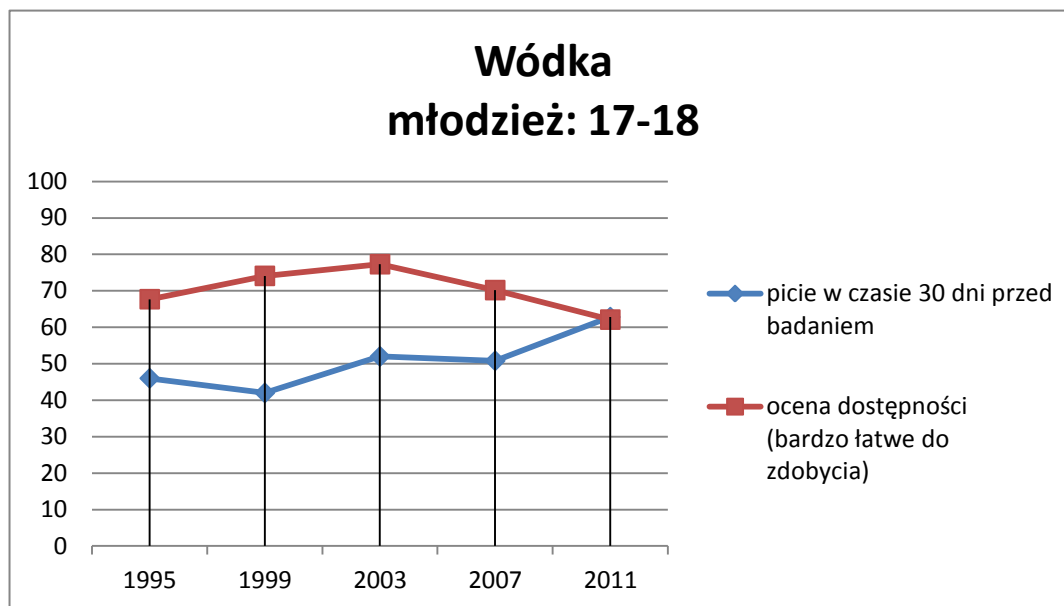
Wykres 5. Spożywanie i ocena dostępności wódki przez młodzież w wieku 15-16 lat w Polsce (%).

Jeżeli podtrzymywać założenie, że mniej dostępne jest bardziej atrakcyjne, to należy postawić wniosek, że między rokiem 2007 a 2011 wzrosła atrakcyjność wódki wśród młodzieży.

Wykres 6. Spożywanie i ocena dostępności wina przez młodzież w wieku 17-18 lat w Polsce (%).

Między rokiem 2007 a 2011 obserwujemy spadek odsetka młodzieży pijącej piwo wśród młodzieży młodszej oraz ustabilizowanie trendu wśród młodzieży starszej. Rośnie jednak odsetek młodzieży pijącej wino i wódkę. W przypadku wszystkich alkoholi spada odsetek młodzieży deklarujących posiadanie łatwego dostępu do alkoholi.

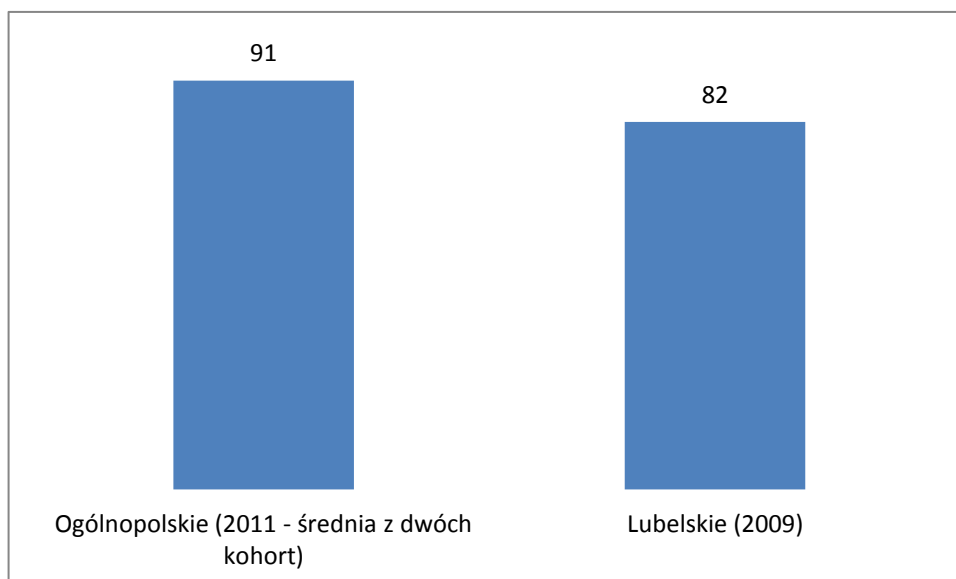
W zakresie ocen dostępności napojów alkoholowych odnotować trzeba powolną, ale konsekwentną pozytywną tendencję zmniejszania się odsetków uczniów określających swój dostęp jako bardzo łatwy. Podobnie dzieje się też z tytoniem. Ponadto zmniejszają się też odsetki uczniów dokonujących zakupów takich napojów alkoholowych jak piwo czy wino¹.

– ¹ Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną raport z ogólnopolskich badań ankietowych zrealizowanych w 2011 r. strona 6

W województwie lubelskim autorzy raportu „Diagnoza używania substancji psychoaktywnych przez dzieci i młodzież województwa lubelskiego” ocenili, że kontakt z alkoholem miało 68% młodzieży szkół ponadpodstawowych w województwie lubelskim. Jednak, w w/w projekcie przebadano szerszą populację młodzieży szkolnej niż w badaniu ogólnopolskim (wiek badanych: 11-19). Po wyłączeniu uczniów szkół podstawowych możemy ocenić, że w województwie lubelskim średnio 82% młodzieży gimnazjalnej i ponadgimnazjalnej przeszło inicjację alkoholową. Jest to wynik mniejszy od wskaźnika ogólnopolskiego. Niestety w raporcie dla woj. lubelskiego nie było wskaźnika spożywania w ciągu ostatnich 30 dni.

Wykres 7. Spożywanie alkoholu w ciągu ostatnich 12 miesięcy w woj. lubelskim w 2009 (%).

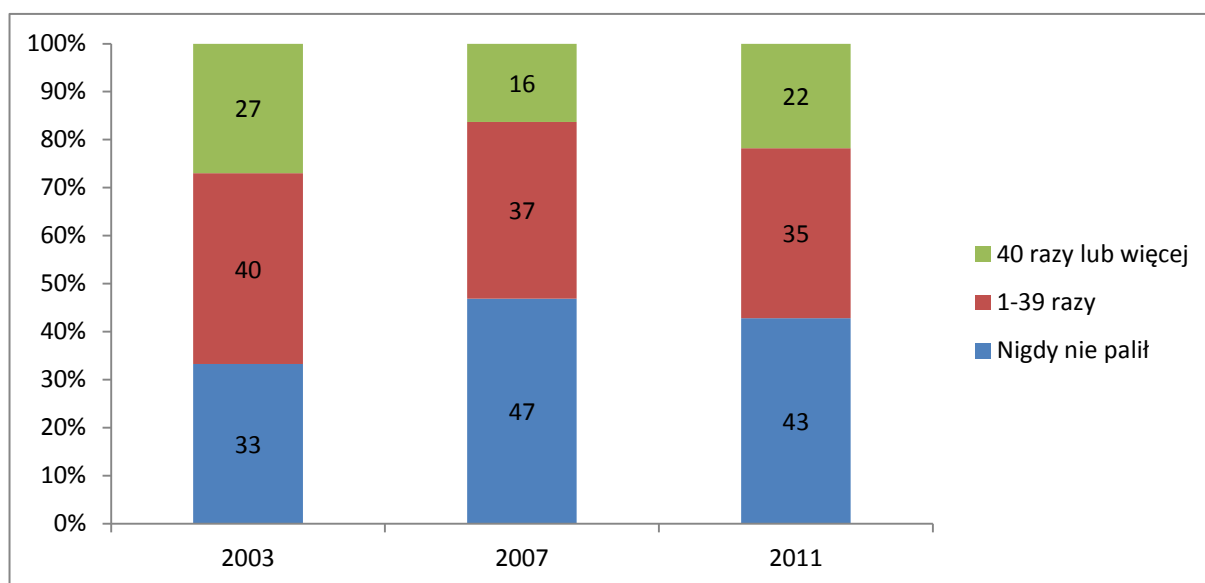

Tytoń

Palenie papierosów było badane w dwóch wymiarach czasowych. Pytano czy w ogóle kiedykolwiek respondent palił (żeby zbadać zakres tzw. próbowania) oraz czy palił w ciągu ostatnich 30 dni przed badaniem (w celu określenia stopnia intensywności palenia wśród palących).

Wyniki wykazują, że rok 2007 stanowił kulminację nasilania się trendów pozytywnych w odniesieniu do palenia kiedykolwiek. Do tego roku wzrastał odsetek młodzieży nie palącej nigdy i jednocześnie spadał odsetek młodzieży próbującej często (40 razy i więcej).

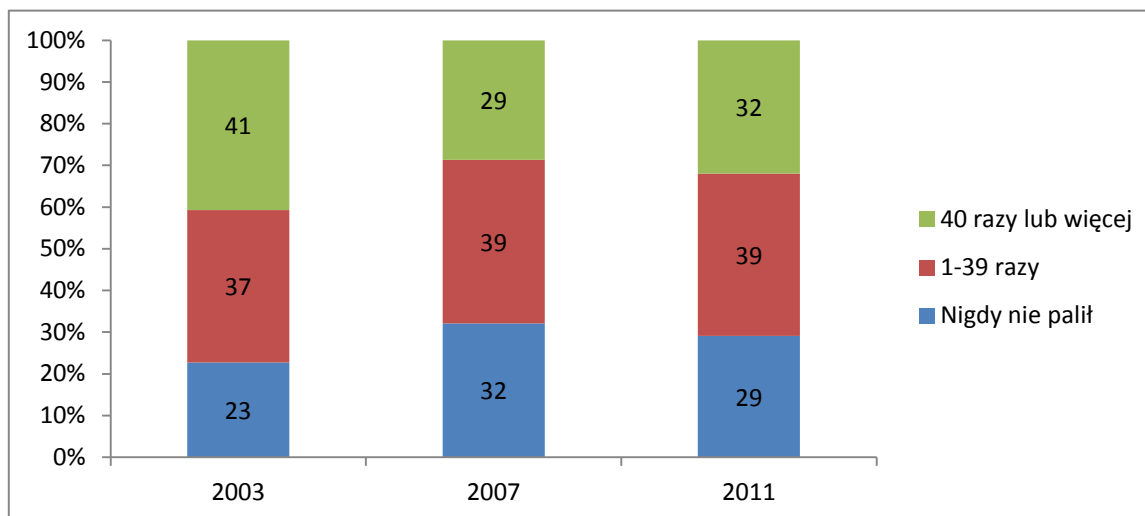
Wykres 8. Palenie papierosów kiedykolwiek w życiu – młodzież 15-16 lat (%).

Po roku 2007 te dwa pozytywne trendy uległy załamaniu. Odsetek osób nie palących nigdy zmalał o 4 punkty procentowe w obu grupach wiekowych i jednocześnie wzrósł odsetek młodzieży palącej często. Wprawdzie wymienione wskaźniki nie wróciły do poziomu z roku 2003, gdy proporcje palących często, sporadycznie i wcale były jeszcze bardziej niekorzystne, ale załamanie trendu oznacza, że pewne pozytywne motywacje przestały działać.

Wykres 9. Palenie papierosów kiedykolwiek w życiu – młodzież 17-18 lat w Polsce (%).

W badaniu wzięto pod lupę różnice w częstotliwości palenia tytoniu między chłopcami i dziewczętami. Jak zauważają autorzy raportu:

zarówno odsetki uczniów, którzy podejmowali próby z paleniem, jak i tych, którzy wyszli poza fazę pojedynczych prób są wyższe wśród chłopców, niż wśród dziewcząt. Prawdopodobnie ta obowiązuje w obu badanych kohortach. W 2007 r. spadek odsetków badanych, którzy palili, co najmniej 40 razy w życiu, oraz odsetków tych, którzy kiedykolwiek podejmowali próby palenia tytoniu był silniejszy u chłopców niż u dziewcząt. W efekcie różnice wartości tych wskaźników między chłopcami a dziewczętami uległy zmniejszeniu².

Dalej natomiast czytamy:

Wzrosły odsetki palących chłopców i dziewcząt, przy czym u tych pierwszych wzrost był silniejszy. W konsekwencji różnice między chłopcami a dziewczętami w rozpowszechnieniu palenia wzrosły. Wszystkie przytoczone wskaźniki wskazują na zahamowanie procesu wyrównywania się rozpowszechnienia używania tytoniu wśród chłopców i wśród dziewcząt³.

² Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną raport z ogólnopolskich badań ankietowych zrealizowanych w 2011 r., strona 14.

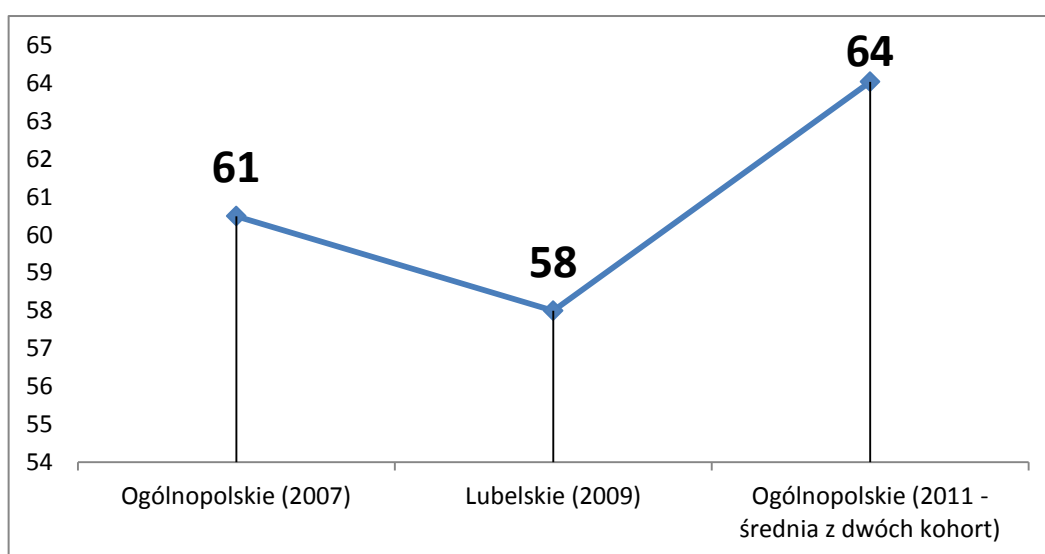
³ tamże, strona 18.

Wygląda więc na to, że nasilenie palenia tytoniu wśród młodzieży dotyczy bardziej chłopców niż dziewcząt, co powoduje, że obserwowane w poprzednich latach zjawisko zacierania różnic między płciami ulega odwróceniu.

W województwie lubelskim, w badaniu z roku 2009 kontakt z papierosami (mierzony pytaniem o używanie w ciągu ostatnich 12 miesięcy) zadeklarował mniejszy odsetek młodzieży niż w badaniu ogólnopolskim zarówno w roku 2007 jak i 2011.

Wykres 10. Palenie papierosów w ciągu 12 mies. przed badaniem w Polsce – średnia z dwóch kohort – oraz woj. lubelskim – średnia ze szkół ponadpodstawowych (%).

Narkotyki (marihuana, haszysz, substancje wziewne, extasy)

Wskaźniki używania przetworów konopi w 2011 r. silnie wzrosły, chociaż w latach 2003-2007 także obserwowano stabilizację lub spadek. Trzeba dodać, że w latach 1995-2003 mieliśmy do czynienia ze wzrostem⁴.

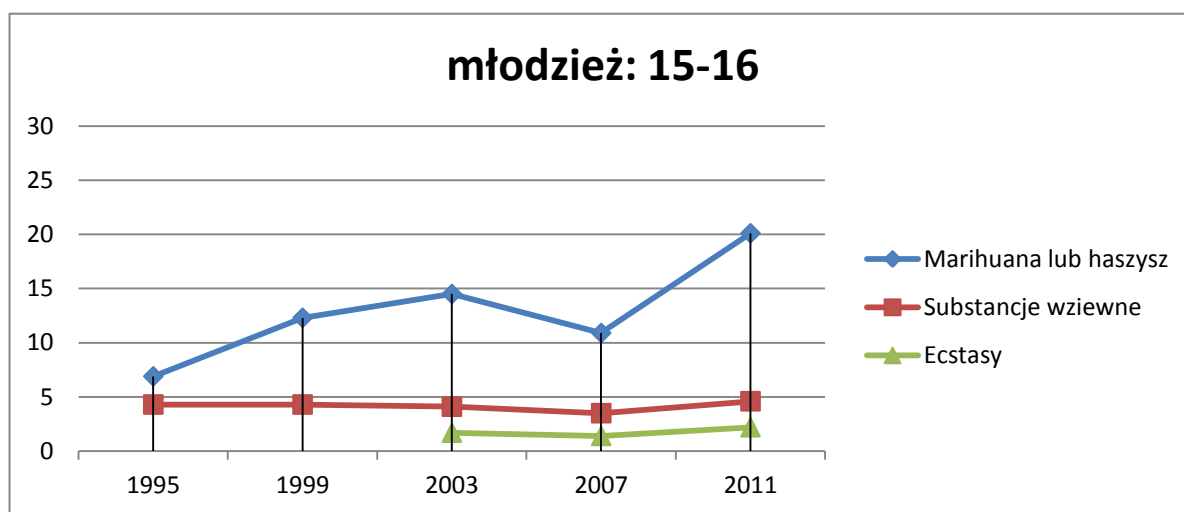
Między rokiem 2007 a 2011 wzrósł znacznie odsetek młodzieży używającej marihuany lub haszyszu w obu grupach wiekowych i do rozmiarów nie spotykanych w żadnej z wcześniejszych fal badania (czyli od roku 1995, a możemy przypuszczać, że jest to w Polsce

⁴ tamże, strona 6.

rekord wszechczasów). Ten bardzo niepokojący wzrost wynika przynajmniej jednego silnie działającego czynnika: przekonania o niskiej szkodliwości tej substancji.

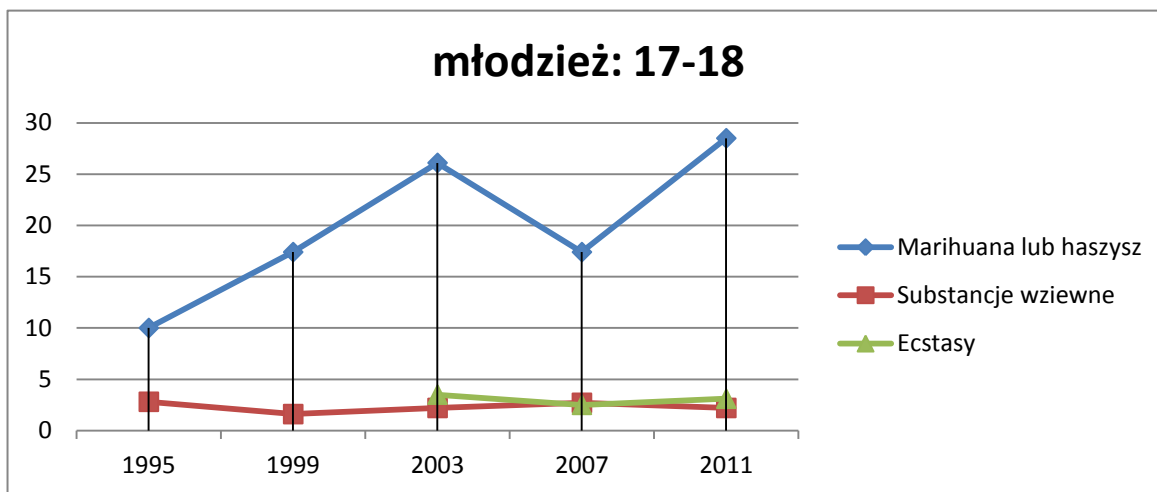
W obszarze oceny ryzyka związanego z używaniem substancji obserwujemy spadek odsetków badanych przypisujących używaniu substancji duże ryzyko. Dotyczy to szczególnie substancji nielegalnych, a zwłaszcza przetworów konopi. (s 13)

Wykres 11. Używanie substancji w czasie ostatnich 12 miesięcy w Polsce wśród młodzieży w wieku 15-16 (%).

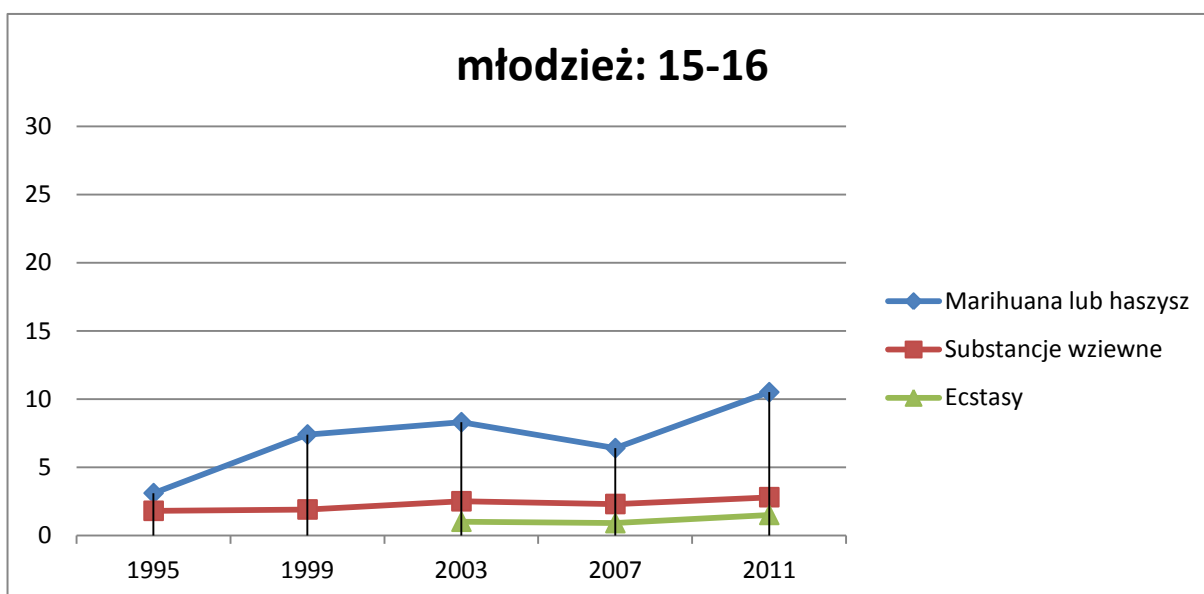
Warto zauważyć, że w tym czasie (najintensywniej w latach 2009 – 2010) temat legalności przetworów konopi indyjskich stał się tematem szeroko podejmowanym w dyskursie publicznym, w walce politycznej. Zwolennicy legalizacji marihuany i innych „lekkich” narkotyków⁵ zaczęli wytwarzać wiedzę, o niskiej szkodliwości zdrowotnej tego typu narkotyków. Wprawdzie raport nie odnosił się do zależności natężenia dyskursu publicznego wokół marihuany i wzrostu zażywania wśród młodzieży, ale związek ten z dużym prawdopodobieństwem istnieje. W ramach natężenia dyskursu w całej Polsce odbyły się manifestacje za legalizacją „lekkich” narkotyków a ich uczestnikami byli głównie ludzie młodzi.

Wykres 12. Używanie substancji w czasie ostatnich 12 miesięcy w Polsce wśród młodzieży wieku 17-18 (%).

Pytanie o używanie w ciągu ostatnich 12 miesięcy przed badaniem można potraktować jako wskaźnik „próbowania”. Respondent, który spróbował w ciągu ostatniego roku może nigdy do tego nie wrócić. Twardszym wskaźnikiem używania w/w substancji jest pytanie o używanie w ciągu ostatnich 30 dni. Oczywiście to pytanie może zaliczyć do używających również osoby sporadycznie próbujące, których przypadła na ostatnie 30 dni, ale statystycznie będą to raczej marginalne przypadki.

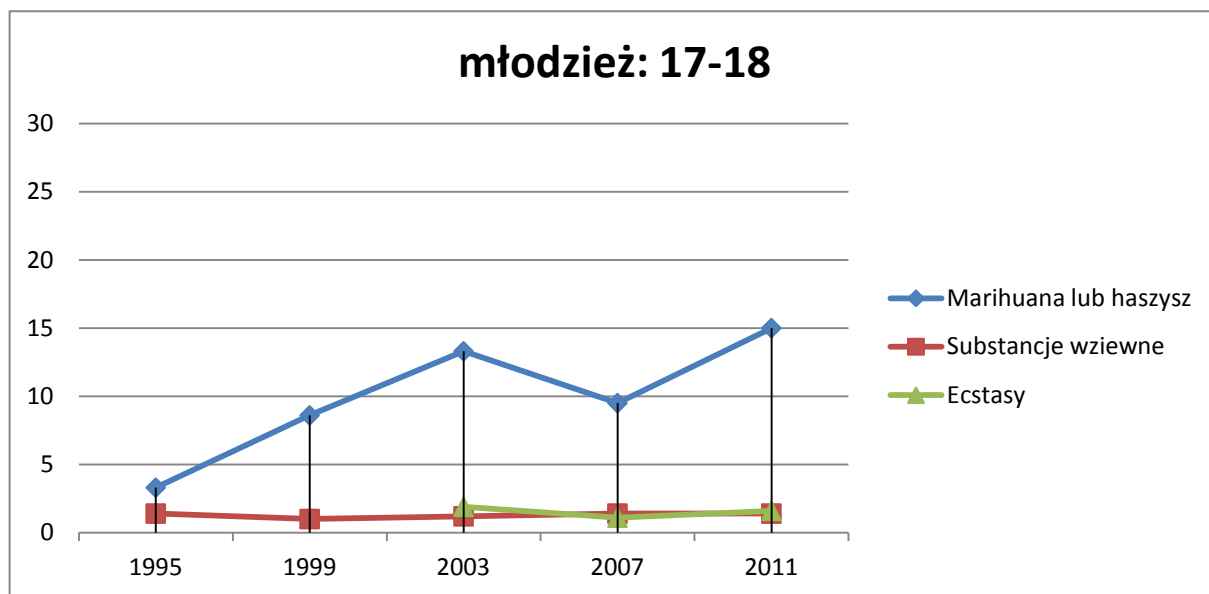
Wykres 13. Używanie substancji w czasie ostatnich 30 dni w Polsce wśród młodzieży w wieku 15-16 (%).

W ujęciu ostatnich 30 dni generalne trendy są podobne jak w przypadku perspektywy ostatnich 12 miesięcy – przede wszystkim wyróżnia się wzrost odsetka użytkowników marihuany lub haszyszu. Możemy powiedzieć, że dość często używanie tych substancji w roku 2011 sięgnęło 10-15% populacji młodzieży.

Wykres 14. Używanie substancji w czasie ostatnich 30 dni w Polsce wśród młodzieży w wieku 17-18 (%).

W raporcie znajdujemy również informację, że również ocena dostępności do substancji psychoaktywnych innych niż alkohol po spadku w roku 2007, w kolejnym okresie (2007-2011) rośnie.

Poza tym między rokiem 2007 a 2011 odsetek młodych ludzi mających w swoim otoczeniu osoby palące marihuanę lub haszysz wzrósł drastycznie – co oznacza, że użytkownicy tych substancji stali się modnymi (gwiazdami socjometrycznym) lub przestali się ukrywać z ich używaniem.

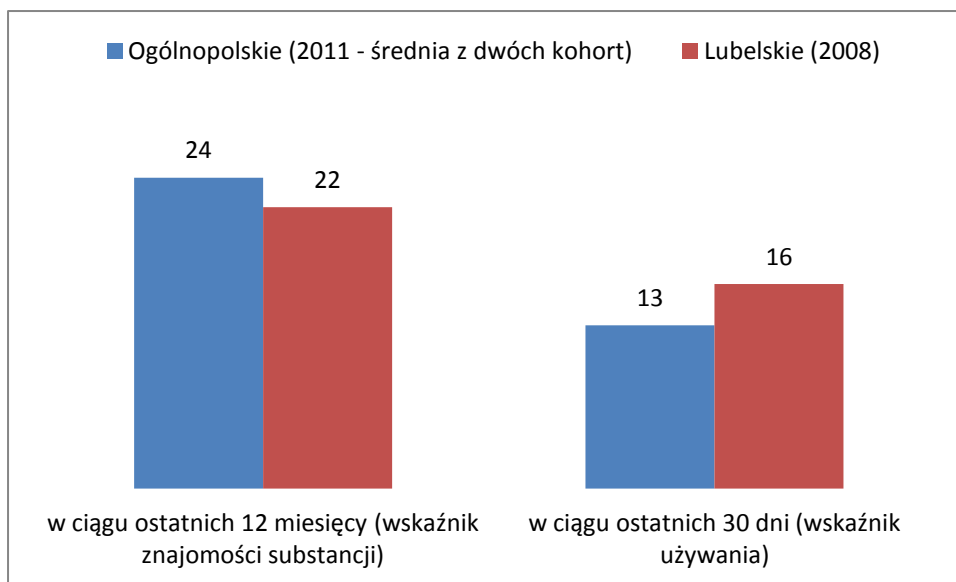

Informacje dotyczące województwa lubelskiego pochodzą z roku 2008. W tym czasie wskaźnik używania marihuany i haszyszu dla województwa lubelskiego jeszcze przed rokiem 2011 był wyższy (16%) od średniej krajowej.

Przy takim założeniu można uznać, że 16,3% szesnastolatków używa marihuany lub haszyszu co najmniej raz w miesiącu. Inną, relatywnie bardziej rozpowszechnioną substancją na poziomie częstego używania, były środki uspakajające i nasenne brane bez recepty (4,0%). Dalej wśród szesnastolatków lokuje się amfetamina – 2,9%. Wśród siedemnastolatków na drugim miejscu lokuje się amfetamina (4,3%) a na trzecim – leki uspakajające i nasenne (3,9%).”⁶

Porównując wskaźniki generalnej znajomości substancji (korzystanie w ciągu ostatnich 12 miesięcy) oraz używania (ostatnie 30 dni) widzimy ciekawą rozbieżność między wynikami ogólnopolskimi i w województwie lubelskim. Wskaźnik generalnej znajomości substancji jest w województwie lubelskim niższy, natomiast używania w ciągu miesiąca przed badaniem wyższy niż średnia krajowa. Można zatem powiedzieć, że w województwie lubelskim mniejszy odsetek młodzieży miała kontakt z przetworami konopi indyjskiej, ale wśród młodzieży, która miała ten kontakt jest więcej tzw. „hard userów”.

Wykres 15. Używanie marihuany lub haszyszu – województwo lubelskie (%).

⁶ Problemy związane z narkotykami, ich używaniem, rynkiem oraz realizacją ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii na terenie województwa lubelskiego w 2008 roku, strona 7.

Dopalacze

W interesującym nas okresie czasu pojawił się zarówno w życiu młodzieży, jak i w dyskursie publicznym temat dopalaczy. Substancje te początkowo nie zostały zdefiniowane prawnie, potem stały się „bohaterem” kampanii politycznej zakończonej ich zdelegalizowaniem. W raporcie ESPARD dopalacze zostały włączone do badania dopiero w roku 2011, nie można więc oszacować trendu dla tego typu substancji – można natomiast wskazać jaki zasięg wśród młodzieży ona uzyskała.

Wykres 16. Poziom kontaktu z dopalaczami wśród młodzieży w Polsce (%).

poziom klasy		2011
III klasy gimnazjum	Wiedza o dopalaczach	93,7
	Wizyta w sklepie z dopalaczami	15,3
	Kupowanie dopalaczy	8,0
II klasy szkół ponad- gimnazjalnych	Wiedza o dopalaczach	94,9
	Wizyta w sklepie z dopalaczami	21,6
	Kupowanie dopalaczy	11,6

Jeżeli przyjąć, że kupowanie dopalaczy jest wskaźnikiem ich używania, to możemy stwierdzić, że dopalacze są wśród młodzieży mniej popularne od alkoholu, papierosów oraz marihuany lub haszyszu, ale bardziej popularne niż substancje wziewne lub extasy.

2.1.2 Ograniczenia prawne dostępność do substancji psychoaktywnych w województwie lubelskim

Alkohol

- Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz.U. 1982 nr 35 poz. 230, z późn. zm.).

Tytoń

- Ustawa z dnia 9 listopada 1995 r. o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych (Dz. U. z 1996 r. Nr 10, poz. 55, z późn. zm.)

Narkotyki

- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz.U. Nr 179, poz.1485 z późn. zm.),
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 czerwca 2006 r. w sprawie Krajowego Programu Przeciwdziałania Narkomanii na lata 2006-2010 (Dz. U. Nr 143, poz. 1033),

2.1.3 Infrastruktura placówek udzielających pomocy dzieciom i młodzieży zagrożonych uzależnieniem i uzależnionych od substancji psychoaktywnych

Typ placówki	Liczba placówek
świadczenia terapii uzależnienia i współuzależnienia od alkoholu	22
leczenie uzależnień, w tym świadczenia terapii uzależnienia od alkoholu	10
leczenie uzależnień	8
świadczenia terapii uzależnienia od substancji psychoaktywnych innych niż alkohol	6
leczenie alkoholowych zespołów abstynencyjnych	3
leczenie zespołów abstynencyjnych po substancjach psychoaktywnych	1
program leczenia substytucyjnego	1
świadczenia dziennej terapii uzależnień od alkoholu	2
świadczenia terapii uzależnień od alkoholu dla dzieci i młodzieży	1
świadczenia rehabilitacyjne dla uzależnionych od substancji psychoaktywnych	2
leczenie środowiskowe ⁷	22

⁷ Regionalny Program Ochrony Zdrowia Psychicznego dla województwa lubelskiego na lata 2012 – 2016

2.2 Analiza wyników badania ilościowego

2.2.1 Skala używania substancji psychoaktywnych

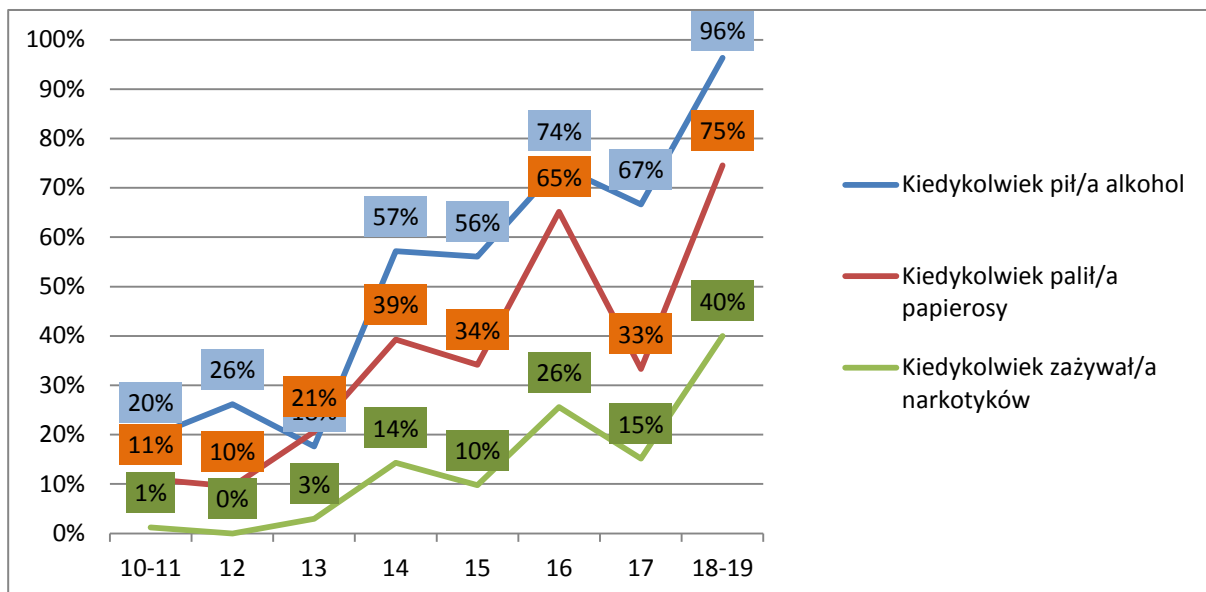
Wskaźnikiem przyjętym do określenia skali używania substancji psychoaktywnych był pytanie o używanie kiedykolwiek alkoholu/papierosów/narkotyków. Przyjmujemy, że procent odpowiedzi „tak” na to pytanie wyznacza nam górną granicę występowania zjawiska używania danych substancji. Badanie wykazało, że najbardziej popularną substancją psychoaktywną wśród młodzieży województwa lubelskiego jest alkohol, z który już w najmłodszej z badanych kohort (10-11 lat) miał do czynienia co piąty uczeń. Wśród ostatniej kohorty, którą stanowili uczniowie pełnoletni (18-19) do picia alkoholu przyznało się 96% respondentów. Na drugim miejscu pod względem zasięgu wśród badanej młodzieży znalazły się papierosy, po które wśród jedenastolatków sięga co dziesiąty uczeń (11%), natomiast na progu dorosłości przynajmniej spróbowało 75% uczniów. Narkotyki są najmniej popularną substancją psychoaktywną wśród uczniów województwa lubelskiego, a ich zasięg zaczyna się od 1% wśród najmłodszej kohorty i zatrzymuje się na 40% wśród 18-19-latków.

Warto zwrócić uwagę, że wzrost zasięgu substancji psychoaktywnych następuje skokowo w niektórych kategoriach wiekowych. Na wykresie widzimy, że gwałtowny wzrost liczby palących zaczyna się od 13 roku życia, natomiast zasięg wszystkich trzech substancji zaczyna gwałtownie rosnąć między 13 a 14 rokiem życia, aby wyhamować wśród 15-latków, a potem znowu rosnąć.

Dane z badania obalają hipotezę, mówiącą że w każdym kolejnym roczniku liczba osób, które już zetknęły się z daną substancją jest większa niż w roczniku młodszym. Na wykresie widzimy, że wśród 17-latków odsetek osób, które używają substancji psychoaktywnych jest niższy zarówno w porównaniu do kohorty starszej jak i młodszej. Może to być wynikiem silnego wpływu działań systemowych (na przykład programów profilaktycznych) czy zjawisk masowych (na przykład mody na nie-palenie papierosów).

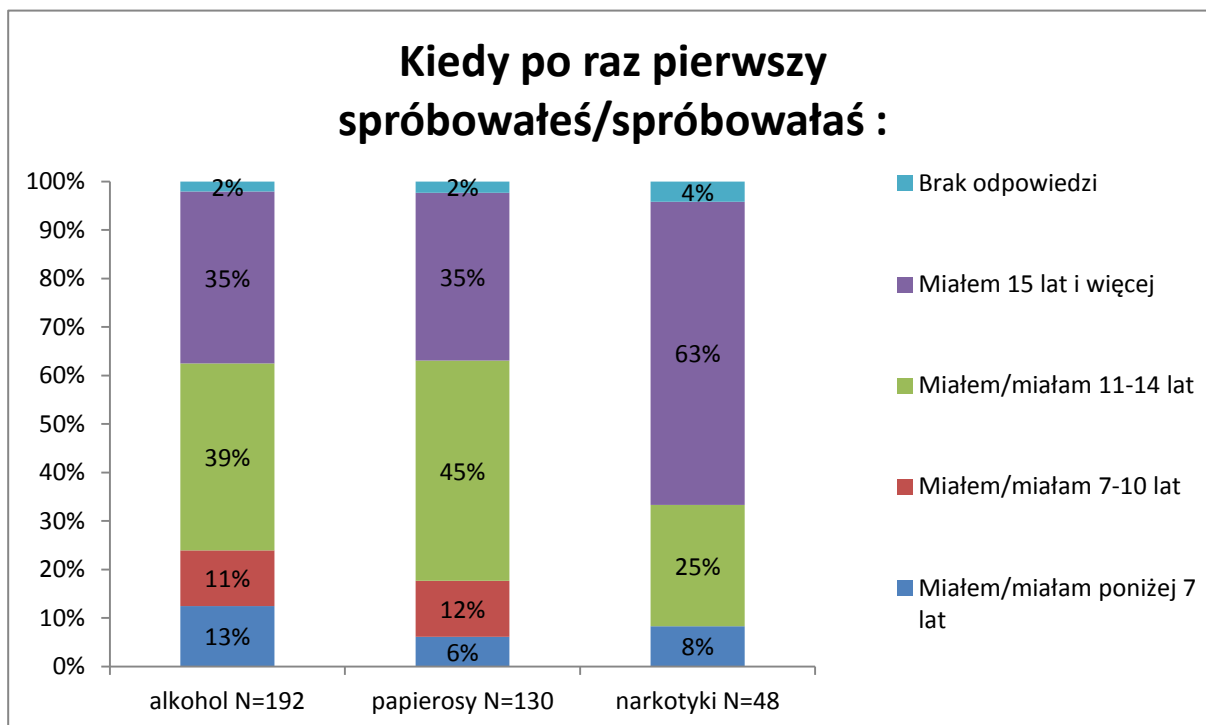
Wykres 17. Procent odpowiedzi „Tak” na pytanie o używanie danej substancji kiedykolwiek. N=402

Wśród uczniów, którzy już pili alkohol najliczniejszą grupę stanowią tacy, których inicjacja alkoholowa wypadła między 11 a 14 rokiem ich życia. Jednak aż 13% zadeklarowało, że po raz pierwszy spróbowało alkoholu przed 7 rokiem życia. W przypadku pierwszego sięgnięcia po papierosy również najliczniej zdarza się to młodzieży w wieku 11-14 lat. W przypadku papierosów inicjacja w tym wieku dotyczy nawet większego odsetka niż w przypadku alkoholu (45%). Z kolei narkotyki w znacznej skali pojawiają się w wieku 15 lat i powyżej.

Wykres 18. Wiek inicjacji.

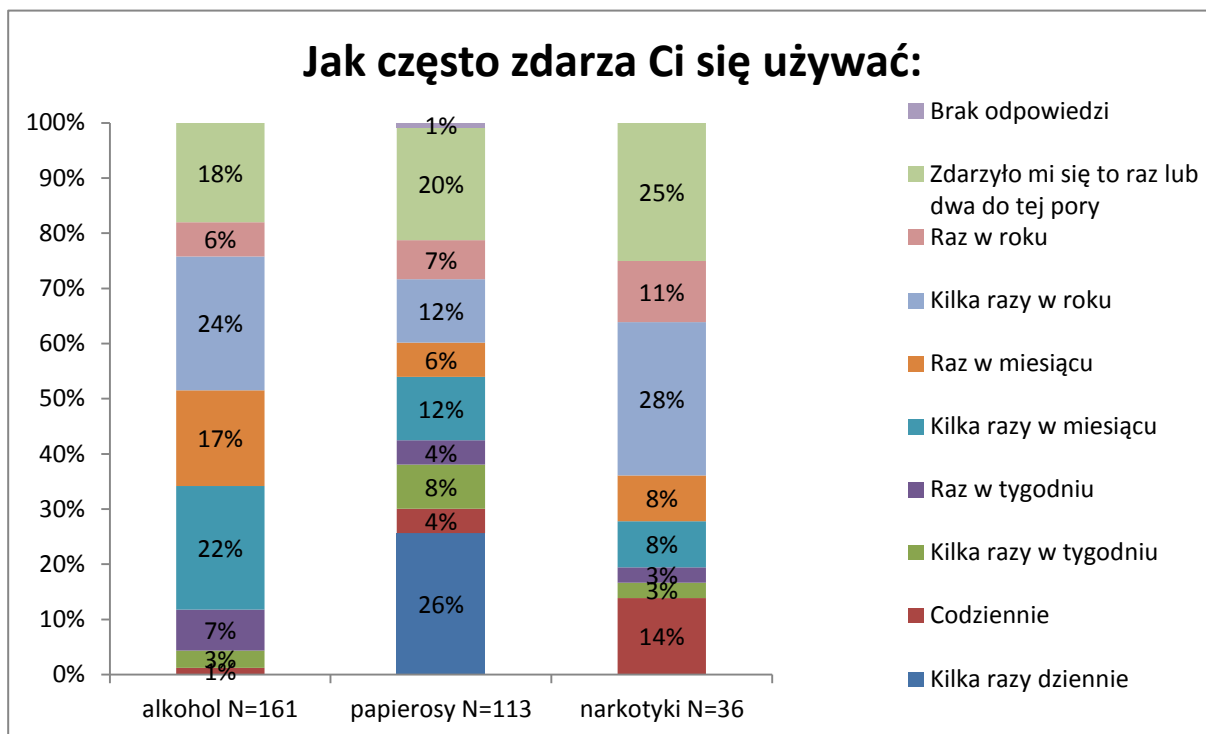
Modele używania alkoholu, papierosów i narkotyków różnią się pod względem częstotliwości. W przypadku papierosów co czwarty respondent spośród tych, którzy w ogóle palą, sięga po nie kilka razy dziennie. Kolejne 40% sięgnęło kilka razy w roku lub rzadziej, bo można zinterpretować jako użycie z ciekawości, ale nie wciągnięcie się w nałóg. Pozostali deklarują częstotliwości palenia, które można uznać za balansowanie na granicy nałogu i ciekawości.

W przypadku alkoholu 11% młodzieży deklaruje częstotliwość picia kilka razy w tygodniu lub częściej co można nazwać poziomem alarmującym. Dość duża grupa (22%) deklaruje picie kilka razy w miesiącu co również stanowi grupę ryzyka. Blisko połowa badanych sięga po alkohol raz do roku lub rzadziej i tę grupę możemy uznać za użytkowników sporadycznych.

W przypadku narkotyków co piąty respondent deklaruje, że używa ich raz w tygodniu lub częściej (14% codziennie) co wydaje się być poziomem niepokojąco wysokim.

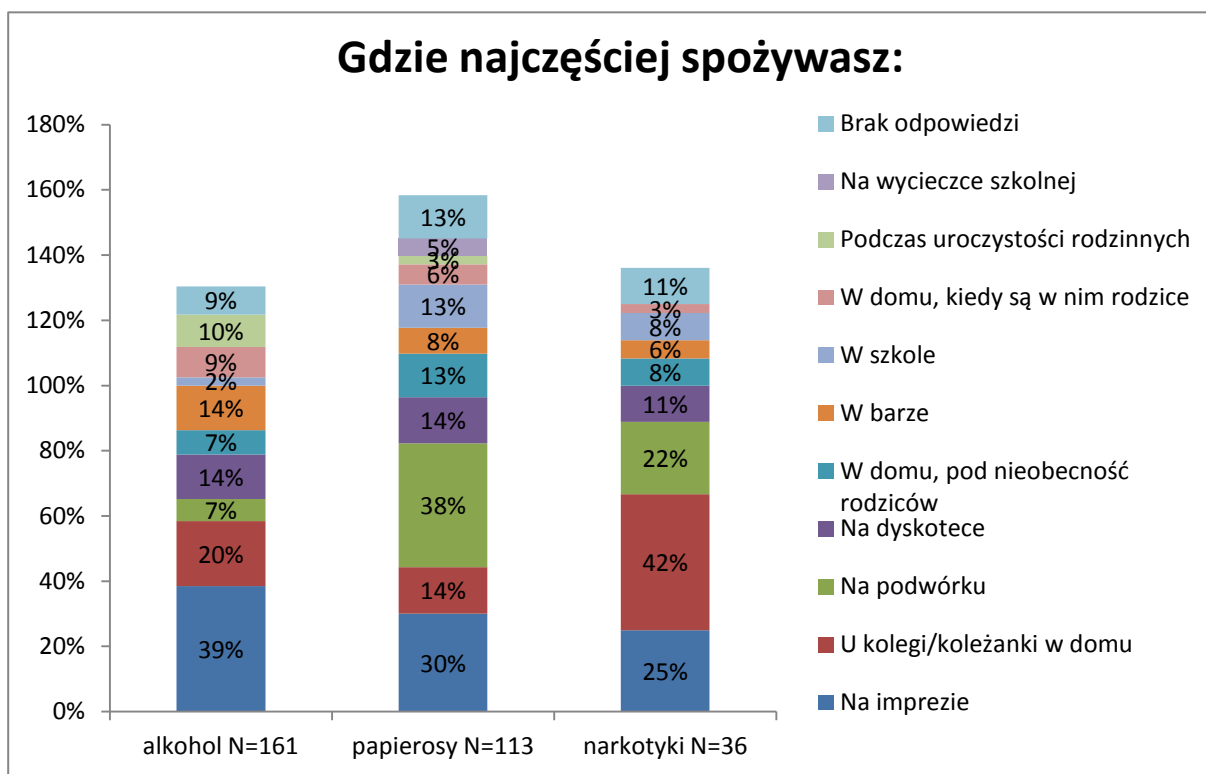
Wykres 19. Częstotliwość zażywania.

Miejscami, w których zażywane są substancje psychoaktywne są imprezy, mieszkania kolegów/koleżanek oraz podwórko. Jednak różne substancje pojawiają się z różną częstotliwością w tych miejscach. Alkohol pije się najczęściej na imprezach i u koleżanek/kolegów, natomiast papierosy na podwórku i na imprezach, a narkotyki przede wszystkim u kolegów/koleżanek a w dalszej kolejności na imprezach i na podwórku.

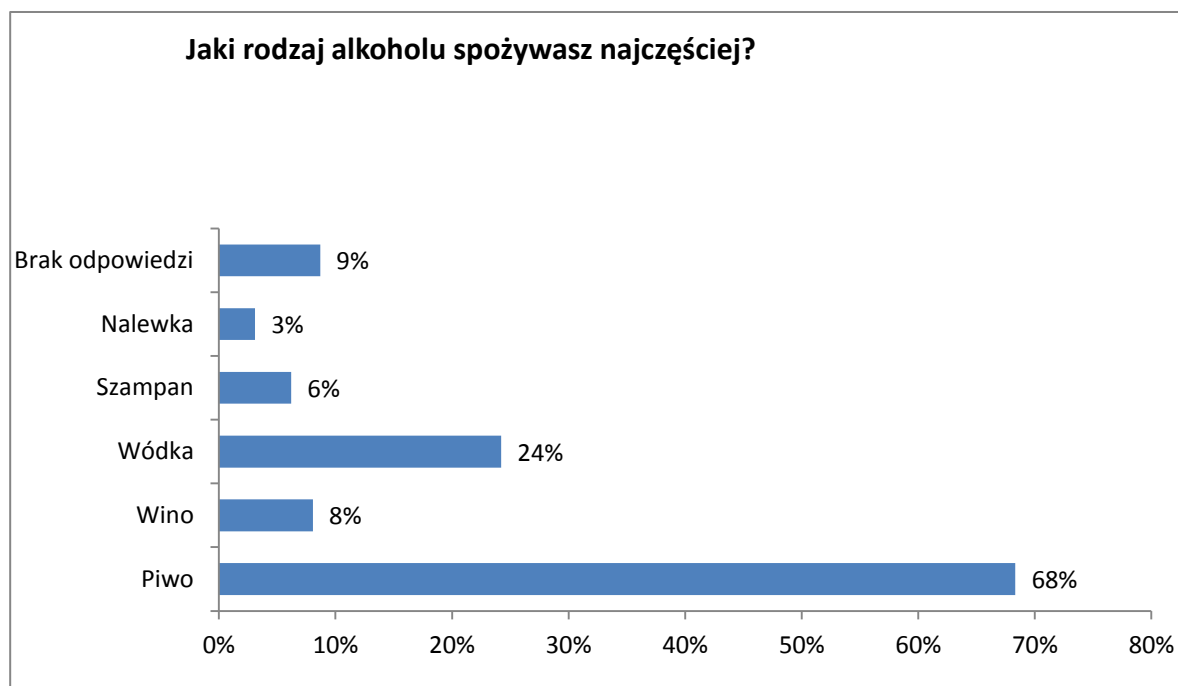
Wykres 20. Miejsca używania substancji psychoaktywnych.

Najczęściej spożywanym przez uczniów alkoholem jest piwo (68%), a na drugim miejscu zestawienia znalazła się wódka (24%).

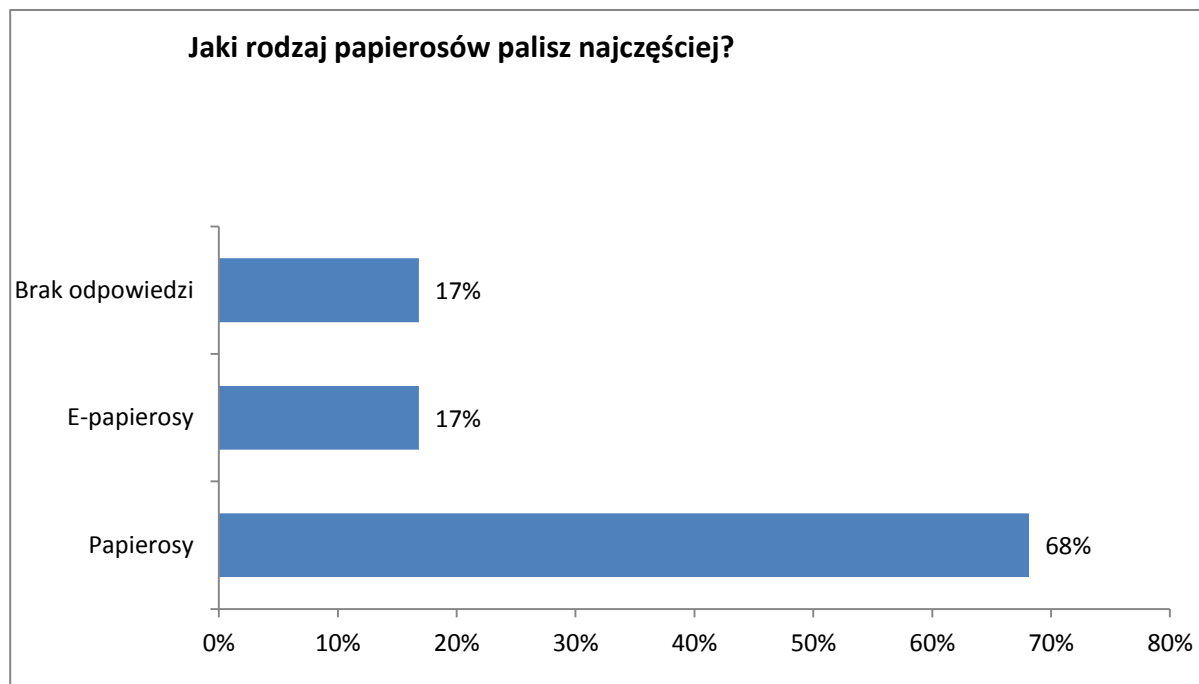
Wykres 21. Rodzaje alkoholi N=131.

Zdecydowana większość respondentów pali tradycyjne papierosy, natomiast po e-papierosy sięga 17%.

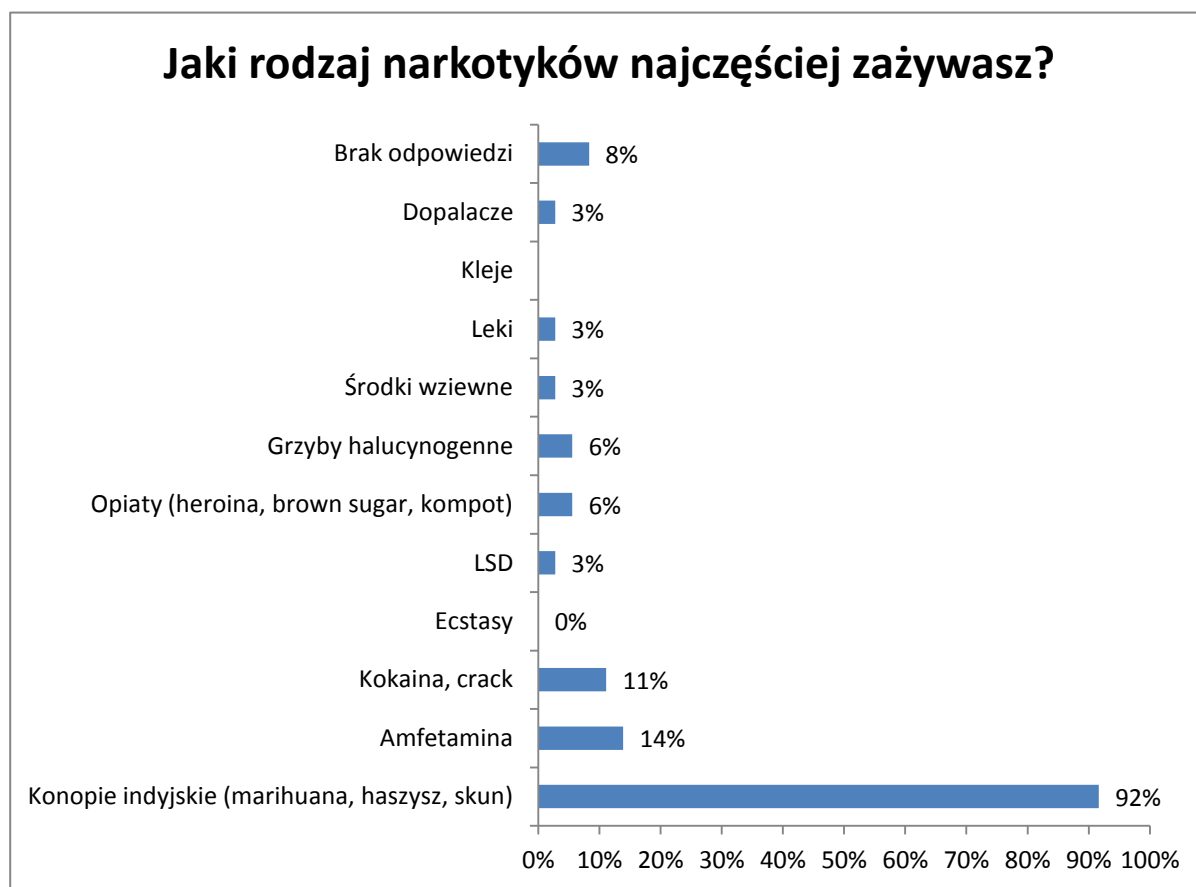
Wykres 23. Rodzaje papierosów N=113.

Najczęściej używanym narkotykiem przez młodzież w województwie lubelskim są przetwory konopi indyjskiej (92% używających narkotyki sięga właśnie po nie), 14% używa również amfetaminy, natomiast 11% kokainy lub cracka.

Wykres 24. Rodzaje papierosów N=36.

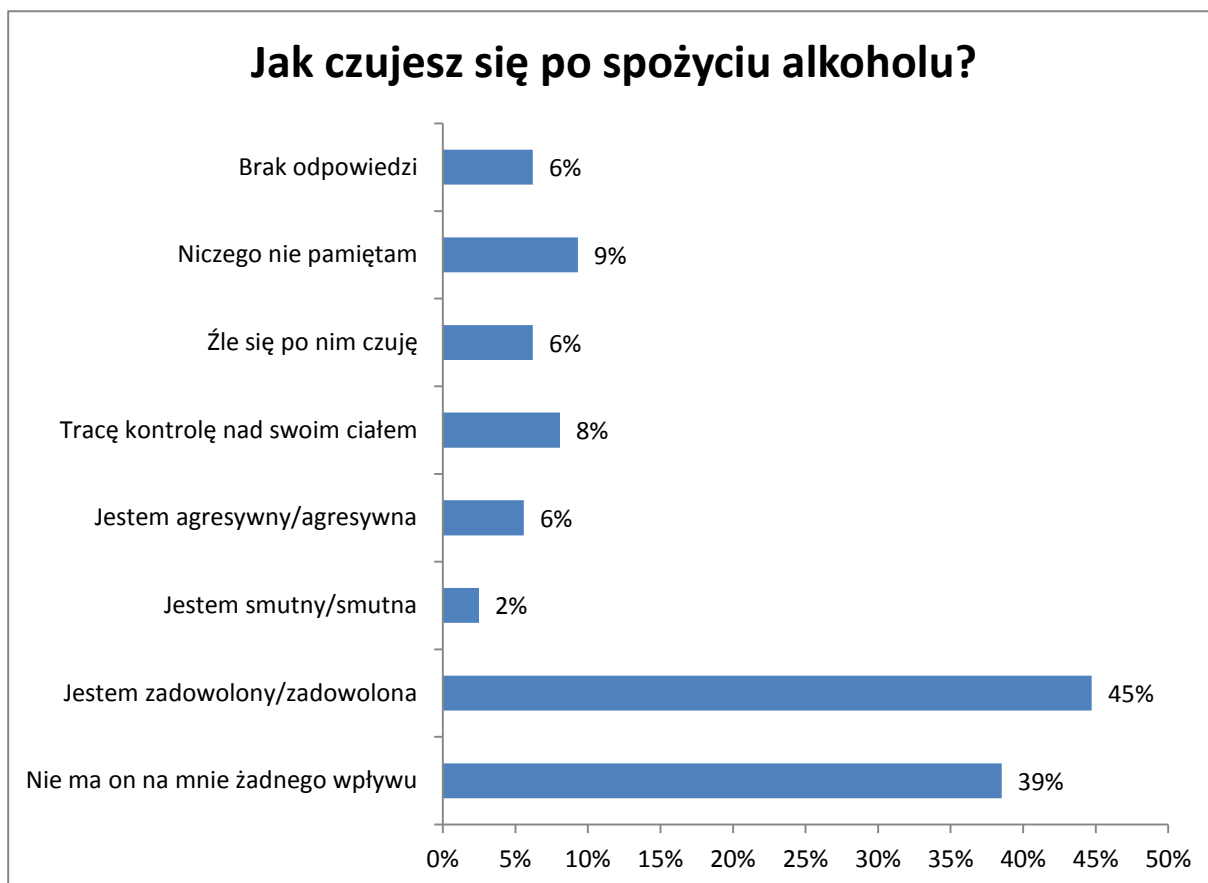

2.2.2 Skutki zażywania substancji psychoaktywnych

Aż 39% badanych uczniów uważa, że alkohol nie ma żadnego wpływu na ich samopoczucie i aż 45% uważa, że wpływa on pozytywnie. Mniejszy odsetek przyznaje się do wpływu negatywnego: 9% do utraty pamięci, 8% do utraty kontroli nad własnym ciałem a 6% do zachowań agresywnych.

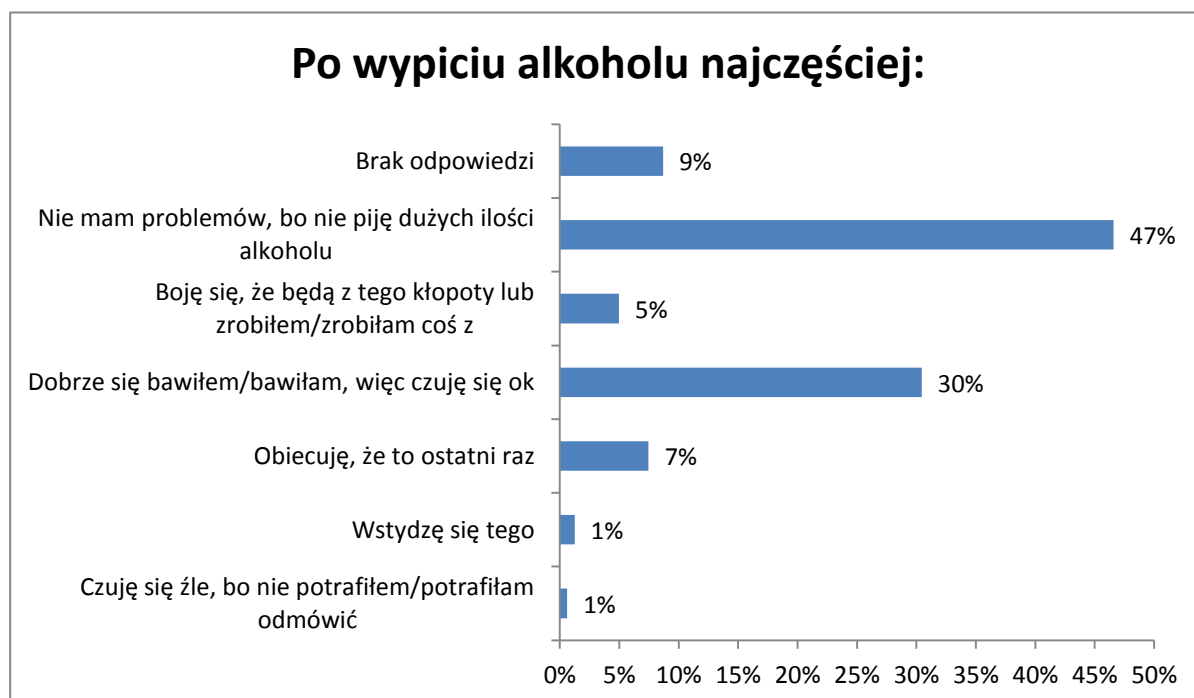
Wykres 25. Subiektywne skutki picia alkoholu N=161.

Najczęstszą reakcją po wypiciu alkoholu jest dobra zabawa lub przekonanie, że nie jest to problem, bo pije mało. U niewielkiego odsetka (7%) pojawia się poczucie winy zakończone postanowieniem nie sięgania po alkohol w przyszłości.

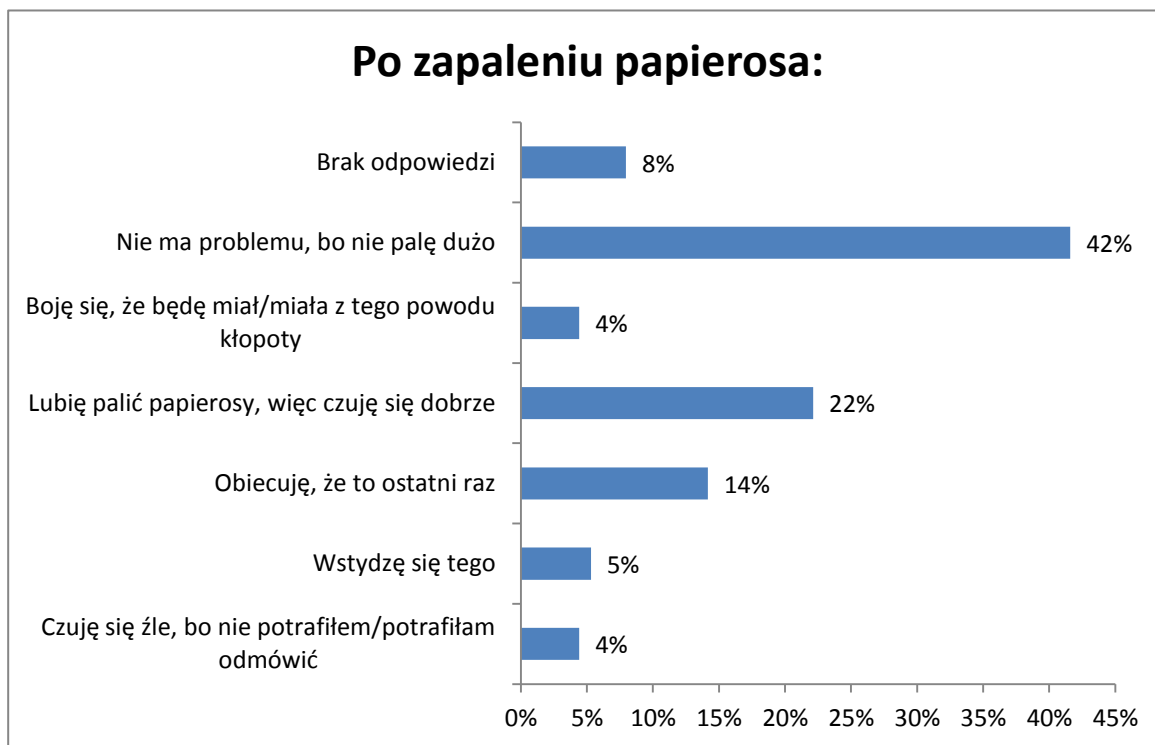
Wykres 26. Odczucia po wypiciu alkoholu N=161.

W przypadku palaczy papierosów odsetek chętnych do porzucenia nałogu jest większy dwukrotnie (14%).

Wykres 27. Odczucia po paleniu papierosów N=113.

Co ciekawe, wśród użytkowników narkotyków odsetek z poczuciem winy jest niższy niż wśród palaczy (3%). Najlichniesza grupa (42%) uważa, że nie mam z zażywaniem problemu, bo nie bierze dużo, co świadczy o braku wiedzy lub lekceważeniu zagrożenia uzależnieniem.

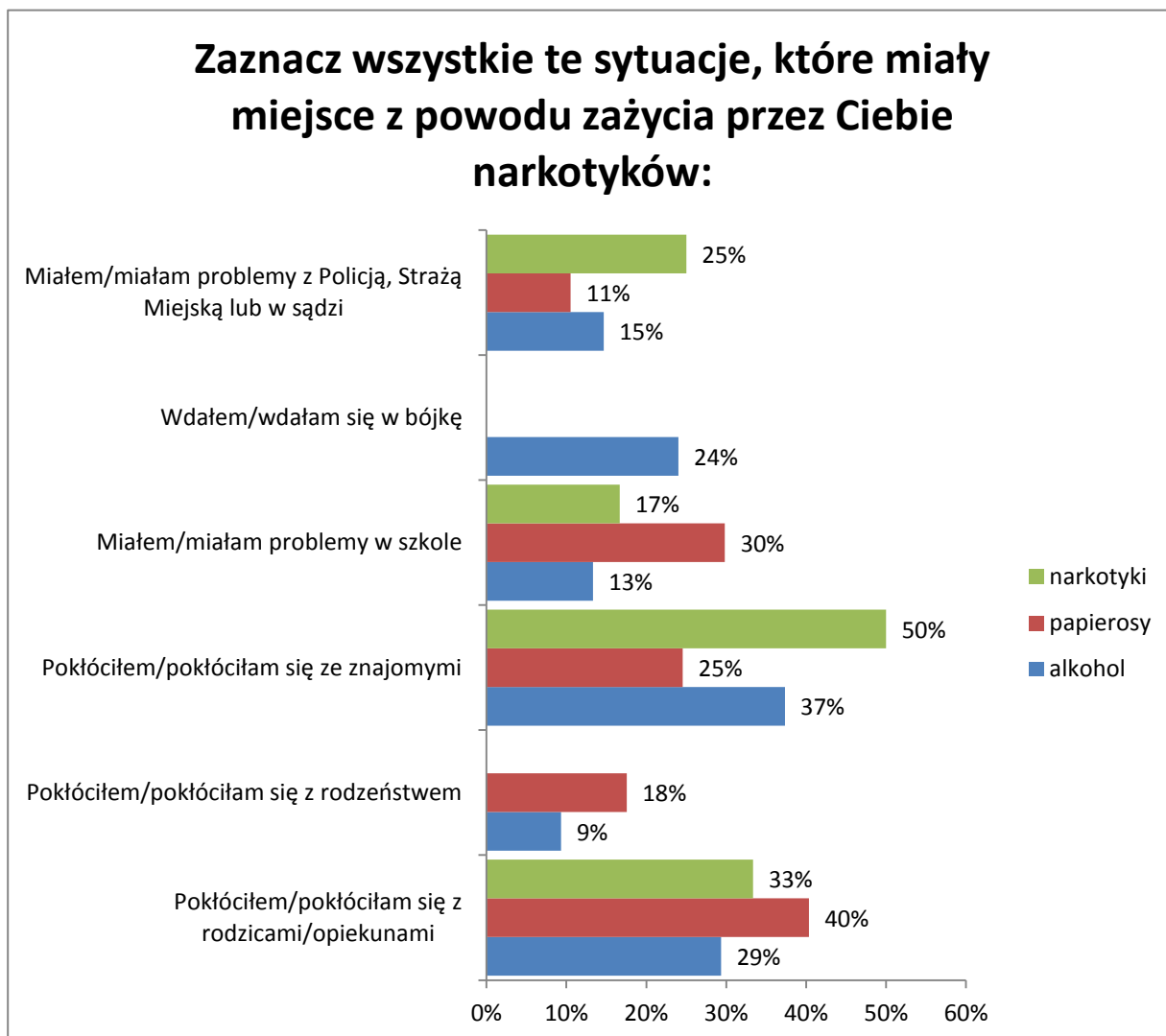
Wykres 28. Odczucia po zażyciu narkotyków N=36.

2.2.3 Problemy związane z zażywaniem środków psychoaktywnych spotykają uczniów

Zażywanie substancji psychoaktywnych wiąże się z ryzykiem generowania sytuacji konfliktowych z otoczeniem. Badani uczniowie zostali poproszeni o wskazanie, czy zażywanie tych substancji wiązało się u nich z problemami. Uczniowie wybierali z gotowego katalogu sytuacji problemowych. Można powiedzieć, że wśród młodzieży w województwie lubelskim picie alkoholu generuje z największym prawdopodobieństwem kłótnie ze znajomymi (37%), kłótnie z rodzicami (29%) lub bójki (24%). Z kolei palenie papierosów wywołuje najczęściej kłótnie z rodzicami (40%), problemy w szkole (30%) lub kłótnie ze znajomymi (25%). Wśród osób zażywających narkotyki również dominują kłótnie ze znajomymi (50%) i rodzicami (33%), ale też pojawiają się problemy z Policją lub Strażą Miejską (25%).

Wykres 29. Sytuacje problematyczne wywołane zażywaniem substancji psychoaktywnych N=402.

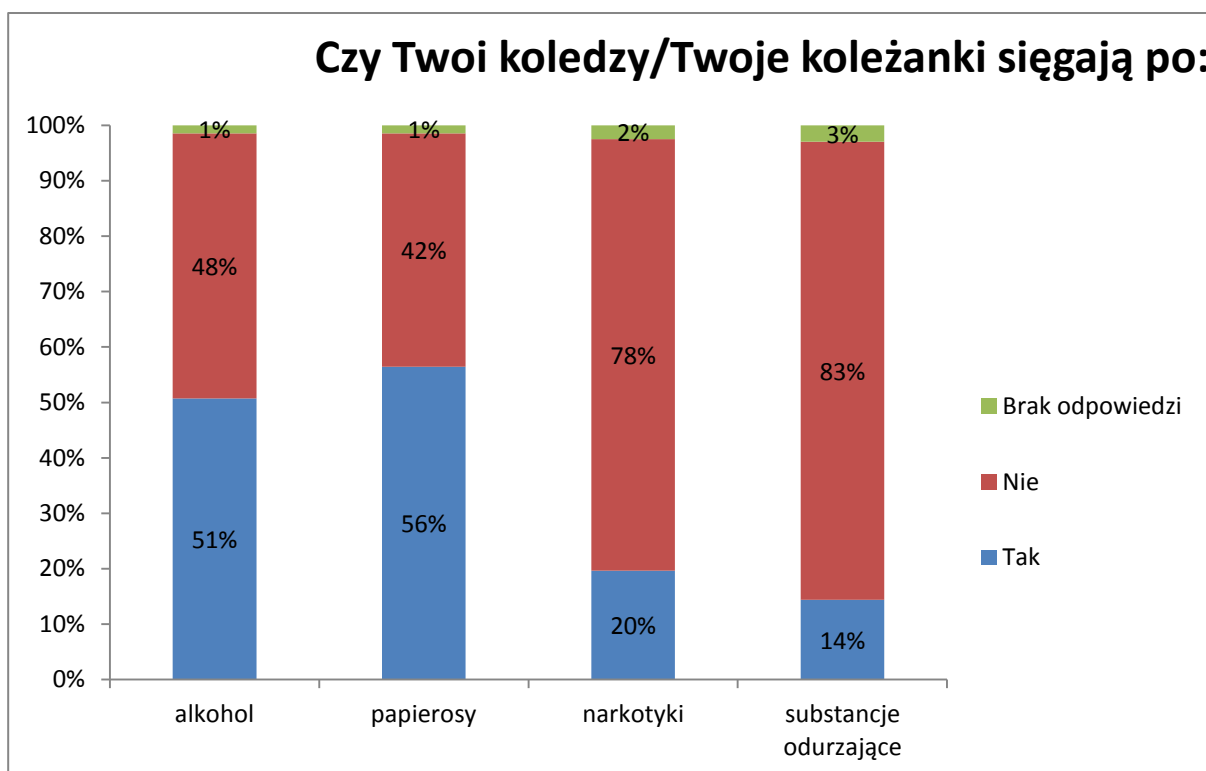
2.2.4 Skala używania substancji psychoaktywnych w bezpośrednim otoczeniu uczniów

Ważnym elementem w badaniu problemu używania substancji psychoaktywnych jest subiektywne postrzeganie skali zjawiska przez członków danej zbiorowości. Jedno z kluczowych twierdzeń socjologii, definicja sytuacji, mówi, że to jakie przekonania o otaczającej rzeczywistości mają uczestnicy danej społeczności/zbiorowości determinuje realne skutki w ich życiu. W przypadku badania problemu używania substancji psychoaktywnych możemy powiedzieć, że subiektywne przekonanie uczniów o tym, że wszyscy piją, palą, biorą będzie miało realne przełożenie na ich działania nawet jeżeli do tej pory sami nie piją, nie palą, nie biorą. Przeświadczenie o skali zjawiska

może działać krępująco lub emancypująco w zależności czy postrzegamy to zjawisko jako marginalne czy jako totalne.

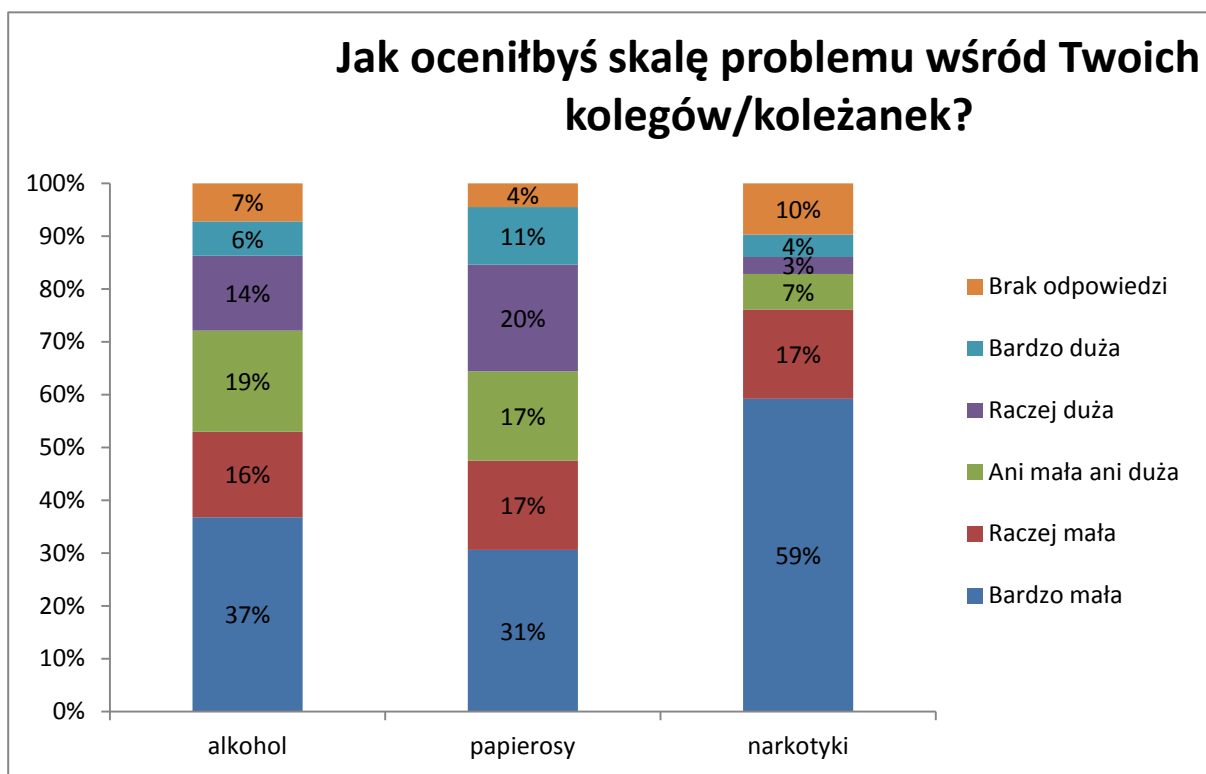
Wśród połowy młodzieży województwa lubelskiego panuje przekonanie, że wśród ich kolegów/koleżanek są osoby pijące alkohol lub/i palące papierosy, natomiast 14-20% dostrzega również w swoim otoczeniu osoby sięgające po narkotyki lub środki odurzające.

Wykres 30. Subiektywna ocena sięgania po środki psychoaktywne w otoczeniu badanych N=402.

Według uczniów województwa lubelskiego największą skalę wśród nich samych i ich rówieśników ma problem palenia papierosów. Niemal co trzeci (31%) respondent uważa skalę tego zjawiska za raczej dużą lub dużą. Z kolei co piąty uważa za raczej duży lub duży problem picia alkoholu. Problem używania narkotyków jest na tym tle postrzegany jako dużo mniejszy. Za raczej duży lub duży uważa go łącznie 7% badanych a aż 59% uważa go za bardzo mały.

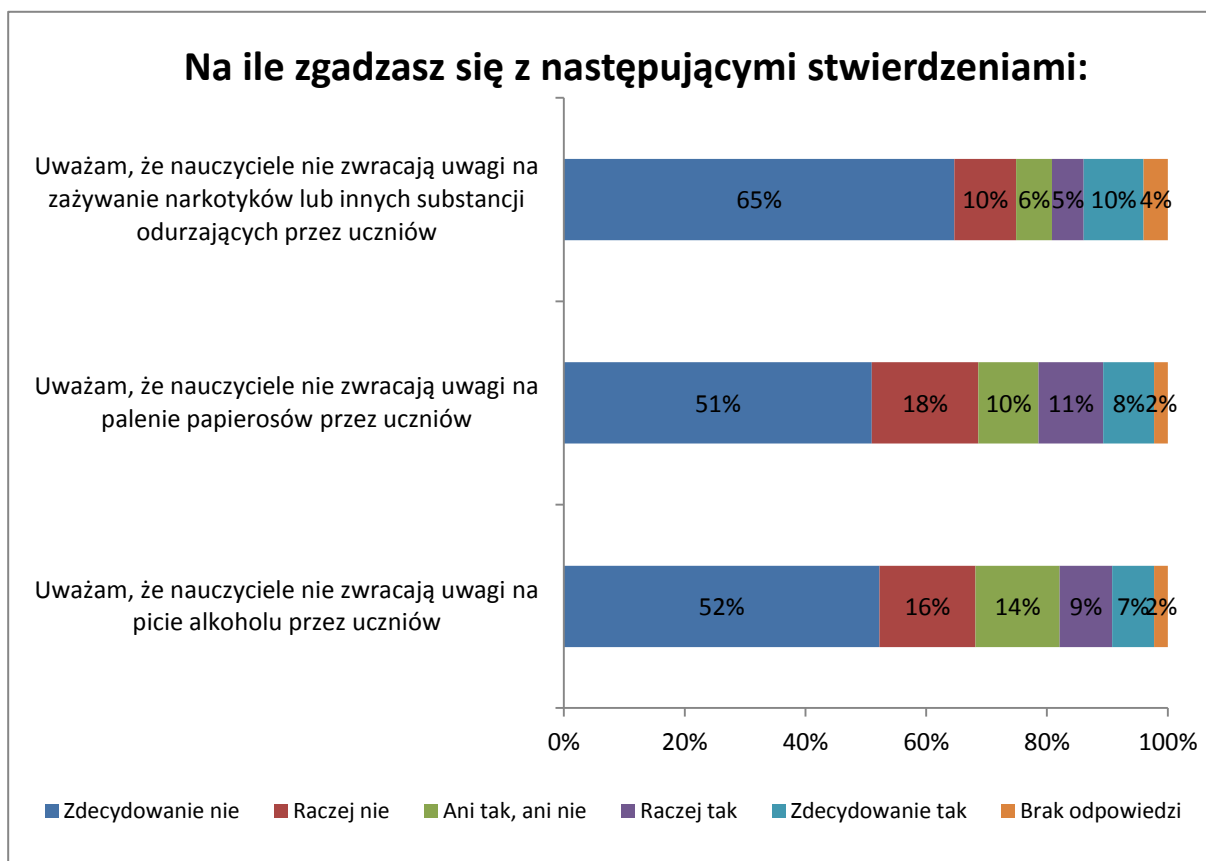
Wykres 31. Subiektywna ocena skali sięgania po środki psychoaktywne w otoczeniu badanych N=402.

Zdaniem większości uczniów (65-66%) w pobliżu szkoły można łatwo kupić alkohol lub papierosy. Dostępność w pobliżu szkoły narkotyków lub substancji, które mogą je zastępować dostrzega od 13 do 27%.

Ponad połowa uczniów jest zdecydowanie przekonana, że nauczyciele nie „chowają głowy w piasek” jeżeli chodzi o picie alkoholu czy palenie papierosów przez uczniów. Nawet większy odsetek (65%) uważa, że nauczycielom nie jest obojętne zjawisko używania narkotyków przez uczniów. Jednak część młodzieży szkolnej (5-10%) ma zdanie dokładnie przeciwne, czyli uważa, że nauczyciele zachowują obojętność/bierność na fakt używania przez uczniów substancji psychoaktywnych.

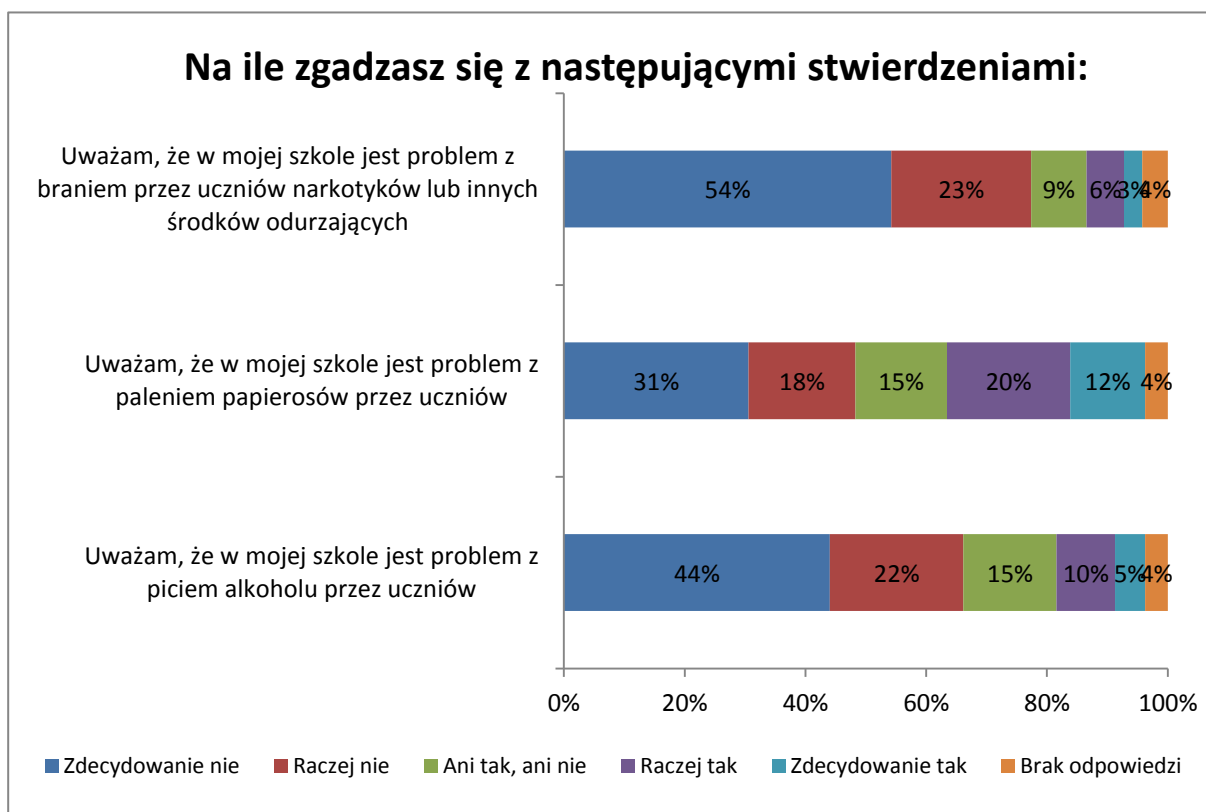
Wykres 32. Ocena zachowań nauczycieli N=402.

Wśród badanej młodzieży panuje przekonanie, że w ich szkołach w największym nasileniu występuje problem palenia papierosów (12% - zdecydowanie tak, kolejne 20% - raczej tak), mniej dostrzegalnym problemem jest picie alkoholu (łącznie 15%), natomiast najslabiej używanie narkotyków (9%).

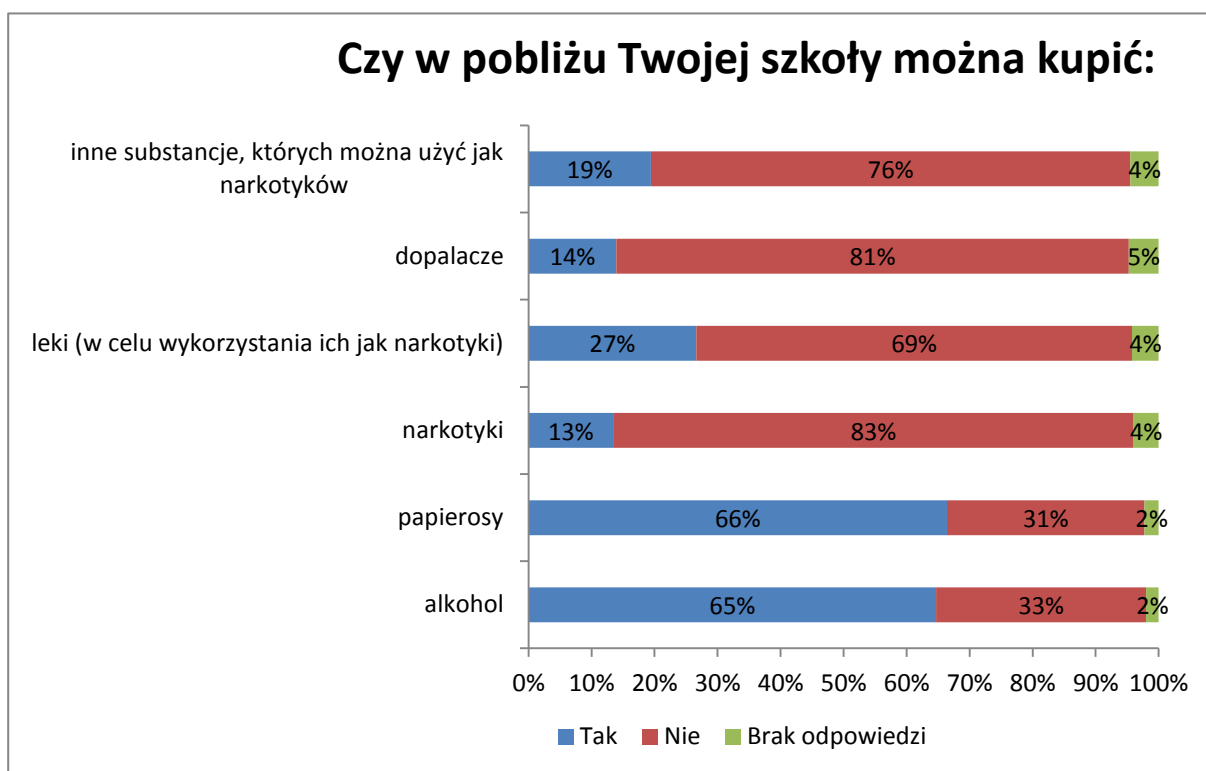
Wykres 33. Ocena występowania problemu używania substancji psychoaktywnych w szkole badanego N=402.

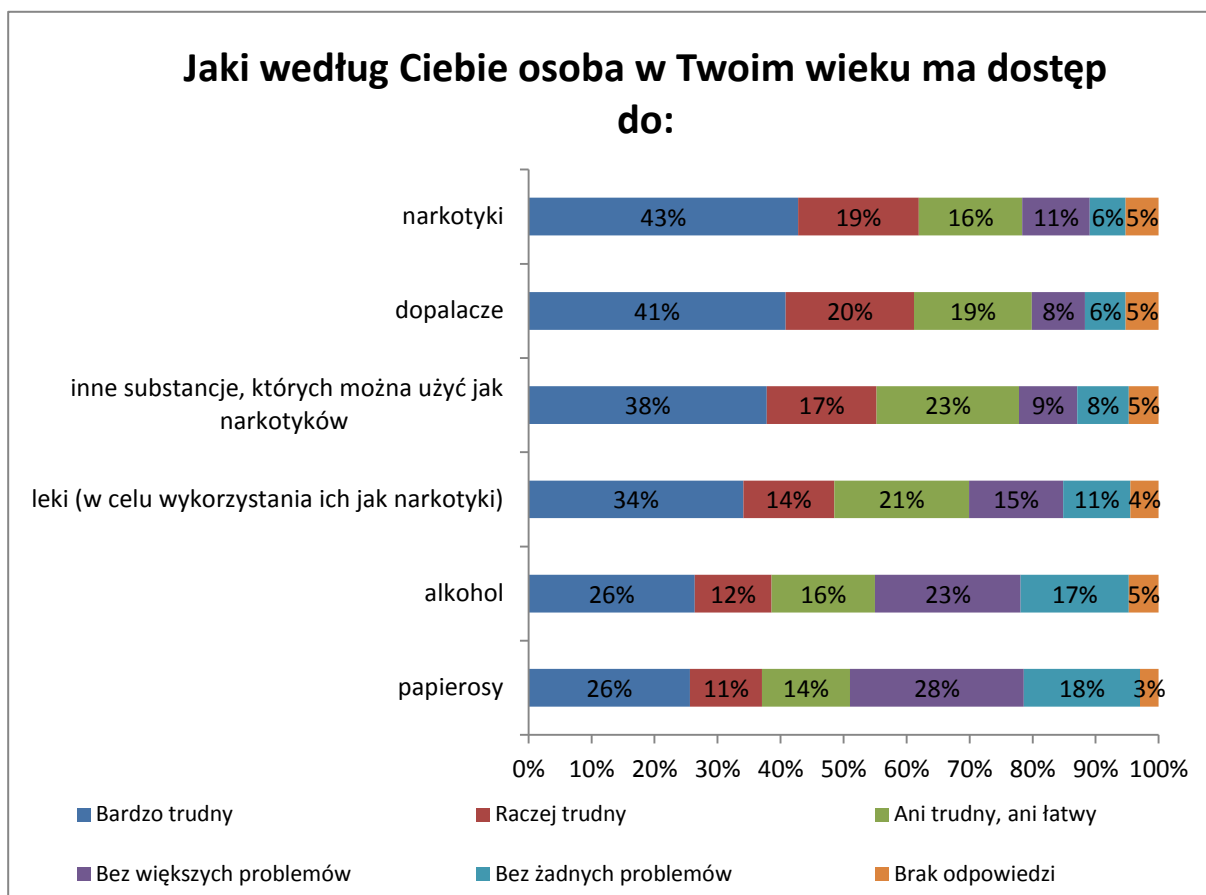
2.2.5 Ocena dostępności substancji psychoaktywnych

Wykres 34. Subiektywna ocena skali sięgania po środki psychoaktywne w otoczeniu badanych N=402.

Uczniowie zapytani o dostępność substancji psychoaktywnych dla osób w ich wieku wskazali jako najtrudniej dostępne narkotyki, a najmniej trudno dostępne papierosy. W tym miejscu na podstawie dwóch pytań o dostępność w pobliżu szkoły oraz dostępność dla badanego możemy pokusić się o oszacowanie wpływu legalności/nielegalności substancji na jej zasięg wśród młodzieży. W dyskursie publicznym często można spotkać się ze stwierdzeniami, że zakazywanie używania niektórych substancji (ogółowi społeczeństwa a nie tylko młodzieży) nie zwiększy stopnia używania jej a przy okazji zlikwiduje niektóre problemy związane z zakazem (jak na przykład przestępczość zorganizowaną tworzącą się wokół handlu zakazaną substancją). Otóż z badania wynika, że jednak nielegalność substancji ma wpływ na ograniczenie jej zasięgu wśród młodzieży. Widzimy wyraźnie, że substancje psychoaktywne legalne (alkohol, papierosy), są postrzegane jako łatwiej dostępne w pobliżu szkoły, łatwiej dostępne badanemu, częściej używane w otoczeniu badanego oraz przez niego samego niż substancje nielegalne (narkotyki).

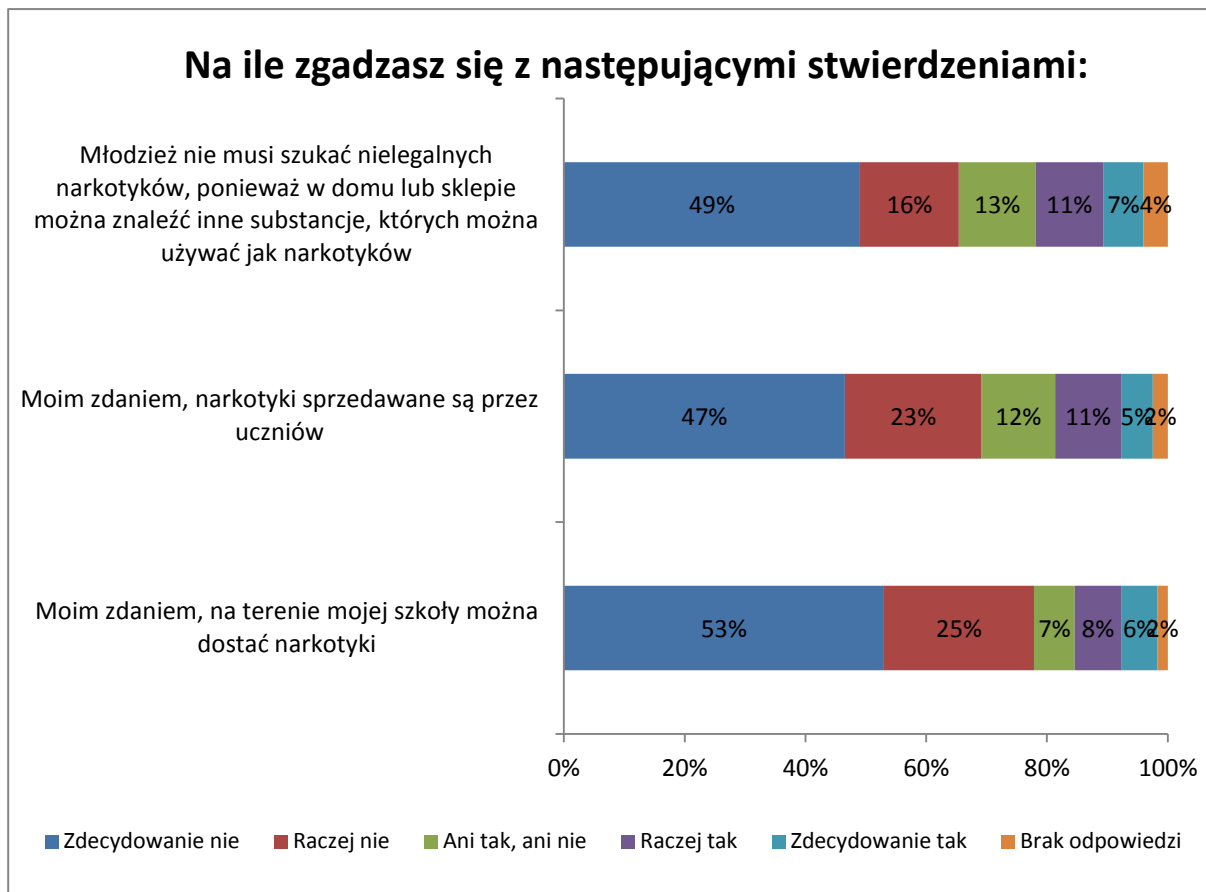
Wykres 35. Subiektywna ocena dostępności środków psychoaktywnych dla osób w wieku badanego N=402.

O tym, że narkotyki są łatwo dostępnym i rozpowszechnionym środkiem w szkole badanego jest przekonanych około 5-7% uczniów. Odpowiadają oni „zdecydowanie tak” na pytania o dostępność narkotyków lub innych substancji mogących je zastąpić w szkole.

Wykres 35. Subiektywna ocena dostępności narkotyków w szkole badanego N=402.

Wśród uczniów województwa lubelskiego 66% nie wie od kogo można załatwić narkotyki, natomiast 19% ma taką wiedzę bezpośrednio, a kolejne 10% uważa, że może ją uzyskać od znajomych.

Wykres 36. Ocena łatwości kupna narkotyków N=402.

Uczniowie mają zróżnicowany pogląd na to, czy wiedzę o tym, gdzie można kupić narkotyki można zdobyć łatwo czy trudno. Jednak występuje zbieżność polegająca na tym, że podobny odsetek (29%) uważa, że łatwo lub raczej łatwo co twierdzi, że wie od kogo można nabyć/zdobyć.

Wykres 37. Ocena możliwości kupna narkotyków N=402.

Najliczniejsza grupa uczniów (48%) deklaruje brak wiedzy o tym, gdzie można kupić narkotyki. Spośród tych, którzy (przynajmniej deklaratorywnie) taką wiedzę posiadają najczęściej wskazywane są dyskoteki, Internat oraz bary i puby. Z kolei 7% wskazuje, że narkotyki można zdobyć w szkole.

Wykres 38. Najpopularniejsze miejsca dystrybucji narkotyków N=402.

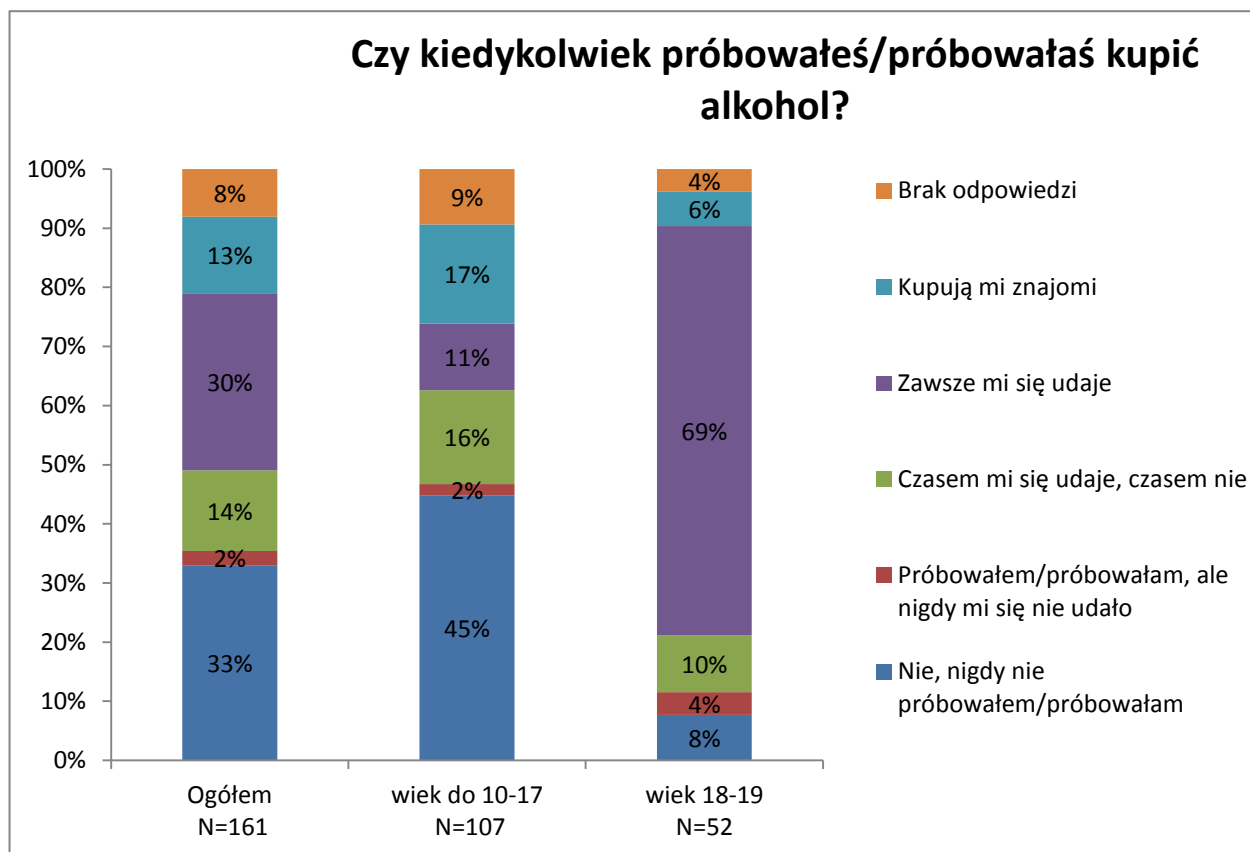

2.2.6 Źródła/kanały dostępu do środków psychoaktywnych, z których korzystają uczniowie?

Wśród uczniów pijących alkohol 30% twierdzi, że nie ma problemów zakupem, jednak istnieje wyraźna różnica między uczniami pełnoletnimi i niepełnoletnimi. Wśród uczniów, którzy nie ukończyli 18 lat tylko 11% twierdzi, że kupuje bez problemu, podczas, gdy 45% nigdy nie kupowało.

Wykres 39. Kupowanie alkoholu.

Miejscem, w którym najczęściej młodzież kupuje alkohol są sklepy osiedlowe i to miejsce jest wybierane najchętniej bez względu na wiek. Drugim najpopularniejszym miejscem zakupu są supermarkety, ale tu zaznacza się różnica ze względu na wiek: kupuje w nich 39% młodzieży pełnoletniej i tylko 10% niepełnoletniej. Świadczy to o tym, że supermarkety pilniej dotrzymują zakazu sprzedaży alkoholu osobom nieletnim niż małe sklepy.

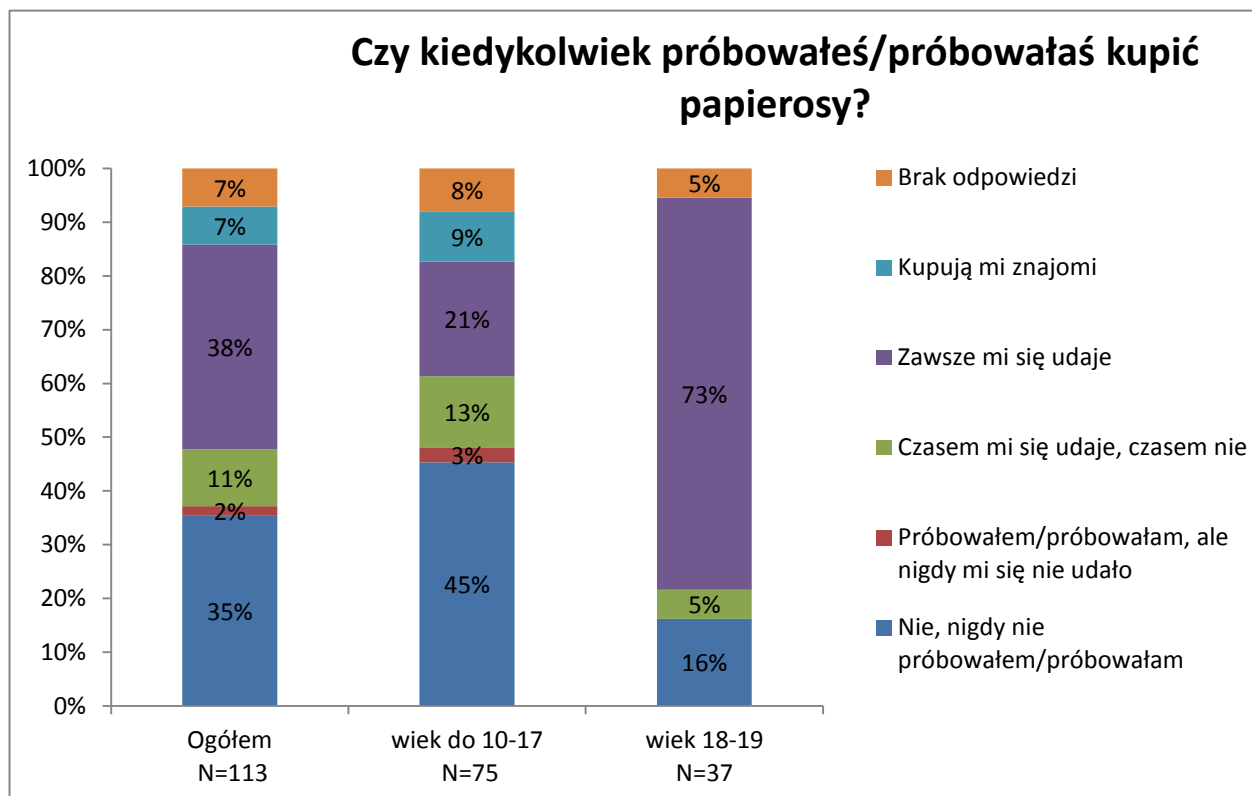
Wykres 40. Miejsca nabywania alkoholu. N=70

Kupowanie papierosów również jest uzależnione od przekroczenia granicy 18 lat. Wśród młodzieży przez 18 rokiem życia co piąty uczeń twierdzi, że nie ma problemu z kupowaniem papierosów, natomiast wśród pełnoletnich trzech na czterech zawsze kupuje bez problemu.

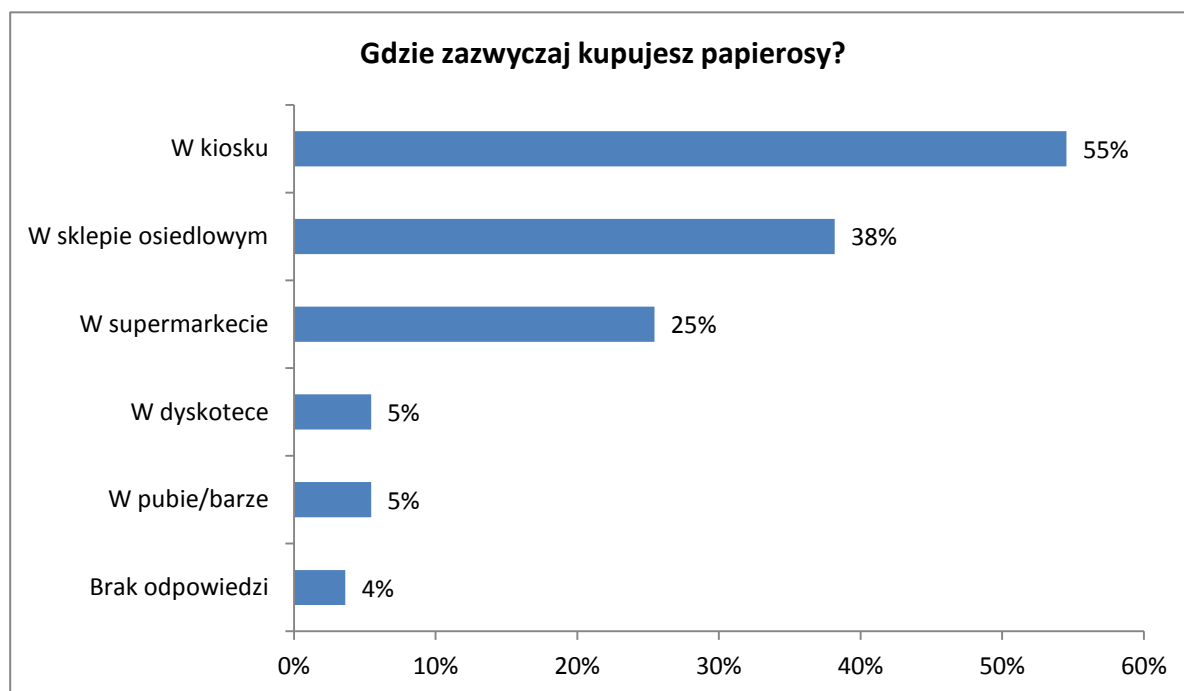
Wykres 41. Kupowanie papierosów.

Papierosy najczęściej kupuje się w kiosku lub sklepie osiedlowym. W przypadku kupowania papierosów generalnie nieletni kupują rzadziej, ale ranking popularności miejsc zakupu ma taką samą kolejność jak u pełnoletnich.

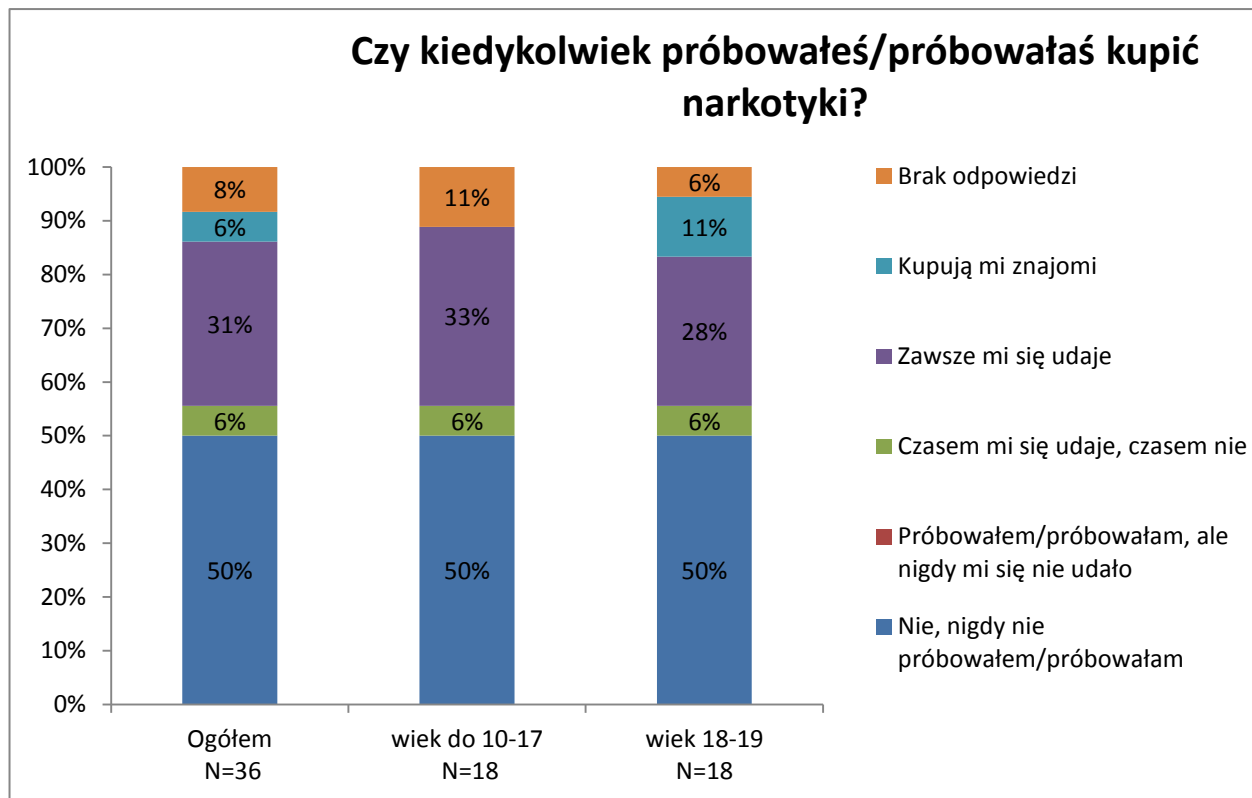
Wykres 42. Miejsca nabywania papierosów. N=55

W przypadku narkotyków nie występuje podział na niepełnoletnich i pełnoletnich występujący w przypadku alkoholu i papierosów. Połowa uczniów używających narkotyków nigdy nie próbowała ich kupować, natomiast robi to (zawsze się udaje) 31% wśród używających.

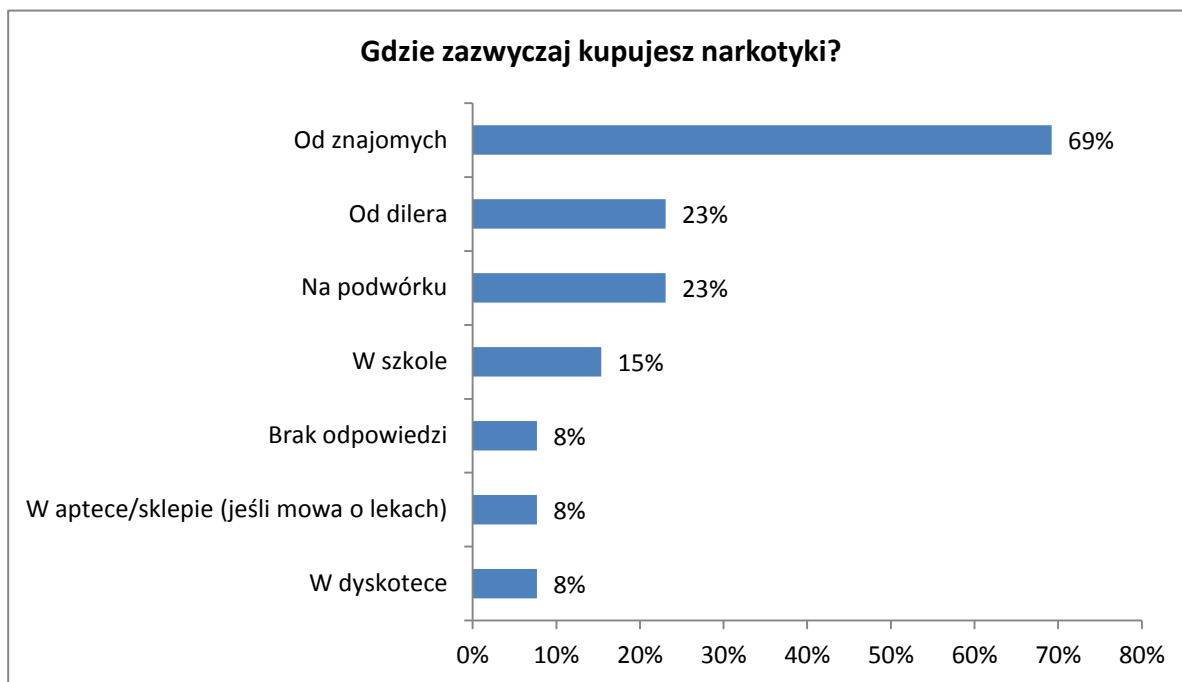
Wykres 43. Kupowanie narkotyków.

Narkotyki najczęściej kupowane są od znajomych (69%). Nielegalność tych substancji powoduje prawdopodobnie preferencję źródeł, które zmniejszają ryzyko „przyłapania”.

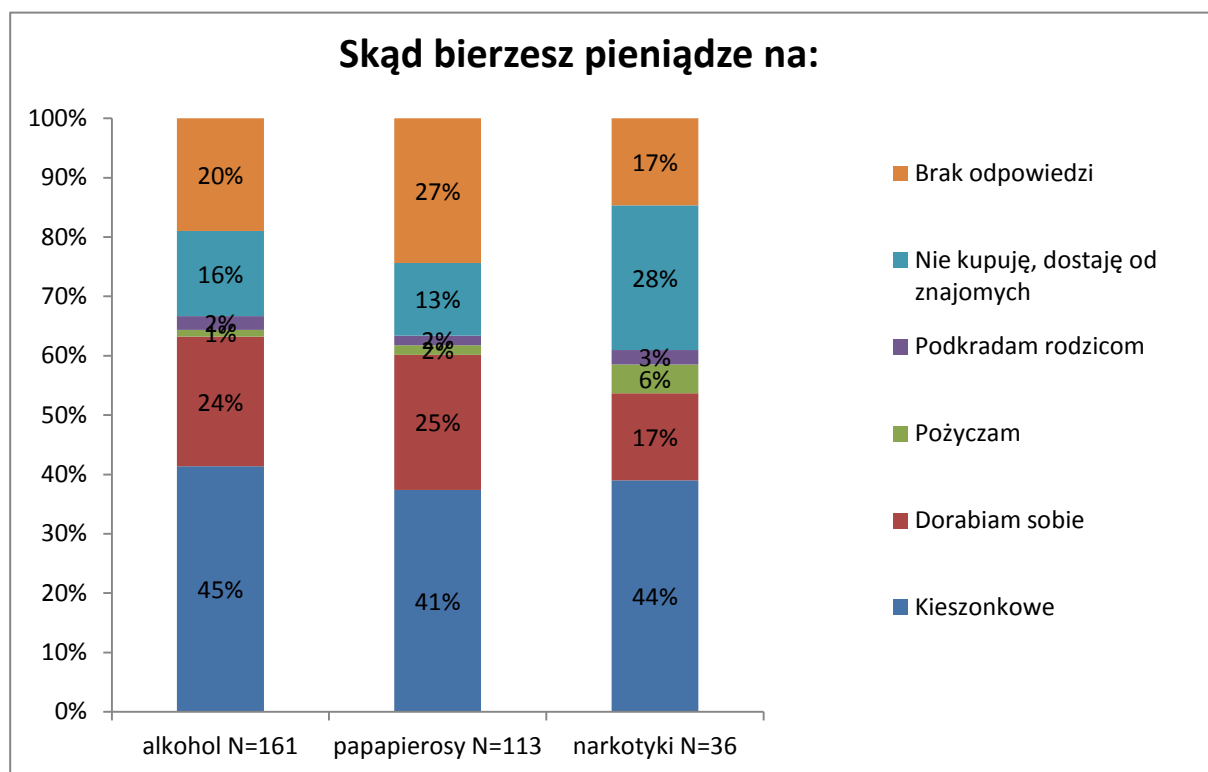
Wykres 44. Miejsca nabywania narkotyków. N=13

Młodzież najczęściej kupując substancje psychoaktywne wydaje swoje kieszonkowe, rzadziej dorabia sobie na ten cel. Dorabianie częściej występuje u młodzieży starszej. W przypadku narkotyków stosunkowo częściej niż w przypadku alkoholu czy papierosów źródłem jest „dobroczynność” znajomych, od których respondent otrzymywał za darmo.

Wykres 45. Finansowanie zakupu substancji psychoaktywnych.

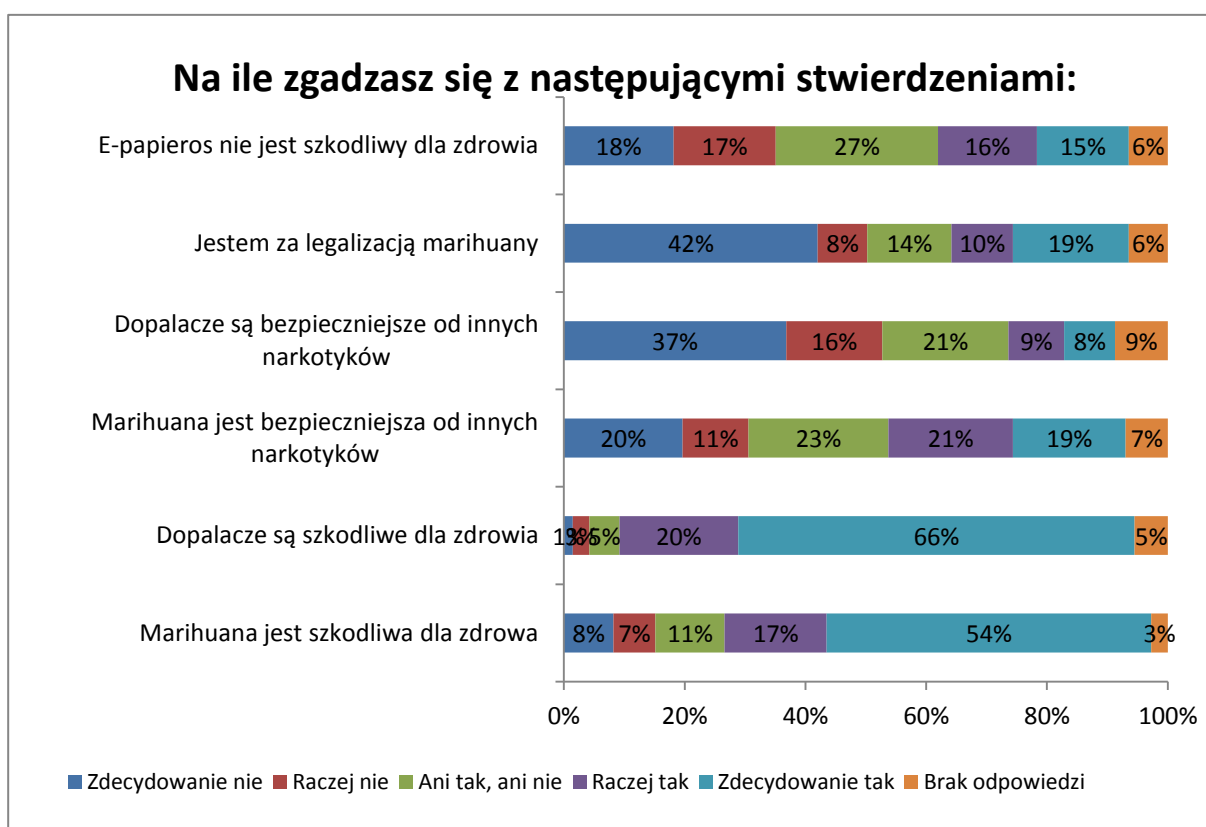

2.2.7 Ocena stopnia trudności uzależnienia się od poszczególnego rodzaju substancji psychoaktywnych

W przypadku używania substancji psychoaktywnych mamy do czynienia z krzyżowaniem się przynajmniej kilku motywacji/demotywacji oraz związanych z nimi racjonalizacji dokonywanych przez osoby sięgające po substancje. W wielu przypadkach młodzież zdaje sobie sprawę, że substancje psychoaktywne są szkodliwe dla zdrowia, co jednak nie powstrzymuje przed ich użyciem. W innych występuje przeświadczenie, że dana substancja nie szkodzi (w ogóle lub konkretnej osobie). Obok przekonań o zdrowotnej szkodliwości/nieszkodliwości mogą pojawić się kwestie światopoglądowe. Chociaż ponad połowa młodzieży jest zdecydowanie przekonana, że marihuana szkodzi zdrowiu to jednocześnie aż 42% uważa się za zwolenników legalizacji tej substancji.

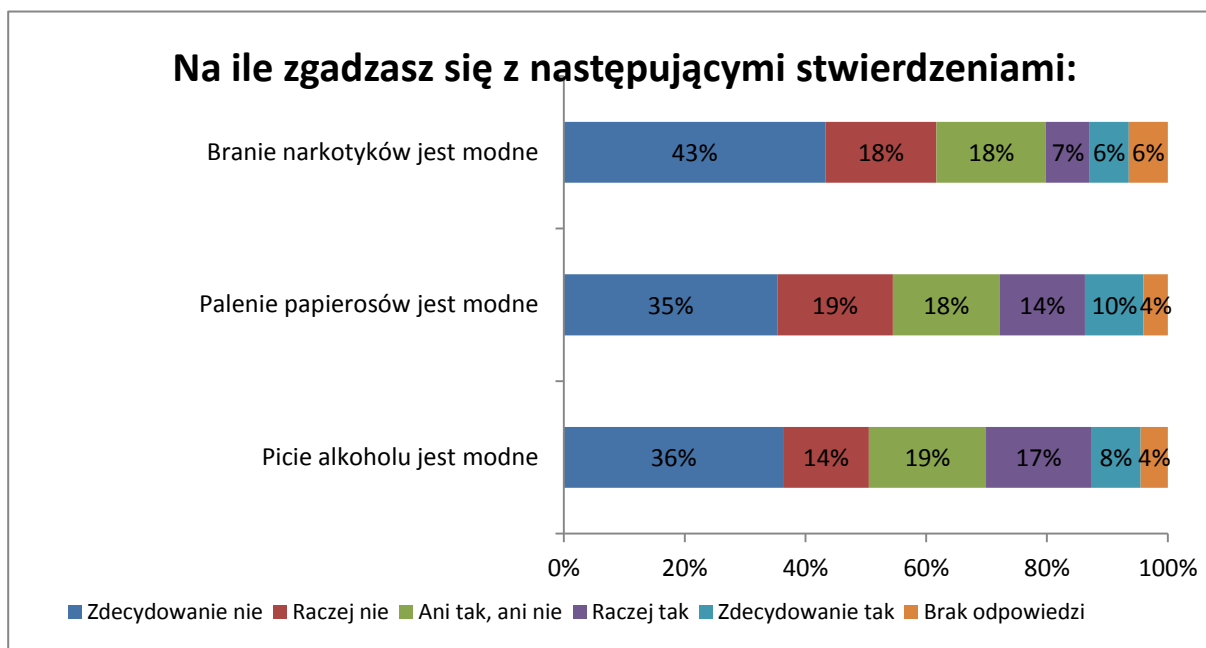
Wykres 46. Subiektywna ocena szkodliwości substancji psychoaktywnych. N=402

Kolejnym elementem, który determinuje sięganie lub wstrzymywanie się przed użyciem substancji psychoaktywnych jest przekonanie o subiektywnej atrakcyjności danej substancji, często połączony z obawą, że gdy uczeń nie będzie pił/palił/brał wypadnie z towarzyskiego obiegu grupy rówieśniczej. Na wykresie widać, że chociaż większość młodzieży w województwie lubelskim nie

uważa zażywania substancji psychoaktywnych za modne to jednocześnie odsetek uważających w mniejszym lub większym stopniu jest niepokojąco wysoki. Można przyjąć, że nawet osoby wahające się (odpowiadające „ani tak, ani nie”) mogą stanowić potencjalną bazę rozszerzania się problemu.

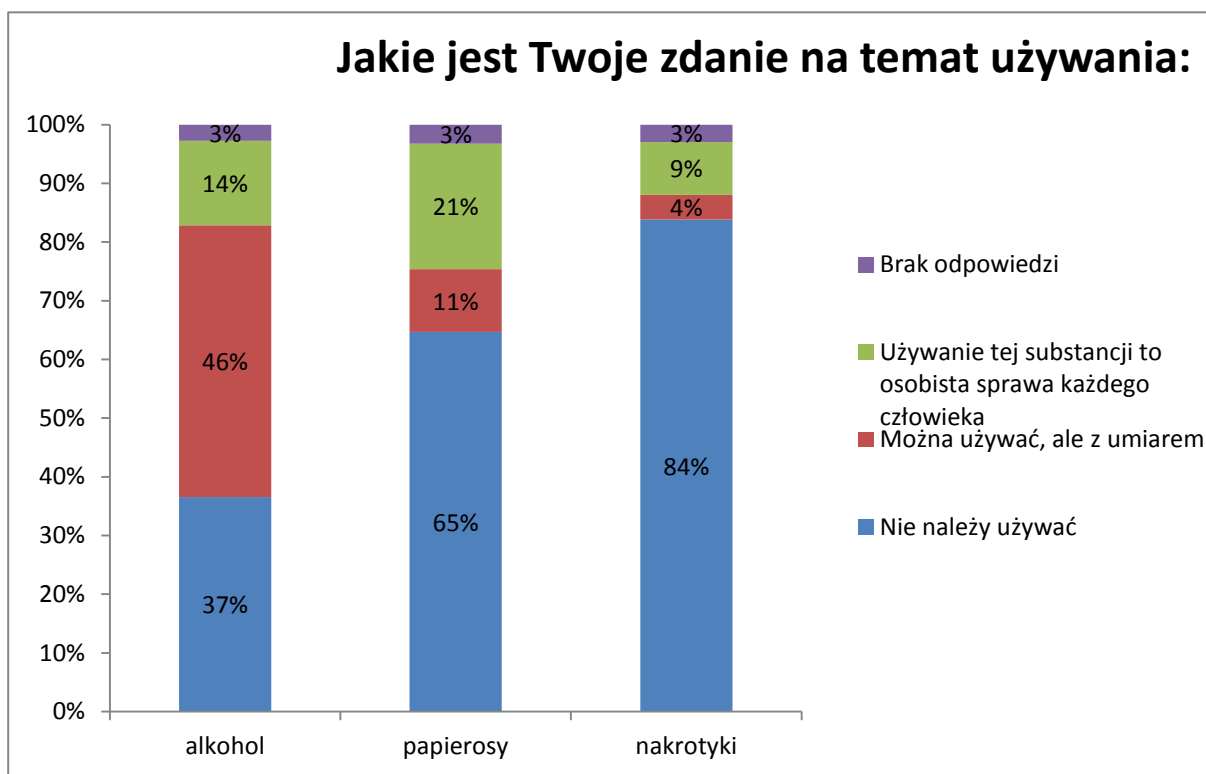
Wykres 47. Subiektywna ocena społecznej atrakcyjności. N=402

Suma różnych czynników decyduje o ogólnej akceptacji/nieakceptacji dla używania substancji psychoaktywnych. Najmniejszą liczbę przeciwników wśród młodzieży ma alkohol - 37% uważa, że nie należy go używać, natomiast największą narkotyki (84%). W przypadku alkoholu najliczniejszą grupę młodzieży stanowią osoby uważające, że można go pić z umiarem. Jest postawa mocno ugruntowana kulturowo nie tylko w województwie lubelskim, ale też w całym kraju. Z kolei w przypadku palenia papierosów zwraca uwagę stosunkowo większy odsetek osób uważających ich używanie za osobistą sprawę palącego.

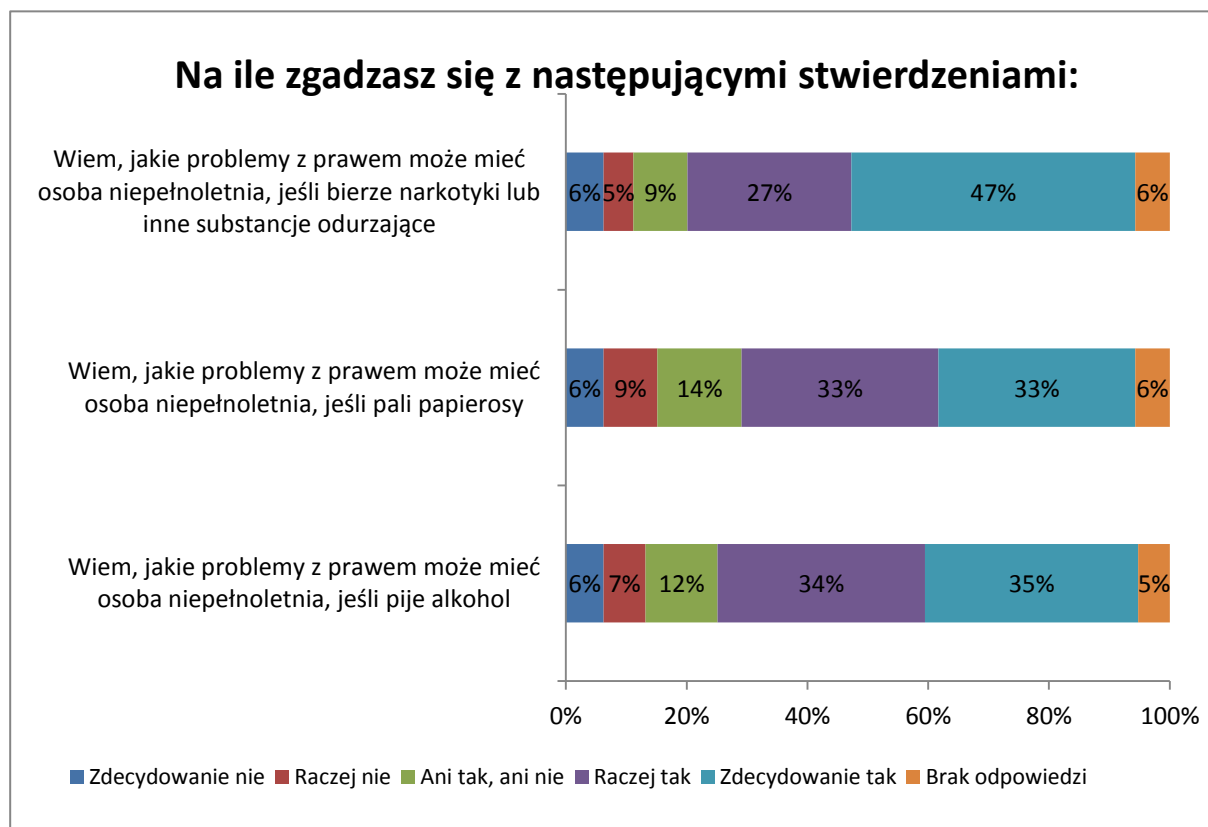
Wykres 48. Akceptacja używania substancji psychoaktywnych. N=402

Młodzież w większości jest przekonana (bardziej lub mniej zdecydowanie) o tym, że zdaje sobie sprawę z konsekwencji, jakie niesie za sobą używanie substancji psychoaktywnych. Na wykresie widać, że zakres tej subiektywnie postrzeganej świadomości jest podobny dla wszystkich trzech analizowanych substancji psychoaktywnych, czyli, że wiedza o konsekwencjach zażywania narkotyków jest podobnie rozpowszechniona jak wiedza o używaniu papierosów czy alkoholu.

Wykres 49. Świadomość uczniów na temat konsekwencji związanych z zażywaniem substancji psychoaktywnych i uzależnień. N=402

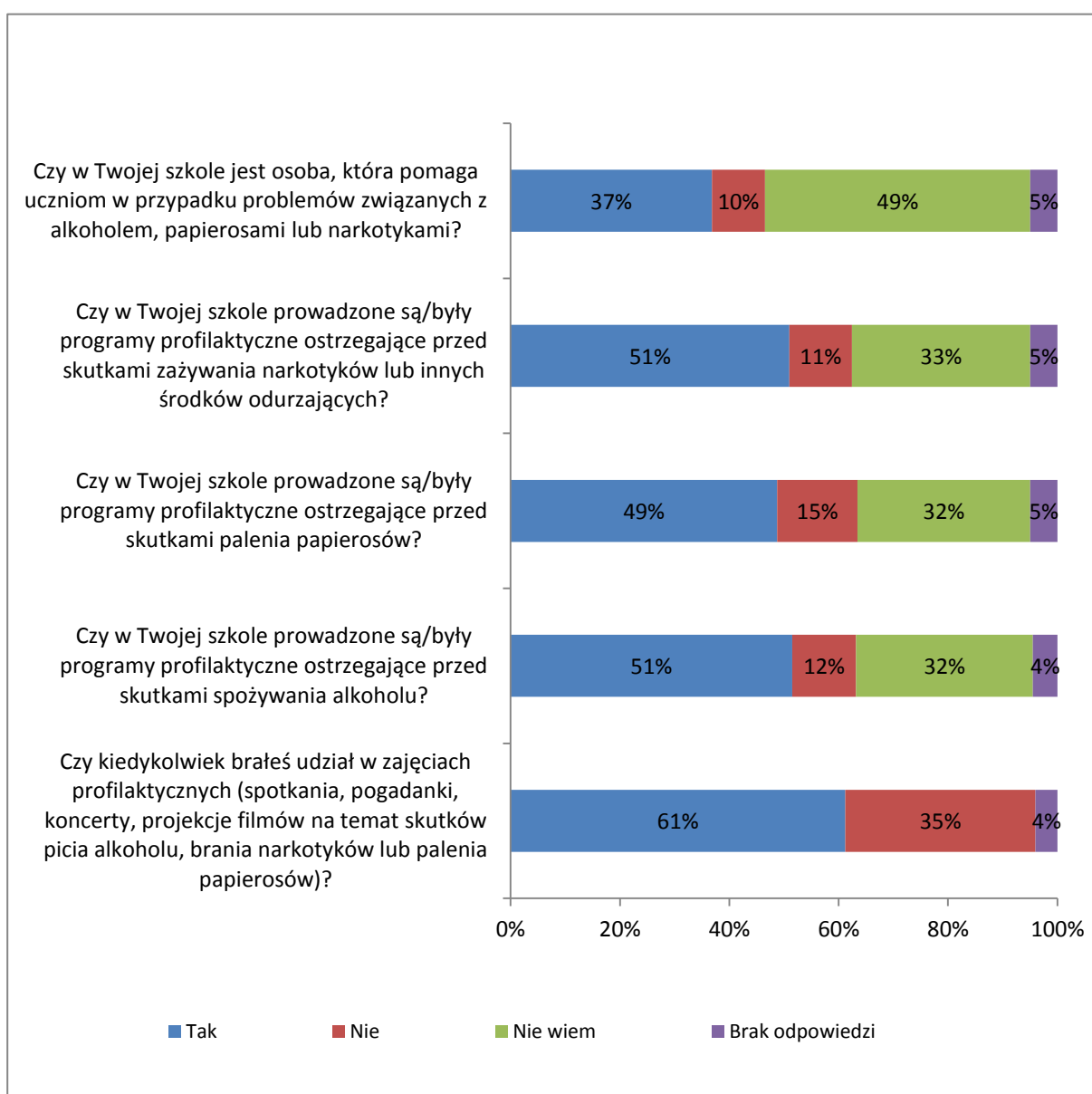

2.2.8 Jak uczniowie oceniają programy profilaktyczne dostępne w szkołach i innych placówkach?

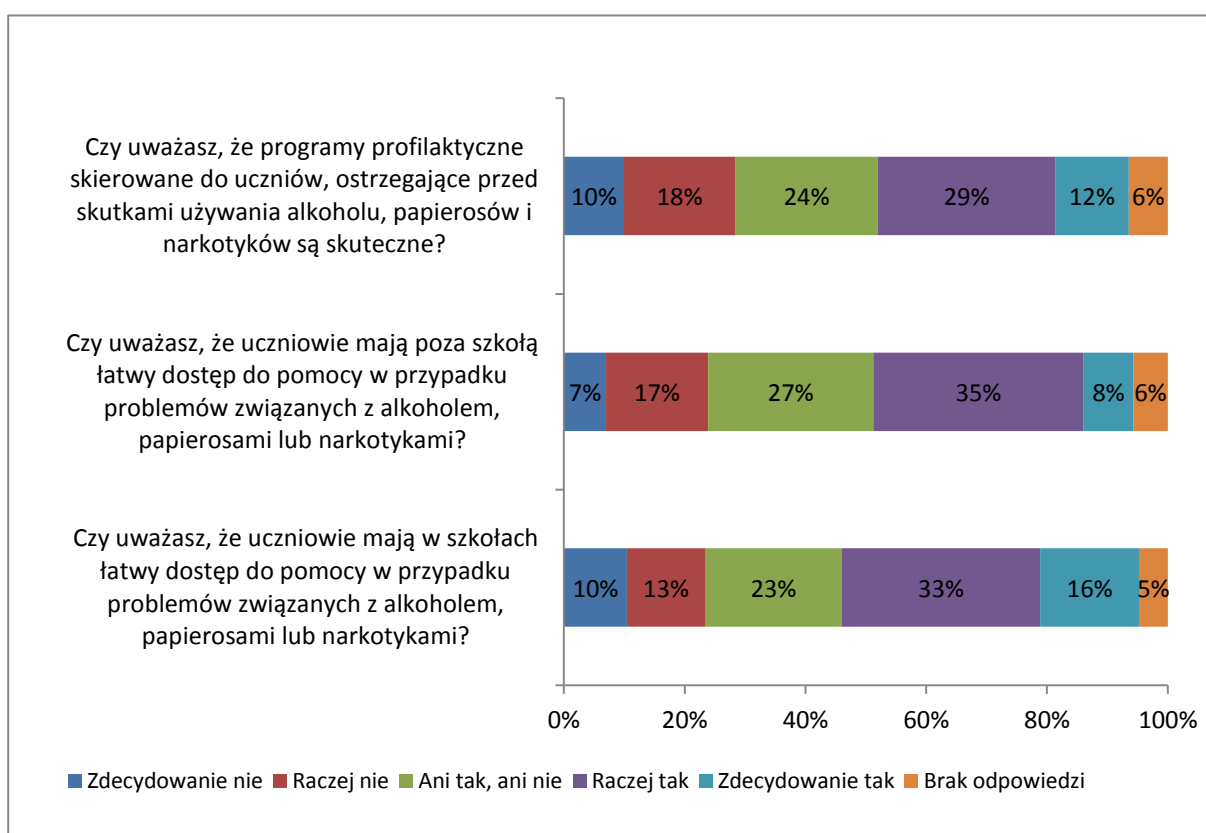
O tym, że w szkole respondenta prowadzone były jakiekolwiek programy profilaktyczne wie połowa uczniów. Pozostali albo uważają, że ich nie było (11-15%), albo przyznaje się do niewiedzy w tym obszarze. Z kolei 37% wie, że w szkole jest osoba, która pomaga uczniom w przypadku problemów z zażywaniem substancji psychoaktywnych. Co trzeci uczeń w województwie lubelskim nie brał nigdy udziału w żadnym spotkaniu w ramach programów profilaktycznych.

Wykres 50. Programy profilaktyczne w szkołach. N=402

Uczniowie pytani o skuteczność programów profilaktycznych związanych z używaniem poszczególnych substancji psychoaktywnych wykazują daleko idącą rezerwę – większość wybiera odpowiedzi zachowawcze („ani tak, ani nie”) lub umiarkowanie pozytywne („raczej tak”). Również ocena dostępności pomocy w przypadku problemów związanych z używaniem substancji psychoaktywnych oscyluje wokół opinii wypośrodkowanych lub umiarkowanie przychylnych. Warto też dodać, że co dziesiąty uczeń jest przekonany o zdecydowanej nieskuteczności programów profilaktycznych i braku dostępu do pomocy.

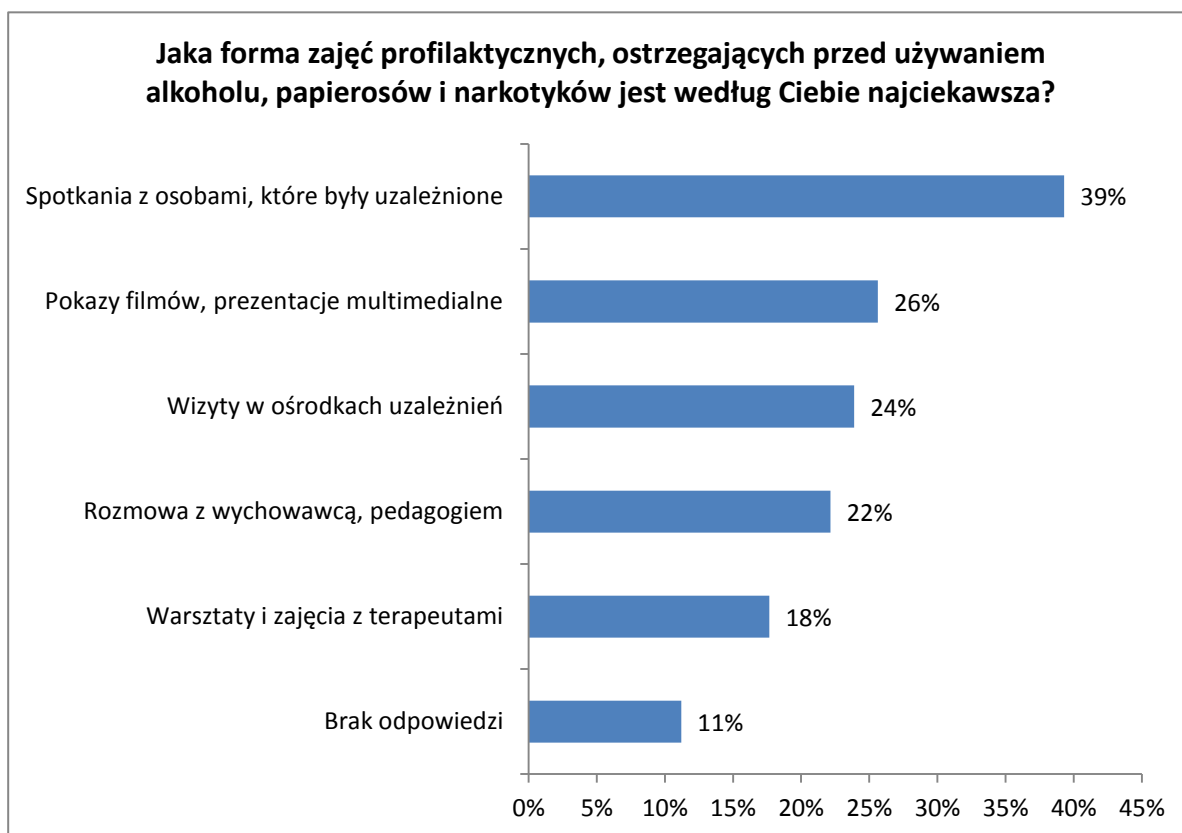
Wykres 51. Ocena programów profilaktycznych przez uczniów. N=402

Interesujące wydaje się jakie formy działań profilaktycznych wydają się młodzieży najatrakcyjniejsze. Liderem zestawienia są spotkania z osobami, które były uzależnione – jako ciekawą formę wskazało 39% badanej populacji. Najmniej atrakcyjne są z kolei warsztaty z fachowcami: wychowawcami, pedagogami lub terapeutami. Można pokusić się o postawienie tezy, że dla młodzieży atrakcyjniejsze są relacje z pierwszej ręki, „z życia wzięte” niż spotkania, w których dominować może komponenta teoretyczna.

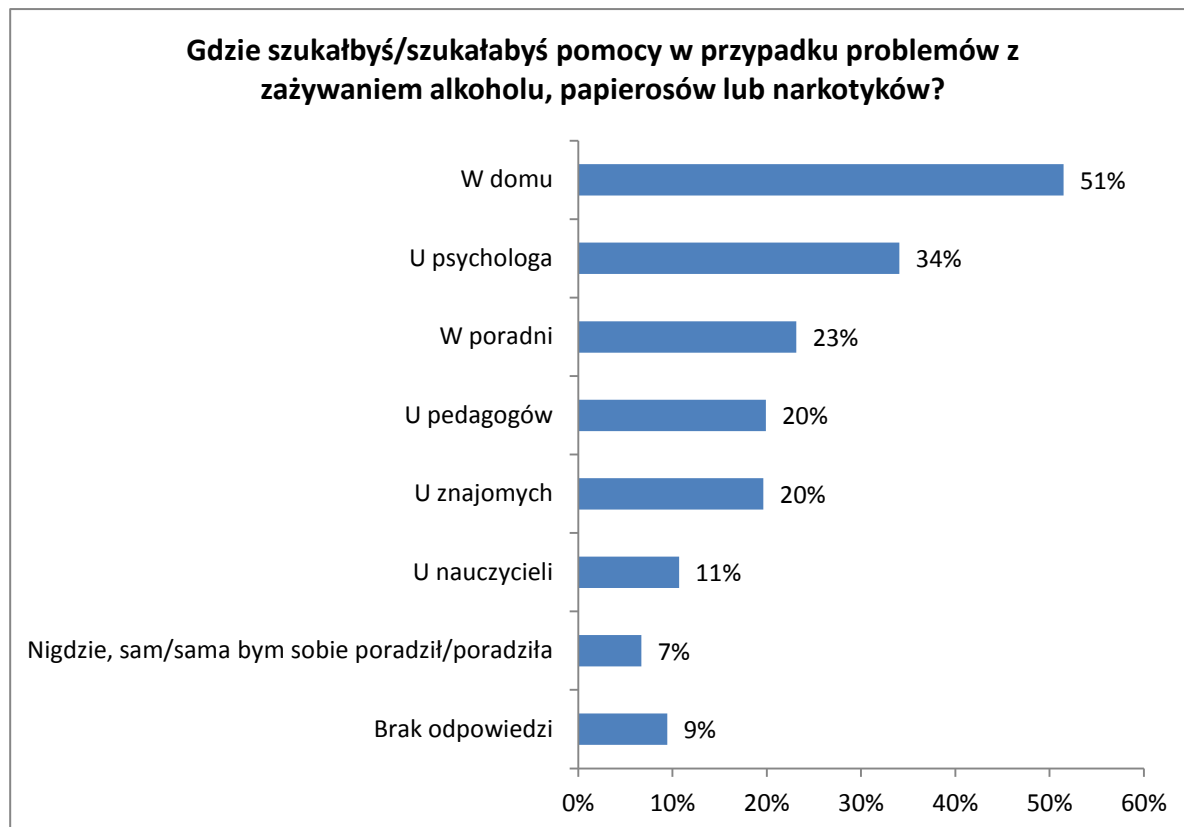
Wykres 52. Ranking atrakcyjności typów programów profilaktycznych wśród młodzieży. N=402

W przypadku hipotetycznych problemów z używaniem substancji psychoaktywnych młodzież jako miejsce szukania pomocy najczęściej wskazuje własny dom (51%). W dalszej kolejności wskazywani byli różnego rodzaju profesjonaliści, zaczynając od psychologa (34%) a kończąc na nauczycielach (11%). Dla co piątego ucznia pomocni wydają się w takiej sytuacji znajomi a 7% liczyłaby tylko na siebie.

Wykres 53. Ranking instytucji postrzeganych jako mogące pomóc w przypadku problemów. N=402

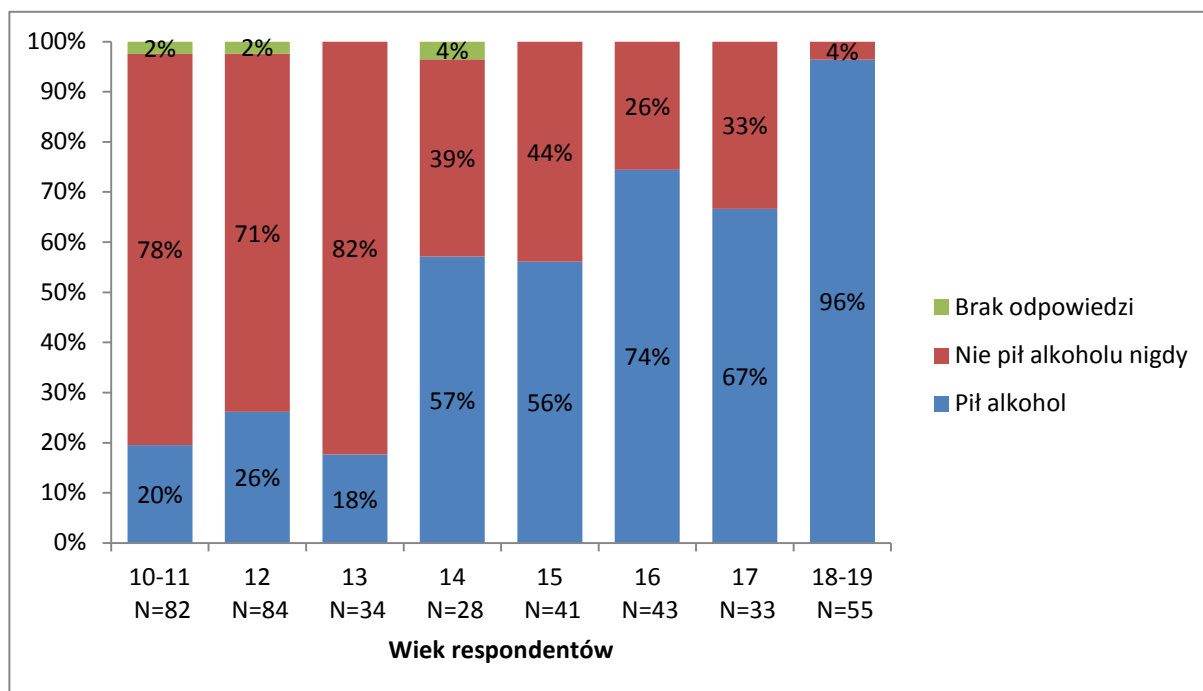

2.2.9 Profil społeczno-demograficzny uczniów województwa lubelskiego zagrożonych uzależnieniami od alkoholu

Spożywanie alkoholu jest ściśle związane z wiekiem uczniów – im są starsi tym częściej mają już za sobą inicjację alkoholową. Wśród uczniów dorosłych kontakt z alkoholem deklaruje blisko 100% populacji.

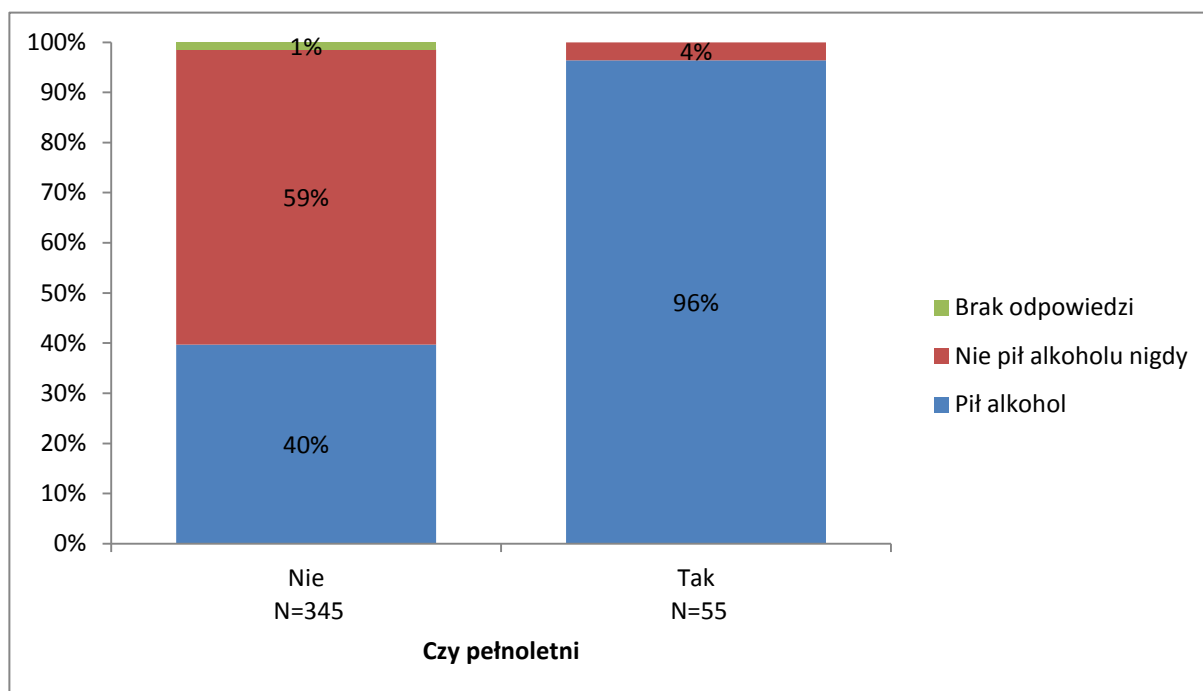
Wykres 54. Spożywanie alkoholu wśród młodzieży a wiek.

Niewątpliwie przekroczenie granicy pełnoletniości wpływa na zwiększenie wskaźnika kontaktu z alkoholem. Może to wynikać z dwóch powodów. Po pierwsze faktycznie po przekroczeniu 18. roku życia więcej osób sięga po alkohol. Po drugie uczniowie niepełnoletni mogą mieć tendencję do zaprzeczania w ankiecie chociaż faktycznie po alkohol sięgają.

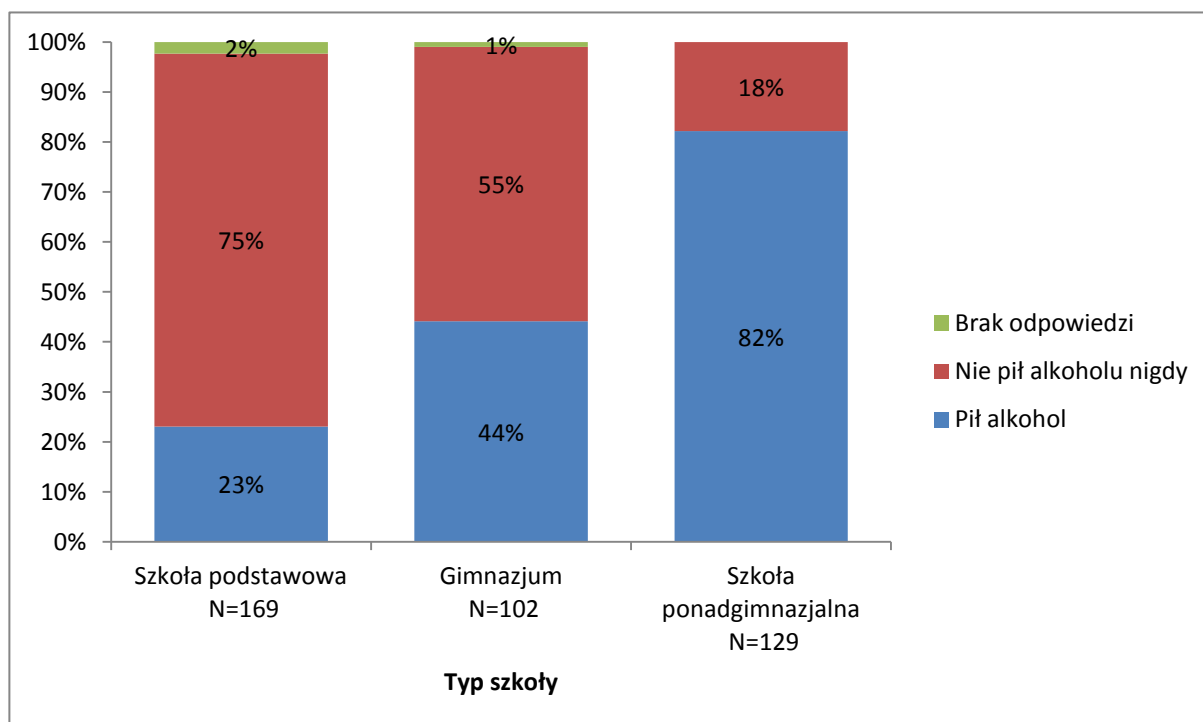
Wykres 55. Spożywanie alkoholu wśród młodzieży a pełnoletniość.

Odsetki pijących alkohol w poszczególnych typach szkoły wynikają z różnego wieku uczniów tych szkół. Co niepokojące aż 23% uczniów szkół podstawowych deklaruje, że miało kontakt z alkoholem.

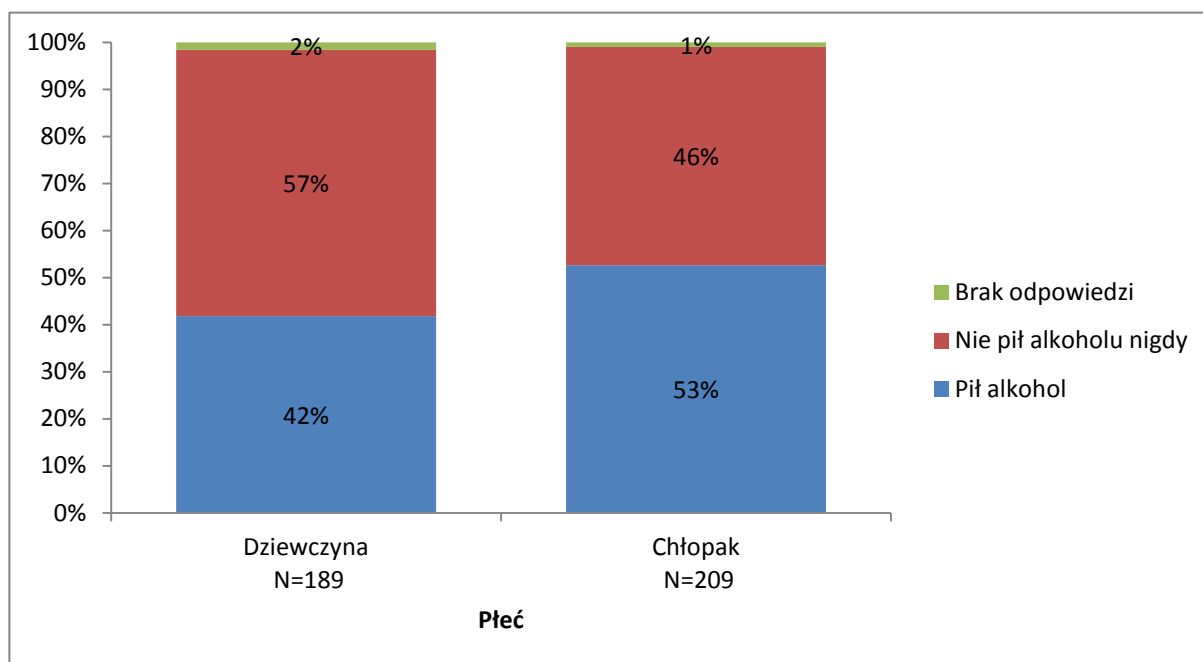
Wykres 56. Spożywanie alkoholu wśród młodzieży a typ szkoły.

Chociaż w badaniach ogólnopolskich obserwuje się tendencję do wyrównywania różnic między chłopcami i dziewczętami w spożywaniu alkoholu, to nadal widzimy, że to chłopcy częściej sięgają po alkohol oraz wcześniej rozpoczynają inicjację alkoholową.

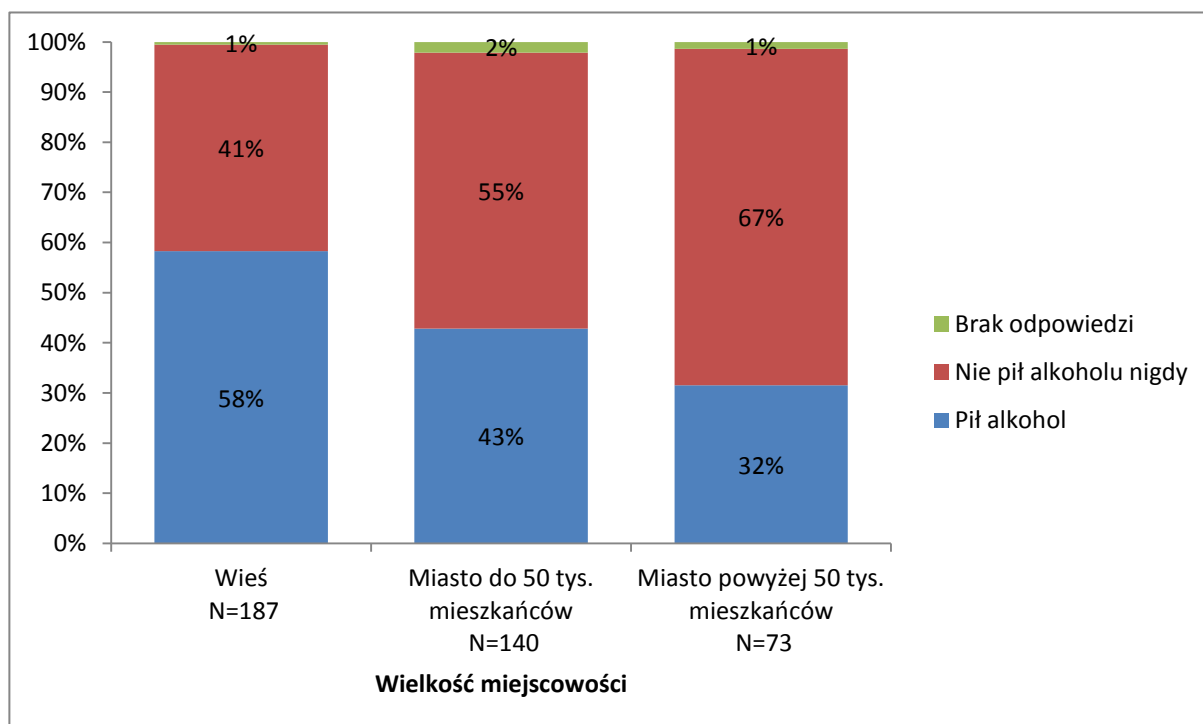
Wykres 57. Spożywanie alkoholu wśród młodzieży a płeć.

Picie alkoholu przez młodzież jest częstszym zjawiskiem na wsi i maleje wraz ze wzrostem wielkości miejscowości. Można rozważyć, czy jest to efekt innego, kulturowo uwarunkowanego podejścia do picia alkoholu, czy może większego nasycenia szkół miejskich programami profilaktycznymi.

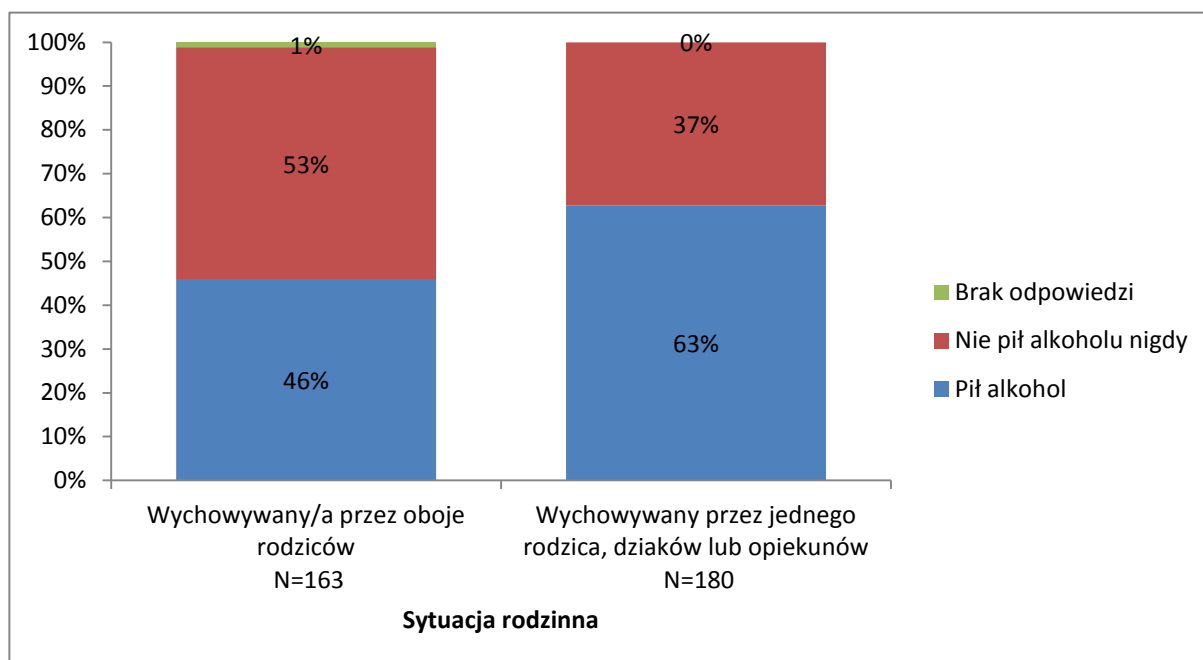
Wykres 58. Spożywanie alkoholu wśród młodzieży a wielkość miejscowości.

Badanie potwierdza dość powszechnie znaną tezę, że młodzież wychowywana w pełnej rodzinie jest narażona w mniejszym stopniu na problem alkoholowy. Różnica 17 punktów procentowych to mocne potwierdzenie tej tezy.

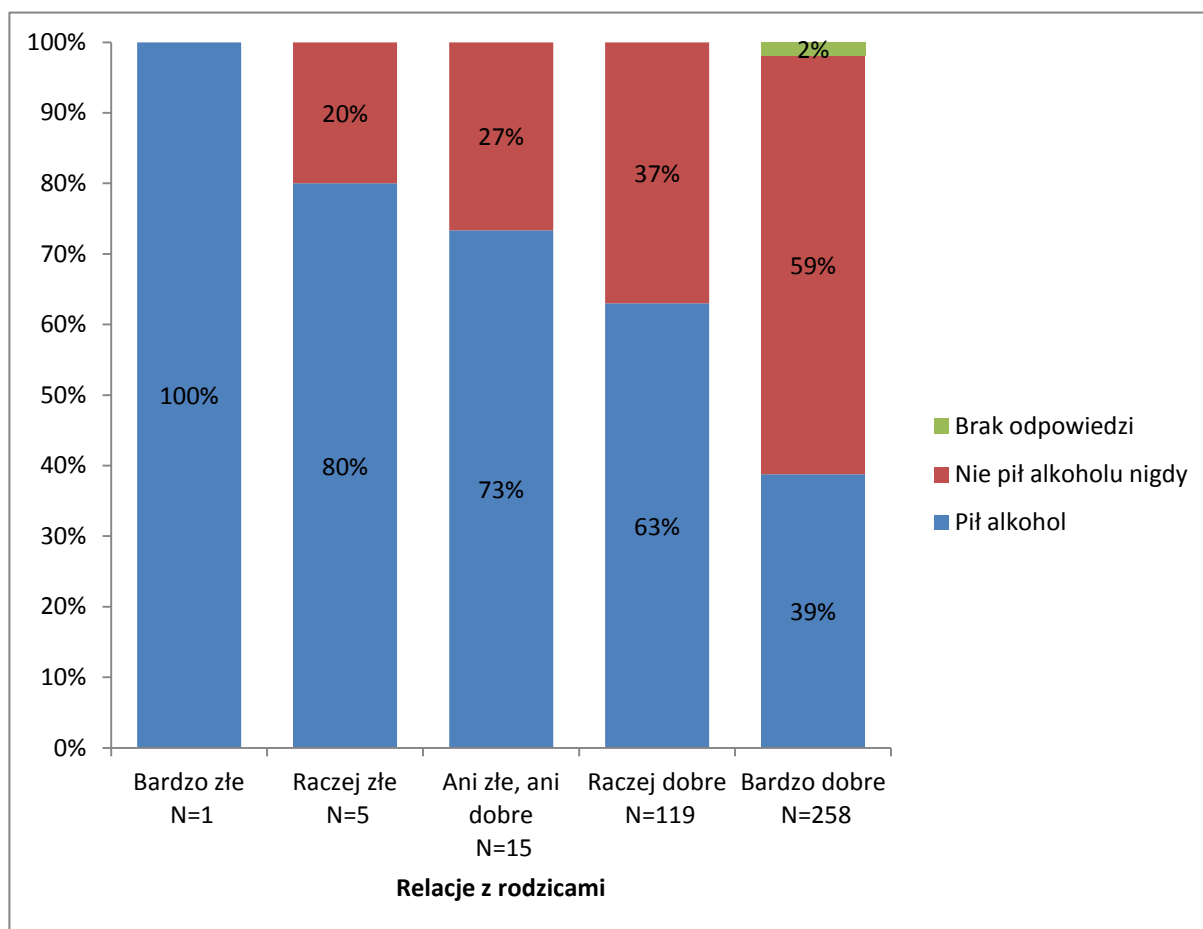
Wykres 59. Spożywanie alkoholu wśród młodzieży a sytuacja rodzinna.

Oprócz obiektywnej sytuacji rodzinnej ważne jest również subiektywne postrzeganie relacji z rodzicami lub opiekunami. W badaniu zarysowała się wyraźna, liniowa zależność polegająca na tym, że im lepiej uczeń ocenia swoje relacje z rodzicami tym mniejsze prawdopodobieństwo, że miał do czynienia z alkoholem.

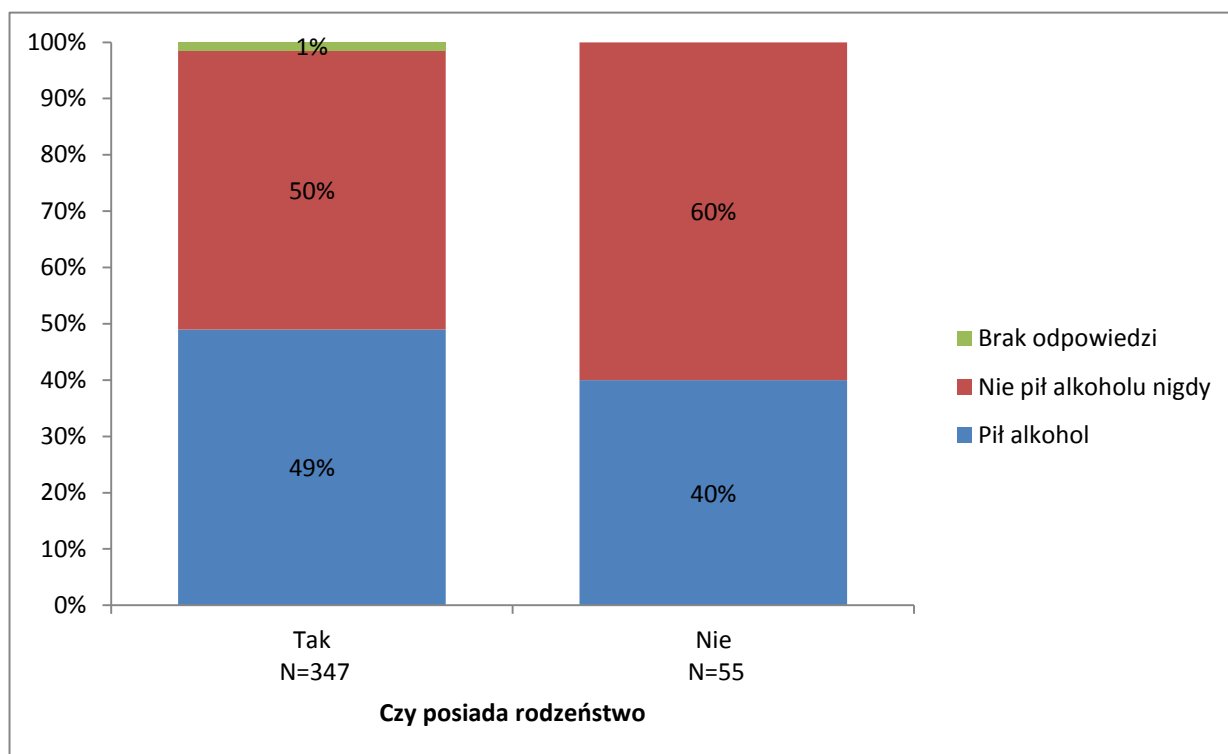
Wykres 60. Spożywanie alkoholu wśród młodzieży a relacje z rodzicami/opiekunami.

Wśród osób posiadających rodzeństwo występuje nieznacznie większy odsetek sięgających po alkohol, ale testy statystyczne nie potwierdzają występowania zależności

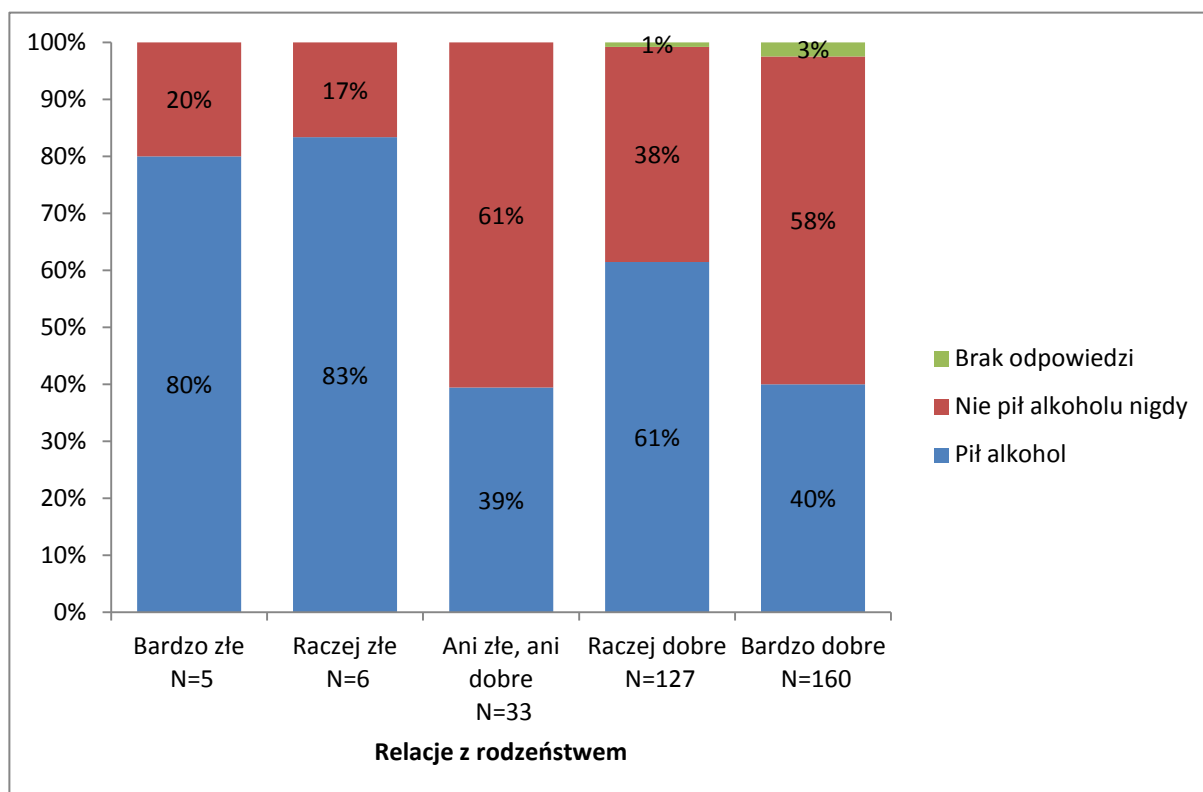
Wykres 61. Spożywanie alkoholu wśród młodzieży a posiadanie rodzeństwa.

Wśród osób posiadających rodzeństwo istnieją jednak duże różnice w spożywaniu alkoholu w zależności od tego czy relacje z siostrą lub bratem są postrzegane jako dobre lub nie. Generalnie gorsze relacje z rodzeństwem zwiększają ryzyko sięgnięcia po alkohol.

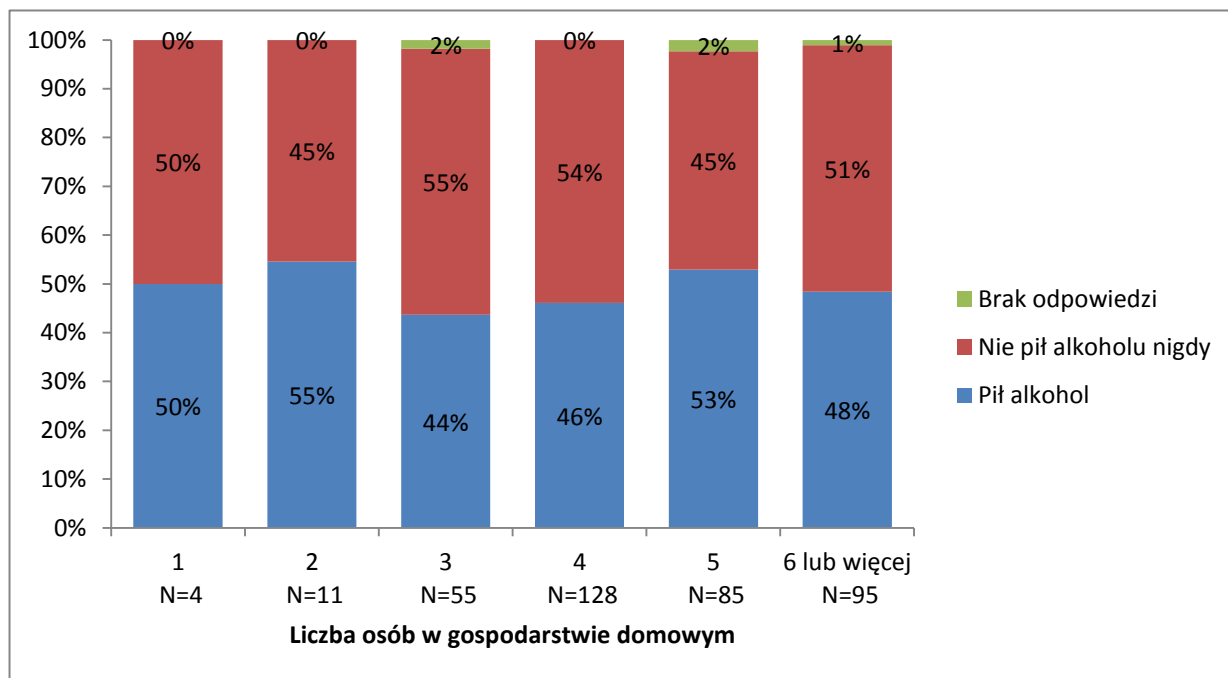
Wykres 62. Spożywanie alkoholu wśród młodzieży a relacje z rodzeństwem.

Liczba osób w gospodarstwie domowym nie ma znaczenia z punktu widzenia sięgania młodzieży po alkohol. Badanie obala ewentualne hipotezy o większym zagrożeniu alkoholizmem w rodzinach bardziej licznych.

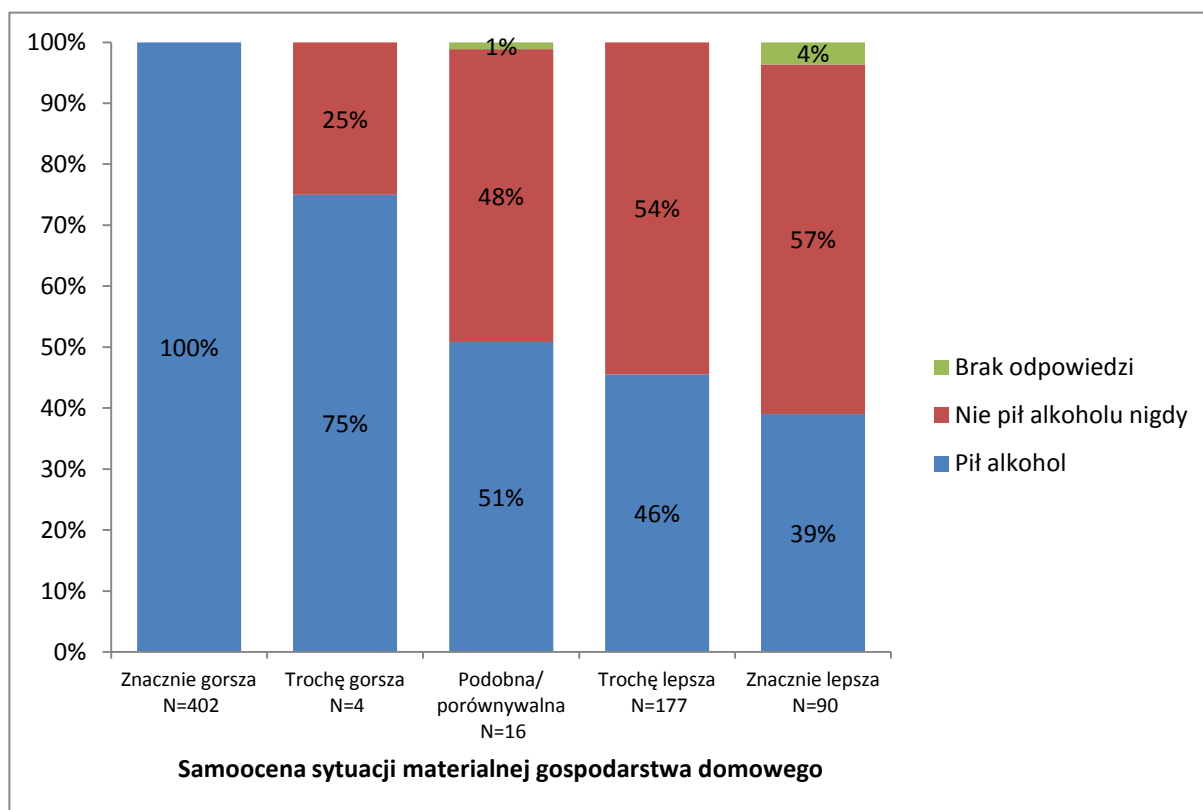
Wykres 63. Spożywanie alkoholu wśród młodzieży a liczba osób w gospodarstwie domowym.

Samooceń sytuację materialną rodziny jest ściśle powiązana z sięganiem po alkohol. Im lepiej uczeń ocenia sytuację materialną swojej rodziny tym mniejsze ryzyko wystąpienia problemu alkoholowego u niego.

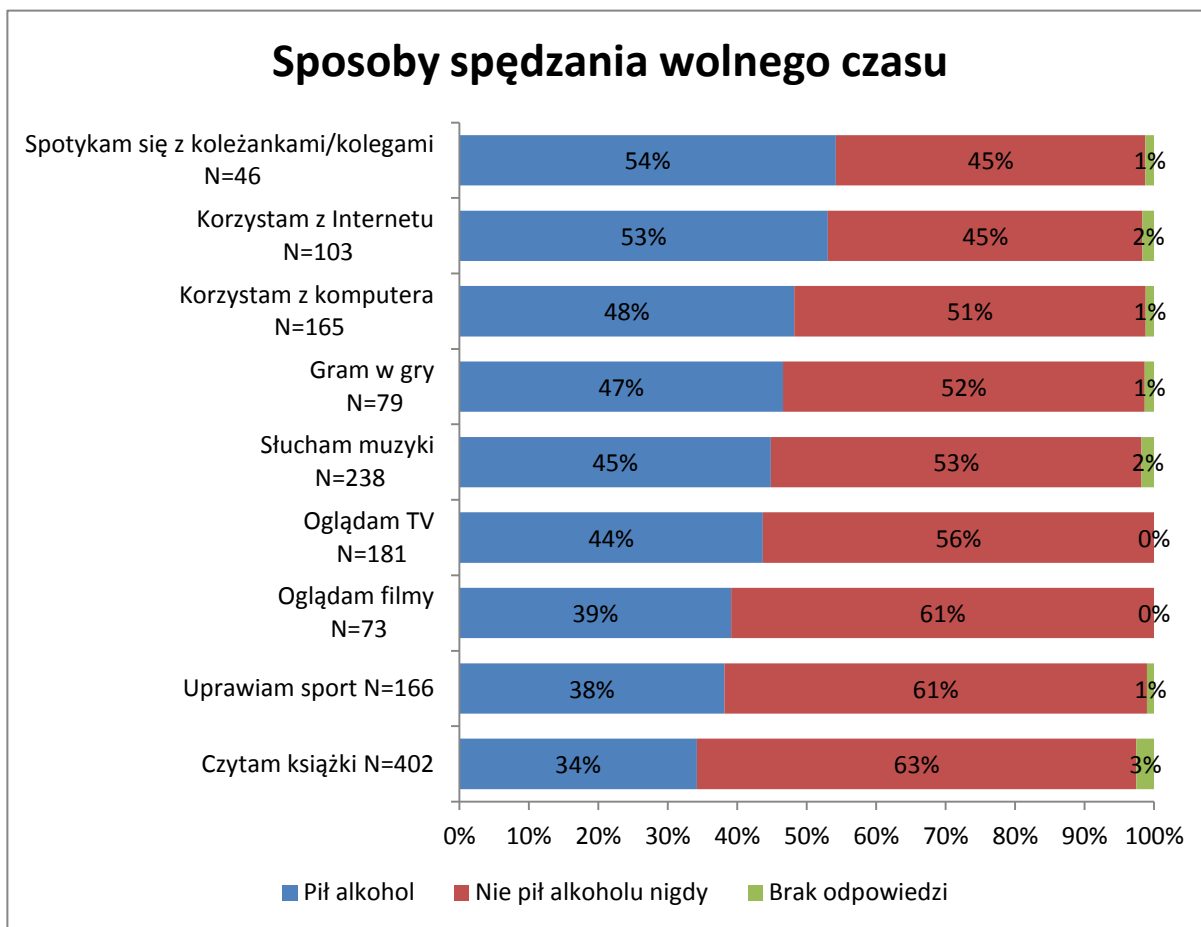
Wykres 64. Spożywanie alkoholu wśród młodzieży a samoocena sytuacji materialnej rodziny.

W rankingu form spędzania wolnego czasu przez badaną młodzież najbardziej skorelowaną ze spożywaniem alkoholu jest towarzyskość (czyli spotkanie się z kolegami/koleżankami), natomiast największy odsetek deklaracyjnych abstynentów występuje wśród osób, które w wolnym czasie czytają książki lub uprawiają sport.

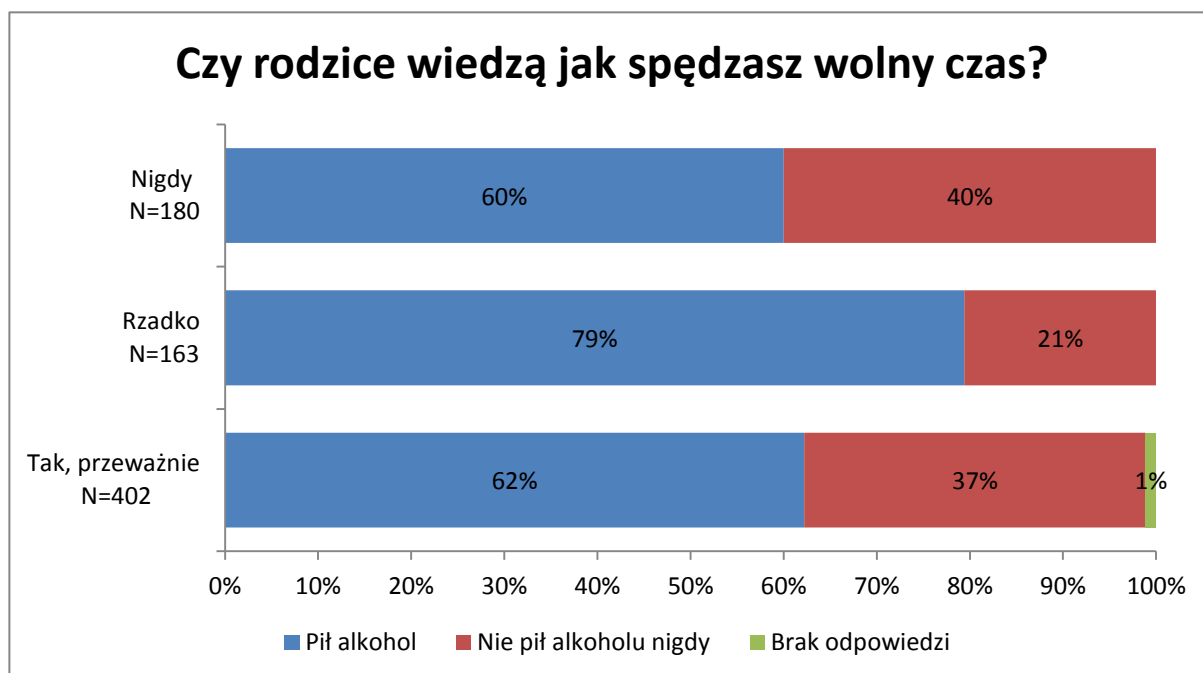

Wykres 65. Spożywanie alkoholu wśród młodzieży a sposoby spędzania wolnego czasu.

Jeżeli chodzi o kontrolę rodzicielską (widzianą oczami dziecka) to nie ma zależności liniowej między natężeniem tej kontroli a faktem picia alkoholu, ale wśród uczniów, którzy twierdzą, że ich rodzice przeważnie wiedzą jak spędzają oni wolny czas jest mniejszy odsetek pijących niż wśród uczniów, którzy uważają, że rodzice rzadko wiedzą o formach spędzania wolnego czasu przez ich dzieci.

Wykres 66. Spożywanie alkoholu wśród młodzieży a kontrola rodzicielska.

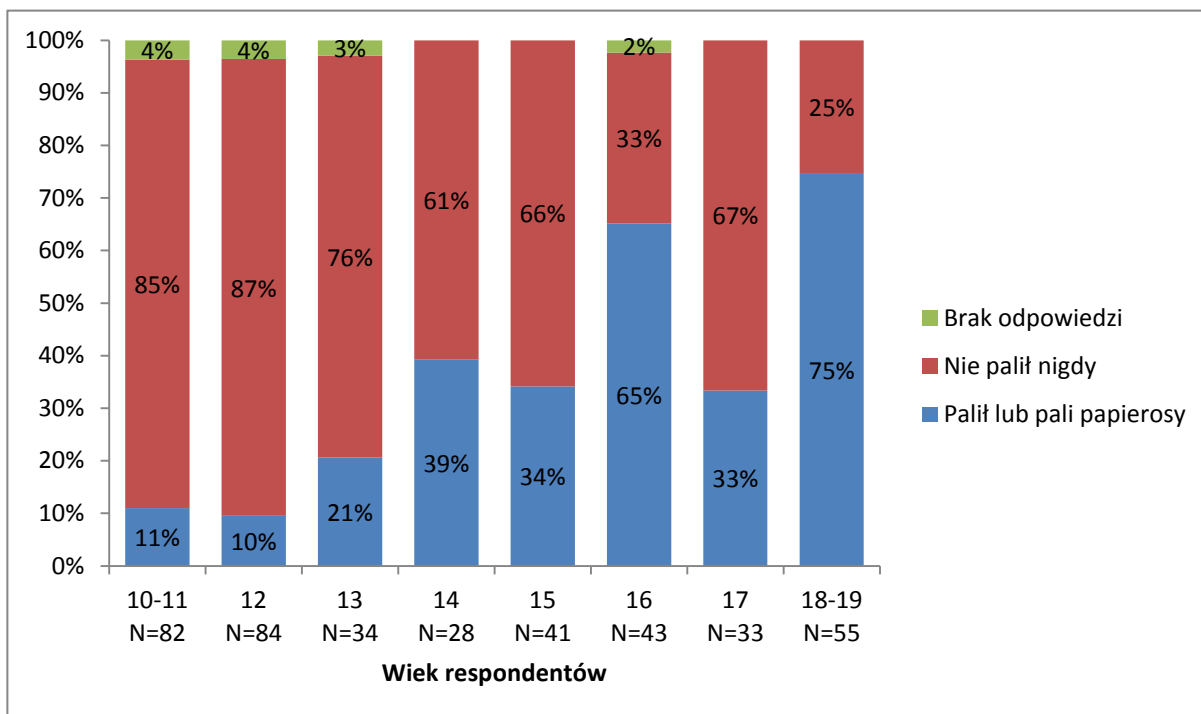

2.2.10 Profil społeczno-demograficzny uczniów województwa lubelskiego zagrożonych uzależnieniami od papierosów

Palenie papierosów podobnie jak picie alkoholu jest ściśle skorelowane z wiekiem ucznia. Jednak papierosy nie są tak rozpowszechnione wśród młodzieży jak alkohol.

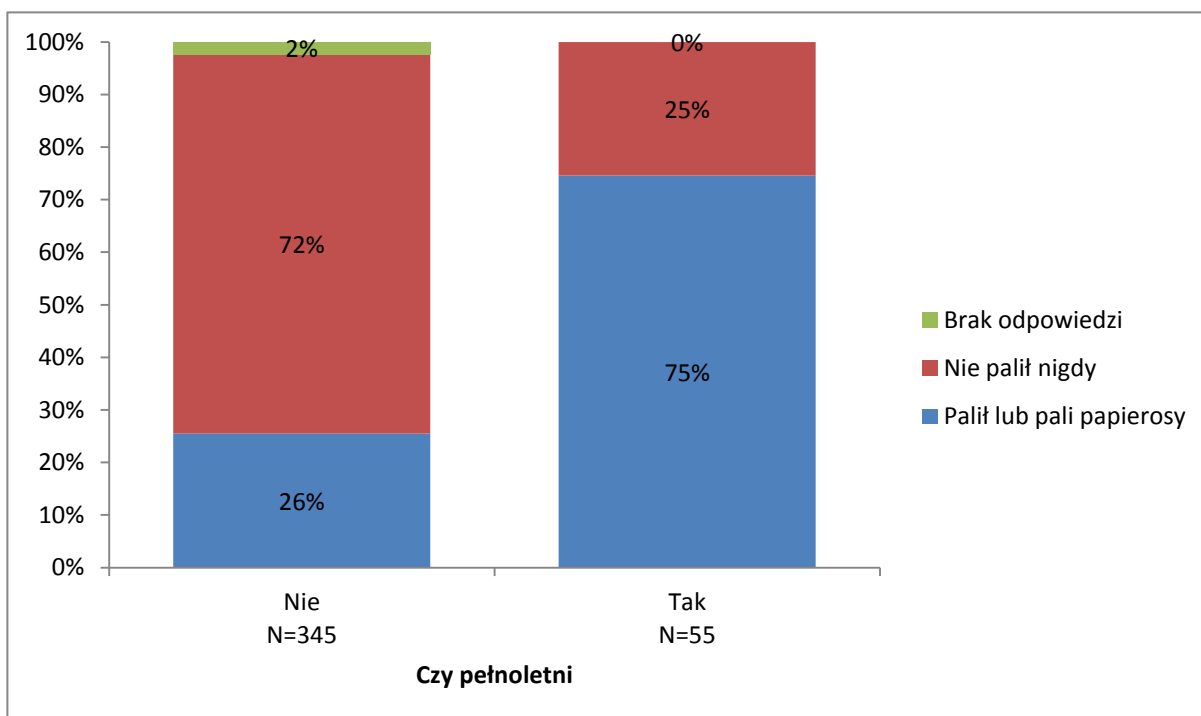

Wykres 67. Palenie papierosów wśród młodzieży a wiek.

Wśród uczniów pełnoletnich palenie papierosów deklaruje trzykrotnie większy odsetek niż wśród niepełnoletnich, ale nadal jest to mniejszy odsetek niż deklarujących picie alkoholu.

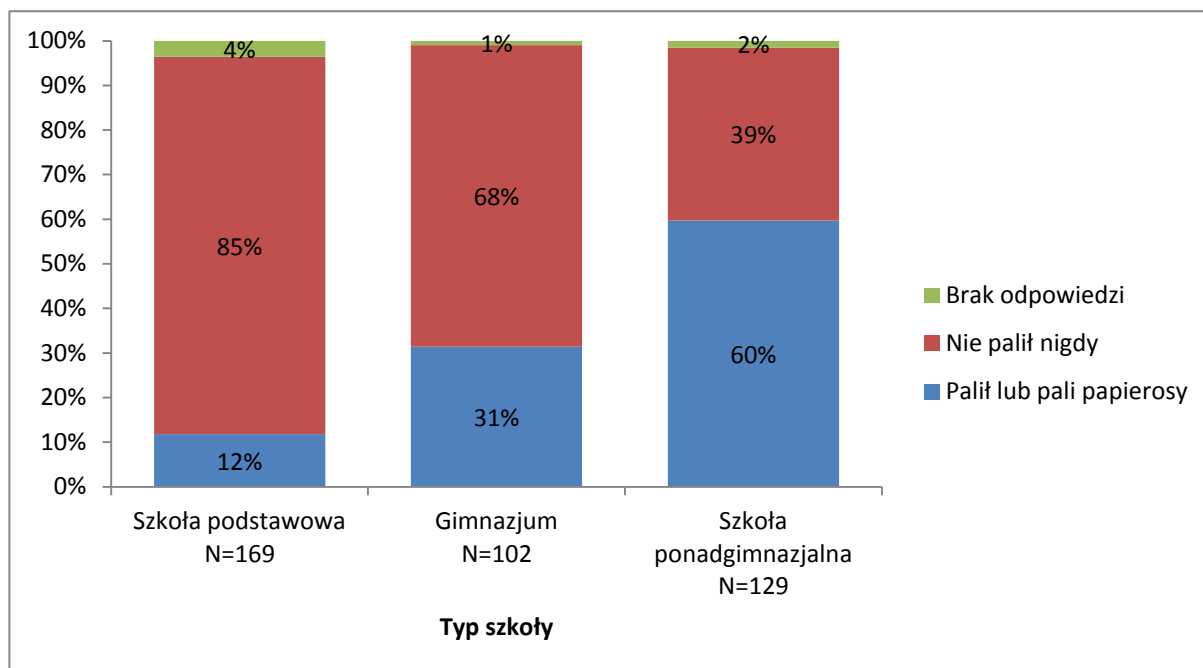
Wykres 68. Palenie papierosów wśród młodzieży a pełnoletniość.

W szkole podstawowej po pierwszym papierosa w życiu sięga już co dziesiąty uczeń, w gimnazjum inicjację nikotynową ma za sobą już co trzeci uczeń, a w szkołach ponadgimnazjalnych już 60%.

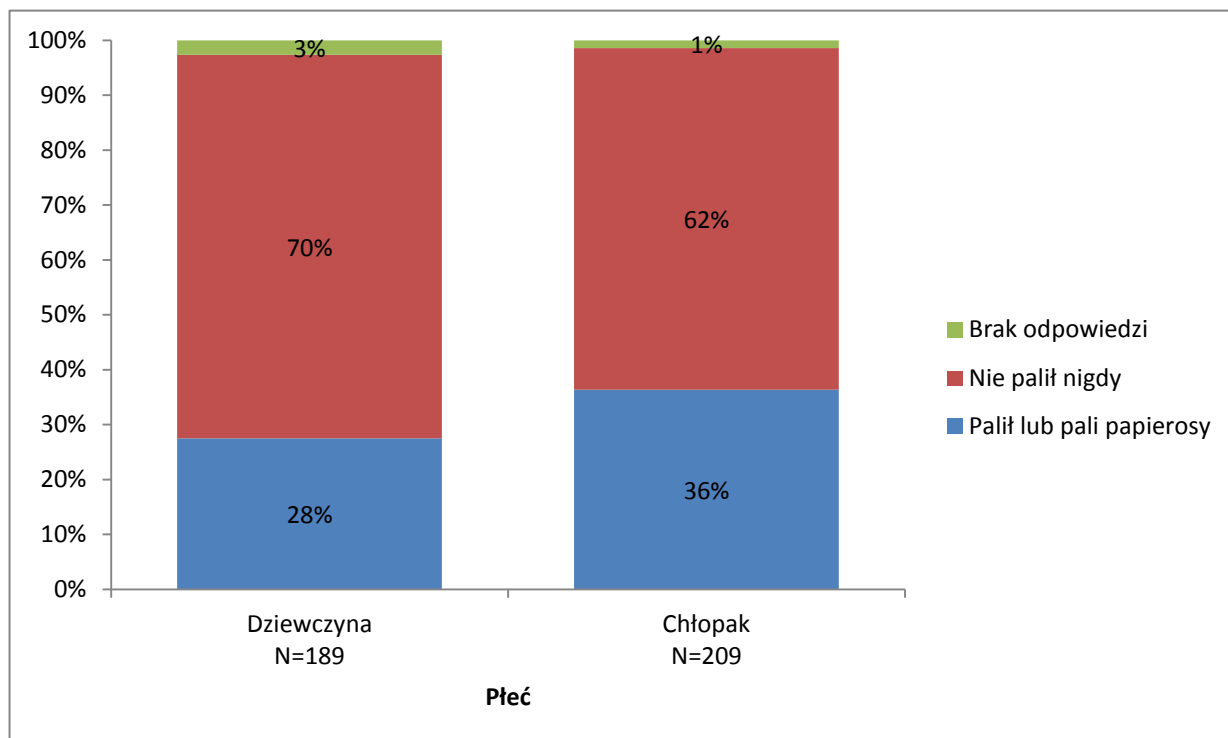
Wykres 69. Palenie papierosów wśród młodzieży a typ szkoły.

Palaczami częściej są chłopcy niż dziewczęta.

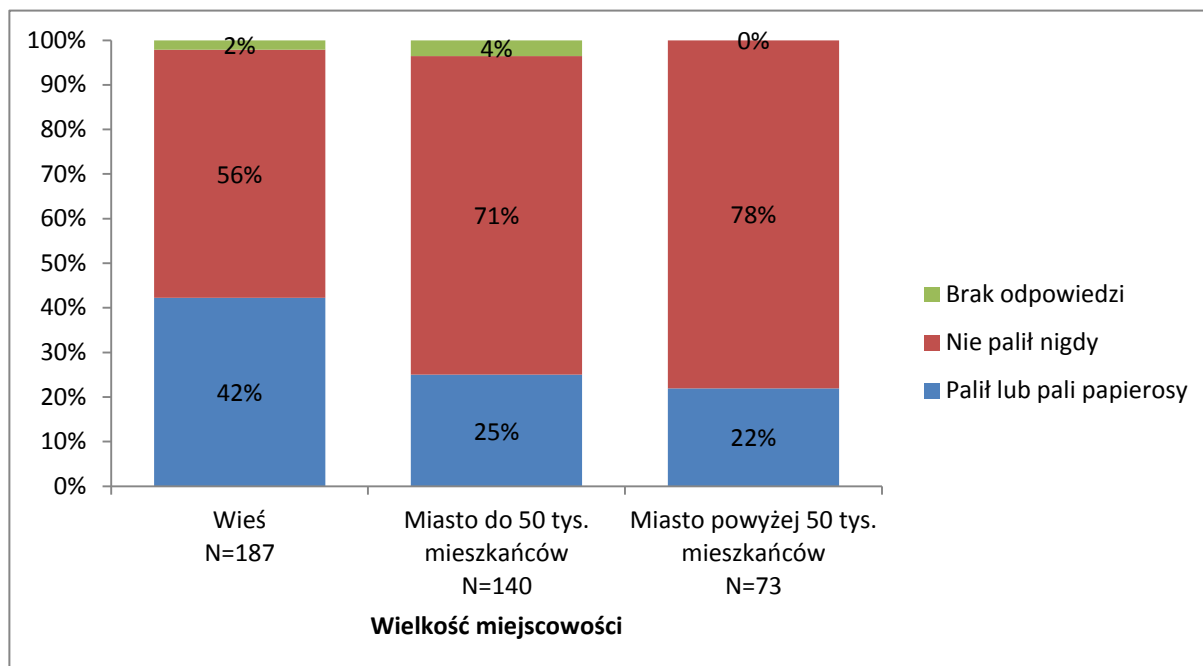

Wykres 70. Palenie papierosów wśród młodzieży a płeć.

Podobnie jak w przypadku picia alkoholu, palenie papierosów dotyczy większego odsetka młodzieży mieszkającej na wsi. Tu przewaga jest nawet większa.

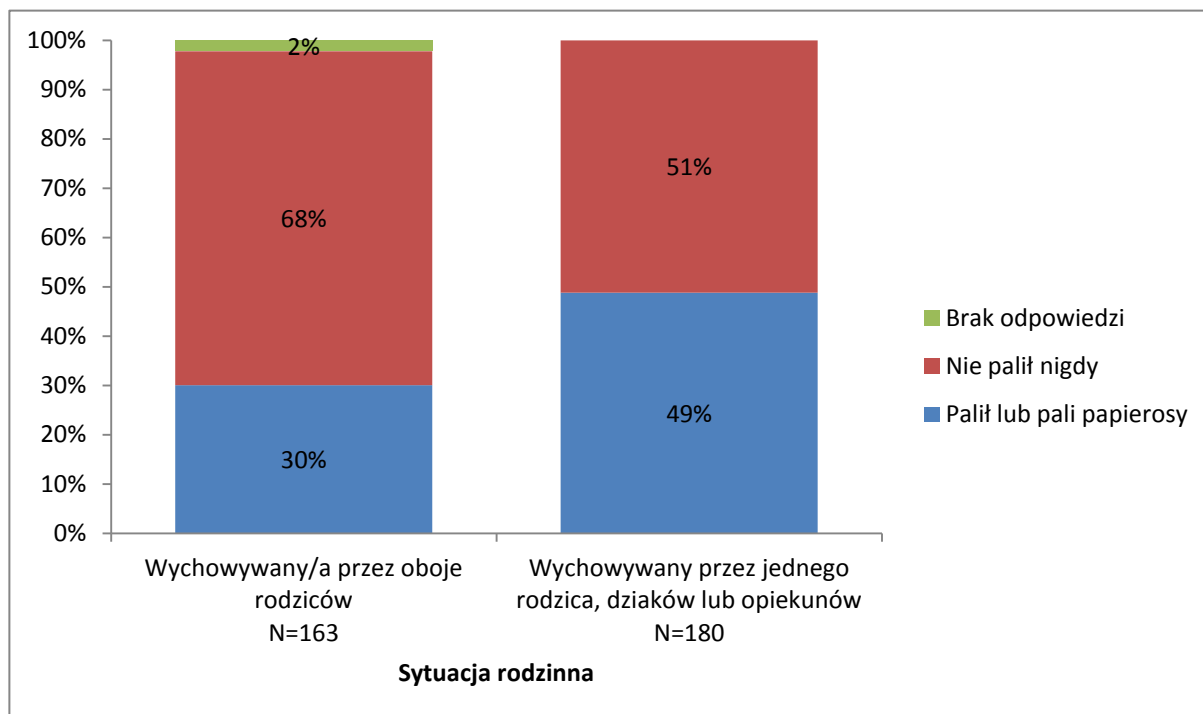
Wykres 71. Palenie papierosów wśród młodzieży a wielkość miejscowości.

Również w przypadku palenia papierosów fakt wychowywania w pełnej rodzinie niweluje ryzyko kontaktu i uzależnienia. W rodzinach wychowywanych przez oboje rodziców po papierosy sięgnął co trzeci uczeń, podczas, gdy w rodzinach o innym modelu co drugi.

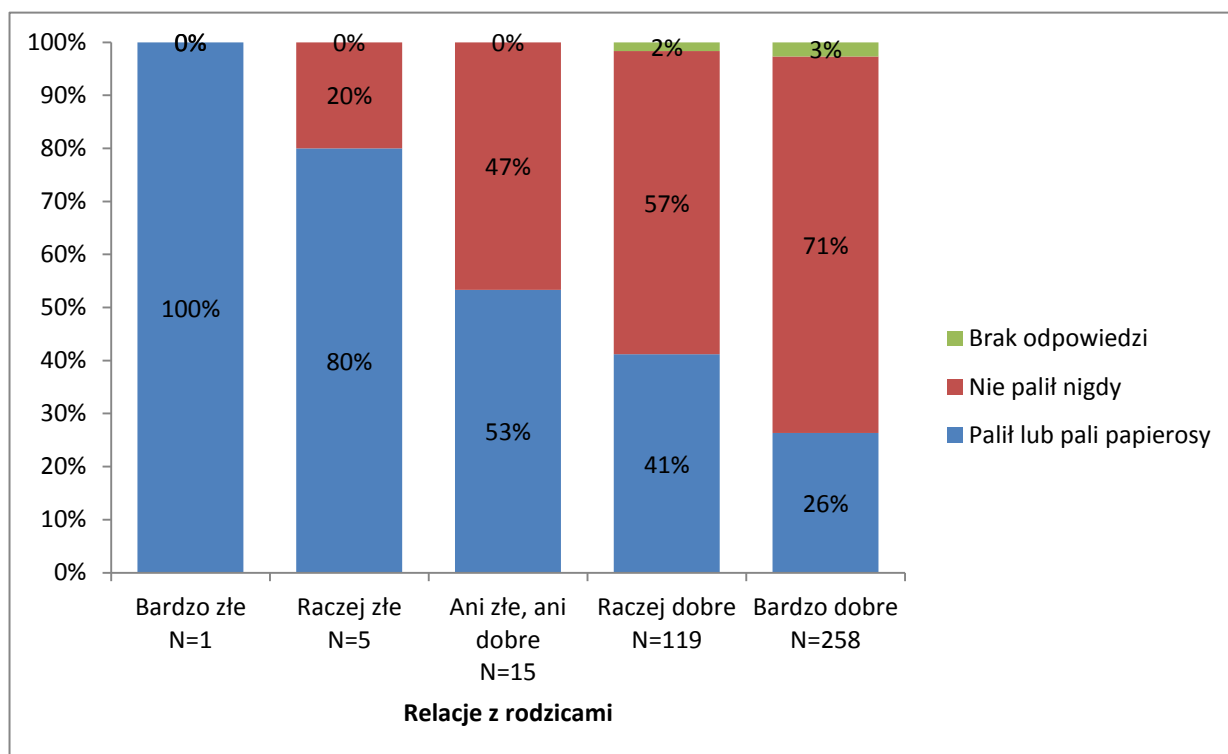
Wykres 72. Palenie papierosów wśród młodzieży a sytuacja rodzinna.

Relacje z rodzicami i opiekunami są liniowo skorelowane z faktem sięgania po papierosy (zjawisko podobne jak w przypadku picia alkoholu). Wśród uczniów, którzy określili swoje relacje jako bardzo złe papierosy palił każdy, natomiast wśród określających je jako bardzo dobre tylko 26%.

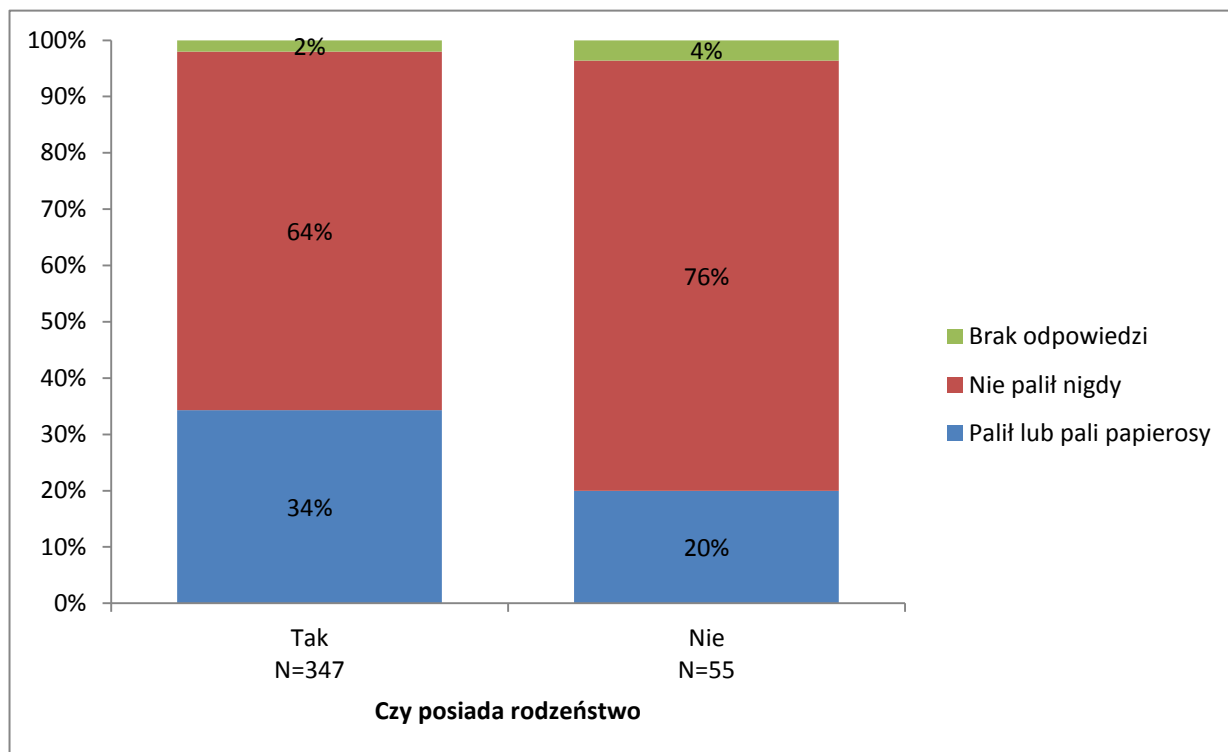
Wykres 73. Palenie papierosów wśród młodzieży a relacje z rodzicami/opiekunami.

Fakt posiadania rodzeństwa zwiększa ryzyko palenia papierosów podobnie jak picia alkoholu.

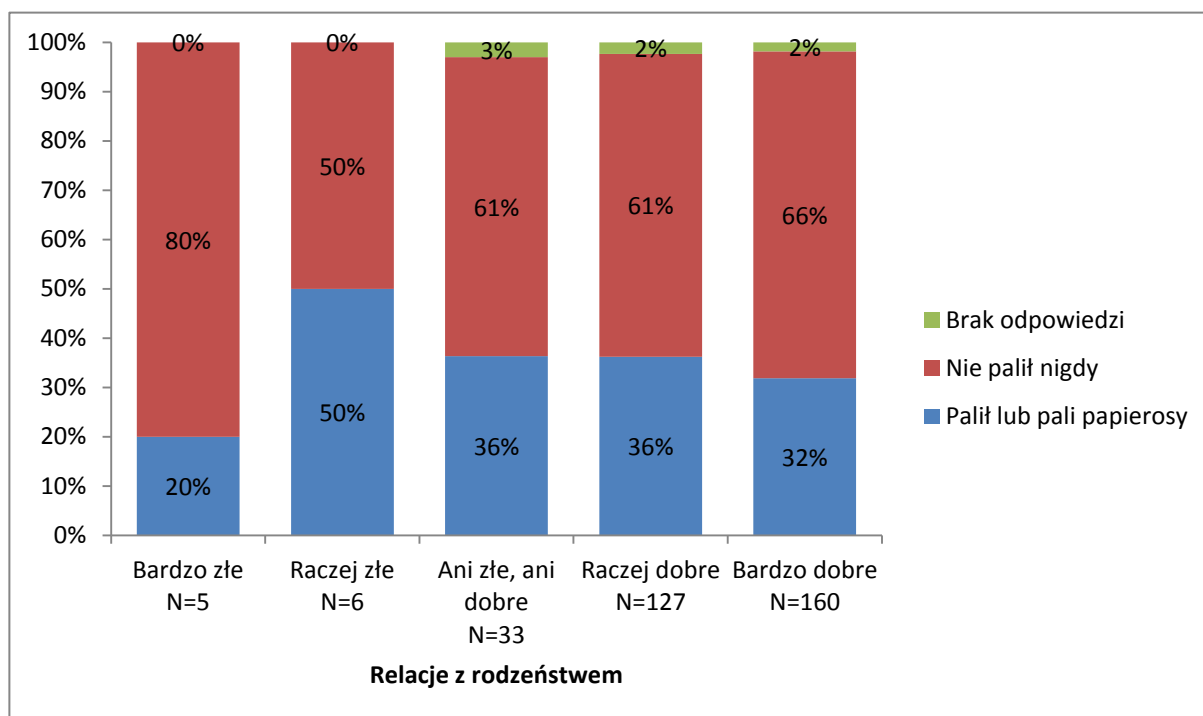
Wykres 74. Palenie papierosów wśród młodzieży a posiadanie rodzeństwa.

Jednak już subiektywnie odczuwane relacje z rodzeństwem są mniej powiązane z sięganiem po papierosy niż miało to miejsce w przypadku picia alkoholu.

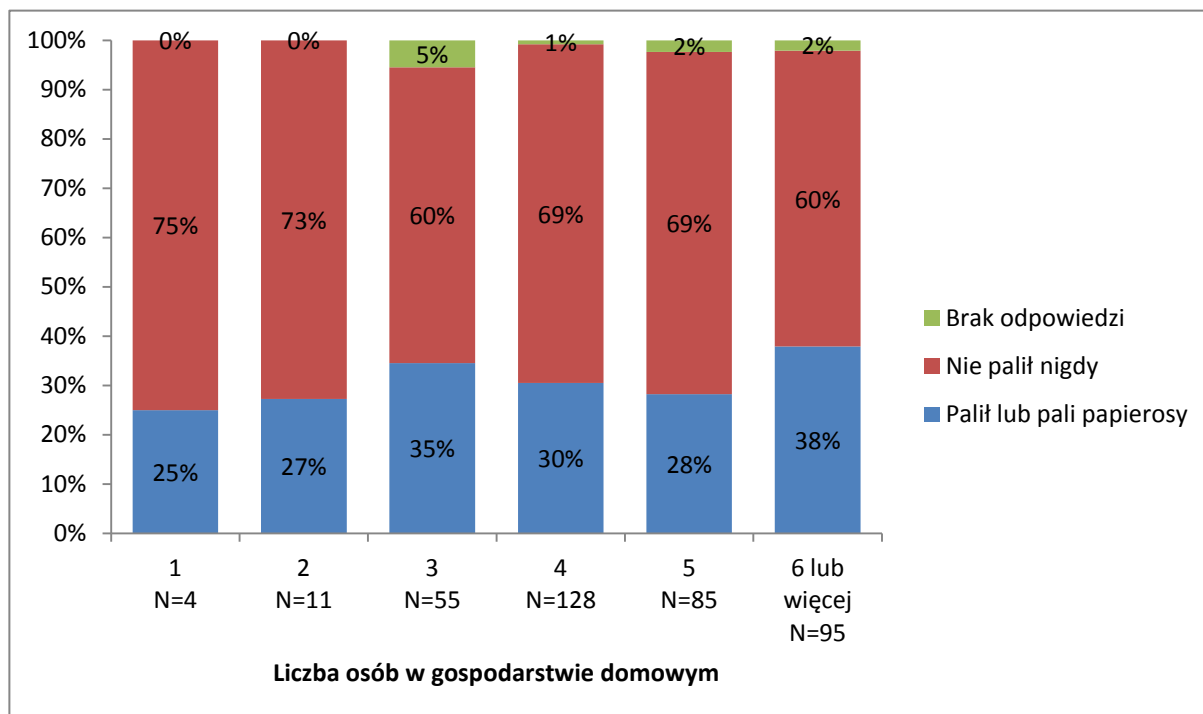
Wykres 75. Palenie papierosów wśród młodzieży a relacje z rodzeństwem.

Liczba osób mieszkających w gospodarstwie domowym nie jest związana ze zjawiskiem palenia papierosów przez młodzież.

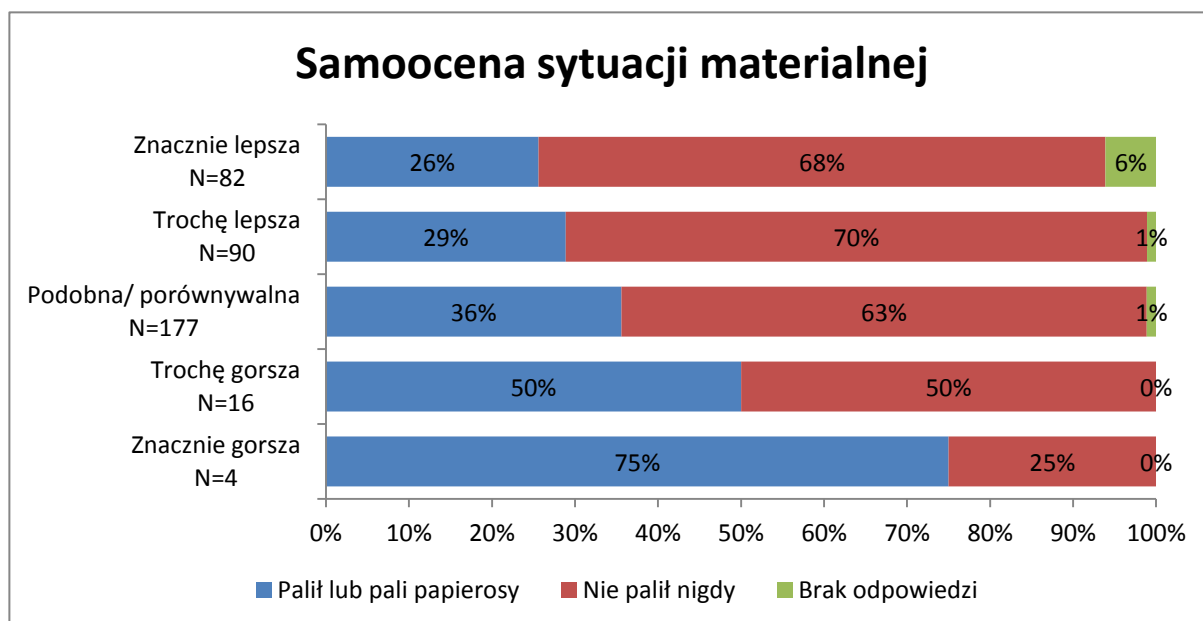

Wykres 76. Palenie papierosów wśród młodzieży a liczba osób w gospodarstwie domowym.

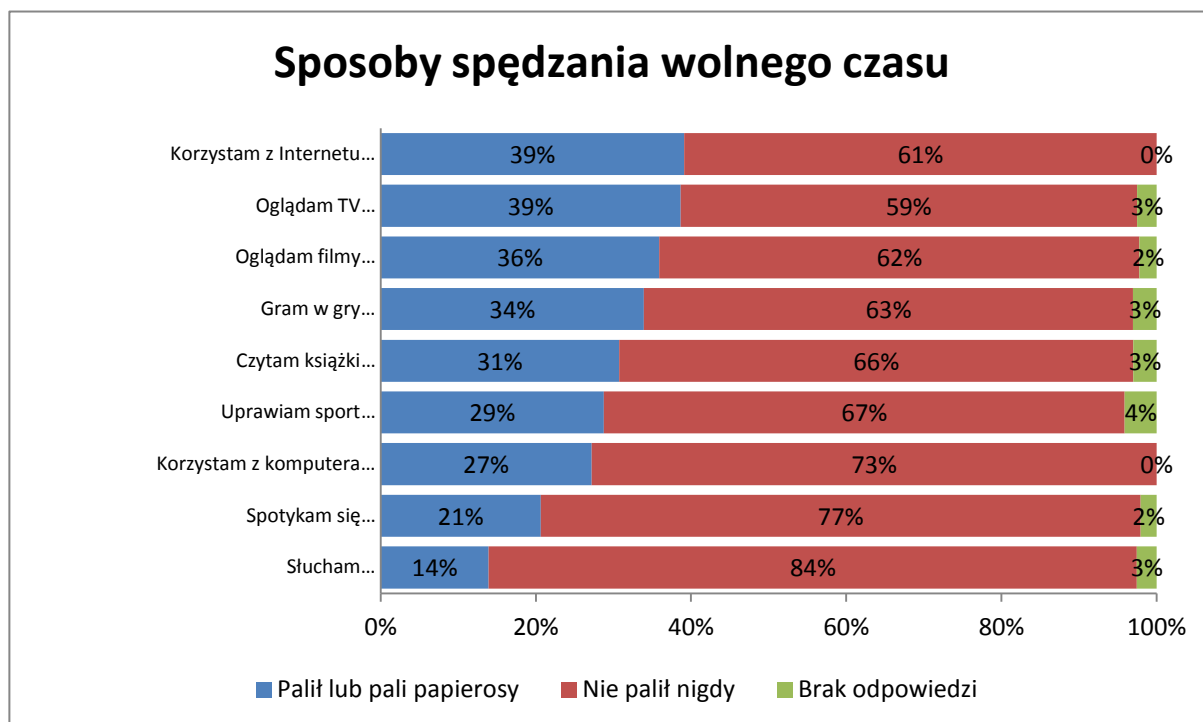
Z kolei ocena sytuacji materialnej jest powiązana bardzo mocno – możemy mówić o zależności liniowej.

Wykres 77. Palenie papierosów wśród młodzieży a samoocena sytuacji materialnej rodziny.

W rankingu sposobów spędzania wolnego czasu największe ryzyko palenia papierosów występuje u osób, które korzystają z Internetu, oglądają TV lub filmy, grają w gry, natomiast najmniejsze wśród słuchających muzyki lub spotykających się z koleżankami.

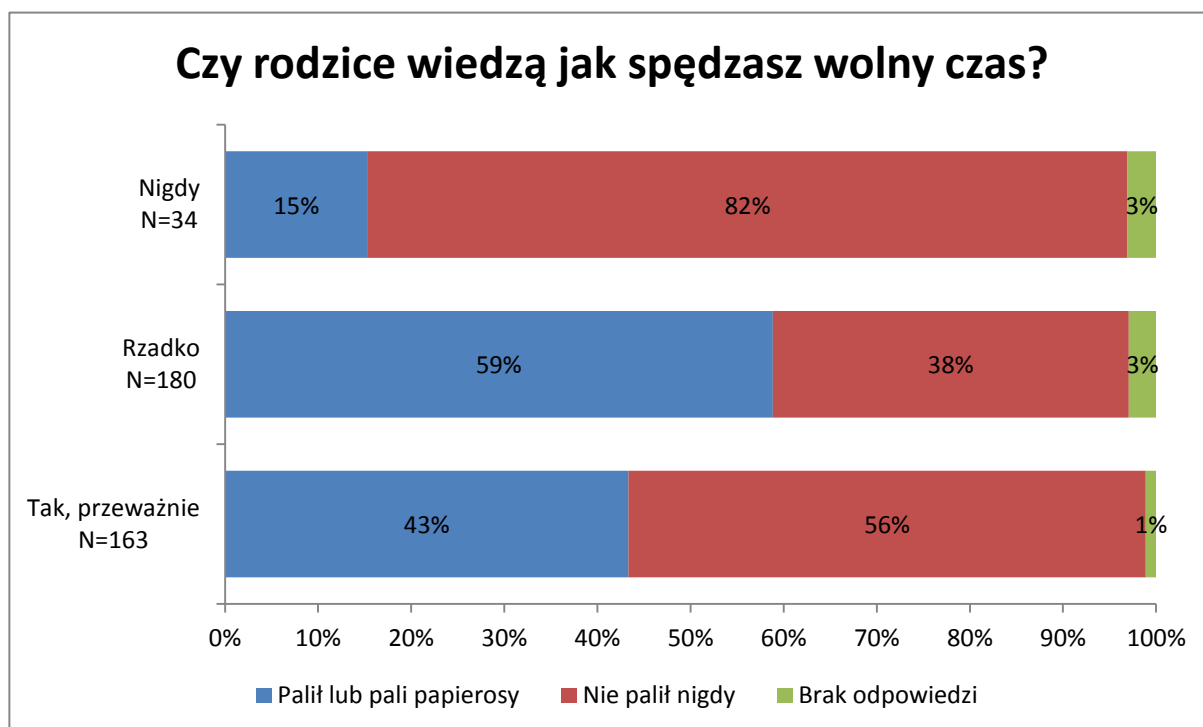
Wykres 78. Palenie papierosów wśród młodzieży a sposoby spędzania wolnego czasu.

Kontrola rodziców nad formami spędzania wolnego czasu przez ich dzieci w odniesieniu do faktu palenia papierosów ma podobną korelację jak w przypadku picia alkoholu. Uczniowie mający poczucie częstego nadzoru trochę rzadziej sięgają po papierosy niż wśród mających poczucie mniejszej kontroli, ale z tej tendencji wyłamują się uczniowie, którzy nie czują kontroli rodziców nad swoim czasem wolnym i jednocześnie nie palą.

Wykres79. Palenie papierosów wśród młodzieży a kontrola rodzicielska.

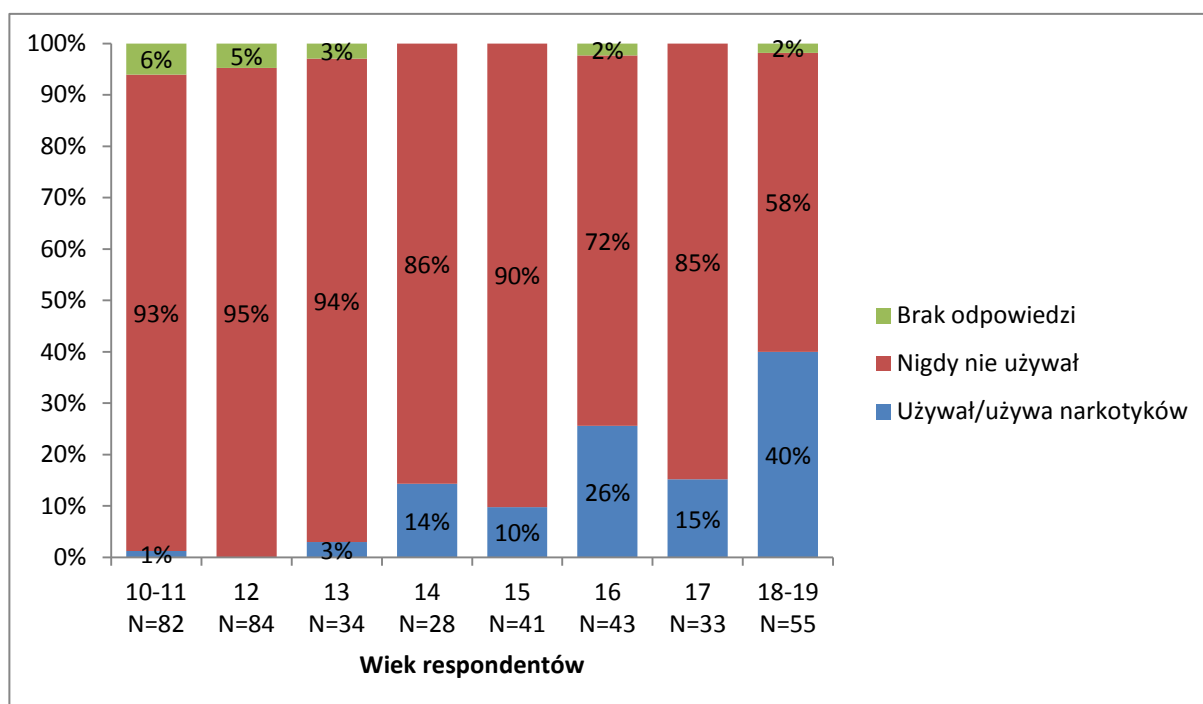

2.2.11 Profil społeczno-demograficzny uczniów województwa lubelskiego zagrożonych uzależnieniami od narkotyków

Narkotyki są stosunkowo mniej popularne niż alkohol i papierosy, ale również pojawiają się w życiu młodzieży z wiekiem – im uczeń starszy tym prawdopodobieństwo zetknięcia z narkotykami większe.

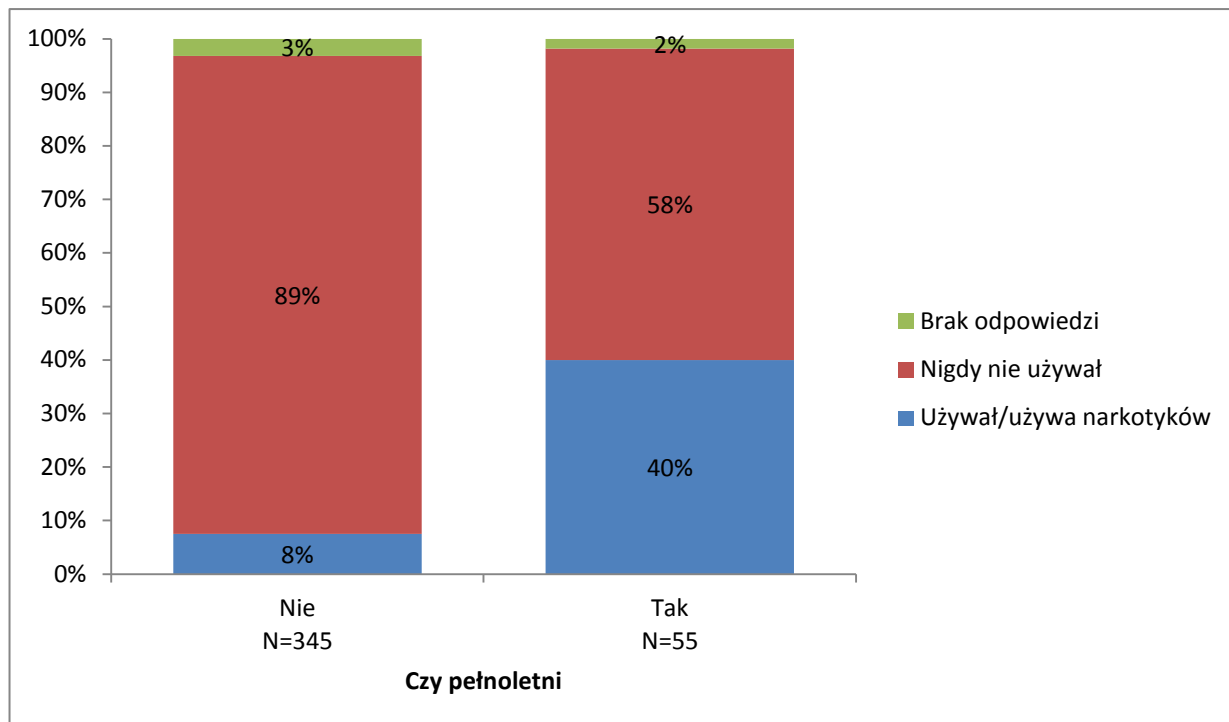
Wykres 80. Używanie narkotyków wśród młodzieży a wiek.

Co ciekawe deklaracja używania narkotyków po ukończeniu 18. roku życia pojawia się znacznie częściej. Jest to o tyle dziwne, że cenzura wieku w przypadku narkotyków nie zdejmuje z uczniów prawnego zakazu ich używania.

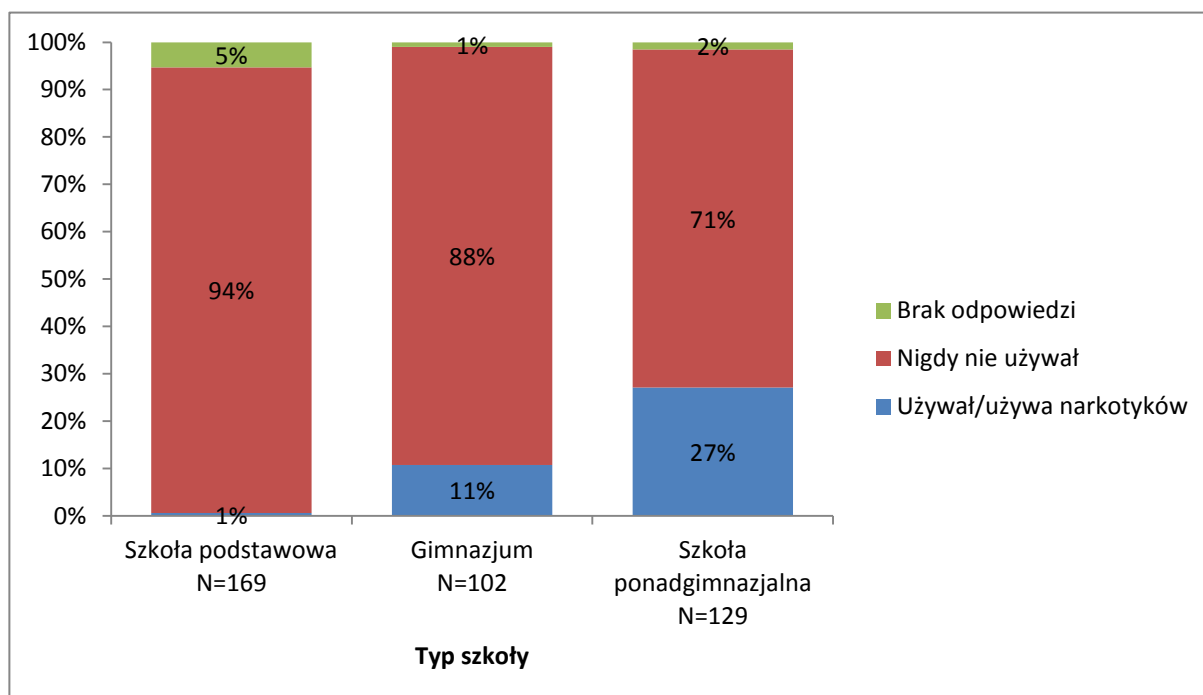
Wykres 81. Używanie narkotyków wśród młodzieży a pełnoletniość.

W szkole podstawowej narkotyki są rzadkością, w przeciwieństwie do alkoholu i papierosów ich używanie zaczyna się wśród młodzieży gimnazjalnej – co dziesiąty uczeń sięga wtedy po raz pierwszy po narkotyki.

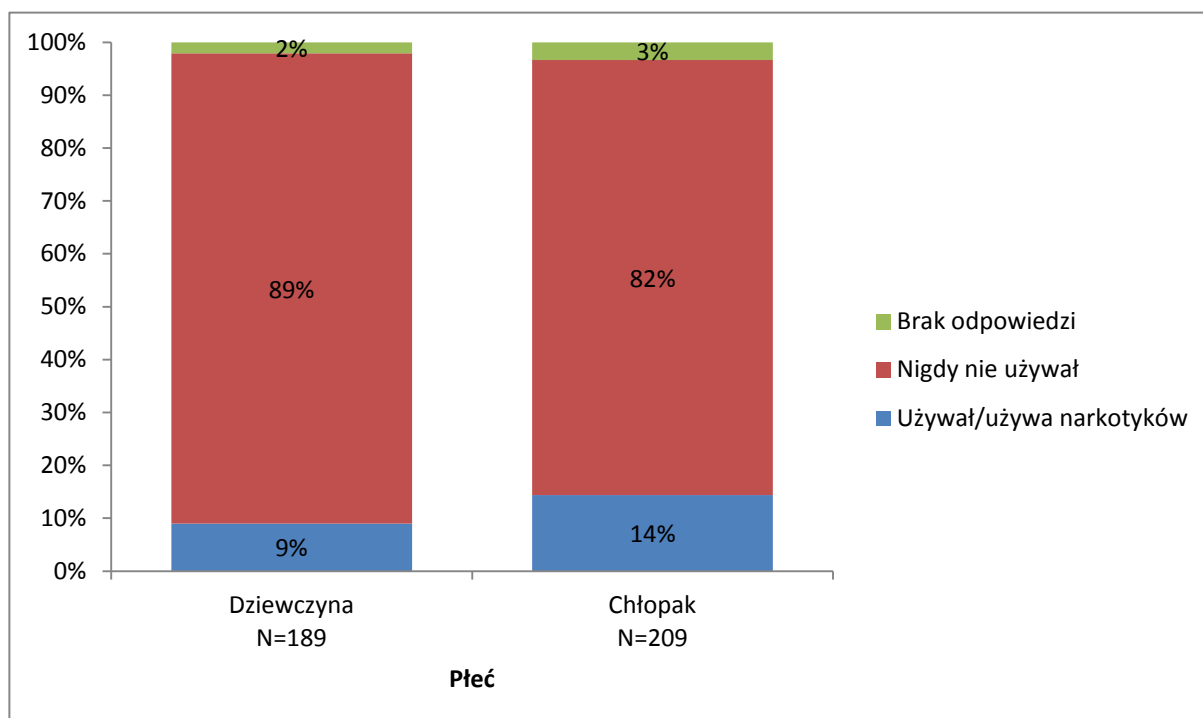
Wykres 82. Używanie narkotyków wśród młodzieży a typ szkoły.

Narkotyki, podobnie jak dwie wcześniej omawiane substancje, również częściej są zażywane przez chłopców niż przez dziewczęta.

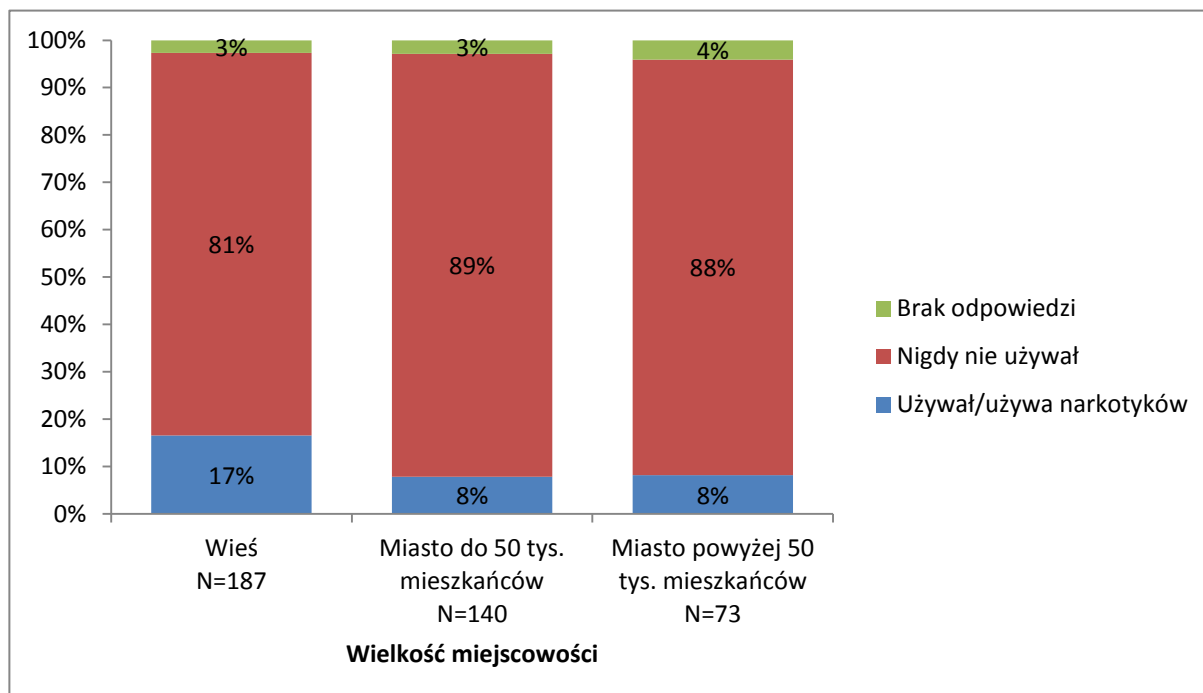
Wykres 83. Używanie narkotyków wśród młodzieży a płeć.

Podobnie jak w przypadku alkoholu i papierosów, to młodzież wiejska częściej deklaruje sięganie po narkotyki. W związku z tym, że trudno tu mówić o kulturowym uwarunkowaniu – ugruntowuje się hipoteza o mniejszym nasyceniu programami profilaktycznymi na wsi.

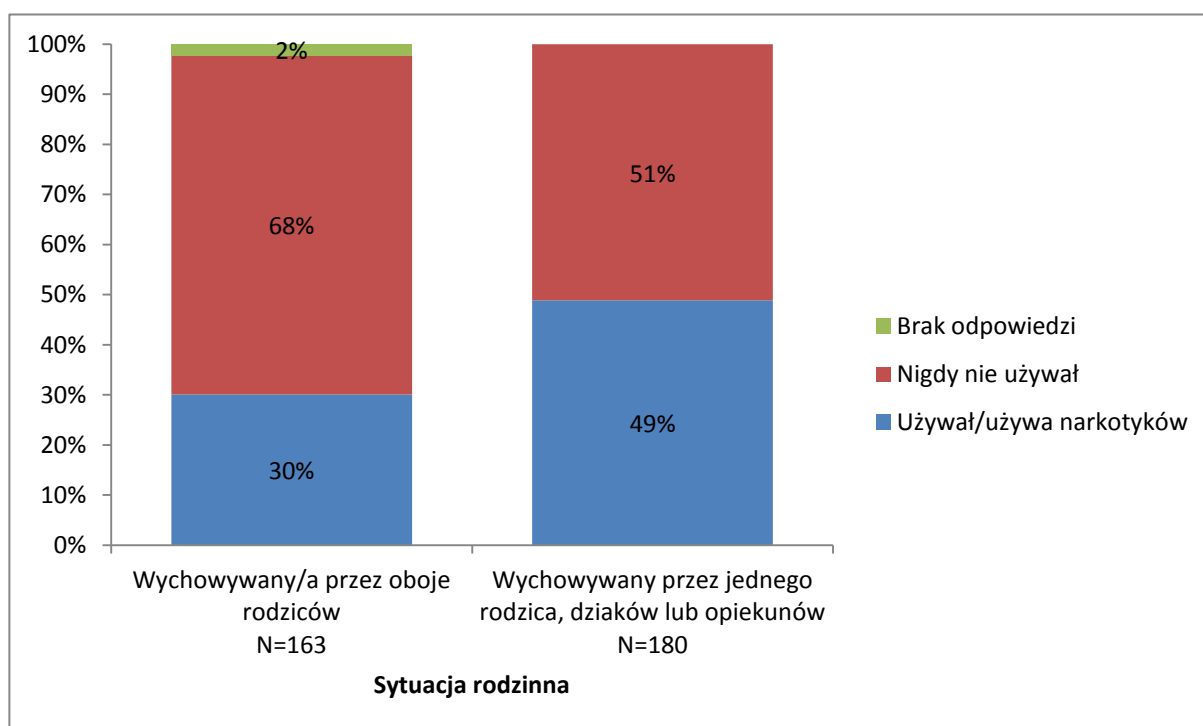

Wykres 84. Używanie narkotyków wśród młodzieży a wielkość miejscowości.

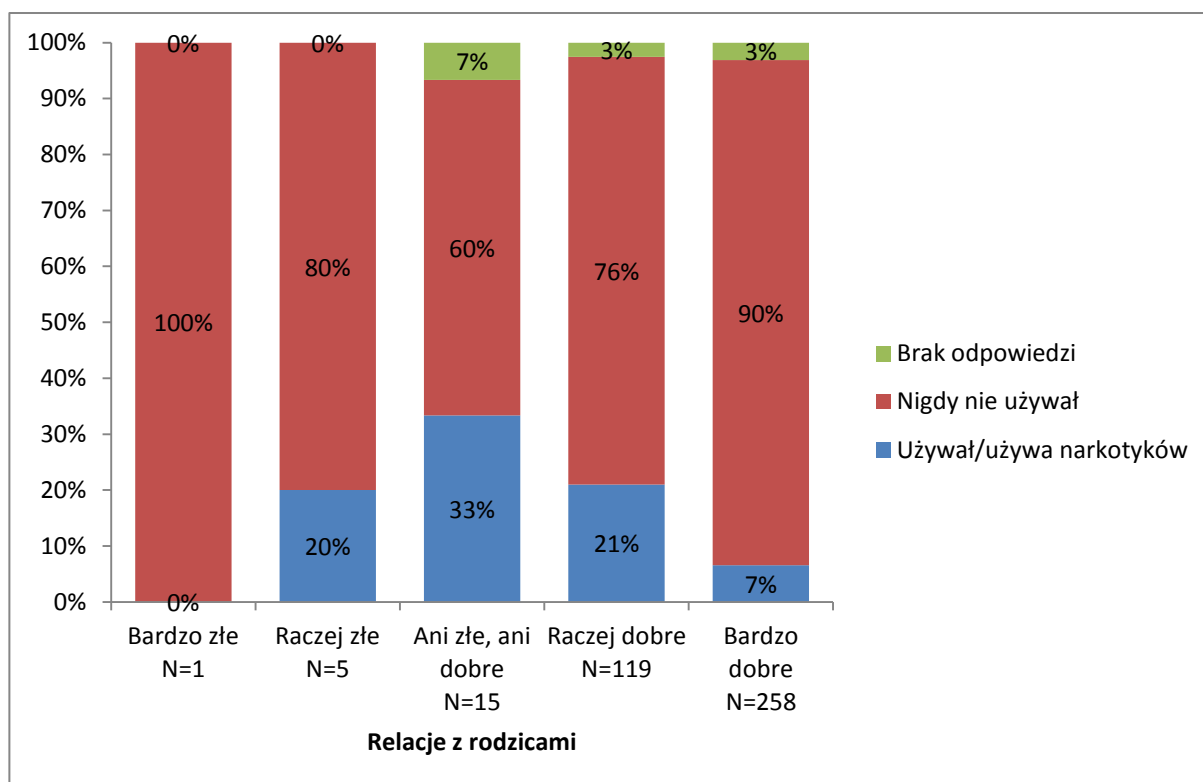
Sięganie po narkotyki, podobnie jak po inne substancje psychoaktywne, jest bardziej prawdopodobne w rodzinach, w których nie ma obojga rodziców.

Wykres 85. Używanie narkotyków wśród młodzieży a sytuacja rodzinna.

Jednak w przeciwieństwie do picia alkoholu czy palenia papierosów, relacje z rodzicami nie mają wyraźnego wpływu na fakt sięgania po narkotyki. Można zatem stwierdzić, że o ile alkohol i papierosy często mogą być formą ucieczki od problemów z najbliższymi, o tyle w przypadku sięgania po narkotyki w grę wchodzi raczej inne motywacje.

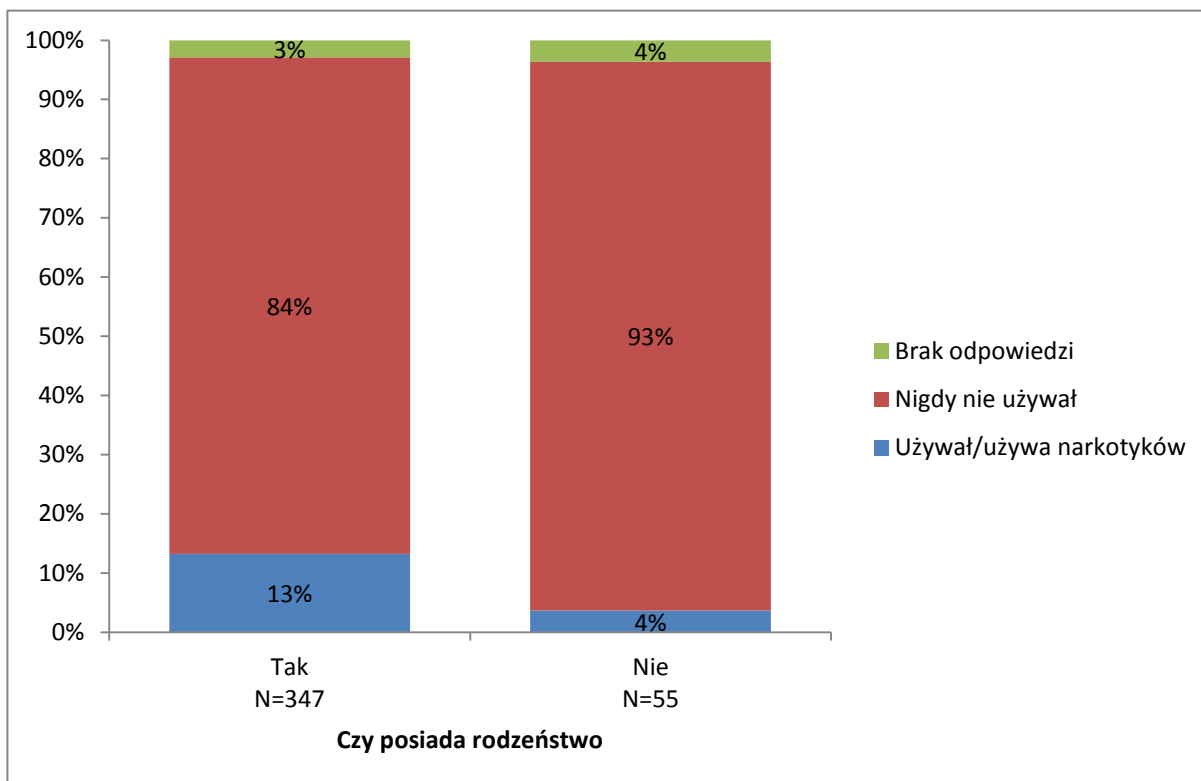
Wykres 86. Używanie narkotyków wśród młodzieży a relacje z rodzicami/opiekunami.

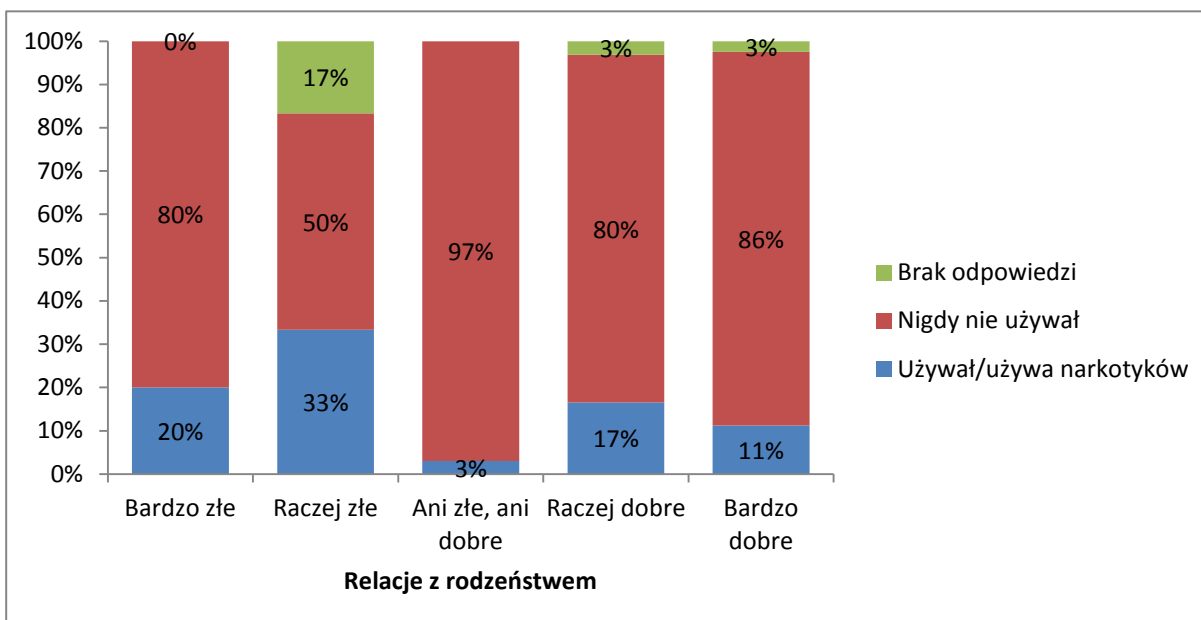
Fakt posiadania rodzeństwa zwiększa prawdopodobieństwo sięgania po narkotyki, ale ocena relacji z tym rodzeństwem już nie ma wpływu. Potwierdza to tezę postawioną przy opisie relacji z rodzicami.

Wykres 87. Używanie narkotyków wśród młodzieży a posiadanie rodzeństwa.

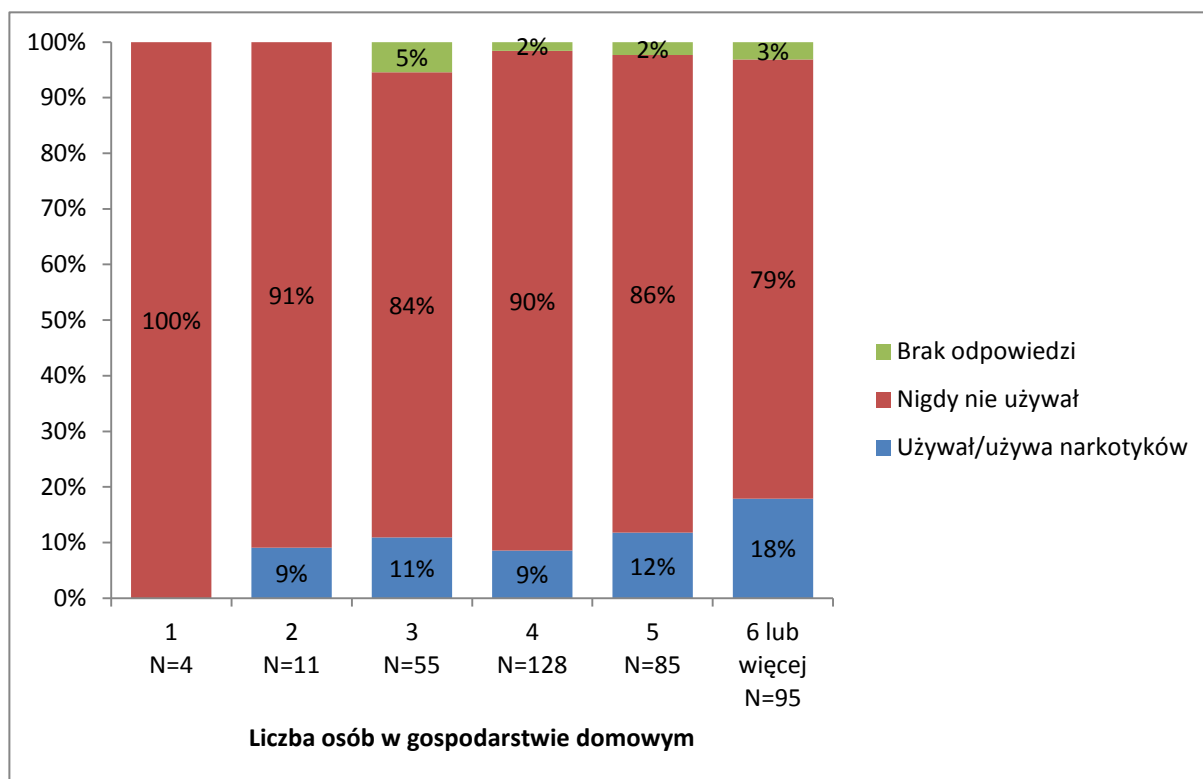
Wykres 88. Używanie narkotyków wśród młodzieży a relacje z rodzeństwem.

Z kolei wielkość gospodarstwa domowego, która nie miała wpływu ani na picie alkoholu, ani na palenie papierosów jest skorelowana z faktem sięgania po narkotyki.

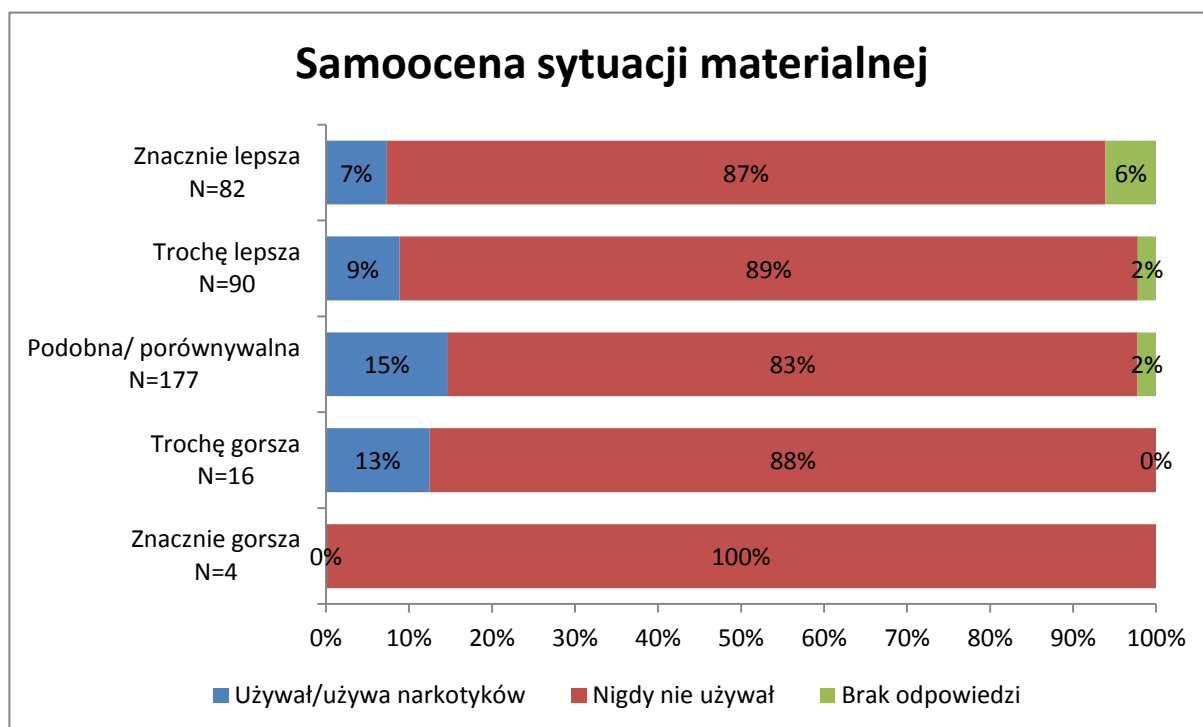
Wykres 89. Używanie narkotyków wśród młodzieży a liczba osób w gospodarstwie domowym.

Zażywanie narkotyków nie jest z kolei powiązane z samooceną sytuacji materialnej rodziny. To też różni użytkowników narkotyków z pijącymi alkoholi palącymi papierosy. Największy odsetek biorących narkotyki jest wśród oceniających swoją sytuację na poziomie średniej krajowej.

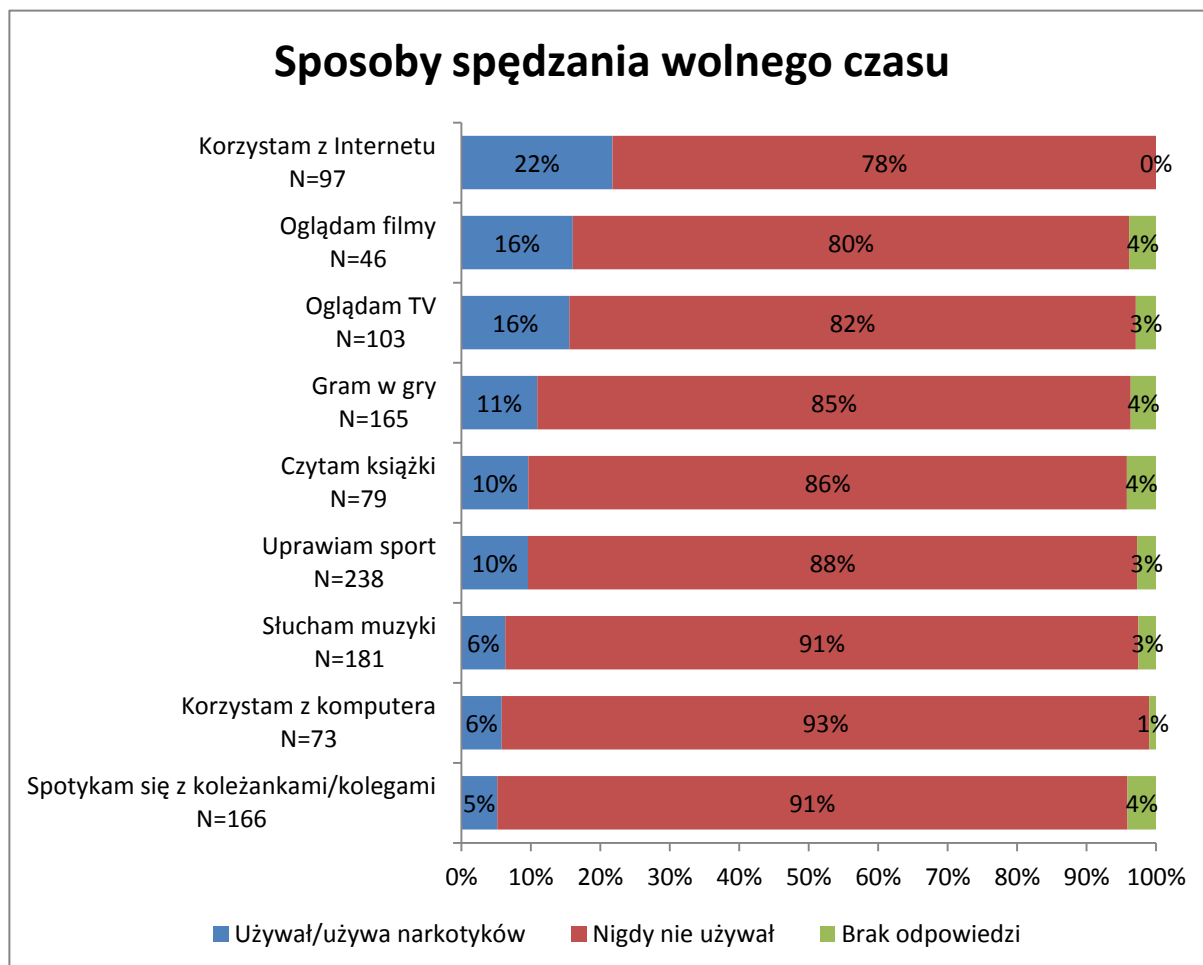
Wykres 90. Używanie narkotyków wśród młodzieży a samoocena sytuacji materialnej rodziny.

Można powiedzieć, że model spędzania wolnego czasu osób sięgających po narkotyki jest zbliżony do modeli spędzania wolnego czasu przez palaczy papierosów, natomiast te dwa modele różnią się od osób sięgających po alkohol.

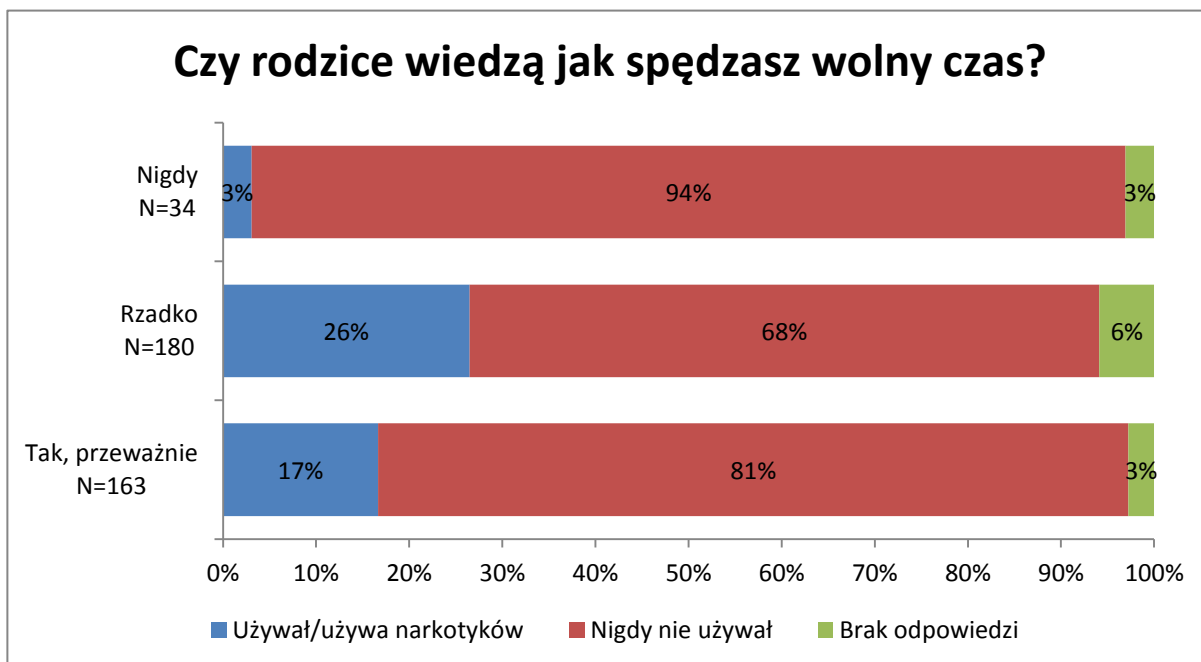

Wykres 91. Używanie narkotyków wśród młodzieży a sposoby spędzania wolnego czasu.

Zakres kontroli rodziców nad wolnym czasem dzieci w odniesieniu do używania narkotyków wygląda bardzo podobnie jak w przypadku dwóch pozostałych substancji.

Wykres 92. Używanie narkotyków wśród młodzieży a kontrola rodzicielska.

2.2.12 Obraz własnej osoby wśród uczniów

Jednym z ważnych czynników wpływających na sięganie po substancje psychoaktywne oraz na uzależnianie się od nich, szczególnie w wymiarze psychicznym, jest subiektywne postrzeganie swojej osoby, stopień samozadowolenia z siebie oraz postrzeganie swoich relacji z rówieśnikami.

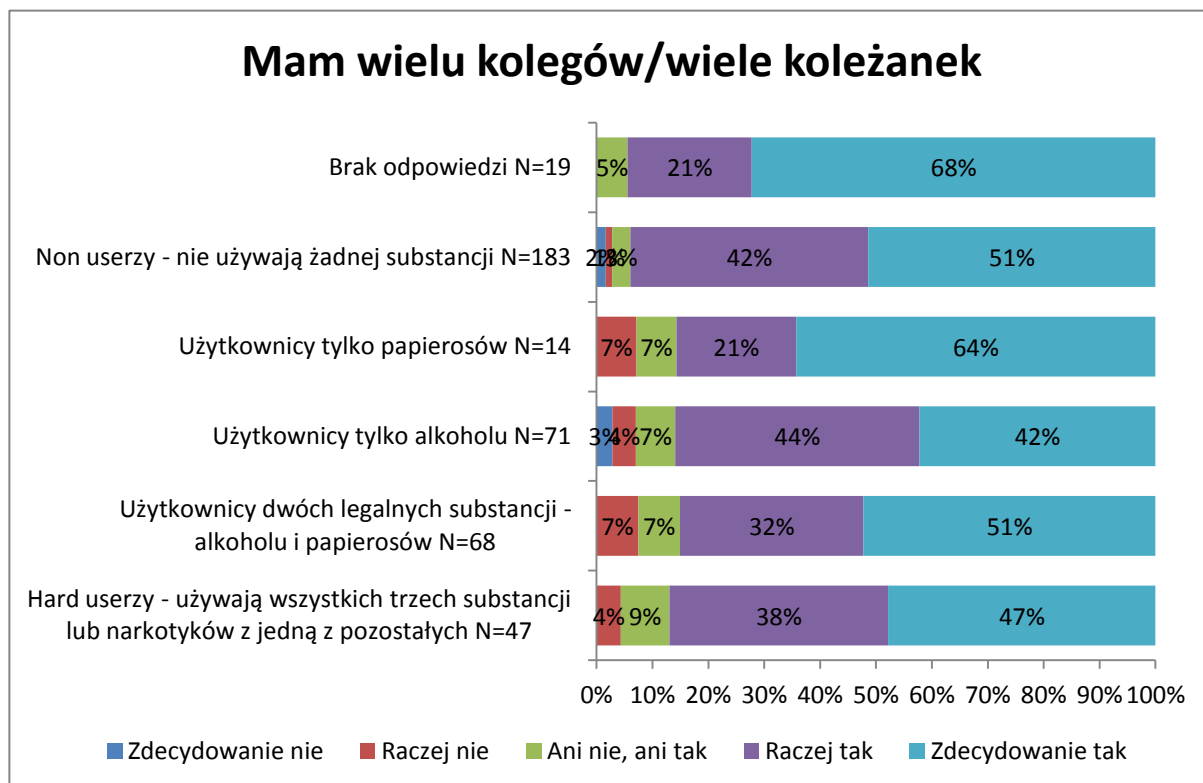
W tym rozdziale zostały skrzyżowane oceny respondentów z w/w zakresu z faktem sięgania po substancje psychoaktywne, przy czym tym razem potraktowano alkohol, papierosy i narkotyki kompleksowo i na zasadzie indeksowania wyodrębniono następujące typy użytkowników substancji psychoaktywnych:

- hard userzy to osoby, które używają wszystkich typów substancji lub sięgnęli po narkotyki i alkohol lub papierosy,
- użytkownicy substancji legalnych, czyli alkoholu i papierosów, nie sięgający po narkotyki
- użytkownicy tylko alkoholu,
- użytkownicy tylko papierosów,
- non userzy – osoby, które nie sięgają po żadną z substancji psychoaktywnych.

Wykres poniżej pokazuje, że fakt posiadania wielu kolegów/koleżanek nie różnicuje bardzo stopnia wciągania się w substancje psychoaktywne.

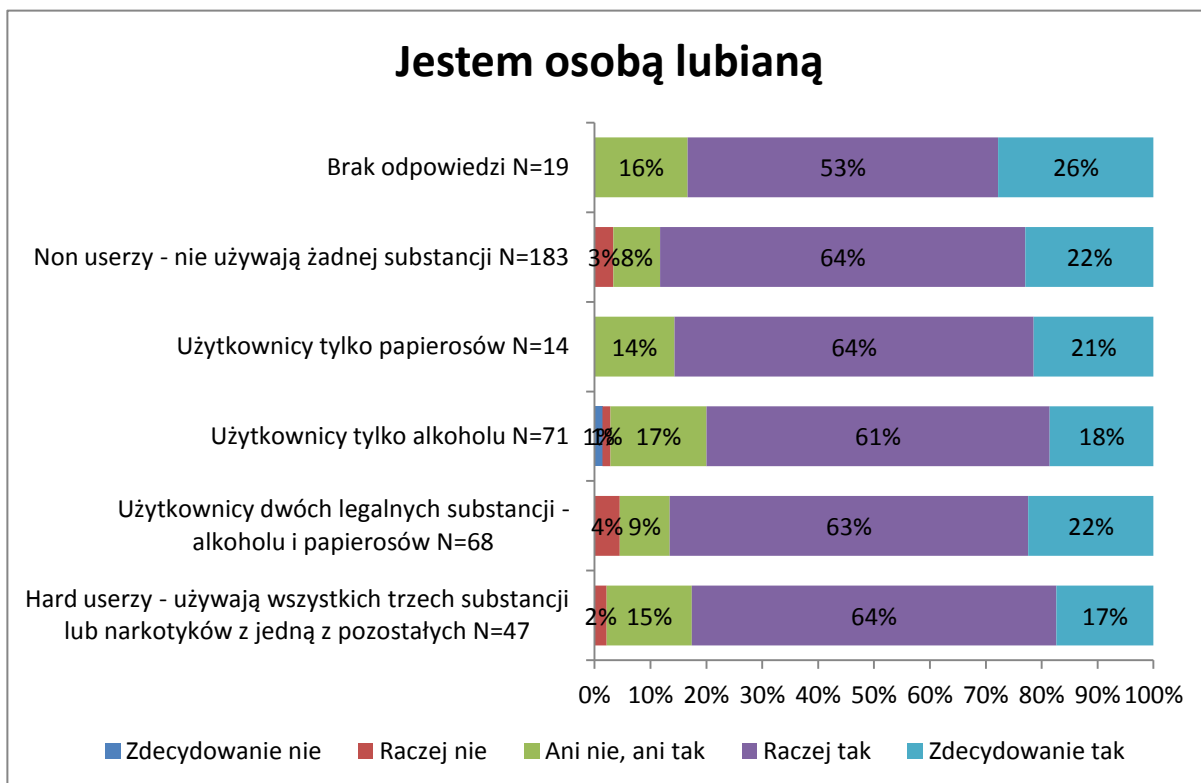
Wykres 93. Obraz własny a używanie substancji psychoaktywnych – grupa rówieśnicza.

Również poczucia bycia lubianym nie ma dużego wpływu na fakt używania substancji psychoaktywnych. We wszystkich kategoriach użytkowników (lub nie-użytkowników) najliczniejszą kategorię stanowią osoby, które uważają się za „raczej lubiane”.

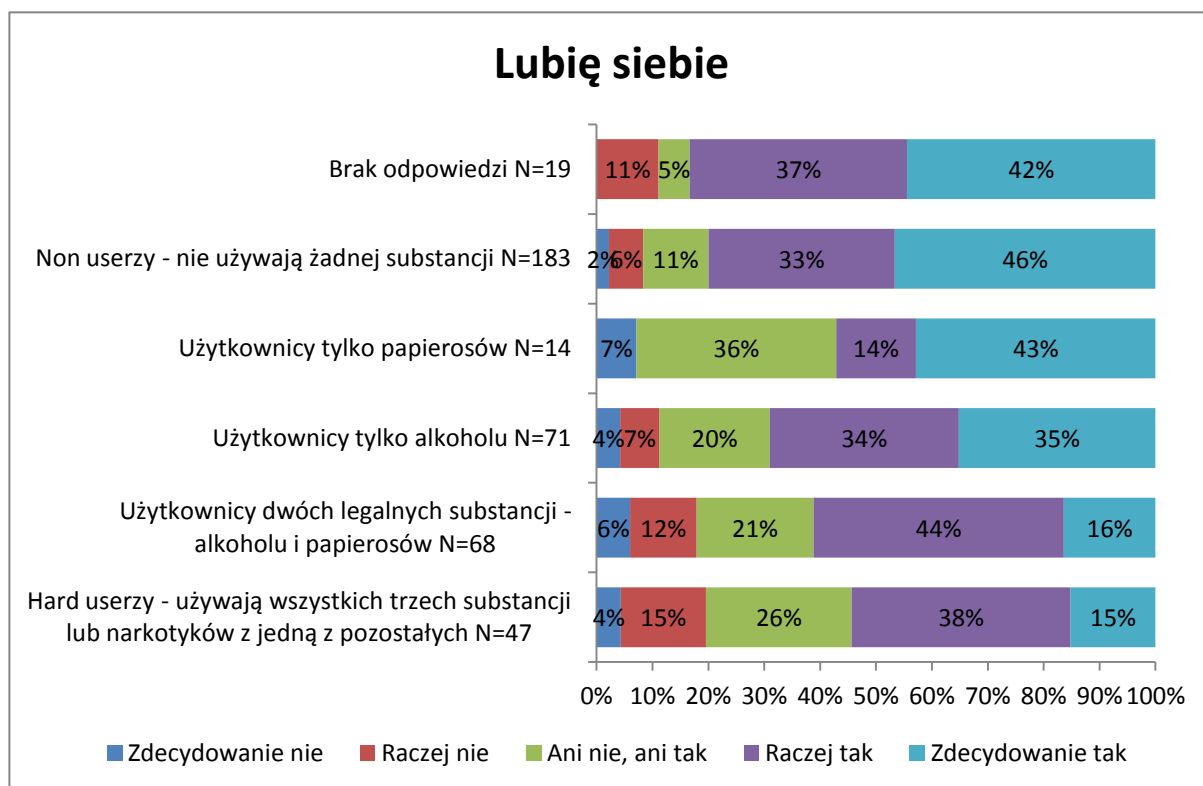

Wykres 94. Obraz własny a używanie substancji psychoaktywnych – subiektywne miejsce w grupie rówieśniczej.

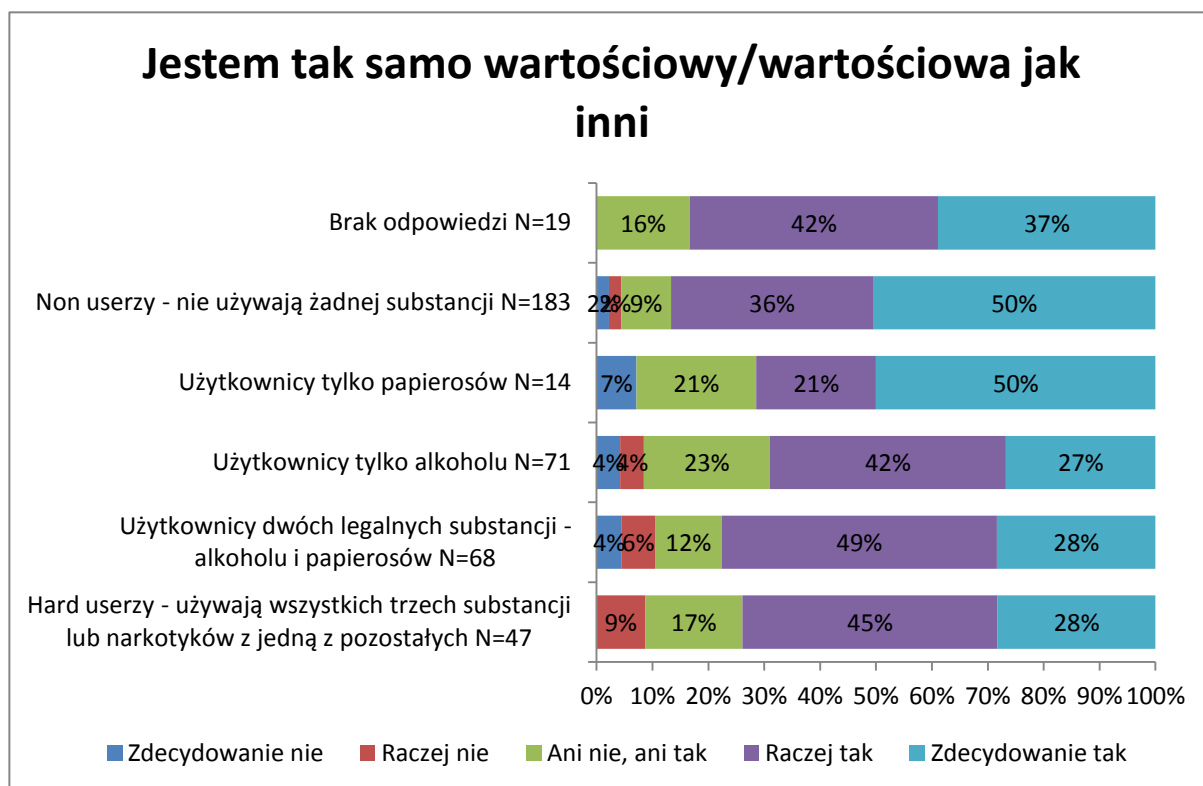
Natomiast poczucie własnej wartości wyrażone stosunkiem do twierdzenia „lubię siebie” jest już skorelowane z tendencją do sięgania po substancje psychoaktywne. Osób lubiących siebie zdecydowanie jest więcej wśród non-userów oraz wśród młodzieży, która sięgnęła tylko po papierosy, a relatywnie mniej wśród hard-userów.

Wykres 95. Obraz własny a używanie substancji psychoaktywnych – poczucie własnej wartości.

Poczucie własnej wartości w odniesieniu do innych mierzone stosunkiem do twierdzenia „jestem tak samo wartościowy/a jak inni” jest skorelowane w taki sam sposób ze stopniem używania substancji psychoaktywnych jak bezwzględne poczucie własnej wartości. Mniejszy problem mają osoby nie używające i palące papierosów.

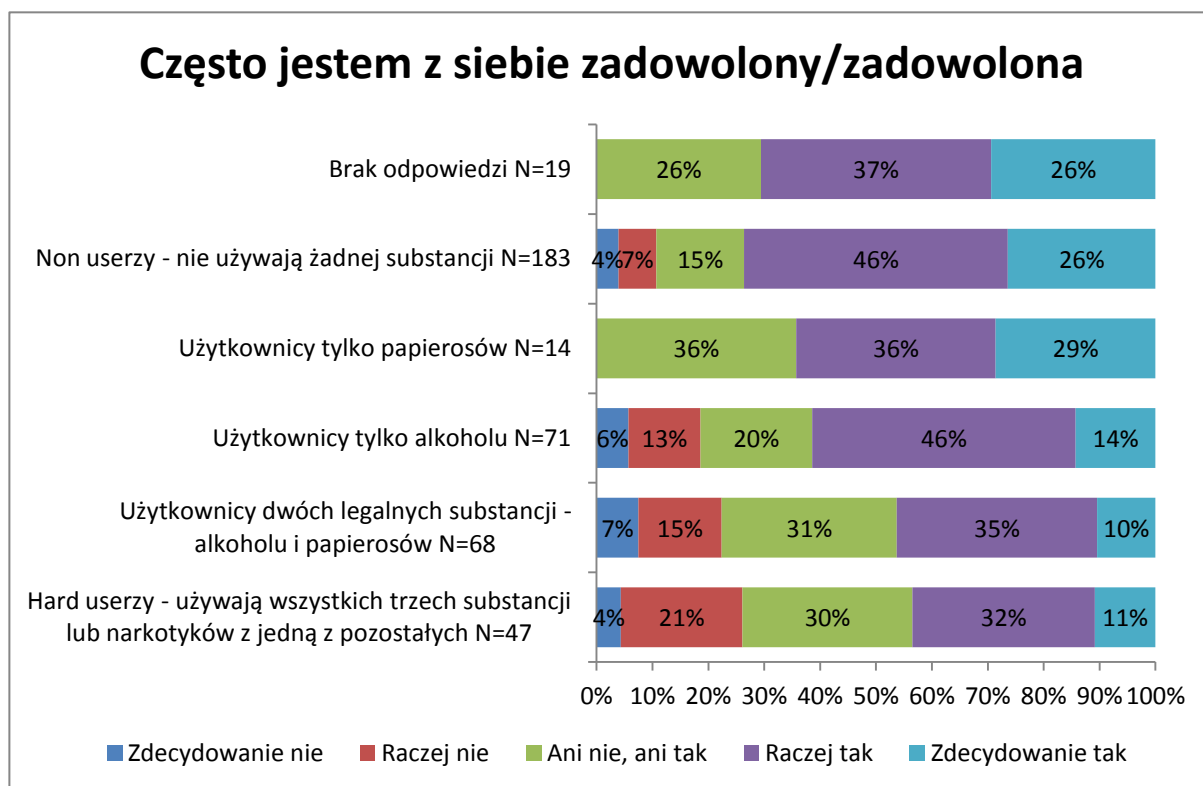
Wykres 96. Obraz własny a używanie substancji psychoaktywnych – poczucie własnej wartości w porównaniu do innych.

Stosunek do twierdzenia „często jestem z siebie zadowolony/a”, który dopełnia obrazu samooceny potwierdza tezy wyrażone wcześniej.

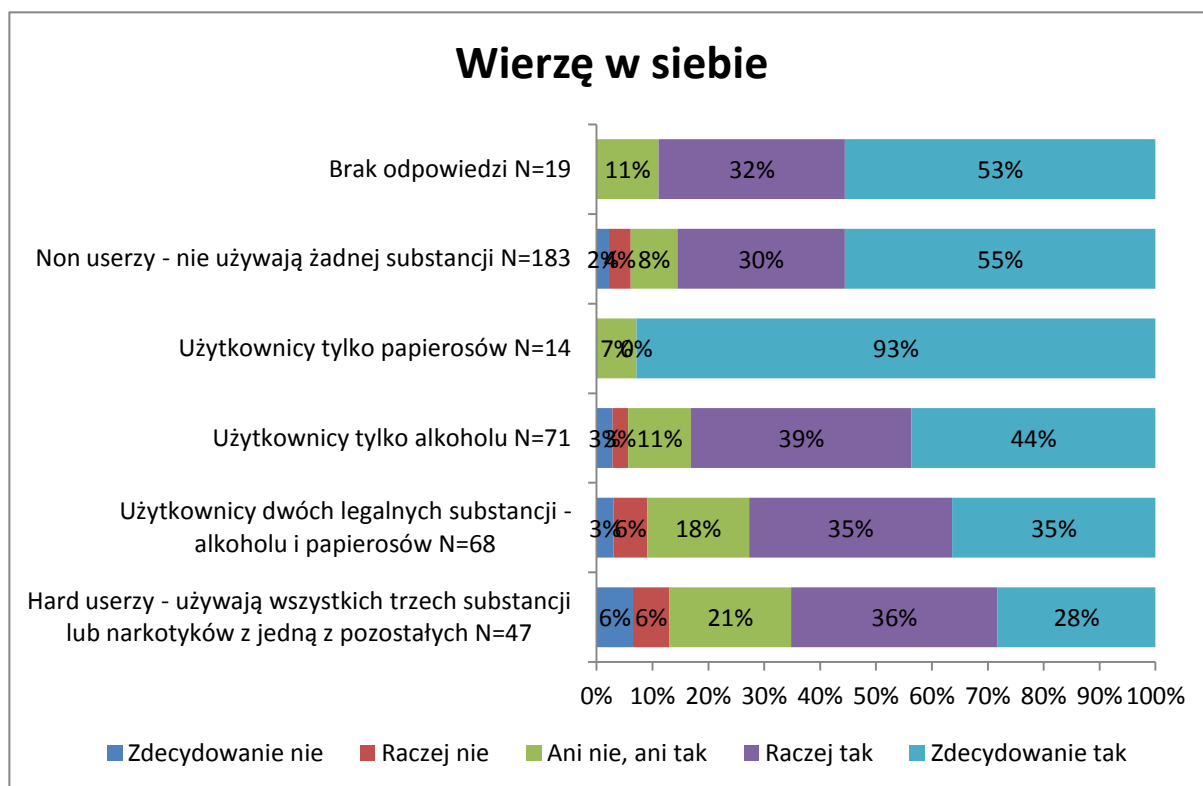

Wykres 97. Obraz własny a używanie substancji psychoaktywnych – samoocena.

W przypadku pytania o wiarę w siebie mamy ciekawe zjawisko, gdzie osoby, które sięgnęły tylko po papierosy w większości (93%) należą do mocno wierzących w siebie. Jest to odsetek znacznie większy nawet niż wśród non-userów. Możemy więc powiedzieć, że sięganie po papierosy nie wynika z problemów z poczuciem własnej wartości.

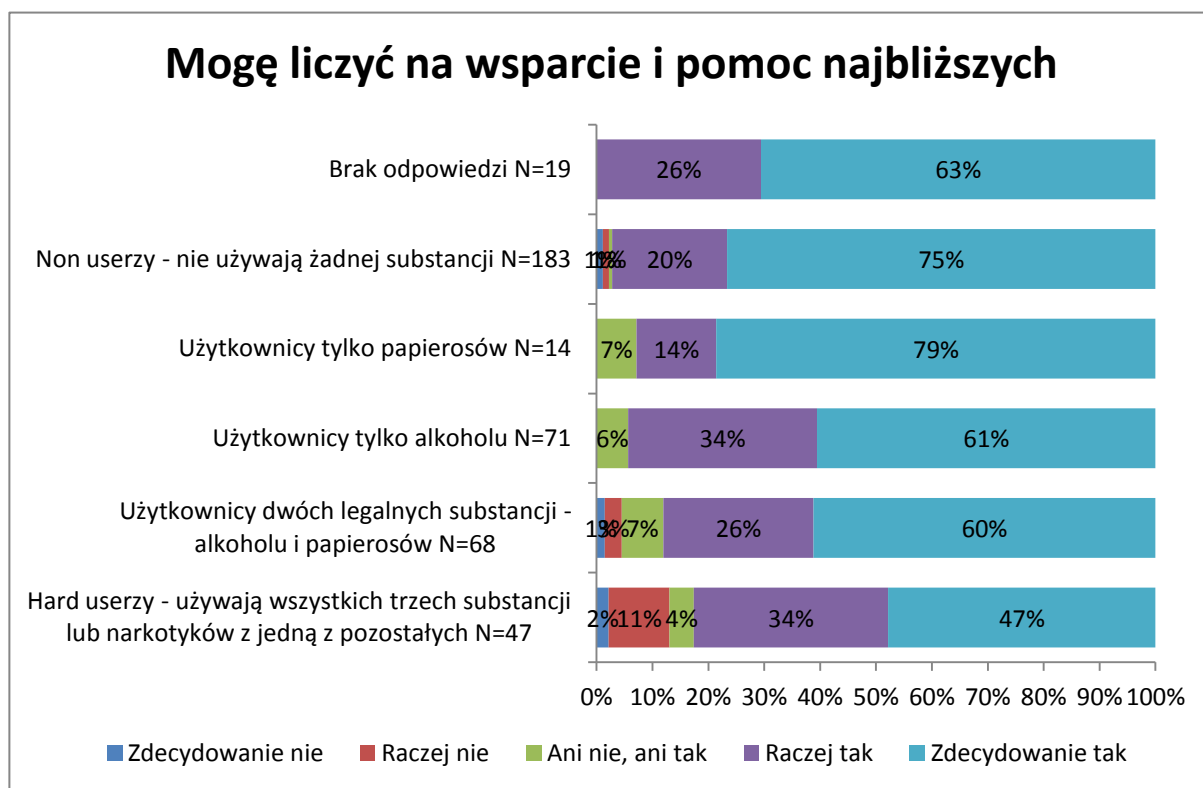
Wykres 98. Obraz własny a używanie substancji psychoaktywnych – samoocena.

Z kolei brak wsparcia od najbliższych (a przynajmniej subiektywne poczucie braku takiego wsparcia) może prowadzić do sięgania po różnego rodzaju substancje psychoaktywne. Wśród hard-userów 13% deklaruje brak poczucia takiego wsparcia.

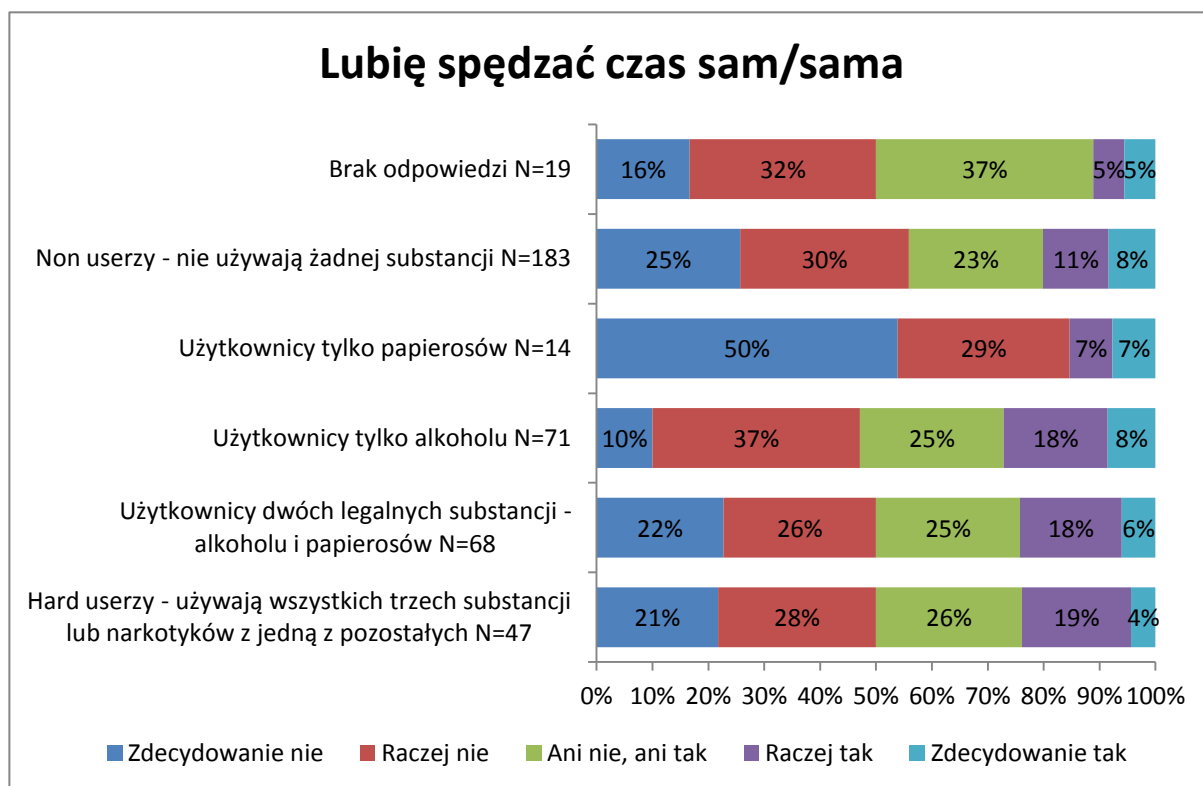
Wykres 99. Obraz własny a używanie substancji psychoaktywnych – poczucie wspólnoty.

Młodzież, która sięgnęła tylko po papierosy jest zdecydowanie najbardziej towarzyska, ponieważ największy odsetek wśród palaczy nie lubi spędzać czasu samotnie.

Wykres 100. Obraz własny a używanie substancji psychoaktywnych – poczucie wspólnoty.

2.3 Analiza wyników badania jakościowego

2.3.1 *Nasila, wzrasta, ale nie ma na terenie szkoły. Poziom występowania, rozpowszechnienia i nasilenia problemów związanych ze spożywaniem przez uczniów substancji psychoaktywnych*

Badanie w ramach wywiadu fokusowego specjaliści ds. uzależnień wskazywali, że rozpowszechnienie problemów związanych z różnego rodzaju uzależnieniami zaczyna się najczęściej pod koniec szkoły podstawowej. Kwestia próbowania rozmaitych prób stosowania środków psychoaktywnych

pojawia się, według moich obserwacji, to pojawia się powiedzmy 5-6 klasa szkoły podstawowej pomaleńku, przez gimnazjum i to się rozwija, bo osoby które do mnie trafiają najczęściej, rzadko to są osoby ze szkoły podstawowej, to jest powiedzmy najczęściej 3 klasa gimnazjum i szkoły ponadgimnazjalnej [FGI Specjaliści, s. 7].

O5: Już się zaczyna koniec klasy VI.

O1: Poza papierosami ja bym dodała zdecydowanie tabakę.

B: Też jest popularna?

O5: Tak, bardzo.

O1: Znaczy no popularna jak popularna, ale się zaczyna pojawiać [FGI Pedagogzy, s. 5].

Fakt, że eksperci ds. uzależnień i pedagodzy wskazują na to, że pierwsze próby stosowania środków psychoaktywnych przypadają na okres przejścia z podstawówki do gimnazjum nie znaczy oczywiście, że jest to zjawisko szeroko rozpowszechnione. Skala rozpowszechnienia i charakteru tego zjawiska nie jest dokładnie znana ani pedagogom, ani specjalistom. Wskazują na to, że swą wiedzę czerpią z własnych obserwacji i badań ogólnopolskich i o wielu sprawach mogą nie mieć wyobrażenia, ponieważ nie są zgłaszane w instytucjach, w których pracują.

O1: Nie ulega też wątpliwości, że młodzież zaczynając do tych naszych V, VI klasy, bo ja też w podstawówce pracuję, pierwsze eksperymenty pojawiają się i to co my wiemy to naprawdę domniemać, jakie to jest głębokie zjawisko [FGI Pedagogzy, s. 8].

Według obserwacji jednego ze specjalistów ok. 20% klientów Przychodni Leczenia Uzależnień to osoby poniżej 18 roku życia [FGI Specjaliści, s. 3]. Najbardziej rozpowszechnionym, co nie znaczy szeroko rozpowszechnionym problemem edukacji podstawowej jest wg pedagogów palenie papierosów, które obserwowane jest właściwie od 6 klasy.

Natomiast jeśli chodzi o używanie tytoniu, no niestety co roku ten problem nam [w szkole podstawowej – red.] wraca i pojawiają się przypadki, grupy dzieci, jest to grupa no tak wiedza około 10 osób, które palą papierosy i jest to problem [FGI Pedagogzy, s. 1-2].

To znaczy w tej chwili już od paru ładnych lat nie ma klas ósmych [więc problemów alkoholowych np. jest mniej - ZS], także jest tylko od czasu do czasu właśnie pojawia się problem papierosów [FGI Pedagogzy, s. 2].

I tak jak mówię fakt, że na jakby i w diagnozach takich szkolnych badaniach nie wypływa nam temat, problem używania bądź kontaktu jakiegokolwiek z narkotykami. Natomiast przewijają nam się ciągle te papierosy (...) problem użycia alkoholu przez [jedną – red.] dziewczynkę, to musiałbym powiedzieć, że nie narasta w szkole, na płaszczyźnie szkoły. Mogę powiedzieć [jedynie – red.] o szkole [FGI Pedagogzy, s. 28].

Eksperci wyjaśniają, że jednak początkiem nasilenia procesu uzależnienia jest raczej okres gimnazjalny. Młodzież w tym okresie zaczyna dostawać od rodziców więcej pieniędzy, dzięki czemu częściej może wchodzić w posiadanie substancji psychoaktywnych.

O3: W szkole podstawowej maluchy mają za mało pieniędzy żeby tam rosło zjawisko i nie będzie rosło, dlatego rośnie w gimnazjum, to nie jest kwestia wieku tylko możliwości finansowych [FGI Specjaliści, s. 5].

Ja jestem z gimnazjum, a więc tak, u mnie w szkole, na terenie szkoły nie ma problemu palenia papierosów. Ponieważ palili uczniowie nagminnie w łazienkach, odkąd są czujniki po prostu nikt nie pali w szkole. Raz to są, że te czujniki to nie atrapy i jak się włączyły i działały, więc po prostu w szkole nie palą. Natomiast poza szkołą oczywiście tak i przy szkole, ale kwestia to jest kilku dosłownie osób [FGI Pedagogzy, s. 2].

Kwestia stosowania środków psychoaktywnych okazuje się więc w ostatnich czasach w pewnym sensie ukryta. Pedagodzy wskazują, że stosowanie tych substancji dość skutecznie zostało wyrugowane z przestrzeni szkolnej.

Fakt, że ja tego nie widzę w szkole to nie znaczy, że tego nie ma. Ponieważ tak, to są te same dzieci, które mamy w szkole i które wychodzą gdzieś właśnie na osiedle i dochodzi do różnych sytuacji. Więc tak się zaczęłam zastanawiać, ta szkoła, fakt, że dzieci nie popełniły takich zachowań typu palenie w szkole, typu czy używanie, myślę sobie, że to wcale nie do końca rozwiązuje sprawę, bo one wychodzą ze szkoły, bo co zaczynają jakby drugie życie. Skoro tak o tym mówimy, że ten temat jest jednak bardzo gdzieś tam dotkliwy i aktualny [FGI Pedagodzy, s. 13].

Natomiast poza terenem szkoły nauczycielska kontrola społeczna jest kontrolą nieformalną i jeśli taki nauczyciel nie jest nikim znaczącym dla ucznia i rodziców, to jego negatywna ocena pozostaje tylko opinią osoby postronnej. Jest tak m. in. z tego względu, że nauczyciel ma obowiązek reagowania na podobne sprawy tylko w przypadku, gdy mają miejsce na terenie szkoły.

my mamy w świetle przepisów prawa, obowiązek reagowania na terenie szkoły, a teren szkoły to jest nie tylko budynek, ale do ogrodzenia. Natomiast młodzież, wie o tym doskonale, potrafi wyjść dwa metry poza parkan i już tam nasza jurysdykcja [nie dociera – red.]

O6: Pali papierosa, ja zwracam uwagę, a on mówi, że ja jestem poza terenem szkoły, a ja mówię spotkam cię na Krakowskim Przedmieściu i też ci zwrócę uwagę, bo jesteś moim uczniem [FGI Pedagodzy, s. 19].

Inni pedagodzy wskazują również na to, że uczniowie z pozoru wydający się być „idealnymi” w czasie pozaszkolnym – np. w weekendy sięgają po środki psychoaktywne.

O2: Tu mówisz o tym, że jak wychodzą, ale tutaj liczą się też weekendy. To, że są weekendy, gdzie są pewne zachowania ryzykowne podejmowane, a potem na tygodniu już idealny uczeń, prawda [FGI Pedagodzy, s. 17]?

Specjaliści, którzy wzięli udział w badaniu fokusowym, że stosowanie substancji psychoaktywnych nie jest obecnie zjawiskiem rosnącym, a raczej ustabilizowanym od paru lat. Zmieniają się tylko akcenty – kiedyś pito wódkę, potem pojawili się opiatowcy, a jeszcze później marihuana i dopalacze [FGI Specjaliści, s. 4]. Ponadto pod względem nie tyle samej skali występowania kontaktów młodzieży z substancjami psychoaktywnymi warto zauważyć, że to nie tylko nie skala zjawiska się zwiększa, a większa jest społeczna świadomość. I ta ostatnia właśnie skutkuje częstszym zgłaszaniem problemów z psychoaktywnymi środkami do wyspecjalizowanych instytucji.

Natomiast ja też zauważam, że u nas w naszej poradni coraz więcej osób się do nas zgłasza, ale to też nie mogę bezpośrednio powiedzieć że jest większa skala zjawiska, tylko mamy większą świadomość też, mniejszy wstyd, większa dostępność, większe przełamanie się osób do tego, że można szukać pomocy po prostu. Także jak ja obserwuję statystyki no to powiedzmy mam około 250 nowych osób zarejestrowanych w poradni w tym roku, równolegle w ubiegłym roku było na pewno te 50 czy 70 mniej. Czy ja mogłabym to przełożyć na to, że jest procentowo większa skala zjawiska? Nie do końca. Natomiast na pewno większą mamy świadomość [FGI Specjaliści, s. 4].

Specjaliści ds. uzależnień wskazują, że wg różnych badań oraz ich obserwacji skala kontaktów młodzieży gimnazjalnej z marihuaną (w tym w województwie lubelskim) od kilku lat jest stabilna.

O3: Jedna trzecia jeśli chodzi o marihuanę.

O8: Być może, bo ja już nie chcę w tej chwili... Coś takiego.

B: Czyli to może być około jednej trzeciej, jednej czwartej, tak.

O2: Myślę że chyba tak bardzo się nie różnimy od przeciętnej [FGI Specjaliści, s. 17].

Warto jednak zwrócić uwagę, że kontakty z marihuaną rozumiane są również jako posiadanie informacji przez młodzież, czy ktoś z ich otoczenia stosował tę substancję i nie przekładają się w prosty sposób na skalę używania tego środka psychoaktywnego przez młodzież.

Pedagodzy jednak wskazują, że zdarzają się różne incydenty, lecz są one na tyle charakterystyczne dla nauczycieli, że zapadają im w pamięć i potrafią je odtworzyć jako odosobnione przykłady albo zapominają o nich jako nic nieznaczących zajściach.

Mieliśmy problem z dopalaczami, ale ten problem, w tym roku była taka sytuacja, zostały dopalacze przyniesione przez dziewczynkę z pogotowia opiekuńczego, ponieważ do naszego gimnazjum przychodzą dzieci z pogotowia opiekuńczego. Mamy przeróżne sytuacje, no ta skończyła się nieszczęśliwie, bo dziewczyna wylądowała w szpitalu. Niemniej jednak została sprawa wyjaśniona, zostały te sprawy skierowywane do leczenia i objęte terapią [FGI Pedagogzy, s. 4].

Problem alkoholu w tym gimnazjum nie istnieje, nie ma. Nie spotkałam się od dwóch lat pracując właśnie w tym gimnazjum i nie spotkałam się z czymś takim, żeby ten problem alkoholu wyłynął przy jakiegokolwiek sytuacji. Czy to przy balu gimnazjalnym, czy przy andrzejkach, czy przy jakiegokolwiek innej, czy przy wycieczkach szkolnych, bo to się też czasami zdarza [FGI Pedagogzy, s. 5].

Były problemy uzależnień, kierowaliśmy uczniów nawet na przymusowe leczenie. Był problem alkoholu przynieszonego po jakichś większych uroczystościach typu sylwester, kiedy uczeń przyniósł butelkę z resztką alkoholu (...) i chciał w ten sposób uczcić ten nowy rok z kolegami ze szkoły. Czy problem piwa, to się pojawiało. Problem narkotyków również się pojawiał. Problem leków również. W ubiegłym roku i dwa lata temu była sytuacja no ciągłego takiego, dziewczynka jest w tej chwili poddana terapii, ale doszło do zatrucia lekami, prawda, myśmy musieli wzywać pogotowie, zabrano dziecko do szpitala żeby ją w jakiś sposób ratować. Z takimi problemami 2, 3 osoby na terenie szkoły tamtej wiem, że problem z lekami mają. Problem papierosów również się pojawia i problem papierosów palenia w łazienkach no jest napiętnowany, bo nauczyciele dyżurują, prawda [FGI Pedagogzy, s. 4].

Podsumowując ten fragment należy zauważyć, że skala rozpowszechnienia środków psychoaktywnych wśród młodzieży gimnazjalnej i dzieci uczących się w podstawówkach w opiniach pedagogów oraz specjalistów ds. uzależnień in toto nie jest zatrważająca. Warto jednak nadmienić, że w obu wywiadach zogniskowanych rozmówcy nie odnosili się w żaden sposób do uczniów szkół zawodowych, techników i średnich ogólnokształcących.

2.3.2 *Jest Internet, to wystarczy. Ocena dostępności substancji psychoaktywnych dla uczniów na terenie województwa lubelskiego*

Zarówno specjaliści ds. uzależnień, jak i szkolni pedagodzy zgodnie twierdzą, że współcześnie młodzież nie ma utrudnionego dostępu do substancji psychoaktywnych. Jest to kwestia, która zmieniła się najbardziej w ostatnich latach.

O8: Jak zaczynaliśmy – co poniektórzy dawno, dawno temu – no to to była garstka osób, które brały narkotyki. Oni produkowali dla siebie i tam się wymieniali, kombinowali, a w tej chwili jest tak łatwy dostęp do narkotyków, słuchajcie jeżeli działka narkotyków kosztuje kilka złotych? Jeżeli te kilka złotych kosztuje też nie wiem drożdżówka, pączek, coś tam, przejazd niemalże autobusem do szkoły, no to przecież te dzieciaki..., to o czym mówiliśmy, o finansach [FGI Specjaliści, s. 11].

Nie bez wpływu pozostała tu tzw. rewolucja informatyczna, skutkująca rozpowszechnieniem Internetu, w którym młodzież może kupować np. tzw. dopalacze.

O3: Ja to na podstawie tego, tych doświadczeń, przepraszam, że wchodzę już w słowo, które mam w szkole podstawowej, to nie powiedziałabym, że to z tego wynika, ale z innych źródeł wiem, że dostępność chociażby korzystając z Internetu, przez te różne tam portale społecznościowe to można bardzo łatwo zdobyć środki te [FGI Pedagodzy, s. 17].

O3: Nielegalne substancje często są bardziej dostępne niż legalne! A z drugiej strony, tak, bo ta dostępność, tutaj sądzę że o niej sobie powiedzieliśmy, że może być jakimś tam czynnikiem, bardziej tutaj jeżeli chodzi o te nielegalne, że szeroka dostępność pod telefonem, w internecie, tak [FGI Specjaliści, s. 23]?

Jednak na samym Internecie sprawa ta się nie kończy, ponieważ np. dostępne dla wszystkich

są niektóre psychoaktywne lekarstwa w aptekach i ze względów ekonomicznych nikt nie odmawia sprzedaży tych środków młodzieży.

O9: Ale wie Pan co, jeśli społeczeństwo jest biedne, a przynajmniej nasze województwo jest za takie uważane, to nikt nie będzie starał się o zachowanie jakiejś moralności w stosunku do sprzedania jakichś leków z apteki, tak, bo każdy ma interes zarobić pieniądze i on nie będzie tam patrzył... A po tamtej stronie Wisły gdzie zarabiają powiedzmy dwa razy tyle to być może jakiś aptekarz się zastanowi, powie ok, nie sprzedam ci małolacie [FGI Specjaliści, s. 15].

Pewne środki farmakologiczne – takie, jak np. Acodin – wg specjalistów powinny by sprzedawane na receptę i niektórzy z nich nawet podejmowali pewne działania w tym celu.

Ja napisałam taki list do Krajowego Biura do Spraw Przeciwdziałania Narkomanii i do Inspektora Farmaceutycznego, żeby Acodin był na receptę. I w odpowiedzi dostałam, że jest to znikoma szkodliwość społeczna, proszę Pana. Jedyne co się udało to to żeby jeden listek w aptecę sprzedawać w jednym opakowaniu [FGI Specjaliści, s. 7].

Apteki, jeżeli dziecko idzie do apteki i bez recepty może kupić acodin i pani nie sprawdza, że jest on prawda, ma działanie psychoaktywne, mimo, że może podświadomie wie, nie zapyta nawet w jakim celu do dziecko to kupuje. No to jest coś nie tak. Wszelkiego rodzaju te specyfiki, które też zawierają środki psychoaktywne, które są dostępne bez recepty. Mówienie o tym, informowanie zwierzchników, prawda informujemy, mówimy, piszemy pisma, nie spowodowało np. tego, że z listy leków, które można kupić bez recepty zniknęły właśnie te, które uzależniają. Łatwy dostęp [FGI Pedagodzy, s. 18].

Natomiast nielegalne – jak alkohol dla osób poniżej 18 roku życia lub narkotyki – środki psychoaktywne także są dostępne dzięki temu, że zawsze znajdą się strategie, aby w mniej czy bardziej sprytny sposób łamać i obchodzić przepisy.

O9: Wiecie jak skracają, jak trzymają się przepisów? Robiąc wężyka do sklepu i z centymetrem wychodzi im 150, a w praktyce wygląda to 30 [FGI Specjaliści, s. 23].

O5: Kolega koledze [alkohol w sklepie kupuje– red.] albo ktoś poproszony jest w stanie kupić

butelkę piwa, czy jakiegoś innego alkoholu. Z tym nie ma problemów [FGI Pedagogy, s. 7].

W dodatku sytuacja ekonomiczna w Polsce jest do tego stopnia nienajlepsza, że argumenty ekonomiczne dominują nad prawnymi i sklepikarze bądź aptekarze decydują się na sprzedaż czegoś, co nie powinno być młodzieży sprzedawane. Przyczyn tego stanu rzeczy eksperci upatrują w impasie ekonomicznym, w jakim znajduje się województwo lubelskie.

O1: Ale to jest kwestia zarobku, bo jest taka bieda, że każdy chce zarobić [FGI Specialists, s. 10].

musimy mieć świadomość tego że jesteśmy bardzo specyficznym województwem i u nas ogromna rzesza młodzieży używa środków tzw. bez recepty leków, czyli przeciwkaszlowe, oczywiście dopalacze, na przykład w tej chwili mefedron, no to u nas to jest zatręśnienie osób które używają dopalaczy [FGI Specialists, s. 4].

Wróćmy jednak do wątku zaznaczonego w poprzednim podrozdziale, gdzie wspomniano, że w szkołach nie obserwuje się obecnie większych problemów z użytkowaniem substancji psychoaktywnych. Dostępność do narkotyków w szkole ograniczana jest jednak za pomocą monitoringu, zatrudniania agencji ochrony. Nie oznacza to oczywiście, że substancje psychoaktywne przestały być stosowane przez młodzież. Wniosek jest nieco inny. Kontakty ze środkami psychoaktywnymi zostały przeniesione poza szkołę. Rozmówcy wskazują jednak, że cały czas w szkole nawiązuje się kontakty, a do transakcji czy konsumpcji dochodzi poza szkołą tak, by wymknąć się spod kontroli.

O8: Oczywiście nigdy nie jest tak na 100%, nie? W szkole można nawiązać kontakt, umówić się poza szkołą tam w parku na ławce, albo w krzaczkach, albo pod kioskiem ruchu, albo zależy gdzie jest szkoła usytuowana. Raczej poza szkołą, aczkolwiek kontakty robi się w szkole [FGI Specialists, s. 27].

Szkoły instalując monitoring z jednej strony skutecznie zlikwidowały problem palenia wśród uczniów na terenie szkoły w czasie przerw lub lekcji. Z drugiej strony z tego właśnie względu straciły kontrolę nad tym, którzy uczniowie palą, a którzy nie. Przed tym, jak został wprowadzony monitoring mogli informować rodziców o swoich podejrzeniach, a teraz już takiej możliwości nie mają.

O6: Jeżeli kiedyś gdzieś tam próbowali podpalać na korytarzach to była jakby właśnie nasza taka kontrola i mogłam powiedzieć mamie: pali papierosy, bo go złapałam, bo go łapiemy, bo wychodzi z łazienki napalony, prawda? Teraz jak to się przeniosło wszystko to tak jakby no, ale na kogo [FGI Pedagogzy, s. 5]

O5: Ja pracuję w dwóch lubelskich gimnazjach takich większych. I powiem tak, w latach wcześniejszych problem i dopalaczy i alkoholu i papierosów, był, jest i będzie. W tej chwili no reprezentuję jedno z lubelskich gimnazjów, bo tak jak mówiłam, wcześniej pracowałam w dwóch. Ale w tym gimnazjum ogólnie problemu papierosów nie ma. To znaczy tak jak tutaj koleżanka powiedziała, na terenie szkoły nie ma. Na terenie szkoły są dyżury, nauczyciele pilnują, nie ma sprawy, jest monitoring. Natomiast poza terenem szkoły są stałe miejsca, gdzie tych uczniów wyłapujemy. Rozmowy, prawda, różnego rodzaju sankcje w postaci punktów ujemnych, bo w szkole jest punktowy system wystawiania ocen z zachowania. Jakoś nie ma, może inaczej, na niektórych wpływa stymulująco, natomiast jest kilkanaście osób, które tym się po prostu nie przejmują [FGI Pedagogzy, s. 4].

Zatem wśród największych zmian jakie zaszły w ostatnich 10-15 latach w szkołach pod względem możliwości kontroli nauczycielskiej tego, kto korzysta z różnych substancji psychoaktywnych można wyróżnić dwie najważniejsze. Pierwszą w sensie czasowym było stopniowe wyprowadzenie dyskotek ze szkół. Obecnie młodzież szkolna – czy to licealna czy gimnazjalna – korzysta z dyskotek poza szkołą. Tam nie ma ani kontroli rodziców, ani nauczycieli. Nauczyciele stracili możliwość obserwacji uczniów w pozaedukacyjnych sytuacjach. Drugą zmianą jest trend tzw. sekurytyzacji, czyli montowania monitoringu. W szkołach, w których na korytarzach zainstalowano monitoring młodzież, żeby palić papierosy wychodzi poza teren szkoły na przerwy. W takich sytuacjach nauczycielom również trudniej jest kontrolować to, kto pali, a kto nie, żeby później móc informować o tym rodziców.

O5: Uczeń potrafi to wykorzystać mimo, że jest monitoring, nie ma takiej sytuacji, żeby można było wszystko wychwycić. W tym czasie my jako pedagogzy prawda, chodziliśmy, dyżurowaliśmy, ale to też nie przyniosło jakiegoś takiego większego rezultatu. Jest problem jeden, że to jest też sprawa taka, że no sprawa zamknięcia szkoły, prawda? Jeżeli byłaby szkoła zamknięta, nie byłoby... byłby, tak jak w niektórych prywatnych szkołach to jest, prawda? Gdzie ten dostęp, czy wejście obcych osób [FGI Pedagogzy, s. 5].

O1: I od zawsze było tak, że imprezy temu niejako sprzyjały, a to wyjazdowe, a to szkoły. I teraz popatrzymy jak się sytuacja zmieniła diametralnie na przestrzeni ostatnich lat. Mianowicie wszystkie imprezy taneczne z gimnazjów i z liceów zostały zupełnie wyprowadzone ze szkoły. Młodzież nie ma się gdzie bawić, tańczyć, śpiewać, imprezować na terenie szkoły. Szkoła sobie tego po prostu nie życzy i z przykrością jako nauczyciel, jako rodzic to stwierdzam, że młody, no przyznaję, że mam troje dzieci, więc doświadczenie i rodzicielskie mam, młody człowiek chcąc iść na imprezę musi iść do zadymionej, zatłoczonej dyskoteki, gdzie niewiadomo co znajdzie i co prawda są dyskoteki dla gimnazjalistów, a tu są dyskoteki dla licealistów, a tu liceum numer takie, a to gimnazjum numer takie ma dzisiaj imprezę. Słuchajcie, tak kiedyś nie było. Od zawsze było tak, że impreza taneczna, dyskoteka co jakiś czas, a to andrzejki, a to jakieś tam... w podstawówkach jest [FGI Pedagogzy, s. 19].

Ponadto z pewnością trzeba zauważyć to, że handel nielegalnymi środkami psychoaktywnymi z pewnością zmienił się w ostatnich 20-25 latach. W pewnym sensie sprofesjonalizował się i jak zauważa jeden z ekspertów

O3: Dzisiaj dilerka jest profesjonalna i będzie tam, gdzie jest klient, a klientem, potencjalnym klientem jest każdy młody człowiek w szkole [FGI Specjaliści, s. 27].

2.3.3 Zróżnicowane, trudno to podsumować. Profil społeczno-demograficzny uczniów zagrożonych uzależnieniami i uzależnionych

Pedagogzy oraz specjaliści, którzy wzięli udział w badaniu fokusowym zgodnie w pierwszym momencie uznawali, że trudno jest dać jednoznaczną odpowiedź na pytanie o profil społeczno-demograficzny młodzieży i dzieci zagrożonych uzależnieniem, ponieważ pochodzenie społeczne w jednoznaczny sposób nie determinuje uzależnień. Jest to kwestia zdecydowanie bardziej złożona i przenikająca z góry na dół całą horyzontalną strukturę społeczeństwa.

O9: Ale dla przykładu mamy rodzica, który... mamy dziecko, którego rodzice mogliby nas wszystkim razem kupić. Mamy też dziecko, mamy rodziców, którzy gdzie jest siedmioro dzieci i bida aż piszczy.

O1: A on coś ukradnie, sprzeda i parę groszy ma.

O7: I mamy też rodziców, którzy pracują w jakimś tam ministerstwie, no i zastanawiam się czemu służy nam odpowiedź z jakich rodzin oni pochodzą?

O8: Z każdej.

O7: Bo oni pochodzą z każdej rodziny.

O8: Dokładnie.

O9: Mama minister [FGI Specjaliści, s. 30-31].

Nie no mówimy o czynnikach ryzyka, czynnikach chroniących oczywiście jakbyśmy chcieli wykłady jakieś takie robić na temat wyższości święt jednych nad drugimi, ale jak ja patrzę na przykład na przekrój w mojej poradni, osób, które do mnie trafiają, to trafiają z bardzo różnych środowisk [FGI Specjaliści, s. 29].

Wskazują przy tym, że można jednak wyróżnić pewne segmenty społeczeństwa, w których zagrożenie może mieć większe bądź mniejsze prawdopodobieństwo. Najczęściej są to normy i zmienne dotyczące funkcjonowania rodziny. Te dysfunkcje rodzinne automatycznie jednak nie oznaczają tego, że tylko rodziny z nizin społecznych są bardziej narażone na uzależnienia od środków psychoaktywnych. Cechą łączącą te rodziny nie jest jednak poziom zamożności, miejsce ich zamieszkania czy liczba dzieci, a występowanie mechanizmu uzależnień, który jest przekazywany w wychowaniu kolejnym pokoleniom.

O1: Problem cały czas jest taki sam, bo niezależnie od tego, czy mamy uzależnienie od środków psychoaktywnych, czy innych, to mechanizm pozostaje ten sam. To jest mechanizm niejako przekazywany z pokolenia na pokolenie. Bo przecież co by nie powiedzieć, to te dzieci żyją w środowiskach, gdzie rodzice byli, albo są uzależnieni od tego, czy od innego. Są to dorosłe osoby, dzieci alkoholika, którzy w tym momencie będę, nie są dziećmi, są już rodzicami. Ale mechanizmy dzieci alkoholików pozostają. To jest niejako odpowiedź dlaczego ta matka jest właśnie taka, bo ono jest dorosłym dzieckiem alkoholika. I te mechanizmy niejako tak się na siebie nakładają [FGI Pedagogzy, s. 15].

Funkcjonalność rodziny nie leży w jej stanie majątkowym. Dobrze funkcjonująca rodzina to taka, w której jest wzajemne zaufanie, gdzie dużo się rozmawia, bo ma się po prostu dla siebie czas.

O6: Mówimy o rodzinie dobrze funkcjonującej. To nie jest rodzina bogata, czy mająca na wszystko pieniądze. To jest rodzina, gdzie rodzice mają czas dla dzieci, gdzie dużo rozmawiają, gdzie jest zaufanie [FGI Pedagogzy, s. 14].

Natomiast mówiąc *stricto* o strukturze społecznej i jej segmentach, które są szczególnie zagrożone tym, że dzieciom nie będzie się poświęcało zbyt wiele uwagi i nie wytworzy się wzajemnego zaufania są należy zwrócić uwagę na dwa elementy. Badani sądzą, że zagrożone w mniej więcej równym stopniu są rodziny najbiedniejsze oraz najbogatsze. Chodzi tu właśnie o czas poświęcany dzieciom, ponieważ elity i niziny społeczne zdaniem badanych najmniej tego czasu na wychowanie przeznaczają. Najbogatsi są raczej zajęci zarabianiem pieniędzy, zaś najbiedniejsi podejmują się wielu różnych zajęć, aby „związać koniec z końcem” i przez tą niestabilną sytuację zawodową również mają mało czasu, aby zainteresować się swoimi dziećmi.

O1: *Zarówno środowiska bardzo biedne jak i bardzo bogate.*

O3: *Tak. To są takie dwa krańcowe rzeczywiście, które są najbardziej narażone* [FGI Pedagogzy, s. 13].

Wręcz odwrotnie, powiedziałabym obecnie, że nie ma znaczenia status społeczny, czy rodzina jest zasobna finansowo, czy też nie. Bo często ta zasobna finansowo po prostu nie ma czasu dla swojego dziecka, często rodzic jest poza domem. Ja mam kilku takich rodziców, których sytuacja jest społeczna bardzo dobra, a po prostu często dziecko samo wychodzi, samo wraca, samo spędza czas [FGI Pedagogzy, s. 8].

O3: *W lepszych szkołach jest więcej pieniędzy.*

O8: *Tak, ale to są inne środki np.*

B: *Inna grupa tych osób pewnie.*

O8: *Inne środki na przykład, droższe może* [FGI Specjaliści, s. 32].

Badani byli zdania, że różnica pomiędzy środowiskami szczególnie narażonymi na wzmożone wystąpienia problemów uzależnień jest tylko ilościowa. To znaczy, stosuje się inne substancje

psychoaktywne, zaś cały proces uzależniania jest analogiczny i rządzą nim podobne mechanizmy. Przykładowo, w elitarnych liceach nawet jest większy problem, bo sięga się po bardziej zakamuflowane środki, których nie znają nauczyciele, ani rodzice.

Powiedziałabym, że w tych elitarnych jest jeszcze bardziej trudno, bo są to środki bardziej zakamuflowane i ukryte. Takie rodzaje narkotyków, że ani rodzic, ani nauczyciel w pierwszym kontakcie po prostu ich nie wykryje. Jediną rzeczą, którą można zrobić, to po prostu robić stałe badania dzieciom [FGI Pedagogzy, s 24].

W dodatku specjaliści wskazują, że uczęszczanie do najlepszych liceów wcale nie jest gwarantem tego, że młodzież nie zetknie się ze środkami psychoaktywnymi. Wręcz przeciwnie śrubowany przez ambicje niektórych rodziców poziom nauczania negatywnie odbija się na dzieciach, które rozwiązań swoich problemów szukają w środkach psychoaktywnych

O8: Zdecydowanie tak. Słuchajcie no, ale no nie oszukujmy się, te nasze niektóre lubelskie licea, to tak jak Krzysiek powiedziałeś, raz, że to są ambicje rodziców, dzieciaki sobie nie radzą i muszą się jakoś speedować, wspomagać no [FGI Specjaliści, s. 32].

W ostatnich latach pojawia się natomiast nowa determinanta społeczno-demograficzna, która zwiększa prawdopodobieństwo sięgania po środki psychoaktywne. Jest to płeć. Badani wskazują, że interesujący jest wzrost częstości występowania problemów z podobnymi środkami wśród dziewcząt.

O9: A wiecie co teraz dziewczyny robią? Bo to się tak wszystko zaciera, różnica między chłopcami a dziewczynami. A dziewczyny są po prostu przeokrutne teraz. Są tak mocno zdemoralizowane i często dotrzymują chłopcom kroku [FGI Specjaliści, s. 7].

2.3.4 Presja grupy w pewnym wieku jest niezaprzeczalna. Czynniki prowadzące do uzależnień od substancji psychoaktywnych wśród uczniów

Specjaliści ds. uzależnień jasno wskazują na to, że nikt nie sięga po środki psychoaktywne z tego powodu, że są one szkodliwe. To na pewno trzeba wykluczyć. Przeciwnie sięgający po te substancje muszą widzieć w stosowaniu ich jakąś korzyść.

O1: Dlatego, że młodzi ludzie nie korzystają z tego powodu, że są od razu uzależnieni, ale dlatego, że obserwują pewne korzyści, które się z tym wiążą i wzrost wymagań, większa samodzielność, większe poczucie dorosłości sprawia i większa gotówka, którą zaczynają dysponować [FGI Pedagogzy, s. 7].

Oczywiście, Panu może być obce, ale ja Panu powiem w ten sposób, ludzie nie biorą narkotyków dlatego że one szkodzą, można umrzeć, kosztują, różne straty przynoszą, tylko zupełnie z innych powodów [FGI Specjaliści, s. 15].

O5: I często blokując środowisko narkotykowa szkoła buduje większe kłopoty niż nam się wydaje. Próbuje zbyt intensywnie do tego podejść. Bo tak naprawdę to jest wentyl zabezpieczający przed wczesną śmiercią. Branie narkotyków dla młodego człowieka jest jednym ze sposobów wyjścia z impasu jak ktoś się znalazł. Nie mówię, że w każdym przypadku, ale mamy do czynienia, bo mówicie o rodzinach bogatych, ale są rodziny kompletnie rozpiżdzone i dzieciak nie ma gdzie pójść w ogóle [FGI Specjaliści, s. 46].

Wspomniany więc już w poprzednim fragmencie raportu temat rodziny z całą pewnością można uznać za czynnik najważniejszy w tworzeniu pewnej bazy pod wchodzenie w sytuacje sięgania po środki psychoaktywne oraz uzależniania się od nich. Tak jak już wspomniano kluczowy jest czas poświęcany dziecku przez rodziców i poziom zainteresowania nim, zwracania uwagi na to, co u niego się dzieje. Z uwagi na rozmaite problemy na rynku pracy wielu rodziców odrzuca tzw. życie rodzinne i okazuje się, że najmniej czasu dla rodziny mają osoby bezrobotne, które szukają stałego zatrudnienia i przez to pracują w kilku miejscach naraz. Ta niestabilność zatrudnienia dość niekorzystnie wpływa na relacje w rodzinie, które w pewnym sensie zanikają.

O1: Naprawdę ja obserwuję jako podstawowy czynnik, nie to że rodzic potrafi, czy nie potrafi, umie, czy nie umie, bo każdy rodzic jakieś tam swoje umiejętności gdzieś tam wydoskonali, nawet ten najbardziej prosty, niewykształcony pedagogicznie, on w roli rodzica może rewelacyjnie funkcjonować. Natomiast po prostu nie mają czasu. Poszerza nam się grupa osób, którzy nie mają czasu. Bo nawet ci, którzy nie mają pracy, tej pracy panicznie poszukują i często pracują w takich formach, są tak wykorzystywani, że poszerza nam się zjawisko osób, które nie mając pracy, pracują bardzo dużo i pracują po kilka godzin tu, kilka godzin tu,

w czterech pracach w piętnaścioru i jeszcze pracują w soboty, pracują w niedzielę. W związku z tym życie rodziny obumiera [FGI Pedagogzy, s. 12].

Zaburzone funkcje rodzicielskie polegają na tym, że rodzice nie potrafią pokazać dziecku, jak radzić sobie ze stresem, z trudnymi sytuacjami. Na przykład są rodzice, których dziecko widzi, że „w jakichś sytuacjach trudnych bierze sobie np. tam koniaczek, czy tam jakieś inne trunki prawda i tak sobie radzi” [FGI Pedagogzy, s. 23], to jest to przykład, który idzie niejako z góry. Podobnie wyglądają sytuacje z papierosami, gdzie rodzic mówi, by dziecko nie paliło, a sam pali.

O5: Ale to też jest funkcja, to wynika z zaburzonej funkcji rodzicielskich. No bo jeżeli rodzic nie nauczy dziecka, nie pokaże dziecku, nie pomoże dziecku w nauczaniu się radzenia sobie z tymi sytuacjami stresowymi, nie podpowie, zostawi dziecko samo sobie, to rzeczywiście to dziecko nigdy się nie nauczy tego. Będzie problem narastał, prawda [FGI Specjaliści, s. 21]?

Z tego względu pedagogzy mówią o tym, że jest wielu rodziców, którzy nie dorośli do pełnienia roli rodzica i przez swoją niedojrzałość wyrządzają dzieciom krzywdy powodujące zwiększone ryzyko wystąpienia uzależnień od środków psychoaktywnych.

O3: Ale ja jeszcze chciałabym wrócić do tych rodzin dysfunkcyjnych właśnie, co ja zauważyłam jeżeli chodzi o szkołę podstawową. Jest przede wszystkim coraz większa grupa rodziców, którzy są bardzo niedojrzali do swojej roli rodzica i jest po prostu... to nie chodzi o to, że to jest rodzina z jakimiś tam przejściami, jakimiś takimi trudnościami życiowymi, które według ciebie każda rodzina tam ma [FGI Pedagogzy, s. 13].

O3: Bo jak rodzic jest dojrzały i chce poświęcić dziecku, chce to dziecko [00:40:00] wychowywać, to jakiś tam czas zawsze znajdzie żeby ten kontakt z dzieckiem nawiązać. A są rodzice, którzy są bezrobotni, taka mamusia chodzi do koleżanki i po prostu całe popołudnie plotkuje i piwko sobie pije, a dziecko odprowadza do świetlicy, żeby mieć święty spokój. No to, czy to jest matka dojrzała do tego, żeby dziecko...? I jest coraz więcej właśnie takich, mówię nie dość że samotna, to jeszcze niedojrzała do tego żeby pełnić rolę matki. I to jest ogromne zagrożenie [FGI Pedagogzy, s. 13].

Rodzice dość słabo znają swoje dzieci – nie potrafią wymienić ksywek, ani nawet imion najbliższych znajomych swoich dzieci. Rodzice komunikację ze swoimi dziećmi traktują dość instrumentalnie – wolą do nich mówić, co mają robić albo kupić. Niekiedy zdarzają się przypadki, że rodzice nawet nie zadają swoim dzieciom pytania o to, o czym one marzą. Nie mają na to ani czasu, ani chęci

O6: Ja pytam rodziców na przykład często, nie tłumaczę im, nie prawie kazań, ale na przykład pytam, a czy Pani wie jakie strony odwiedza Pani dziecko w Internecie, bo on tyle czasu tam spędza, a ja mówię, ale czy Pani patrzyła chociaż co on ogląda. No nie. A czy wchodziła Pani na przykład na jego profil na facebooku, jakich ma znajomych? No nie. Rodzice są zdziwieni [FGI Pedagogzy, s. 11].

Z drugiej strony oczywiście objaśnianie tak złożonej problematyki jednoczynnikowo jest błędne. Okazuje się naturalnie, że kwestia uzależnień to skomplikowane zagadnienie. I tak jak w szkołach podstawowych rodzina może być uznana za czynnik determinujący poczynania dzieci ze środkami psychoaktywnymi, to w gimnazjum rolę tę zaczyna przejmować wpływ grupowy rówieśników.

O3: Ale właśnie tutaj jeżeli mogę się wtrącić, wydaje mi się, że w szkołach podstawowych ten problem związany z tymi środkami psychoaktywnymi dotyczy głównie dzieci z tych środowisk z rodzin wadliwie funkcjonujących. Większość tych problemów dotyczy wydaje mi się, że jednak tych rodzin. No dopiero wtedy jak dziecko przychodzi do gimnazjum, kiedy zaczyna jednak ten etap rozwoju, kiedy to grupa jest najważniejsza, kiedy bierze przykład ze swoich rówieśników, wtedy ten, że tak powiem przekrój tych dzieci, młodzieży, która sięga po te środki, jest większa. Natomiast jeżeli chodzi o szkołę podstawową to wydaje mi się, że jednak te grupy, które próbują, eksperymentują, sięgają po te rzeczy, to są jednak dzieci z tych głównie, nie mówię, że zawsze, ale głównie z tych środowisk wadliwie funkcjonujących [FGI Pedagogzy, s. 9].

Oczywiście można by zakładać i myślę, że jest to właściwe, że jeżeli jest rodzina jakaś tam dysfunkcyjna, już nie mówimy o patologicznej, ale gdzieś tam rodzice sobie nie radzą, czy są zapracowani, no to większe prawdopodobieństwo jest, że to dziecko tam prawda, może sięgnąć po narkotyki, czy alkohol, czy papierosy. Ale tak jak patrzymy po różnych tych no

naprawdę z takich rodzin, my to mówimy, a rodzice sobie nie radzą, ale jest naprawdę spora grupa rodziców, którzy do mnie przychodzą, którzy naprawdę sensownie sobie radzą i też te dzieciaki pyta się go dlaczego, tak [FGI Specjaliści, s. 29]?

Nie miejmy zatem wątpliwości, że zwłaszcza w okresie dojrzewania rola grupy rówieśniczej jako czynnika wychowawczego, oddziałującego na młodego człowieka jest nie do przecenienia. W grupach rówieśniczych bowiem młodzież przygotowuje się do pełnienia „dorosłych ról społecznych”. W grupach tych młodzież rozwija swoją dominującą część osobowości, dowiaduje się, że reguły postępowania są pewną przyjętą konwencją i że o swoją pozycję w grupie należy rywalizować.

O11: Rodzina może bardzo fajnie funkcjonować, ale to jest taki wiek gimnazjalny, który dosyć krytyczny, kiedy dzieci się buntują wobec rodziców, a więc z tym sobie rodzice mogą nie radzić w tym momencie, w tym okresie wiekowym.

B: Czyli tutaj nawet z dobrych rodzin, tak? To nie ma reguły?

O8: Masz rację Zbyszek, np. przychodzą rodzice, przychodzi do mnie taka mama, której córka jest zupełnie inna niż ona, tak? Bo nie jest systematyczna, ale się uczy, jakiś epizod narkotykowy miała, który już dawno jest zapomniany i matka sobie nie radzi z tym, że jej córka, bo matka jest poukładana, wysokie stanowisko itd., a córka ma takie, taka przeciętna młoda osoba. Chce pójść na dyskotekę, pobawić się na imprezie, wypić piwo, skończyła 18 lat, tak [FGI Specjaliści, s. 31]?

Specyfika wieku młodzieńczego. Okres dojrzewania to jest okres burzy i naporu, to jest okres szukania swojego miejsca na ziemi, to jest okres eksperymentowania, to jest okres kombinowania, chęci bycia akceptowanym, która jest najważniejsza na świecie w tym momencie, upadku autorytetów i stu tysięcy innych rzeczy, dlatego no myślę sobie że też, że tak powiem kary muszą być trochę inne dla tych małałatów [FGI Specjaliści, s.8],

Przyczyny pierwszego sięgnięcia po rozmaite środki psychoaktywne są najczęściej grupowe. Jest to chęć zaimponowania innym lub dostosowania się do ich oczekiwań. Zażywanie środków psychoaktywnych w dominującej mierze po raz pierwszy ma miejsce na imprezach, domówkach czy dyskotekach.

O2: To znaczy ja myślę, że tutaj nie jest kwestia kontroli, bo to, że młodzi ludzie sięgają po różnego rodzaju środki to wypływa z pewnych uwarunkowań, potrzeb, prawda? Przede wszystkim wpływ grupy rówieśniczej, chęć tego żeby być w tej grupie, albo żeby być bohaterem. Bo na przykład jak ktoś, czy no bo różne są przyczyny tego, że młodzież sięga po tego typu środki [FGI Pedagogzy, s. 6].

Dyskoteka czy nawet domówka czy w domu czy gdzieś tam. I w zależności od tego jaki cel chcemy osiągnąć, młodzież nie patrzy na to czy to jest akurat amfetamina czy marihuana z nazwy tylko co ona mu może dać. Jeżeli chce zdać egzamin czy napisać sprawdzian, bierze amfetaminę. Jeżeli idzie na dyskotekę bierze ekstazy. Jeżeli chce się wyluzować kumpel z kumplem to pali marihuanę, tak [FGI specjaliści, s. 16].

O8: Z mojej obserwacji wynika że te pierwsze razy najczęściej są gdzieś tam w grupie, gdzieś to jest jakaś impreza czy jakaś tam nie wiem [FGI Specjaliści, s 16].

O1: W szkołach na początku obserwujemy, że dużą rolę ogrywa środowisko rodzinne, a z wiekiem coraz większą rolę odgrywa grupa. I komu jak komu, ale wiemy wszyscy, że najtrudniej jest odmówić rówieśnikowi. Więc te zachowania mimo tego, że dziecko może być wyuczone, nauczone, ale w grupie, presja grupy w pewnym wieku jest niezaprzeczalna i szczęśliwy ten, który poza złą grupą się znajdzie [FGI Pedagogzy, s. 23].

W tej sytuacji wydzielenie środkowego etapu edukacji powszechnej w postaci gimnazjum jako bytu osobnego zdaniem badanych był złym posunięciem. Wiek gimnazjalny jest wg nich najtrudniejszym okresem jeśli chodzi o życie społeczne i relacje z rówieśnikami.

O1: Zrobiono bardzo złą robotę w zakresie podziału na podstawówkę i gimnazjum w okresie dojrzewania i to od samego początku było wiadomo, że to wpłynie na poziom wzrostu lawinowego uzależnień, bo wiadomo, że to ma gdzieś tam swoje źródło i to tu tak. Natomiast zrobiono to, co zrobiono i to już jest teraz nie do odwrócenia, powstały placówki, dyrekcje, zarządy, kierownictwa itd. [FGI Pedagogzy, s. 38].

Przyczyną krytycznej oceny istnienia szkół gimnazjalnych jest w opinii specjalistów stworzenie sytuacji „pseudodorosłości”, czyli danie dzieciom do zrozumienia, że przynależą już do innej kategorii

wiekowej, niż dzieci z podstawówki, a więc przysługują im inny rodzaj zachowań [FGI Specjaliści, s. 6]. Dlatego eksperci oczekiwali by zmian systemowych, które z pewnością pozytywnie odbiją się na rozpowszechnieniu stosowania środków psychoaktywnych i uzależniania się od nich.

O2: No tak, ale jak dojdziemy do tego no to wiadomo, że edukacja jest w ogóle szkoła jest patologiczna i szkodliwa i wymaga rewolucji, a nie ewolucji.

O9: Ale tak jest.

O7: Potrzeba Piotrek rewolucji no tak naprawdę.

O9: Rewolucji potrzeba, trzeba zlikwidować wiadomo gimnazjum [FGI Specjaliści, s. 45].

Specjaliści wskazywali również na pewne ograniczenia kompetencyjne rodziców, którzy nie potrafią zagospodarować czasu wolnego swoim dzieciom. Nadmiar czasu wolnego, brak hobby

Gros problemów to są jednak rodziny z bardzo dużym takim problemem rodzinnym, gdzie nie ma tej pracy, że tu nawet nie chodzi o czas, bo rodzic by miał ten czas, bo on nie potrafi w ogóle zagospodarować tego czasu dla siebie, dla dziecka. I faktycznie taka bezradność, niedojrzałość, nie wiem nawet jak to nazwać tych rodziców. I dziecko pozostaje samotne w tym wszystkim i ta samotność dziecka no pcha go w różne środowiska, w różne miejsca. Jak ja to mówię, łązi po tym osiedlu, nie wie co ze sobą zrobić i spotka, zawsze kogoś spotka, no kto mu ten czas zagospodaruje tak, czy inaczej [FGI Pedagodzy, s. 15].

Zdaniem ekspertów istotnym czynnikiem, który niemal gwarantuje to, że dzieci nie będą się interesowały substancjami psychoaktywnymi jest posiadanie swojego hobby, które będzie właśnie zagospodarowywało ów nadmiar wolnego czasu.

O3: Właśnie ja się całkowicie jako lewica nie zgadzam z resztą kolegów, że profilaktyka jest skuteczna w ogóle i np. jak ja czasami tam rozmawiam z jakimś klientem na temat ośrodka, to jego tam nie kręci, że on tam życie może zmienić, coś se pokładać, do szkoły zajrzeć, jego błysk w oku u niego widać, jak mówi, że sobie z łuku może postrzelać.

O8: Na przykład no.

O5: No, ale o to chodzi no, bo to jest profilaktyka właśnie.

O8: Ale dziwisz się? Ja się nie dziwię.

O9: Ale hobby jest czynnikiem chroniącym [FGI Specjaliści, s. 39].

O9: Ja tak powiem, jeżeli my w Cholewiance, w ośrodku skoncentrowalibyśmy się tylko i wyłącznie na terapii, to myśmy mogli zamknąć ośrodek i pójść do domu. U nas jest tyle form oddziaływania na młodego człowieka, z rękodziełem, z teatrem, z pantomimą, z wszystkim [FGI Specjaliści, s. 39].

Ostatnim czynnikiem, który niejako łączy się z pozostałymi trzema pozostałymi jest niska samoocena.

O11: Zróżnicowanie... rodziny, historia uzależnienia w rodzinie tak na pewno.

O10: Jakie są relacje w rodzinie, czy są w trakcie rozwodu, czy nie to też? To odbiera pewność siebie.

O8: Na przykład są jakieś traumatyczne sytuacje w rodzinie, tak?

O8: Tak, ale też niskie poczucie własnej wartości [FGI Specjaliści, s.27].

2.3.5 Postawy uczniów wobec substancji psychoaktywnych

Mówienie o postawach wobec środków psychoaktywnych zdaje się być kluczowe z perspektywy przeciwdziałania rozpowszechnieniu uzależnień. Młodzież ma bowiem ułatwiony dostęp do środków psychoaktywnych w Internecie, wielu z nich ma z tymi środkami kontakt w ramach interakcji w swych grupach rówieśniczych lub dlatego, że jest to stały element życia społecznego, o którym często pochlebnie mówią celebryci lub politycy [FGI Specjaliści, FGI Pedagodzy].

Uczniowie bardzo często są teoretycznie uświadomieni nt. szkodliwego działania narkotyków. Jednak to nie przekłada się na żadną praktykę, bo sądzą, że ich to nie dotyczy. Czytają w Internecie informacje o tym, że marihuana to środek leczniczy. Likwiduje ból głowy, leczy problemy z kręgosłupem, raka itd. I właśnie wg pedagogów my wszyscy kształtujemy ten klimat kulturowy wobec substancji psychoaktywnych. Odpowiadamy po części wszyscy za przyzwolenie na tworzenie

się ruchów dążących do legalizacji marihuany. To właśnie współtworzy klimat akceptacji miękkich narkotyków.

O5: Dlatego mówię, że to zależy od nas wszystkich. Nie tylko od tej wąskiej grupy ludzi, która jest czy w szkole, czy w jakiejś innej instytucji, wszyscy, bez wyjątku wszyscy [FGI Pedagodzy, s. 16].

O1: Ale póki co, póki będziemy mieć takie podejście jak np. podejście polityka, który mówi, że tam legalizacja marihuany itd. i takie ruchy, które się budzą, młodzi ludzie do zawsze byli zbuntowani, gniewni i tacy mieli tendencje do rewolucji, spierania się, niegodzenia się z rzeczywistością. W związku z czym, dla nich takie historie są no świetną pożywką, oni to bardzo chętnie kupują. Wręcz się identyfikują z takim myśleniem [FGI Pedagodzy, s. 17].

Nie bez wpływu na postawy młodych są media, które pewne zachowania promują, lansują czy innymi słowy normalizują. Często jest tak, że dla młodzieży to, co jest w mediach jest tym, co jest elementem norm społecznych, których należy przestrzegać. Przed tym efektem dzieci i młodzież mogą uchronić rodzice.

O1: Media mają przeogromny wpływ. Już nie mówię o portalach społecznościowych, ale zacznijmy od tych naszych polskich gwiazd, nie sięgajmy strasznie daleko. Sięgnijmy chociażby po polskich wokalistów, co oni prezentują, co oni mówią o życiu, co mówią o postawach, co mówią o kontaktach z narkotykami i o środkach psychoaktywnych. Jeżeli Pani Kora na przykład na swojego pieska sobie przesyłkę życzy do domu, bo to nie ona zamawia, tylko jej piesek. Przecież to są, dzieci nie są tylko i wyłącznie wychowywane przez rodziców i przez szkołę. W dużej mierze są wychowywane przez świat medialny, tego typu newsy się przenoszą no już w okresie gimnazjalnym i licealnym. To przecież dzieci wyciągają z tego wnioski jedne lepsze od drugiego [FGI Specjaliści, s. 31].

Natomiast no są też rodziny, które nie oszukujemy się, według mnie wadliwie funkcjonują z tego względu, że za bardzo są zapatrzone w pewne nowości; bezkrytycznie przyjmują pewne wartości narzucane przez media, przez celebrytów. Tacy ludzie bezkrytycznie idą za modą, za tymi nowościami, nie będą jakimś oparciem, nie będą wzorcami dla swojego dziecka. Nie

będą autorytetem, który może tego młodego człowieka jakieś pozytywne dla niego samego postawy wytworzyć [FGI Pedagogzy, s. 31].

W kwestii rozpowszechnienia wszelkich środków psychoaktywnych lubelscy specjaliści ds. uzależnień wskazywali na dużą zmianę w tzw. klimacie społeczno-kulturowym, jaki panuje wokół legalnych i nielegalnych środków psychoaktywnych. Zauważali istotną zmianę, która zasadza się na wzroście społecznego przyzwolenia na stosowanie tych substancji. Ich obserwacje wskazywały, że w skutek tych przemian substancje psychoaktywne przestały być czymś modnym w kręgach młodzieżowych, a stały się czymś normalnym.

O9: Kiedyś rzeczywiście można było mówić w kontekście mody, że gdzieś to... dzisiaj to już nie jest modne. Dzisiaj to już jest naturalne, wpisane [w ich życie – red.]

O9: Kiedyś oczywiście to [np. opiatowce – red.] było modne.

O5: I to był styl życia po prostu.

O8: Dokładnie tak.

O9: Dzisiaj to już jest norma [FGI Specjaliści, s. 25].

O9: A no dlatego niech Pan w drugiej klasie gimnazjum zrobi prywatkę w domu, pod tytułem swoje imieniny, tak? I Pan zakomunikuje swoim gościom, że nie przynosi alkoholu, trawy itd., zobaczy Pan kto przyjdzie [FGI Specjaliści, s. 26].

Ja myślę, że tutaj trzeba wziąć pod uwagę taki aspekt, że młodzież w dzisiejszych czasach uważa że marihuana nie jest narkotykiem i to może być zagmatwane [FGI Specjaliści, s. 4].

O9: Ale o czym mówimy? Weźmy trawę zwykłą, no Boże kochany no.

O5: Znaczy nie bierzmy, bo ja nas złapią to...

O9: A my w dalszym ciągu, no może nie my, ale dzieci w dalszym ciągu pozostają na poziomie, że trawa nie jest narkotykiem.

O9: Miękkie, samosiejka i jeszcze jakieś tam inne.

O2: Znaczy w ogóle, że nie jest narkotykiem, że nie uzależnia [FGI Specjaliści, s. 36].

O2: To znaczy dalej stawiam pytanie, bo są różne czynniki, po co, prawda? Jedni będą po to, żeby sobie poprawić nastrój, żeby się dobrze bawić, sięgać bo np. jest grupa i tutaj sobie tego,

inni będą dlatego żeby poradzić sobie z jakimiś własnymi kłopotami, z napięciem w dużej mierze, ze stresem. Jeszcze inni, żeby się np. przypodobać. Naprawdę tych motywów będzie tyle, ile jest ludzi, tak bym to powiedziała. Natomiast w dużej mierze od tego, czy ktoś to weźmie, czy nie będzie też zależało, czy ta jego konstrukcja, czy potrafi odmówić, czy potrafi powiedzieć: nie, dziękuję, to nie dla mnie. I czy będzie miał taki system wartości, który będzie jakby uzasadniał to. Czyli będzie miał to [FGI Pedagodzy, s. 33].

Kształtowanie właściwych i przede wszystkim realistycznych postaw wśród młodzieży wobec stosowania środków psychoaktywnych jest o tyle istotne, że obecnie zdaniem specjalistów w przestrzeni publicznej i publicznym dyskursie dochodzi zatarcia pewnych granic. Np. piwo zostaje nazywane napojem, zaś marihuana lekarstwem. Ponadto, owy klimat społeczno-kulturowy przekłada się na to, czego rodzice wymagają od swoich dzieci i na co im przyzwalają. Ale pamiętajmy, że jak wskazują pedagodzy stopień przyzwolenia dla rozmaitych środków psychoaktywnych jest różny i jest to zmienne.

O2: A ja się nie zgodzę, bo ja robiłam badania ankietowe i mnie najbardziej zaskoczyła jedna rzecz, jeśli chodzi o dostępność różnych środków, zwłaszcza tutaj mówię o alkoholu. Wbrew pozorom po prostu młodzi ludzie mają przyzwolenie w domu, razem z rodzicami robią różnego rodzaju imprezy [FGI Pedagodzy, s. 6]...

O2: Ale mimo wszystko jest z tego co wczoraj na przykład na szkoleniu mówiono, zupełnie zmiana nastawienia społeczeństwa do palenia papierosów i w porównaniu na przykład z alkoholem [FGI Pedagodzy, s. 7].

O5: Ale informacja i działanie na podświadomość, prawda? To jest w tym momencie, nie ma co się łudzić, młody człowiek wzrasta w takiej atmosferze społecznego przyzwolenia na obecność wszelkich używek w życiu codziennym [FGI Pedagodzy, s.8].

Warto w tym miejscu nadmienić, że bardzo ważną bazę jest to, co dzieci wynoszą z domu pod względem akceptacji siebie i radzenia sobie ze stresem, czy ogólniej, trudnymi sytuacjami. Rodzina jest w stanie dać wiarę w siebie tak, aby ustrzec dziecko przed wpadaniem w różne pułapki czyhające na nie we współczesności.

O3: Najbardziej jest istotne to, co kolega tutaj mówił, że właśnie, jak są przygotowani do życia przez rodziców, to potrafią odmówić i potrafią rozpoznać sytuację [FGI Specjaliści, s. 37].

O2: Tak i to w dużej mierze będzie decydowało o tym, że będzie sięgał. Dlatego, że ta grupa będzie mu to proponowała, to będzie atrakcyjne dla niego, żeby być razem. Myślę tutaj jest ten jeden z czynników i tutaj różne mogą być jeszcze czynniki związane z tym żeby, jeśli chodzi o osobę własną. Czasami jest tak, że tutaj jeśli chodzi, że tak przejdę do szkoły i do rodziny, bo jeśli chodzi o rodzinę to też jest ważny czynniki [FGI Specjaliści, s. 37]

Na pewno nie można powiedzieć o tym ze spokojną akceptacją, że młodzież się tylko buntuje, potrzebuje buntu i bez buntu nie ma młodzieży. Rzecz jest bardziej skomplikowana, bo młodzież podchodzi do rozmaitych norm dość ambiwalentnie, bo z jednej strony dość mocno narzeka na ich istnienie, ale z drugiej strony bardzo ceni ludzi, którzy są konsekwentni w przestrzeganiu jakichś zasad – to im również imponuje.

O5: Ja spotkałam się w rozmowach z młodzieżą z... bo była taka akcja uświadamianie od tej strony prawnej, prawda? Spotkałam się z czymś takim, że oni sobie cenią bardzo mocno osoby, które bardzo restrykcyjnie przestrzegają tych wszystkich zasad i mimo, że psioczą młodzi ludzie na te osoby, to je cenią. To jest przekaz taki, że konsekwentne przestrzeganie, wymaganie, ostre wymaganie tych wszystkich zasad, zapisów, które są, jest potrzebne, prawda? [FGI Pedagodzy, s. 22].

O5: Bo to są granice. Młodzież potrzebuje, z przekazu młodzieży wynika, że młodzież potrzebuje jasno wyjaśnionych, postawionych granic. Jeżeli to ma, jest w stanie się uporządkować łatwiej, czy trudniej, krócej, czy dłużej to trwa, ale jest się w stanie podporządkować. Sprawa tak jak patrzę na gimnazjum, w którym pracuję w tej chwili, postawiona sprawa punktowego wystawiania oceny z zachowania, młodzież zna kryteria, młodzi ludzie znają kryteria i oni tego przestrzegają. Na terenie szkoły tego przestrzegają. Było im to potrzebne. Czyli w tym momencie mamy odpowiedź, no jeżeli my będziemy te wymagania stawiali, jeżeli będziemy restrykcyjnie przestrzegali tych wszystkich rzeczy, będziemy mieli... możemy odnieść sukces. Ale sami tego nie zrobimy [FGI Pedagodzy, s. 16].

Młodzież bardzo zwraca uwagę na to, czy ktoś chcący ich prowadzić, kształtować jest w swoim

działaniu konsekwentny i służy swoim przykładem. Jeśli tak nie jest osoba taka nie będzie dla młodzieży przekonująca. Młodzież często nie rozróżnia tego, czym są tzw. normy postulowane, a czym normy realizowane. Gdy obserwuje u kogoś niekonsekwencje, to łatwo jej taką osobę zamknąć w kategorii hipokryty, czyli kogoś bardzo niewiarygodnego, komu trudno zaufać.

O2: Taki banalny przykład, ale on funkcjonuje, słuchaj nie pal, a sam pali, prawda? Więc słowa uczą, ale przykłady pociągają, w związku z tym tutaj jest to najważniejszy czynnik [FGI Pedagogzy, s. 23].

2.3.6 Słowa uczą, przykłady pociągają. Ocena programów profilaktycznych

Przyczyny uzależnień zdaniem ekspertów są dość stałe i żadne zapisy w ustawach ich nie wyeliminują. To co można robić to zmniejszać prawdopodobieństwo ich wystąpienia, ale na pewno nie za pomocą przepisów prawnych, a skutecznych programów profilaktycznych.

Trzeba je przeleczyć. Tak jak gość który ma zawał, kładziemy go na oddział i spodziewamy się że jak wyjdzie z oddziału będzie zdrowy, nowy, nie, on będzie musiał co trzy tygodnie być na oddziale żeby go tam ciągle gmerać i przerabiać. Tak wygląda procedura pracy z osobą chorą. Uzależnienia to choroba [FGI Specjaliści, s. 22].

Jednym z gwarantów tego, że nie będzie dochodziło wzrostu stosowania środków psychoaktywnych jest prowadzenie systematycznej kompatybilnej z innymi programami profilaktyki.

O8: Przede wszystkim działania profilaktyczne są niesystematyczne, jesteśmy też rodzicami i wiem jak to wygląda w szkole. W podstawowej szkole np. moja córka miała jakieś tam bardzo fajne zajęcia, co już w gimnazjum nie było kontynuowane, bo poszła do innego gimnazjum, które tego nie kontynuowało. Tamto gimnazjum rozpoczęło kontynuację czegoś tam znowu innego, czego już w liceum się nie da kontynuować i to jest takie skakanie cały czas. Żeby profilaktyka odniosła jakieś efekty, to musi być systematyczna, musi być od najmłodszych lat, to muszą być rodzice zaangażowani w to, faktycznie stricte zaangażowani. A my to co powiedziałaś Dorota, aktywność, bo jest dzień zapobiegania narkomanii, czy zwalczania, czy jak to zwał tak zwał, no to wtedy wszyscy na hura, tak? Bo koniec roku to są jakieś pieniądze,

to wszystkie szkoły dzwonią, bo NIK ogłosił jakiś tam raport i szkoły po tyłku dostały, to dzwonią szkoły na gwałt, o rety, bo chcą się czymś wykazać [FGI Specjaliści, s. 40].

W dalszej kolejności wskazuje się na to, że podstawowymi technikami profilaktyki są działania edukacyjne – wpływające na świadomość zagrożenia środkami psychoaktywnymi.

O2: Dla mnie osobiście to tak, ja myślę, że w dużej mierze dla młodzieży film edukacyjny, albo dyskusja, bo to jest pokolenie medialne. Oni poznają obraz i różnego rodzaju prezentacje takie przygotowane działają po prostu na skuteczność, są bardziej skuteczne. Czyli tutaj, ale w dużej mierze to są właśnie dyskusje. Z młodymi ludźmi dyskusje mają największy sens. Taka burza mózgów w małych grupach [FGI Pedagodzy, s. 33].

Jednak inni pedagodzy i specjaliści ds. uzależnień raczej nie mają złudzeń, że obecnie funkcjonujące programy profilaktyczne są nieskuteczne.

O5: Może ja coś powiem, co w ogóle zamknie dzisiejszą dyskusję. Bo mówił Pan o tym, że całe badanie jest w kierunku programu profilaktycznego, więc powiem tajemnicę taką z badań Instytutu Psychiatrii i Neurologii w Warszawie, które były opublikowane w poniedziałek, wynika że skuteczność tych programów równa się zero [FGI Specjaliści, s. 12].

Największym problemem tych programów profilaktycznych jest ich nadmierne teoretyzowanie, które skutkuje występowaniem dużego rozdzwiewku między wiedzą, a praktyką. Młodzież, której – jak już wspomniano – imponują osoby o konsekwentnych charakterach dostrzega niekonsekwencję autorów programów profilaktycznych.

O1: Mimo wiedzy, postawa jest raczej taka przyzwalająca. I społeczeństwo przyzwala i mimo tego, że w szkołach mówimy dużo o tym, to i wśród nauczycieli przecież są osoby, które palą papierosy, a prowadzą zajęcia dotyczące promocji różnego rodzaju rzeczy. Bo na przykład są przeciwko środkom, które są różnego rodzaju dragami, ale np. fajki, to dla nich jest okej. No i tu mamy taką dwoistość, że ten młody człowiek aha, tak, Pani ma rację, dobrze, zgadzam się. Bo to jest to czego Pani ode mnie oczekuje. Natomiast w gruncie rzeczy przykład bardziej jest pociągający i bardziej tak się wydaje, że no do zastosowania w momencie, to w tym momencie bierze się to, co się widzi [FGI Pedagodzy, s. 31].

O5: Wyposaża dziecko, nasze działania wyposażają ucznia w bardzo potrzebną wiedzę, prawda teoretyczną, czasami praktyczną. Czasami tak jak są, jest edukacja prawna, kiedy dziecko wie, jakie konsekwencje prawne za sięganie po środki psychoaktywne, czy dylowanie, czy różne, że świadomość jest. Natomiast życie pokazuje, że życie jest życiem, życie szkolne jest odrębną rzeczywistością [FGI Pedagogzy, s. 30].

Wnioskować trzeba zatem, że opieranie programów profilaktycznych na samych szkoleniach teoretycznych jest nieskuteczne, ponieważ nie przekłada się na praktykę. Nie znaczy to oczywiście, że jest ono zbędne. Wiedza teoretyczna jest oczywiście potrzebna, ale nie jest wystarczającym czynnikiem zapewniającym młodzieży ochronę przed uzależnieniami.

O2: Znaczą tutaj dużo mają wiedzy, ale mają bardzo mało umiejętności zastosowania tej wiedzy w praktyce. To ja bym tak powiedziała. Bo w dużej mierze można mieć wiedzę, ale jak przyjdzie konkretna sytuacja to jest bezradność czasami, albo ucieczka od tego żeby się zmierzyć [FGI Pedagogzy, s. 29].

Zdaniem pedagogów i specjalistów ds. uzależnień problematyka używania środków psychoaktywnych przez młodzież jest o tyle skomplikowanym zjawiskiem i zagadnieniem, że pomoc polegająca na prowadzeniu szkoleń bądź pogadanek jest niewystarczająca. Innymi słowy, sama wiedza na temat szkodliwości rozmaitych substancji nie jest gwarantem tego, że w sytuacji kontaktu z nimi dzieci będą umiały się przed nimi obronić i nie skorzystać z okazji, by po nie sięgnąć.

O5: Oni wiedzą doskonale, oni to wiedzą doskonale. Bo tak jak mówię, ta działka informacyjna, profilaktyczna jest bardzo dobrze realizowana w szkołach. Natomiast pomysłowość naszych dzieciaków, ciekawość, presja rówieśników, nieumiejętność radzenia sobie z ich emocjami, ze stresem, z okolicznościami, z sytuacjami, które życie codzienne niesie, z sytuacjami rodzinnymi czasami. Brak akceptacji ze strony rodziców, brak np. środków ekonomicznych na to, żeby zaspokoić w cudzysłowie według dziecka różnego rodzaju potrzeb podstawowych potrzeb. Bo dziecko może uważać, że jest to jego podstawowa potrzeba, a rodzic może uważać, że to nie jest podstawowa, podstawą jest chleb i ubranie, prawda? Natomiast dziecko uważa, że... i tu w tym momencie to rodzi stres, to rodzi sytuację taką, gdzie ono sięgnie, może sięgnąć [FGI Specjaliści, s. 21].

Ogólny klimat tworzony przez media na temat atrakcyjności różnych środków psychoaktywnych działa na niekorzyść szkoleniowo-profilaktycznych działań prowadzonych w szkołach. Dla młodzieży przekaz płynący ze strony ich idoli stosujących tego typu substancje z pewnością nie oddziałuje anty-uzależnieniowo.

O5: Wie Pan, jeżeli to co powiedziałaś wcześniej, jeżeli dziecku w szkole mówi się o zachowaniach prozdrowotnych, o zdrowym stylu życia, o życiu bez używek, bez środków psychoaktywnych, a dziecko idzie, włącza telewizor i widzi swojego idola, który mówi o tym jakie to jest fajne i powinno być dozwolone na to i prawo polskie powinno na to zezwalać, żeby mieć na własny użytek jakąś tam działkę marihuany. Jeżeli mówi o dopalaczach, że to są takie fajne doznania [FGI Pedagogzy, s. 32].

Wskazuje się, że z jednej strony współpraca z innymi jednostkami w zakresie profilaktyki uzależnień to obowiązek ustawowy, ale z drugiej strony należy pamiętać o tym, że jest to działanie bardziej skuteczne niż gdyby miało być wykonywane przez szkoły bez zewnętrznego wsparcia, z poradniami, w razie potrzeby z kuratorami sądowymi.

O1: No jest to bardzo częste, bo po pierwsze to my jesteśmy zmuszeni, zobligowani do tego, aby współpracować. Po drugie, że dzięki tej współpracy mamy pewne możliwości finansowe, bo np. gminny program w tym momencie bardziej dofinansowuje działania profilaktyczne w gimnazjach niż w podstawówkach [FGI Pedagogzy, s. 33].

Dodatkowo, eksperci sądzili, że bardzo ważne jest włączenie do współpracy z terapeutami rodziców, którzy niekiedy potrafią sprawić, że dziecko bardziej otworzy się. Jeżeli rodzice potrafią rozmawiać ze swoimi dziećmi i odpowiednio przygotować je, to działanie to wysoce zwiększa skuteczność terapii odwykowych.

O4: To jest większy kłopot, bo jeżeli rodzice umieją rozmawiać z młodym człowiekiem, jeżeli się dobrze przygotowują do tej rozmowy i pogadają otwarcie, to zupełnie inna rozmowa jest na początku, to nie ma takiego oporu i nie ma takiej niechęci tak naprawdę, więc ja nie muszę tracić jednego spotkania żeby im powiedzieć że oni muszą dalej kontynuować [FGI Specjaliści, s. 20].

O5: 3 lata temu miałam chłopca uzależnionego od narkotyków i dzięki współpracy, bardzo intensywnej współpracy matki, której rzeczywiście zależało na dobru tego chłopca, bo sama poddała się terapii, sama nauczyła się odpowiedniego reagowania. Sama w pewnym momencie podjęła decyzję po rozmowach z nami, z kuratorem, z terapeutą, że chłopca należy umieścić w ośrodku specjalistycznym. Tu mogę powiedzieć, że ta praca poszła w dobrym kierunku, bo chłopak skończył gimnazjum właśnie w tym ośrodku i wyrwał się z uzależnienia. Ale co z tego, że on miał wiedzę, prawda? Bo on miał wiedzę teoretyczną, kiedy presja rówieśnicza, kiedy okoliczności sprawiły, że on poza terenem szkoły sięgnął po to [jw.].

mocno koncentrujemy się na osobie uzależnionej, a powinniśmy o wiele bardziej koncentrować się na rodzinach [FGI Specjaliści, s. 13].

O5: Mój szanowny kolega którego dzisiaj nie ma powiedział że najlepszym sposobem terapii dla pacjenta do 16 roku życia jest praca tylko z jego rodzicami. Zgadzam się z tym.

O3: Czyli praca u podstaw. Wcześniej mówiliśmy o tym że nie ma konsekwencji, no jakie mogą być konsekwencję dla kilkunastolatka, mogą być tylko jakieś konsekwencję ze strony rodziców. Jeżeli rodzice są niewydolni wychowawczo to nie ma mowy o żadnej konsekwencji i tego nie załatwi ani policjant ani prokurator a nawet minister sprawiedliwości [FGI Specjaliści, s. 13].

Jednym z rozwiązań jest indywidualizacja programów profilaktycznych. Różnorodność w ich zakresie i kształcie daniem badanych powinna służyć temu, by dotrzeć do każdego segmentu młodzieży mniej lub bardziej zagrożonej uzależnieniem od substancji psychoaktywnych.

O5: Według mnie programy te profilaktyczne adresowane do poszczególnych grup wiekowych, powinny być dostosowane do ich możliwości i potrzeb. Tak jak w szkole średniej już ta samodzielność i własna aktywność jest bardzo istotna i ważna, tak w tym momencie w niższych grupach wiekowych powinno się brać pod uwagę oczekiwania i potrzeby tej właśnie grupy wiekowej [FGI Pedagogzy, s. 34].

Innym pomysłem jest zwiększenie dynamiki zmian w programach, tworzenie więc nowych programów z większą częstotliwością tak, aby skuteczniej odpowiadać na wyzwania współczesności,

czyli nowopojawiające się środki psychoaktywne. Badani bowiem wskazywali, że programy profilaktyczne są często przestarzałe albo niedostosowane do polskich realiów.

była sprawa dopalaczy. Pojawiły się dopalacze, a myśmy stale musieli mówić o narkotykach, o dopalaczach to nic nie było [FGI Pedagogzy, s. 36].

Zdaniem badanych programy profilaktyczne w bardzo dużej mierze są nieskuteczne, bo nie wytwarzają w młodzieży motywacji wewnętrznych do zaprzestania stosowania środków psychoaktywnych. Terapeuci wykonują bardzo dużą pracę, która jest bardzo dobra, tylko są traktowani przez młodzież jako „zło konieczne”. Młodzież korzysta z terapii, bo takie są nakazy sądów. Rozwiązaniem jest to, aby wytworzyć w leczonych motywację wewnętrzną, a więc skłonić ich do tego, aby sami chcieli sobie pomóc. Przymus w tym wypadku jest nieskuteczny.

Państwo mówicie, no jesteście terapeutami, oczywiście, prowadzicie te wszystkie ośrodki. Nie będziemy na pewno polemizować z ustawodawcą. Ale proszę Państwa skąd to się wzięło, że raptownie też taka zgłaszalność? Wiecie skąd? [00:30:00] To, że młodzi ludzie też wiedzą, jeżeli będę do Ośrodka chodził, uniknę kary, jeśli się będę zgłaszał na terapię, uniknę kary. A tak naprawdę wychodzą bardzo często zdarza się tak, że wychodzą z takiego Ośrodka i dalej to robią, nie oszukujemy się. Oszukują policję, oszukują sąd, oszukują samych siebie i rodziny i też o tej zgłaszalności to też warto powiedzieć, że to tak do końca ten kto się zgłosi to nie każdy jeden tam terapię później prowadzi, prawda? Ta zgłaszalność jest dlatego żeby uniknąć kary na przykład przez sąd [FGI Specjaliści, s. 13].

Programy profilaktyczne – jak zauważają badani – pomyślane są w ten sposób, że nie podejmuje się w ich ramach likwidacji przyczyn, a zajmuje się tylko skutkami. Dzięki takiemu krótkowzrocznemu myśleniu o terapii najczęściej dochodzi do nawrotu do uzależnienia.

tylko przychodzą dlatego, że im każą rodzice, na wniosek rodziców, tak? 6 miesięcy w ogóle pracy jako takiej żeby wzbudzić motywację taką, no i jakby tylko wyposażenie w wiedzę i to nawet jak on superowskim pacjentem przez te 2 lata czy ileś tam jest w terapii, to ja wiem że on będzie miał nawrót, bo to jest część jego leczenia [FGI Specjaliści, s. 12].

Penalizacja nie rozwiązuje problemów, a wręcz pogłębia je, bo osoba skazana za przewinienie o większej szkodliwości indywidualnej niż społecznej zostaje zamknięta w więzieniu z osobami, które mogą mieć na swoim koncie poważniejsze wykroczenia.

A mało tego, penalizując takiego dzieciaka w jakiś sposób już dajemy mu tarczę z takiej a nie takiej szkoły i on już wchodzi na tą ścieżkę z której bardzo ciężko go zawrócić, bo to już jest kontakt ze sferą kryminalną, no jakby nie patrzeć [FGI Specjaliści, s. 14].

Wzmoczona penalizacja wykroczeń młodzieży związanych ze stosowaniem substancji psychoaktywnych wiąże się też z nadawaniem takim osobom szczególnego statusu społecznego w oczach ich rówieśniczych grup odniesienia. Przez co zamiast skutkować napiętnowaniem przeciwnie – skutkuje swego rodzaju prestiżem [jw.].

Z drugiej strony jednak warto pamiętać, że obok nadregulacji wymiaru kar za posiadanie nielegalnych substancji psychoaktywnych istnieje obawa czym będzie skutkowało zmniejszenie różnych form kary. Specjaliści wskazują na to, że bezkarność także może się przyczynić do pogłębiania problemów związanych ze stosowaniem substancji psychoaktywnych.

Jeżeli mówimy o bezkarności, to jakby ten proces się bardziej nasila, bo dzieci są rzeczywiście bezkarne, bo kiedyś sąd mógł zastosować opcję, że kieruje sądownie na powiedzmy terapię czy na socjoterapię, itd. itd. i gdzieś te dzieci można było wyłapać i coś, przepraszam za wyrażenie, z nimi zrobić. W momencie kiedy skasowali, a skasowali od tego, od nowego roku, więc bezkarność [FGI Specjaliści, s. 7]

Badani mocno byli mocno utwierdzeni co do tego, że tylko formy warsztatowe polegające na długotrwałym i intensywnym kontakcie z młodzieżą mają sens i mogą się stać skutecznymi programami profilaktycznymi. Ideałem jest wg badanych wyjście z młodzieżą i połączenie pogadarek z jakąś aktywizacją fizyczną.

O9: ...może odnieść jakiś skutek tylko i wyłącznie wtedy, kiedy będzie to forma warsztatowa. Jeżeli to jest pogadanka to nie za dobrze to widzę.

O2: Mieliliśmy straszny problem, żeby właśnie wyjść poza poradnię (...) ale wiesz, poszliśmy w końcu na lodowisko, poszliśmy do herbaciarni.

O5: I co się działo?

O2: Nie no bardzo fajnie.

O5: No właśnie.

O2: No, ale wiesz, tylko to co my się z pewnym, to że tak dużo tego, no to jest pewien ideał

[FGI Specjaliści, s. 37]

Podsumowując, przypomnijmy, że zgodnie z tym, co wskazywali eksperci sięganie po substancje psychoaktywne związane jest z różnymi wewnętrznymi motywacjami. Natomiast podejmowanie terapii najczęściej jest odgórnie narzucane i z tego względu jest ono nieskuteczne już od samego początku.

Słuchajcie, ale jeżeli ktoś jest powiedzmy uzależniony czy używa i jest mu z tym jakoś tam dobrze, radzi sobie, to na pewno nie pójdzie żeby się zmieniać, to jest jasne, musi mieć jakąś motywację, musi się coś zadziać, jakaś przyczyna być tego że on przyjdzie pod naciskiem [FGI Specjaliści, s. 14].

3. Wnioski

3.1 Wnioski z analizy ankiety audytoryjnej

Ranking popularności substancji psychoaktywnych wśród młodzieży województwa lubelskiego, podobnie jak w skali kraju, otwiera alkohol, po który już wieku 10-11 lat sięga co piąty uczeń, na po osiągnięciu 18 roku życia 96% ma za sobą inicjację alkoholową. Papierosy są mniej popularne, w wieku 10-11 lat przyznaje się do ich spróbowania co dziesiąty uczeń. Z kolei problem narkotyków pojawia się dopiero w wieku gimnazjalnym, ale już wśród 14-atków sięgnęło po nie 14% a wśród 18 latków doświadczenie z narkotykami miało 40% uczniów.

Wśród młodzieży pijącej alkohol połowa sięga po niego przynajmniej raz w miesiącu, wśród palaczy aż 26% pali kilka razy dziennie, a wśród użytkowników narkotyków aż 14% sięga po nie codziennie.

Popularnym miejscem zażywania substancji psychoaktywnych są imprezy, natomiast w przypadku narkotyków najczęściej sięga się po nie w mieszkaniach kolegów/koleżanek. Jeżeli dodamy do tego informację, że wśród użytkowników narkotyków jest duży odsetek osób, które nie kupują tylko dostają narkotyki od kolegów rysuje nam się model, w którym głównym motywatorem staje się okazja.

W subiektywnym odczuciu młodzieży skala picia alkoholu i palenia papierosów wśród rówieśników jest dużo większa niż zażywania narkotyków. Ściśle wiąże się to z tym, że również dostęp do narkotyków jest postrzegany jako trudniejszy. Prowadzi nas to do wniosku, że nielegalność narkotyków utrudnia ich rozpowszechnianie wśród młodzieży. Idzie to w poprzek części młodych ludzi, którzy uważają, że niektóre narkotyki (jak marihuana) powinny zostać zalegalizowane.

Używaniu substancji psychoaktywnych nie przeszkadza świadomość ich szkodliwego wpływu na zdrowie, ani problemy społeczne, które generują.

Grupami ryzyka w odniesieniu do używania substancji psychoaktywnych są bardziej chłopcy niż dziewczęta, bardziej młodzież starsza niż młodsza, bardziej młodzież ze wsi, pochodząca z rodzin, w których nie ma obojga rodziców, posiadająca rodzeństwo i jednocześnie mająca trudne relacje z tym rodzeństwem.

Ryzyko popadania w uzależnienie jest mniejsze u osób posiadających wysoką samoocenę, wiarę w siebie oraz czujące oparcie w najbliższych.

Większy odsetek młodzieży ocenia pozytywnie programy profilaktyczne w szkołach niż negatywnie, a za najatrakcyjniejsze formy uznaje te, w których ma do czynienia z praktycznymi

przykładami (na przykład spotkania z osobami, które wyszły z uzależnienia) niż z teorią (spotkania z terapeutami). Jednak w przypadku hipotetycznych problemów z substancjami psychoaktywnymi najliczniejsza część młodzieży pomocy szukałaby w swoim domu.

3.2 Wnioski z analizy badań fokusowych

- Badani specjaliści z ośrodków pomocy osobom uzależnionym dość zgodnie wskazywali na to, że mówienie o młodzieży w wieku 11-18 jako jednolitej grupie jest nieporozumieniem, ponieważ zachodzi niezwykle istotna różnica w rozwoju psychofizycznym w ciągu tych 7 lat i 11 letnie dziecko różni się dość znacznie od osoby wchodzącej w pełnoletność.
- W gimnazjum czynnikiem sprzyjającym próbowaniu podobnych środków jest wpływ grupy rówieśniczej.
- W podstawówce niekiedy pojawiają się wśród dzieci incydenty palenia papierosów lub zażywania tabaki, zaś incydenty alkoholowe pojawiają się w gimnazjum.
- Z uwagi na zaprzestanie organizowania szkolnych dyskotek młodzież korzystająca ze środków psychoaktywnych może łatwiej ukrywać swoje „skłonności” przed nauczycielami. Z uwagi na montowanie monitoringu młodzież ucieka przed tą twardą formą kontroli poza teren szkoły, by np. palić papierosy. Z tych dwóch powodów nauczycielom trudniej jest sondować skalę zainteresowania młodzieży substancjami psychoaktywnymi.
- Mimo, że problem uzależnień młodzieży od środków psychoaktywnych jest ważnym, to jego skala nie wskazuje na to, aby mówić o nim w kategoriach alarmistycznych.
- Rodzinne czynniki skłaniające dzieci i młodzież do sięgania po substancje psychoaktywne są kluczowymi przez całe życie. W szkole podstawowej są one jednak bezpośrednio odpowiedzialne za incydenty związane ze stosowaniem środków psychoaktywnych. W gimnazjum i liceum grają rolę pośrednią, ponieważ istotniejsze stają się dla młodzieży ich grupy rówieśnicze.
- Zaburzenie funkcji rodzicielskich niejednokrotnie skutkuje tym, że dzieci z takich rodzin nie potrafią radzić sobie ze stresem, co zwiększa prawdopodobieństwo sięgnięcia po środki psychoaktywne w trudnych dla dzieci sytuacjach.
- Współcześnie panuje klimat przyzwolenia na korzystanie z wielu środków psychoaktywnych. Korzystają z nich idole młodzieży oraz celebryci przez co tematyka ta przestaje być tabu i staje się normą. Piwo nazywa się niejednokrotnie napojem, zaś marihuanę lekarstwem.
- Specjaliści i pedagodzy dostrzegają potrzebę tworzenia programów profilaktycznych, ale powinny one być odmienne od współczesnych. Powinny stawiać na kooperację z innymi organizacjami,

rodzinami uzależnionych (lub zagrożonych uzależnieniem) oraz nastawić się na likwidowanie przyczyn uzależnień i przybierać formę warsztatową.

3.3 Rekomendacje eksperckie

W niniejszym podrozdziale zaprezentowano rekomendacje dla polityki społecznej i zdrowotnej dotyczące uczniów szkół podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych uzależnionych oraz zagrożonych uzależnieniami od substancji psychoaktywnych województwa lubelskiego opracowane przez dr. Ireneusza Siudema na podstawie badań przeprowadzonych przez ASM – Centrum Badań i Analiz Rynku.

1. Na podstawie przeprowadzonych badań, w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych, rekomenduje się utrzymanie dotychczasowych działań wśród młodzieży, skoncentrowanych na ograniczaniu podaży, czyli sprzedaży alkoholu nieletnim oraz popytu, poprzez różnorodne zajęcia z zakresu profilaktyki uniwersalnej i selektywnej, prowadzonej w instytucjach oświatowych, placówkach pomocy społecznej i bezpośrednio w środowisku dzieci i młodzieży. Szczególną uwagę należy zwrócić na miejsca z ubogą ofertą spędzania czasu wolnego.
2. Wnioskuje się o wprowadzenie programów profilaktycznych w zakresie używania tytoniu, które obecnie stanowią niewielką część wszystkich planowanych działań profilaktycznych, szczególnie dotyczy to profilaktyki uniwersalnej. Używanie tytoniu zajmuje drugie miejsce po alkoholu a pod względem częstości nawet pierwsze. Palenie tytoniu w wielu przypadkach stanowi pomost ułatwiający sięganie po marihuanę i inne narkotyki używane za pomocą inhalacji. Na uwagę zasługuje fakt, że e-papierosy, będące bardzo dobrym środkiem dla nałogowo palących dorosłych, są dla młodzieży instrumentem wdrażającym do przyjmowania substancji drogą wziewną. Z tego powodu zaleca się uwzględnianie w polityce antynikotynowej również profilaktyki e-papierosów.
3. Jeśli chodzi o działania mające na celu przeciwdziałanie używaniu marihuany, w związku z upublicznieniem problemu legalizacji konopi indyjskich, rekomenduje się wprowadzenie oddziaływań na poziomie profilaktyki uniwersalnej, adresowanej jednak do dojrzałej młodzieży

(17 i 18 latków) i rodziców. Jest to związane również ze specyfiką używania marihuany w województwie lubelskim. Polega ona na tym, że statystyki zawyżają osoby używające często, przy powszechnym niewielkim zaadresowaniu tym problemem (powszechnie mniejszej znajomości tej substancji niż w populacji ogólnopolskiej). Można więc przypuszczać, że użytkownicy marihuany, to hermetyczne grupy starszej młodzieży, używający bardzo często, dlatego poza wspomnianymi programami uniwersalnymi, rekomenduje się specjalistyczne programy selektywne, czyli działania adresowane do miłośników konopi indyjskich. Aktualnie na rynku profilaktycznym istnieje wiele takich programów. Wśród bardziej znanych, zaadaptowanych do polskich warunków można wymienić program wczesnej interwencji Fred goes net, czy Candis.

4. Ważne jest również wprowadzenie działań ograniczających używanie amfetaminy oraz kokainy. Być może również bliższe rozpoznanie tego zjawiska, tzn. jego przyczyn i kontekstu środowiskowego. Gdyż jest to *novum* występujące w województwie na taką skalę (amfetamina 14% i kokaina 11%).
5. Badania częstości używania poszczególnych substancji potwierdzają konieczność specjalizacji programów w kierunku pracy z konkretnymi grupami osób zagrożonych. Widoczne to jest szczególnie wśród użytkowników narkotyków, gdzie istnieją osoby które użyły raz w życiu lub raz do roku (36%), a więc duża grupa która powinna być objęta specyficznymi oddziaływaniami profilaktyki, jeszcze uniwersalnej. 44% powinno zostać objętych profilaktyką selektywną. Natomiast osoby używające częściej niż raz w tygodniu – ok. 20% kwalifikują się do terapii.
6. Odnosząc się to tych wyników badań należy podkreślić, że dotychczasowe oddziaływana profilaktyczne mają zdecydowanie zbyt mały zasięg, tzn. obejmują zbyt małe grupy osób. Widoczny jest brak profilaktyki uniwersalnej. Cechują się również zbyt małym dostosowaniem do specyfiki problemów, czyli np. rodzaju używanej substancji, co obecnie staje się swego rodzaju trendem światowym.
7. Jeśli chodzi o umiejscowienie programów profilaktycznych, to wyniki badań wskazują na konieczność kontynuacji i poszerzenia działań w miejscach rekreacji i wypoczynku młodzieży, chodzi tu głównie o dyskoteki, czyli instytucje, gdzie możliwe jest wprowadzenie takich

programów. O wiele trudniej jest kontrolować takie miejsca jak ulica, podwórko, impreza u kolegi w domu itp., choć działalność streetworkerów wskazana by była również na obszarach gmin wiejskich i w małych miasteczkach.

8. Znaczna grupa młodzieży deklaruje, że główną przyczyną używania substancji jest fakt doznawania przyjemności. Ten emocjonalny powód jak i pozostałe, np. niewystarczająca wiedza o konsekwencjach używania substancji, występowanie problemów po użyciu alkoholu czy narkotyku (kłótnie, bójk), tego typu percepcja problemu w otoczeniu nasuwa konieczność zastosowania określonych strategii profilaktycznych, min:

- Edukacyjnych – w celu przekazania wiedzy o przyczynach, skutkach i konsekwencjach używania środków.
- Interwencyjnych – w celu udzielenia pomocy osobom na pograniczu uzależnienia, używających substancji w sposób problemowy – patologiczny.
- Alternatywnych – ukazujących zamiennie wobec substancji sposoby osiągnięcia pożądanego stanu psychicznego i zaspokajania potrzeb.
- Rówieśniczych – kreowanie oddziaływań przez samą młodzież, np. działania liderów młodzieżowych promujących zdrowy „trzeźwy” styl życia.

9. Analiza dostępności potwierdza fakt, że osoby zainteresowane nie mają trudności z zakupem substancji psychoaktywnych. Najłatwiej kupić substancje legalne, czyli alkohol, tytoń, leki. Alkohol zwykle kupuje się w małych sklepach osiedlowych. Jest to fakt ukazujący trwający wciąż problem, występujący w małych społecznościach miejskich, małomiasteczkowych i wiejskich, sprzedaży alkoholu po znajomości.

10. Narkotyki kupowane są głównie od znajomych, w takich sytuacjach przeciwdziałanie zjawisku powinno się rozpocząć od przeniknięcia do środowiska młodzieżowego w celu zebrania informacji oraz ewentualnego rozpoczęcia działań profilaktycznych, przykładem takich działań jest polska adaptacja amerykańskiego programu „Snowball”.

11. Obecnie programy profilaktyczne w szkołach są powszechne, jednak tylko ponad połowa uczniów deklaruje, że bierze w nich udział oraz ok. połowa uczniów twierdzi, że może uzyskać pomoc w szkole w przypadku problemów z substancjami psychoaktywnymi. Jeśli chodzi o takie placówki

jak szkoły to jest to zdecydowanie za mało. Warto więc zainwestować w przygotowanie kadry pedagogicznej do świadczenia podstawowej pomocy w zakresie problemów z substancjami uzależniającymi.

12. Fakt ten potwierdzają wyniki badań mówiące o popularności poszczególnych form profilaktyki szkolnej. Do najbardziej lubianych należą spotkania z osobami uzależnionymi, które jak wynika z wieloletnich obserwacji i badań zostały uznane za szkodliwe. Na drugim miejscu wymieniane są filmy o problemie, a na trzecim wizyty w ośrodkach leczenia uzależnień – obie formy o wątpliwej wartości profilaktycznej. W związku z powyższym postuluje się prowadzenie działań mających na celu zwiększenie wiedzy na temat profesjonalnych oddziaływań profilaktycznych wśród nauczycieli oraz organów prowadzących szkoły, czyli m.in. gmin i powiatów.
13. Kolejnym postulatem wynikającym z badań jest prowadzenie wczesnej profilaktyki selektywnej na podstawie wiedzy o predyspozycjach do używania substancji psychoaktywnych. Analiza profilu społeczno – demograficznego pozwala na stwierdzenie, że ryzyko użycia alkoholu rośnie wraz z wiekiem (brakuje całkowicie programów dla grupy tzw. młodych dorosłych). Są to częściej chłopcy, zamieszkujący na wsi i wychowywani przez jednego rodzica lub opiekunów prawnych. Mają rodzeństwo, przejawiają złe relacje rodzinne i negatywnie oceniają sytuację materialną rodziny. Podobny profil prezentują osoby zagrożone używaniem nikotyny, choć w przypadku tych ostatnich mniejsze znaczenie mają relacje rodzinne.
14. Jeśli chodzi o ryzyko używania narkotyków, to powtarzają się trendy dotyczące wieku, pełnoletności, płci i szkoły. Może to być zaskakujące jednak częściej używa narkotyków młodzież wiejska niż miejska.
15. Ważne w planowaniu szczegółowych założeń programów profilaktycznych jest uwzględnienie takich czynników jak obraz siebie młodzieży. Z przeprowadzonych badań wynika że najgorszą konfigurację czynników, czyli poczucie braku przyjaciół, niską samoocenę, brak wiary w siebie mają użytkownicy trzech rodzajów substancji (nikotyny, alkoholu i narkotyków). Pomimo, że badanie dotyczyło tylko niewielkiej części sfery osobowości, to jednak można postulować zwiększenie w oddziaływaniach profilaktycznych i psychokorekcyjnych koncentracji na sferze emocjonalnej i społecznej a nie jak dotychczas głównie na sferze intelektualno–poznawczej, gdyż

to właśnie ta ostatnia stymulowana jest podczas spotkań z ludźmi, filmów, pogadanek, prelekcji, wizyt w ośrodkach leczenia uzależnień, czyli najczęściej stosowanych form profilaktyki szkolnej.

16. Brakuje programów opóźniających inicjację nikotynową, alkoholową i narkotykową. Czyli oddziaływań na przełomie czwartej i piątej klasy szkoły podstawowej. Okres ten został uznany jako przejściowy i krytyczny w rozwoju ze względu na pojawiające się pierwsze przypadki używania substancji.
17. Kolejnym postulatem jest zwiększenie koncentracji na mechanizmach leżących u podłoża używania substancji psychoaktywnych, chodzi min. o wpływ grupy rówieśniczej.
18. Jednym z ważniejszych narzędzi wpływu na młodzież jest Internet. W województwie lubelskim praktycznie nie istnieją programy profilaktyczne wykorzystujące to medium.
19. W techniki oddziaływania w tym zakresie oraz możliwości rozpoznawania zagrożeń płynących z Internetu powinni być wyposażeni nauczyciele jak i rodzice. Ci ostatni stanowią bardzo ważną grupę osób ze względu na kreowanie podatności na zagrożenie substancjami jak i na skuteczność pracy profilaktycznej.
20. Zdecydowanie rekomenduje się zwiększenie ilości profesjonalnych programów profilaktycznych adresowanych do rodziców. Z racji tego, że trend taki jest już od jakiegoś czasu charakterystyczny dla większości rozwiniętych krajów na świecie, istnieje coraz więcej dobrych przykładów takich programów, część z nich jest adaptowana do polskich warunków jak np. Program Wzmacniania Rodziny (oryginalna nazwa tego programu to Strengthening Families Programme, SFP10-14).

Reasumując, na podstawie przeprowadzonych badań, rekomenduje się utrzymanie głównych kierunków pracy profilaktycznej w województwie. Należy jednak uzupełnić je i zmodyfikować w następujących zakresach:

1. Inicjowanie i wspieranie działań w środowiskach wiejskich.
2. Zwiększenie ilości programów mających na celu przeciwdziałanie używaniu nikotyny.
3. Inicjowanie specjalistycznych programów profilaktyki selektywnej adresowanych do konkretnych grup osób: użytkowników marihuany, amfetaminy, kokainy.

4. Zwiększenie zakresu masowych oddziaływań profilaktycznych, szczególnie o programy uniwersalne, dostosowane do poziomu zagrożenia używania substancjami psychoaktywnymi, uzupełniane programami selektywnymi i wskazującymi. Uwzględniające również możliwości przeciwdziałania pierwszemu użyciu substancji lub opóźnieniu inicjacji.
5. Rozwój programów realizowanych bezpośrednio w środowisku młodzieży, w tym na ulicach, w klubach i w dyskotekach.
6. Uwzględnienie w programach profesjonalnych strategii profilaktycznych m.in. edukacyjnych, interwencyjnych, alternatywnych i rówieśniczych przy jednoczesnym zwiększeniu koncentracji oddziaływania na sferę emocjonalno–społeczną.
7. Ograniczenie podaży substancji legalnych dla młodzieży przez skuteczniejsze egzekwowanie przepisów prawa oraz podaży narkotyków przez wprowadzenie oddziaływań inwigilujących środowisko młodzieżowe.
8. Zwiększenie profesjonalizmu szkolnych oddziaływań profilaktycznych przez odpowiednie przygotowanie kadry pedagogicznej oraz osób odpowiedzialnych w strukturach organów prowadzących placówki.
9. Prowadzenie profilaktyki selektywnej w oparciu o profesjonalną diagnozę beneficjentów programów.
10. Zainicjowanie oddziaływań profilaktycznych wykorzystujących Internet.
11. Zwiększenie zakresu oddziaływań na rodzinę i programów adresowanych do rodziców.

Powyższe rekomendacje stanowią uzupełnienie prowadzonej przez władze województwa lubelskiego polityki w zakresie przeciwdziałania używaniu substancji psychoaktywnych, dostosowując ją do zmian dokonujących się na szeroko rozumianym rynku tych substancji oraz do zmian w psychospołecznym kontekście ich używania.

4. ANEKS

4.1 Kwestionariusz do badania uczniów w ramach ankiety audytoryjnej

Droży Uczniowie!

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie realizuje badanie, które ma na celu diagnozę używania substancji psychoaktywnych przez dzieci i młodzież w województwie lubelskim.

W związku z tym serdecznie zapraszamy do udziału w anonimowym badaniu. Wasze odpowiedzi są objęte tajemnicą i będą przedstawiane wyłącznie w formie zestawień statystycznych bez możliwości połączenia z konkretną osobą. Wasze odpowiedzi są dla nas bardzo ważne i pozwolą ocenić, na ile problem zażywania narkotyków jest powszechny wśród uczniów szkół w województwie lubelskim.

Udzielając odpowiedzi, czytajcie uważnie każde pytanie i zaznaczajcie numer przy wybranej odpowiedzi lub wpisz odpowiedź według informacji zawartej w pytaniu. W każdym pytaniu udział jednej odpowiedzi (chyba, że w pytaniu zaznaczono inaczej).

Z poważaniem

Zespół ASM – Centrum Badań i Analiz Rynku Sp. z o.o.

M1. Ile masz lat?

..... (liczba)

M3. Typ szkoły:

1. Szkoła podstawowa
2. Gimnazjum
3. Szkoła ponadgimnazjalna

M2. Płeć:

1. Dziewczyna
2. Chłopak
1. V
2. VI
3. I
4. II
5. III

M4. Do której klasy chodzisz?

M5. Wielkość miejsca zamieszkania:

1. Wieś
2. Miasto do 50 tys. mieszkańców
3. Miasto powyżej 50 tys. mieszkańców

1. Wychowują mnie oboje rodzice
2. Wychowuje mnie tylko mama
3. Wychowuje mnie tylko tata
4. Wychowują mnie dziadkowie (lub tylko babcia lub dziadek)
5. Wychowuje mnie opiekun prawny

M6. Zaznacz zdanie, które Cię dotyczy:

M7. Twoje relacje z rodzicami/opiekunami są:

1	2	3	4	5
Bardzo złe	Raczej złe	Ani złe, ani dobre	Raczej dobre	Bardzo dobre

2. Nie -> przejdź do pytania M10

M9. Jeżeli masz rodzeństwo: Twoje relacje z rodzeństwem są:

1	2	3	4	5
Bardzo złe	Raczej złe	Ani złe, ani dobre	Raczej dobre	Bardzo dobre

M8. Czy masz rodzeństwo?

1. Tak

- a. Liczba sióstr: -> przejdź do pytania M9
- b. Liczba braci: -> przejdź do pytania M9

M10. Ile osób, łącznie z Tobą, mieszka w Twoim mieszkaniu/domu? (liczba)

M11. Zaznacz osoby, z którymi mieszkasz:

1. Mama
2. Tata
3. Babcia
4. Dziadek
5. Rodzeństwo
6. Opiekun prawny
7. Ktoś inny z rodziny
8. Ktoś inny spoza rodziny

M12. W porównaniu do innych polskich rodzin/rodzin kolegów sytuacja ekonomiczna (zamożność) Twojej rodziny jest:

1	2	3	4	5
Znacznie gorsza	Trochę gorsza	Podobna/porównywalna	Trochę lepsza	Znacznie lepsza

M13. Jak najczęściej spędzasz swój wolny czas? (zaznacz maksymalnie 3 odpowiedzi)

1. Korzystam z komputera
2. Gram w gry
3. Korzystam z Internetu
4. Spotykam się z koleżankami/kolegami
5. Czytam książki
6. Słucham muzyki
7. Oglądam TV
8. Oglądam filmy
9. Uprawiam sport

M14. Czy rodzice wiedzą jak spędzasz wolny czas?

1. Tak, zawsze
2. Tak, przeważnie
3. Rzadko
4. Nigdy

M15. Zaznacz, na ile zgadzasz się z poniższymi stwierdzeniami:

Lp.		Zdecydowanie nie	Raczej nie	Ani nie, ani tak	Raczej tak	Zdecydowanie tak
1	Mam wielu kolegów/wiele koleżanek					
2	Jestem osobą lubianą					
3	Lubię spędzać czas sam/sama					
4	Często jestem z siebie zadowolony/zadowolona					
5	Lubię siebie					
6	Jestem tak samo wartościowy/wartościowa jak inni					
7	Wierzę w siebie					
8	Mogę liczyć na wsparcie i pomoc najbliższych					

M16. Czy ktoś z Twojej rodziny miał/ma problem z używaniem:

Lp.		Nie	Tak	Jeśli <u>TAK</u> , to kto
1	alkoholu			
2	papierosów			
3	narkotyków			

M17. Jakie wykształcenie mają Twoi rodzice/opiekunowie (zaznacz tylko dla osób, które Cię wychowują):

MAMA	TATA	OPIEKUN
1. Wyższe	1. Wyższe	1. Wyższe
2. Policealne	2. Policealne	2. Policealne
3. Średnie	3. Średnie	3. Średnie
ogólnokształcące	ogólnokształcące	ogólnokształcące
4. Średnie techniczne	4. Średnie techniczne	4. Średnie techniczne
5. Zasadnicze zawodowe	5. Zasadnicze zawodowe	5. Zasadnicze zawodowe
6. Gimnazjalne	6. Gimnazjalne	6. Gimnazjalne
7. Podstawowe lub niepełne podstawowe	7. Podstawowe lub niepełne podstawowe	7. Podstawowe lub niepełne podstawowe
8. Nie wiem	8. Nie wiem	8. Nie wiem

M18. Czy w Twoim domu:

Lp.		Często	Czasami	Rzadko	Nigdy	Nie wiem
1	pije się alkohol?					
2	pali się papierosy?					
3	bierze się narkotyki lub inne rodzaje środków					

	odurzających?					
--	---------------	--	--	--	--	--

ALKOHOL

P1. Czy kiedykolwiek piłeś/piłaś alkohol?

1. Tak -> przejdź do pytania P3
2. Nie -> przejdź do pytania P2

P2. Czy zamierzasz spróbować alkoholu?

1. Tak -> przejdźcie do P18
2. Nie -> przejdźcie do P18

P3. Kiedy po raz pierwszy spróbowałeś/spróbowałaś alkoholu?

1. Miałem/miałam poniżej 7 lat
2. Miałem/miałam 7-10 lat
3. Miałem/miałam 11-14 lat
4. Miałem 15 lat i więcej

P4. Gdzie po raz pierwszy spróbowałeś/spróbowałaś alkoholu?

1. W domu, pod nieobecność rodziców
2. W domu, kiedy byli w nim rodzice
3. Podczas uroczystości rodzinnej
4. Na podwórku
5. W szkole
6. Na dyskotecę
7. W barze
8. U kolegi/koleżanki w domu
9. Na imprezie
5. Nalewka
6. Inny, jaki

P5. Jaki to był alkohol?

1. Piwo
2. Wino
3. Wódka
4. Szampan

P6. Czy obecnie zdarza Ci się spożywać alkohol?

1. Tak -> przejdź do pytania P7
2. Nie -> przejdź do pytania P18

P7. Jak często zdarza Ci się pić alkohol?

1. Codziennie
2. Kilka razy w tygodniu
3. Raz w tygodniu
4. Kilka razy w miesiącu
5. Raz w miesiącu
6. Kilka razy w roku
7. Raz w roku
8. Zdarzyło mi się to raz lub dwa do tej pory

P8. Gdzie najczęściej spożywasz alkohol?

1. W domu, pod nieobecność rodziców
2. W domu, kiedy są w nim rodzice
3. Podczas uroczystości rodzinnych
4. Na podwórku
5. W szkole
6. Na dyskotecę
7. W barze
8. U kolegi/koleżanki w domu
9. Na imprezie
6. Inny, jaki

P9. Jaki rodzaj alkoholu spożywasz najczęściej?

1. Piwo
2. Wino
3. Wódka
4. Szampan
5. Nalewka

P10. Dlaczego sięgasz po alkohol? (wybierz maksymalnie 3 odpowiedzi)

1. Bo moi koledzy/koleżanki też piją
2. Bo chcę być fajny/fajna
3. Bo chcę zapomnieć o kłopotach
4. Bo chcę się lepiej poczuć
5. By mieć dobry nastrój, dobrze się bawić

6. Bo lubię
7. Dla odwagi
8. Bo mi się nudzi
9. Bo nie potrafię odmówić

**P11. Jak czujesz się po spożyciu alkoholu?
(zaznacz wszystko to, co Ciebie dotyczy)**

1. Nie ma on na mnie żadnego wpływu
2. Jestem zadowolony/zadowolona
3. Jestem smutny/smutna
4. Jestem agresywny/agresywna
5. Tracę kontrolę nad swoim ciałem
6. Źle się po nim czuję
7. Niczego nie pamiętam

**P12. Po wypiciu alkoholu najczęściej:
(wybierz 1 odpowiedź)**

1. Czuję się źle, bo nie potrafiłem/potrafiłam odmówić
2. Wstydzę się tego
3. Obiecuję, że to ostatni raz
4. Dobrze się bawiłem/bawiłam, więc czuję się ok
5. Boję się, że będę z tego kłopoty lub zrobiłem/zrobiłam coś złego
6. Nie mam problemów, bo nie piję dużych ilości alkoholu

P13. Zaznacz wszystkie te sytuacje, które miały miejsce z powodu wypicia przez Ciebie alkoholu:

1. Pokłóciłem/pokłóciłam się z rodzicami/opiekunami
2. Pokłóciłem/pokłóciłam się z rodzeństwem
3. Pokłóciłem/pokłóciłam się ze znajomymi
4. Miałem/miałam problemy w szkole
5. Wdałem/wdałam się w bójkę
6. Miałem/miałam problemy z Policją, Strażą Miejską lub w sądzie

P14. Czy kiedykolwiek próbowałeś/próbowałaś kupić alkohol?

1. Nie, nigdy nie próbowałem/próbowałam -> przejdź do pytania P16
2. Próbowałem/próbowałam, ale nigdy mi się nie udało -> przejdź do pytania P16
3. Czasem mi się udaje, czasem nie -> przejdź do pytania P15
4. Zawsze mi się udaje -> przejdź do pytania P15
5. Kupują mi znajomi -> przejdź do pytania P16

P15. Gdzie zazwyczaj kupujesz alkohol?

1. W sklepie osiedlowym
2. W supermarkecie
3. W pubie/barze
4. W dyskotecie

P16. Skąd bierzesz pieniądze na alkohol?

1. Kieszonkowe
2. Dorabiam sobie
3. Pożyczam
4. Podkradam rodzicom
5. Inne, jakie
6. Dostaję alkohol od znajomych

P17. Zaznacz negatywne skutki picia alkoholu, jakich kiedykolwiek doświadczyłeś/doświadczyłaś lub doświadczasz? (zaznacz wszystkie odpowiedzi, które Ciebie dotyczą)

Uwaga: Po odpowiedzi na pytanie P17 przejdź do pytania P20

1. Kłótnie z najbliższymi
2. Pogorszenie nastroju
3. Utrata kolegów/koleżanek
4. Niezadowolenie z siebie
5. Kłopoty ze zdrowiem
6. Problemy w szkole
7. Problemy z prawem (Policja, Straż Miejska, sąd)
8. Nie odczułem/odczułam żadnych negatywnych skutków

P18. Jakie według Ciebie mogą być negatywne skutki picia alkoholu? (można zaznaczyć więcej niż 1 odpowiedź)

1. Kłótnie z najbliższymi
2. Pogorszenie nastroju
3. Utrata kolegów/koleżanek
4. Niezadowolenie z siebie
5. Kłopoty ze zdrowiem
6. Problemy w szkole
7. Problemy z prawem (Policja, Straż Miejska, sąd)
8. Nie ma żadnych negatywnych skutków

P19. Dlaczego nie pijesz alkoholu? (możliwość wyboru maksymalnie 4 odpowiedzi)

1. Nie potrzebuje tego robić	8. To szkodliwe dla zdrowia
2. Nie lubię	9. Uważam, że to głupie
3. Moi rodzice tego nie robią	10. Mogę się dobrze bawić bez tego
4. Nikt z moich znajomych tego nie robi	11. Nie wiem skąd wziąć
5. To nielegalne	12. Nie stać mnie na to/nie mam skąd
6. Boję się problemów z prawem	wziąć pieniędzy
7. Boję się rodziców	

PAPIEROSY (w tym e-papierosy)

P20. Czy kiedykolwiek paliłeś/paliłaś papierosy?

1. Tak -> przejdź do pytania P22
2. Nie -> przejdź do pytania P21

P21. Czy zamierzasz spróbować papierosów?

1. Tak -> przejdź do pytania P36
2. Nie -> Przejdź do pytania P36

P22. Kiedy po raz pierwszy paliłeś/paliłaś papierosy?

1. Miałem/miałam poniżej 7 lat
2. Miałem/miałam 7-10 lat
3. Miałem/miałam 11-14 lat
4. Miałem 15 lat i więcej

P23. Gdzie po raz pierwszy paliłeś/paliłaś papierosa?

1. W domu, pod nieobecność rodziców
2. W domu, kiedy byli w nim rodzice
3. Podczas uroczystości rodzinnej
4. Na podwórku
5. W szkole
6. Na wycieczce szkolnej
7. Na dyskotecie
8. W barze
9. U kolegi/koleżanki w domu
10. Na imprezie

P26. Jak często zdarza Ci się palić papierosa?

1. Kilka razy dziennie
2. Raz dziennie
3. Kilka razy w tygodniu
4. Raz w tygodniu
5. Kilka razy w miesiącu
6. Raz w miesiącu
7. Kilka razy w roku
8. Raz w roku
9. Zdarzyło mi się to raz lub dwa do tej pory

P28. Jaki rodzaj papierosów palisz najczęściej?

1. Papierosy
2. E-papierosy

P29. Dlaczego palisz papierosa? (wybierz maksymalnie 3 odpowiedzi)

1. Bo moi koledzy/koleżanki też palą
2. Bo chcę być fajny/fajna
3. Bo chcę zapomnieć o kłopotach
4. Bo chcę się lepiej poczuć
5. By mieć dobry nastrój, dobrze się bawić
6. Bo lubię
7. Dla odwagi
8. Bo mi się nudzi
9. Bo nie potrafię rzucić

P24. Zaznacz, jaki rodzaj papierosów paliłeś/paliłaś? (można zaznaczyć więcej niż 1 odpowiedź)

1. Papierosy
2. E-papierosy

P25. Czy obecnie zdarza Ci się palić papierosa?

1. Tak -> przejdź do pytania P26
2. Nie -> przejdź do pytania P36

P27. Gdzie najczęściej palisz papierosa?

1. W domu, pod nieobecność rodziców
2. W domu, kiedy są w nim rodzice
3. Podczas uroczystości rodzinnych
4. Na podwórku
5. W szkole
6. Na wycieczce szkolnej
7. Na dyskotecie
8. W barze
9. U kolegi/koleżanki w domu
10. Na imprezie

P30. Po zapaleniu papierosa: (wybierz 1 odpowiedź)

1. Czuję się źle, bo nie potrafię/potrafiłam odmówić
2. Wstydę się tego
3. Obiecuję, że to ostatni raz
4. Lubię palić papierosa, więc czuję się dobrze
5. Boję się, że będę miał/miała z tego powodu kłopoty
6. Nie ma problemu, bo nie palę dużo

P31. Zaznacz wszystkie te sytuacje, które miały miejsce z powodu palenia przez Ciebie papierosów:

1. Pokłóciłem/pokłóciłam się z rodzicami/opiekunami
2. Pokłóciłem/pokłóciłam się z rodzeństwem
3. Pokłóciłem/pokłóciłam się ze znajomymi
4. Miałem/miałam problemy w szkole
5. Miałem/miałam problemy z Policją, Strażą Miejską lub w sądzie

P32. Czy kiedykolwiek próbowałeś/próbowałaś kupić papierosy?

1. Nie, nigdy nie próbowałem/próbowałam -> przejdź do pytania P34
2. Próbowałem/próbowałam, ale nigdy mi się nie udało -> przejdź do pytania P34
3. Czasem mi się udaje, czasem nie -> przejdź do pytania P33
4. Zawsze mi się udaje -> przejdź do pytania P33
5. Kupuję mi znajomi -> przejdź do pytania P34

P33. Gdzie zazwyczaj kupujesz papierosy?

1. W sklepie osiedlowym
2. W supermarkecie
3. W kiosku
4. W pubie/barze
5. W dyskotecie

P34. Skąd bierzesz pieniądze na papierosy?

1. Kieszonkowe
2. Dorabiam sobie
3. Pożyczam
4. Podkradam rodzicom
5. Inne, jakie
6. Dostaję papierosy od znajomych

P35. Zaznacz negatywne skutki palenia papierosów, jakich kiedykolwiek doświadczyłeś/doświadczyłaś lub doświadczasz? (zaznacz wszystkie odpowiedzi, które Ciebie dotyczą)

Uwaga: Po udzieleniu odpowiedzi na pytanie P35 przejdź do pytania P38

1. Kłótnie z najbliższymi
2. Pogorszenie nastroju
3. Utrata kolegów/koleżanek
4. Niezadowolenie z siebie
5. Kłopoty ze zdrowiem
6. Problemy w szkole
7. Problemy z prawem (Policja, Straż Miejska, sąd)
8. Nie odczułem/odczułam żadnych negatywnych skutków

P36. Jakie wg Ciebie mogą być negatywne skutki palenia papierosów? (można zaznaczyć więcej niż 1 odpowiedź)

1. Kłótnie z najbliższymi
2. Pogorszenie nastroju
3. Utrata kolegów/koleżanek
4. Niezadowolenie z siebie
5. Kłopoty ze zdrowiem

6. Problemy w szkole
7. Problemy z prawem (Policja, Straż Miejska, sąd)
8. Nie ma żadnych negatywnych skutków

P37. Dlaczego nie palisz papierosów? (możliwość wyboru maksymalnie 4 odpowiedzi)

1. Nie potrzebuje tego robić
2. Nie lubię
3. Moi rodzice tego nie robią
4. Nikt z moich znajomych tego nie robi
5. To nielegalne
6. Boję się problemów z prawem
7. Boję się rodziców
8. To szkodliwe dla zdrowia
9. Uważam, że to głupie
10. Mogę się dobrze bawić bez tego
11. Nie wiem skąd wziąć
12. Nie stać mnie na to/nie mam skąd wziąć pieniędzy

NARKOTYKI (I INNE ŚRODKI ODURZAJACE)

P38. Czy kiedykolwiek próbowałeś/próbowałaś narkotyków?

1. Tak -> przejdź do pytania P40
2. Nie -> przejdź do pytania P39

P39. Czy zamierzasz spróbować narkotyków?

1. Tak -> przejdź do pytania P54
2. Nie -> przejdź do pytania P54

P40. Kiedy po raz spróbowałeś/spróbowałaś narkotyków?

1. Miałem/miałam poniżej 7 lat
2. Miałem/miałam 7-10 lat
3. Miałem/miałam 11-14 lat
4. Miałem 15 lat i więcej

P41. Gdzie po raz pierwszy spróbowałeś/spróbowałaś narkotyków?

1. W domu, pod nieobecność rodziców
2. W domu, kiedy byli w nim rodzice
3. Podczas uroczystości rodzinnej
4. Na podwórku
5. W szkole
6. Na wycieczce szkolnej
7. Na dyskotecę
8. W barze

9. U kolegi/koleżanki w domu

10. Na imprezie

P42. Zaznacz, jakiego rodzaju narkotyków wtedy spróbowałeś/spróbowałaś? (zaznacz wszystkie odpowiedzi, które Ciebie dotyczą)

1. Konopie indyjskie (marihuana, haszysz, skun)
2. Amfetamina
3. Kokaina, crack
4. Ecstasy
5. LSD
6. Opiaty (heroina, brown sugar, kompot)
7. Grzyby halucynogenne
8. Środki wziewne
9. Leki
10. Kleje
11. Dopalacze
12. Inne, jakie

P43. Czy obecnie zdarza Ci się zażywać narkotyków?

1. Tak -> przejdź do pytania P44
2. Nie -> przejdź do pytania P54

P44. Jak często zdarza Ci się zażywać narkotyków?

1. Codziennie
2. Kilka razy w tygodniu
3. Raz w tygodniu
4. Kilka razy w miesiącu
5. Raz w miesiącu
6. Kilka razy w roku
7. Raz w roku
8. Zdarzyło mi się to raz lub dwa do tej pory

P45. Gdzie najczęściej zażywasz narkotyków?

1. W domu, pod nieobecność rodziców
2. W domu, kiedy są w nim rodzice
3. Podczas uroczystości rodzinnych
4. Na podwórku
5. W szkole
6. Na dyskotecę
7. W barze
8. U kolegi/koleżanki w domu
9. Na imprezie

P46. Jaki rodzaj narkotyków najczęściej zażywasz? (wskaż maksymalnie 3 odpowiedzi)

1. Konopie indyjskie (marihuana, haszysz, skun)
2. Amfetamina
3. Kokaina, crack
4. Ecstasy
5. LSD
6. Opiaty (heroina, brown sugar, kompot)
7. Grzyby halucynogenne
8. Środki wziewne
9. Leki
10. Klej
11. Dopalacze

P47. Dlaczego sięgasz po narkotyki? (wybierz maksymalnie 3 odpowiedzi)

1. Bo moi koledzy/koleżanki też sięgają
2. Bo chcę być fajny/fajna
3. Bo chcę zapomnieć o kłopotach
4. Bo chcę się lepiej poczuć
5. By mieć dobry nastrój, dobrze się bawić
6. Bo lubię
7. Dla odwagi
8. Bo mi się nudzi
9. Bo nie potrafię rzucić
10. Bo pomagają w nauce
11. Bo jestem ciekawy/ciekawa jak działają

P48. Po zażyciu narkotyków: (wybierz 1 odpowiedź)

1. Czuję się źle, bo nie potrafiłem/potrafiłam odmówić
2. Wstydzę się tego
3. Obiecuję, że to ostatni raz
4. Lubię zażywać narkotyki, więc czuję się dobrze
5. Boję się, że będę miał/miała z tego powodu kłopoty
6. Nie ma problemu, bo nie biorę dużo

P49. Zaznacz wszystkie te sytuacje, które miały miejsce z powodu zażycia przez Ciebie narkotyków:

1. Pokłóciłem/pokłóciłam się z rodzicami/opiekunami
2. Pokłóciłem/pokłóciłam się z rodzeństwem
3. Pokłóciłem/pokłóciłam się ze znajomymi
4. Miałem/miałam problemy w szkole
5. Wdałem/wdałam się w bójkę pod wpływem narkotyków
6. Miałem/miałam problemy z Policją, Strażą Miejską lub w sądzie

P50. Czy kiedykolwiek próbowałeś/próbowałaś kupić narkotyki?

1. Nie, nigdy nie próbowałem/próbowałam -> przejdź do pytania P52
2. Próbowałem/próbowałam, ale nigdy mi się nie udało -> przejdź do pytania P52
3. Czasem mi się udaje, czasem nie -> przejdź do pytania P51
4. Zawsze mi się udaje -> przejdź do pytania P51
5. Kupuję mi znajomi -> przejdź do pytania P52

P51. Gdzie zazwyczaj kupujesz narkotyki? (wybierz maksymalnie 3 odpowiedzi)

1. W szkole
2. Na podwórku
3. Od znajomych
4. Od dilera
5. W barze/pubie
6. W dyskotecie
7. W aptece/sklepie (jeśli mowa o lekach)
8. W sklepie z dopalaczami
9. Zamawiam przez telefon
10. Zamawiam przez Internet

P52. Skąd bierzesz pieniądze na narkotyki?

1. Kieszonkowe
2. Dorabiam sobie
3. Pożyczam
4. Podkradam rodzicom
5. Inne, jakie
6. Dostaję narkotyki od znajomych

P53. Zaznacz negatywne skutki brania narkotyków, jakich kiedykolwiek doświadczyłeś/doświadczyłaś lub doświadczasz? (zaznacz wszystkie odpowiedzi, które Ciebie dotyczą)

Uwaga: Po udzieleniu odpowiedzi na pytanie P53 przejdź do pytania P56

1. Kłótnie z najbliższymi
2. Pogorszenie nastroju
3. Utrata kolegów/koleżanek
4. Niezadowolenie z siebie

5. Kłopoty ze zdrowiem
6. Problemy w szkole
7. Problemy z prawem (Policja, Straż Miejska, sąd)
8. Nie odczułem/odczułam żadnych negatywnych skutków

P54. Jakże według Ciebie są negatywne skutki brania narkotyków lub innych substancji odurzających? (można wybrać więcej niż 1 odpowiedź)

1. Kłótnie z najbliższymi
2. Pogorszenie nastroju
3. Utrata kolegów/koleżanek
4. Niezadowolenie z siebie
5. Kłopoty ze zdrowiem
6. Problemy w szkole
7. Problemy z prawem (Policja, Straż Miejska, sąd)
8. Nie ma żadnych negatywnych skutków

P55. Dlaczego nie bierzesz narkotyków? (możliwość wyboru maksymalnie 4 odpowiedzi)

1. Nie potrzebuje tego robić
2. Nie lubię
3. Moi rodzice tego nie robią
4. Nikt z moich znajomych tego nie robi
5. To nielegalne
6. Boję się problemów z prawem
7. Boję się rodziców
8. To szkodliwe dla zdrowia
9. Uważam, że to głupie
10. Mogę się dobrze bawić bez tego
11. Nie wiem skąd wziąć
12. Nie stać mnie na to/nie mam skąd wziąć pieniędzy

P56. Czy Twoi koledzy/Twoje koleżanki?

Lp.		Tak	Nie
1	Piją alkohol		
2	Palą papierosy		
3	Zażywają narkotyki		
4	Biorą inne substancje odurzające		

P58. Jak oceniłbyś skalę problemu palenia papierosów wśród Twoich kolegów/koleżanek?

1	2	3	4	5
Bardzo mała	Raczej mała	Ani mała ani duża	Raczej duża	Bardzo duża

P57. Jak oceniłbyś skalę problemu picia alkoholu wśród Twoich kolegów/koleżanek?

1	2	3	4	5
Bardzo mała	Raczej mała	Ani mała ani duża	Raczej duża	Bardzo duża

P59. Jak oceniłbyś skalę problemu zażywania narkotyków wśród Twoich kolegów/koleżanek?

1	2	3	4	5
Bardzo mała	Raczej mała	Ani mała ani duża	Raczej duża	Bardzo duża

P60. Czy w pobliżu Twojej szkoły można kupić:

Lp.		Tak	Nie
1	Alkohol		
2	Papierosy		
3	Narkotyki		

4	Leki (w celu wykorzystania ich jak narkotyki)		
5	Dopalacze		
6	Inne substancje, których można użyć jak narkotyków (środki chemiczne, substancje ziołowe)		

P61. Jaki według Ciebie osoba w Twoim wieku ma dostęp do:

Lp.		Bardzo trudny dostęp	Raczej trudny dostęp	Dostęp ani trudny, ani łatwy	Dostępne bez większych problemów	Dostępne bez żadnych problemów
1	alkoholu					
2	papierosów					
3	narkotyków					
4	leków (w celu wykorzystania ich jak narkotyki)					
5	dopalaczy					
6	innych substancji, których można użyć jak narkotyków (środki chemiczne, substancje ziołowe)					

P62. Czy zgadzasz się z poniższymi stwierdzeniami?

Lp.		Zdecydowanie nie	Raczej nie	Ani tak, ani nie	Raczej tak	Zdecydowanie tak
1	Moim zdaniem, na terenie mojej szkoły można dostać narkotyki					
2	Moim zdaniem, narkotyki sprzedawane są przez uczniów					
3	Uważam, że nauczyciele nie zwracają uwagi na picie alkoholu przez uczniów					
4	Uważam, że nauczyciele nie zwracają uwagi na palenie papierosów przez uczniów					
Lp.		Zdecydowanie nie	Raczej nie	Ani tak, ani nie	Raczej tak	Zdecydowanie tak
5	Uważam, że nauczyciele nie zwracają uwagi na zażywanie narkotyków lub innych substancji odurzających przez uczniów					
6	Uważam, że w mojej szkole jest problem z piciem alkoholu przez uczniów					
7	Uważam, że w mojej szkole jest problem z paleniem papierosów przez uczniów					
8	Uważam, że w mojej szkole jest problem z braniem przez uczniów narkotyków lub innych środków					

	odurzających					
9	Młodzież nie musi szukać nielegalnych narkotyków, ponieważ w domu lub sklepie można znaleźć inne substancje, których można używać jak narkotyków					

P63. Czy wiesz, do kogo można zwrócić się z prośbą o załatwienie narkotyków?

1. Tak
2. Nie
3. Moi znajomi wiedzą

P64. Twoim zdaniem, gdzie najłatwiej zdobyć narkotyki? (zaznacz 1 odpowiedź)

1. W szkole
2. Na podwórku
3. W barach/pubach
4. W dyskotecce
5. W Internecie
6. Nie wiem

P65. Czy uważasz, że trudno dowiedzieć się, gdzie dostać narkotyki?

1	2	3	4	5
Bardzo trudno	Raczej trudno	Ani trudno, ani łatwo	Raczej łatwo	Bardzo łatwo

P66. Zaznacz, w jakim stopniu zgadzasz się z poniższymi stwierdzeniami?

Lp.		Zdecydowanie nie	Raczej nie	Ani tak, ani nie	Raczej tak	Zdecydowanie tak
1	Bardzo łatwo można uzależnić się od alkoholu					
2	Bardzo łatwo można uzależnić się od papierosów					
3	Bardzo łatwo można uzależnić się od narkotyków					
4	Picie alkoholu jest szkodliwe dla zdrowia					
Lp.		Zdecydowanie nie	Raczej nie	Ani tak, ani nie	Raczej tak	Zdecydowanie tak
5	Palenie papierosów jest szkodliwe					
6	Zażywanie narkotyków jest szkodliwe					
7	Marihuana jest szkodliwa dla zdrowia					
8	Dopalacze są szkodliwe dla zdrowia					
9	Marihuana jest bezpieczniejsza od innych narkotyków					
10	Dopalacze są bezpieczniejsze od innych narkotyków					
11	Jestem za legalizacją marihuany					
12	Picie alkoholu jest modne					
13	Palenie papierosów jest modne					

14	Branie narkotyków jest modne					
15	W domu lub sklepie bez problemu można znaleźć coś, czego można użyć jak narkotyków					
16	Uczniowie chętniej sięgają po takie substancje odurzające, które można dostać legalnie w sklepie lub znaleźć w domu					
17	E-papieros nie jest szkodliwy dla zdrowia					

P67. Jakiej jest Twoje zdanie na temat picia alkoholu?

1. Nie należy pić alkoholu
2. Można pić alkohol, ale z umiarem
3. Picie alkoholu to osobista sprawa każdego człowieka

P68. Jakiej jest Twoje zdanie na temat palenia papierosów?

1. Nie należy palić papierosów
2. Można palić papierosy, ale z umiarem
3. Palenie papierosów to osobista sprawa każdego człowieka

P69. Jakiej jest Twoje zdanie na temat zażywania narkotyków?

1. Nie należy zażywać narkotyków
2. Można zażywać narkotyki, ale z umiarem
3. Zażywanie narkotyków to osobista sprawa każdego człowieka

P70. Czy kiedykolwiek brałeś udział w zajęciach profilaktycznych (spotkania, pogadanki, koncerty, projekcje filmów na temat skutków picia alkoholu, brania narkotyków lub palenia papierosów)?

1. Tak
2. Nie

P71. Czy w Twojej szkole prowadzone są/były programy profilaktyczne ostrzegające przed:

Lp.		Tak	Nie	Nie wiem
1	skutkami spożywania alkoholu			
2	skutkami palenia papierosów			
3	skutkami zażywania narkotyków lub innych środków odurzających			

P72. Gdzie szukałbyś/szukałabyś pomocy w przypadku problemów z zażywaniem alkoholu, papierosów lub narkotyków? (można wybrać więcej niż 1 odpowiedź)

1. W domu
2. U znajomych
3. U nauczycieli
4. U pedagogów
5. U psychologa
6. W poradni
7. Gdzieś indziej, gdzie
8. Nigdzie, sam/sama bym sobie poradził/poradziła

P73. Czy w Twojej szkole jest osoba, która pomaga uczniom w przypadku problemów związanych z alkoholem, papierosami lub narkotykami?

1. Tak
2. Nie
3. Nie wiem

P74. Czy uważasz, że uczniowie mają w szkołach łatwy dostęp do pomocy w przypadku problemów związanych z alkoholem, papierosami lub narkotykami?

1	2	3	4	5
Zdecydowanie nie	Raczej nie	Ani tak, ani nie	Raczej tak	Zdecydowanie tak

P75. Czy uważasz, że uczniowie mają poza szkołą łatwy dostęp do pomocy w przypadku problemów związanych z alkoholem, papierosami lub narkotykami?

1	2	3	4	5
Zdecydowanie nie	Raczej nie	Ani tak, ani nie	Raczej tak	Zdecydowanie tak

P76. Czy uważasz, że programy profilaktyczne skierowane do uczniów, ostrzegające przed skutkami używania alkoholu, papierosów i narkotyków są skuteczne?

1	2	3	4	5
Zdecydowanie nie	Raczej nie	Ani tak, ani nie	Raczej tak	Zdecydowanie tak

P77. Jaka forma zajęć profilaktycznych, ostrzegających przed używaniem alkoholu, papierosów i narkotyków jest według Ciebie najciekawsza?

1. Rozmowa z wychowawcą, pedagogiem
2. Warsztaty i zajęcia z terapeutami
3. Pokazy filmów, prezentacje multimedialne
4. Wizyty w ośrodkach uzależnień
5. Spotkania z osobami, które były uzależnione
6. Inne, jakie

P78. Oceń, na ile zgadzasz się z poniższymi stwierdzeniami:

Lp.		Zdecydowanie nie	Raczej nie	Ani tak, ani nie	Raczej tak	Zdecydowanie tak
1	Wiem, jakie problemy z prawem może mieć osoba niepełnoletnia, jeśli pije alkohol					
2	Wiem, jakie problemy z prawem może mieć osoba niepełnoletnia, jeśli pali papierosy					
3	Wiem, jakie problemy z prawem może mieć osoba niepełnoletnia, jeśli bierze narkotyki lub inne substancje odurzające					

Dziękujemy za wypełnienie ankiety!

4.2 Scenariusz FGI z pedagogami szkolnymi

Wstęp

Dzień dobry nazywam się i jestem pracownikiem firmy ASM Centrum Badań i Analiz Rynku z siedzibą w Kutnie. Na zlecenie Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Lublinie nasza firma ma przyjemność realizować badanie pn. „**Diagnoza używania substancji psychoaktywnych przez dzieci i młodzież w województwie lubelskim**”. Wyniki z badania posłużą do opracowania programów profilaktycznych dotyczących ograniczania tego zjawiska. Chciałbym/chciałabym poprosić Państwa o wyrażenie swojej opinii na powyższy temat.

Celem spotkania jest poznanie opinii pedagogów na temat zjawisk uzależnień w środowisku uczniów: m.in. skali rozpowszechnienia zjawiska sięgania po alkohol, papierosy i narkotyki, motywów i konsekwencje sięgania po używki, a także działania i programy profilaktyczne prowadzone w szkołach.

Ponieważ w prowadzonych rozmowach przekazują Państwo wiele cennych informacji, dlatego chciałabym/chciałbym nagrywać nasze spotkanie na dyktafon i kamerę video. Pozwoli to na wierniejsze odtworzenie przebiegu przeprowadzonej dyskusji [badacz włącza dyktafon i kamerę].

Chciałbym/abym też Państwu przedstawić ogólne zasady przebiegu naszego spotkania:

- Badanie jest anonimowe – przy przedstawianiu wyników nie będzie ujawnione, kto wypowiadał daną opinię.
- Nie obowiązuje jednomysłność, każdy uczestnik może pozostać przy własnych poglądach, przy swoim zdaniu. Każda wypowiedź jest ważna i cenna.
- Można stawiać pytania zarówno prowadzącemu jak i sobie nawzajem.
- Co jakiś czas postaram się podsumować, to co Państwo powiedzieli, aby upewnić się, że dobrze zrozumiałem/łam Państwa wypowiedzi.
- Proszę o zabieranie głosu pojedynczo, ponieważ będziemy rejestrować przebieg spotkania za pomocą kamery i dyktafonu.
- Nagranie naszego spotkania jest konieczne, ponieważ nie ma możliwości zapisywania wypowiedzi uczestników badania w trakcie dyskusji – dzięki temu wszyscy będziemy pewni, że Państwa wypowiedzi zostały wiernie zapisane, poza tym bardzo wydłużyłoby to czas naszego spotkania.
- Materiał filmowy, dźwiękowy i inne materiały dotyczące uczestników z dzisiejszego spotkania nie będą upublicznione. Posłużą do zebrania informacji i opracowania raportu z badań. Po zakończonych badaniach nagrania zostaną zniszczone. Ma to na celu zapewnienie, że będziecie Państwo w sposób swobodny i szczerzy odpowiadać na zadawane pytania.

Szanowni Państwo, ponieważ spędzimy ze sobą najbliższe 2 godziny, proponuję, abyśmy się poznali. Proszę, aby każdy z Państwa podał swoje imię i wpisał je na wizytówkę stojącą przed każdym z Państwa.

Nasza rozmowa ma dotyczyć uczniów szkół podstawowych, gimnazjalnych i ponadpodstawowych oraz różnych rodzajów substancji psychoaktywnych (alkoholu, papierosów, narkotyków, leków i dopalaczy).

MODUŁ I – poziom występowania, rozpowszechnienia i nasilenia problemów związanych ze spożywaniem przez uczniów substancji psychoaktywnych (alkohol, papierosy, e-papierosy, narkotyki, leki, dopalacze)

1. Jaka jest skala używania substancji psychoaktywnych przez uczniów w Państwa szkołach? Czy wielu uczniów po nie sięga, w jakim wieku, czy jest to problem szkół wszystkich szczebli?
2. Jakie są okoliczności sięgania przez uczniów po takie substancje?
3. Jakie konsekwencje stosowania tych substancji przez uczniów Państwo dostrzegają? (zarówno dla ucznia, jak i dla szkoły)
4. Czy w ciągu ostatnich kilku lat zjawisko sięgania przez uczniów po środki psychoaktywne się rozpowszechniło? Jeśli tak, to dlaczego?
5. Jak oceniliby Państwo skalę kontaktu uczniów z substancjami psychoaktywnymi? Czy wielu uczniów po nie sięga? Czy jest to sytuacja niepokojąca? W jakiego typu szkołach zjawisko jest bardziej rozpowszechnione – podstawowe, gimnazja, ponadgimnazjalne?

Moduł II – ocena dostępności substancji psychoaktywnych dla uczniów na terenie województwa lubelskiego

1. Czy Państwa zdaniem sąsiedztwo placówek szkolnych w postaci punktów dystrybucji środków psychoaktywnych lub miejsc spotkań młodzieży (sklepy, apteki, puby, kluby, dyskoteki itp.) wpływa na poziom zagrożeń dostępem do środków psychoaktywnych (zarówno dostępnych legalnie, jak i nielegalnie)?
2. Czy uważają Państwo, że prawo w Polsce wystarczająco zabezpiecza uczniów przed dostępem do substancji psychoaktywnych?
3. Czy konsekwencje prawne mogą być dla uczniów czynnikiem zniechęcającym do zażywania tych substancji?
4. Czy wpływ na dostępność mają postawy sprzedawców i społeczeństwa? W jakim stopniu?
5. Jakie czynniki poza czynnikami prawnymi mają wpływ na sięganie przez uczniów po te substancje (moda, reakcje społeczeństwa, wpływ rodziny i rówieśników)? Co zachęca, a co zniechęca uczniów?

Moduł III – subiektywna ocena stopnia dostępności substancji psychoaktywnych

1. Czy według Państwa uczniowie mają łatwy dostęp do poszczególnych środków psychoaktywnych?
2. Gdzie uczniowie zaopatrują się w środki psychoaktywne? (miejsca, osoby)
3. Skąd Państwa zdaniem uczniowie mają pieniądze na tego typu substancje?
4. Czy, kim są dilerzy – czy mają związek z uczniami, ze szkołą, czy nie?
5. Czy placówki szkolne zabezpieczają się przed dilerami? Jeśli tak to w jaki sposób?

Moduł IV – profil społeczno-demograficzny uczniów zagrożonych uzależnieniami i uzależnionych

1. Czy Państwa zdaniem pewne grupy uczniów są bardziej zagrożone kontaktem z substancjami psychoaktywnymi niż inne? Jeśli tak, to jakie są czynniki zwiększające zagrożenie (sytuacja rodzinna, sytuacja szkolna, sposoby spędzania wolnego czasu, samoocena uczniów, występowanie w najbliższym otoczeniu zjawiska uzależnienia)?
2. Czy Państwa zdaniem warunki ekonomiczne uczniów wpływają na zagrożenie uzależnieniami?

Moduł V – Czynniki prowadzące do uzależnień od substancji psychoaktywnych wśród uczniów

1. Dlaczego Państwa zdaniem uczniowie sięgają po alkohol, papierosy, narkotyki itp.?
2. Czy Państwa zdaniem jakieś czynniki szczególnie wpływają na zagrożenie sięgnięciem po substancje psychoaktywne?
3. Z jakimi negatywnymi sytuacjami, zdarzeniami będącymi konsekwencjami sięgania po środki psychoaktywne przez uczniów spotkaliście się Państwo w swojej pracy pedagogicznej. W swojej szkole?

Moduł VI – postawy uczniów wobec substancji psychoaktywnych

1. Czy według Państwa uczniowie są świadomi zagrożeń wiążących się z zażywaniem substancji psychoaktywnych? (zagrożenia zdrowotne, społeczne, prawne, uzależnieniem)
2. Co sądzą Państwo o postawach uczniów dotyczących mniejszej lub większej szkodliwości poszczególnego typu substancji psychoaktywnych?

Moduł VII – ocena programów profilaktycznych

1. Czy Państwa szkoły prowadzą programy profilaktyczne?
2. Jeśli tak – to jakie, jakie są metody profilaktyki w nich stosowane, jak oceniają Państwo ich skuteczność, jak odbierają je uczniowie?
3. Jeśli nie – to dlaczego?
4. Czy wiedzą Państwo, gdzie uczniowie mogą szukać pomocy poza szkołą? – jakie programy profilaktyczne prowadzą inne placówki, jaka jest ich skuteczność, czy uczniowie z nich korzystają?
5. Czy szkoły prowadzą działania profilaktyczne wspólnie z innymi instytucjami/placówkami?
6. Jakie działania profilaktyczne Państwa zdaniem są najbardziej atrakcyjne dla uczniów i skuteczne?

PODSUMOWANIE – moderator podsumowuje rozmowę, pyta rozmówców, czy chcieliby coś dodać do swoich wypowiedzi. Następnie dziękuje za udział w badaniu i żegna respondentów.

4.3 Scenariusz FGI ze specjalistami z zakresu profilaktyki i terapii uzależnień dzieci i młodzieży

Wstęp

Dzień dobry nazywam się i jestem pracownikiem firmy ASM Centrum Badań i Analiz Rynku z siedzibą w Kutnie. Na zlecenie Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Lublinie nasza firma ma przyjemność realizować badanie pn. „**Diagnoza używania substancji psychoaktywnych przez dzieci i młodzież w województwie lubelskim**”. Wyniki z badania posłużą do opracowania programów profilaktycznych dotyczących ograniczania tego zjawiska. Chciałbym/chciałabym poprosić Państwa o wyrażenie swojej opinii na powyższy temat.

Celem spotkania jest poznanie opinii specjalistów na temat zjawisk uzależnień w środowisku uczniów: m.in. skali rozpowszechnienia zjawiska sięgania po alkohol, papierosy i narkotyki, motywy i konsekwencje sięgania po używki, a także działania i programy profilaktyczne prowadzone w szkołach.

Ponieważ w prowadzonych rozmowach przekazują Państwo wiele cennych informacji, dlatego chciałabym/chciałbym nagrywać nasze spotkanie na dyktafon i kamerę video. Pozwoli to na wierniejsze odtworzenie przebiegu przeprowadzonej dyskusji [badacz włącza dyktafon i kamerę].

Chciałbym/abym też Państwu przedstawić ogólne zasady przebiegu naszego spotkania:

- Badanie jest anonimowe – przy przedstawianiu wyników nie będzie ujawnione, kto wypowiadał daną opinię.
- Nie obowiązuje jednomysłność, każdy uczestnik może pozostać przy własnych poglądach, przy swoim zdaniu. Każda wypowiedź jest ważna i cenna.
- Można stawiać pytania zarówno prowadzącemu jak i sobie nawzajem.
- Co jakiś czas postaram się podsumować, to co Państwo powiedzieli, aby upewnić się, że dobrze zrozumiałem/łam Państwa wypowiedzi.
- Proszę o zabieranie głosu pojedynczo, ponieważ będziemy rejestrować przebieg spotkania za pomocą kamery i dyktafonu.
- Nagranie naszego spotkania jest konieczne, ponieważ nie ma możliwości zapisywania wypowiedzi uczestników badania w trakcie dyskusji – dzięki temu wszyscy będziemy pewni, że Państwa wypowiedzi zostały wiernie zapisane, poza tym bardzo wydłużyłoby to czas naszego spotkania.
- Materiał filmowy, dźwiękowy i inne materiały dotyczące uczestników z dzisiejszego spotkania nie będą upublicznione. Posłużą do zebrania informacji i opracowania raportu z badań. Po zakończonych badaniach nagrania zostaną zniszczone. Ma to na celu zapewnienie, że będziecie Państwo w sposób swobodny i szczerzy odpowiadać na zadawane pytania.

Szanowni Państwo, ponieważ spędzimy ze sobą najbliższe 2 godziny, proponuję, abyśmy się poznali. Proszę, aby każdy z Państwa podał swoje imię i wpisał je na wizytówkę stojącą przed każdym z Państwa.

Nasza rozmowa ma dotyczyć uczniów szkół podstawowych, gimnazjalnych i ponadpodstawowych oraz różnych rodzajów substancji psychoaktywnych (alkoholu, papierosów, narkotyków, leków i dopalaczy).

MODUŁ I – poziom występowania, rozpowszechnienia i nasilenia problemów związanych ze spożywaniem przez uczniów substancji psychoaktywnych (alkohol, papierosy, e-papierosy, narkotyki, leki, dopalacze)

6. Jaka jest skala używania substancji psychoaktywnych przez uczniów w wieku od 11-18 lat? Czy wielu uczniów po nie sięga, w jakim wieku, czy jest to problem szkół wszystkich szczebli?
7. Jakie są okoliczności sięgania przez uczniów po takie substancje?
8. Jakie konsekwencje stosowania tych substancji przez uczniów Państwo dostrzegają?
9. Czy w ciągu ostatnich kilku lat zjawisko sięgania przez uczniów po środki psychoaktywne się rozpowszechniło? Jeśli tak, to dlaczego?
10. Jak oceniliby Państwo skalę kontaktu uczniów z substancjami psychoaktywnymi? Czy wielu uczniów po nie sięga? Czy jest to sytuacja niepokojąca? W jakiego typu szkołach zjawisko jest bardziej rozpowszechnione – podstawowe, gimnazja, ponadgimnazjalne?
11. Jak oceniliby Państwo skalę zjawiska korzystania z pomocy dotyczącej uzależnień od środków psychoaktywnych przez uczniów?

Moduł II – ocena dostępności substancji psychoaktywnych dla uczniów na terenie województwa lubelskiego

6. Czy Państwa zdaniem sąsiedztwo placówek szkolnych w postaci punktów dystrybucji środków psychoaktywnych lub miejsc spotkań młodzieży (sklepy, apteki, puby, kluby, dyskoteki itp.) wpływa na poziom zagrożenia dostępem do środków psychoaktywnych (zarówno dostępnych legalnie, jak i nielegalnie)?
7. Czy uważają Państwo, że prawo w Polsce wystarczająco zabezpiecza uczniów przed dostępem do substancji psychoaktywnych?
8. Czy konsekwencje prawne mogą być dla uczniów czynnikiem zniechęcającym do zażywania tych substancji?
9. Czy wpływ na dostępność mają postawy sprzedawców i społeczeństwa? W jakim stopniu?
10. Jakie czynniki poza czynnikami prawnymi mają wpływ na sięganie przez uczniów po te substancje (moda, reakcje społeczeństwa, wpływ rodziny i rówieśników)? Co zachęca, a co zniechęca uczniów?

Moduł III – subiektywna ocena stopnia dostępności substancji psychoaktywnych

6. Czy według Państwa uczniowie mają łatwy dostęp do poszczególnych środków psychoaktywnych?
7. Gdzie uczniowie zaopatrują się w środki psychoaktywne? (miejsca, osoby)
8. Skąd Państwa zdaniem uczniowie mają pieniądze na tego typu substancje?
9. Czy, kim są dilerzy – czy mają związek z uczniami, ze szkołą, czy nie?

10. Czy placówki szkolne zabezpieczają się przed dilerami? Jeśli tak to w jaki sposób?

Moduł IV – profil społeczno-demograficzny uczniów zagrożonych uzależnieniami i uzależnionych

3. Czy Państwa zdaniem pewne grupy uczniów są bardziej zagrożone kontaktem z substancjami psychoaktywnymi niż inne? Jeśli tak, to jakie są czynniki zwiększające zagrożenie (sytuacja rodzinna, sytuacja szkolna, sposoby spędzania wolnego czasu, samoocena uczniów, występowanie w najbliższym otoczeniu zjawiska uzależnienia)?
4. Czy Państwa zdaniem warunki ekonomiczne uczniów wpływają na zagrożenie uzależnieniami?
5. Kim są uczniowie, którzy zgłaszają się po pomoc z powodu problemów związanych z zażywaniem substancji psychoaktywnych?

Moduł V – Czynniki prowadzące do uzależnień od substancji psychoaktywnych wśród uczniów

4. Dlaczego Państwa zdaniem uczniowie sięgają po alkohol, papierosy, narkotyki itp.?
5. Czy Państwa zdaniem jakieś czynniki szczególnie wpływają na zagrożenie sięgnięciem po substancje psychoaktywne?
6. Z jakimi negatywnymi sytuacjami, zdarzeniami będącymi konsekwencjami sięgania po środki psychoaktywne przez uczniów spotkaliście się Państwo w swojej pracy?

Moduł VI – postawy uczniów wobec substancji psychoaktywnych

3. Czy według Państwa uczniowie są świadomi zagrożeń wiążących się z zażywaniem substancji psychoaktywnych? (zagrożenia zdrowotne, społeczne, prawne, uzależnieniem)
4. Co sądzą Państwo o postawach uczniów dotyczących mniejszej lub większej szkodliwości poszczególnego typu substancji psychoaktywnych?

Moduł VII – ocena programów profilaktycznych

7. Czy szkoły i inne placówki prowadzą programy profilaktyczne skierowane do uczniów?
8. Jeśli tak – to jakie, jakie są metody profilaktyki w nich stosowane, jak oceniają Państwo ich skuteczność, jak odbierają je uczniowie, czy z nich korzystają?
9. Jeśli nie – to dlaczego?
10. Czy szkoły prowadzą działania profilaktyczne wspólnie z innymi instytucjami/placówkami?
11. Jakie działania profilaktyczne Państwa zdaniem są najbardziej atrakcyjne dla uczniów i skuteczne?

PODSUMOWANIE – moderator podsumowuje rozmowę, pyta rozmówców, czy chcieliby coś dodać do swoich wypowiedzi. Następnie dziękuje za udział w badaniu i żegna respondentów.

4.4 Wytyczne do analizy desk research (zgodne z OPZ)

Ocena sytuacji i charakterystyka problemu używania substancji psychoaktywnych. W szczególności:

- czynniki specyficzne dla województwa lubelskiego;
- diagnozę zjawiska uzależnienia od środków psychoaktywnych;
- dane statystyczne (dynamikę zmian na przestrzeni ostatnich 5 lat) dotyczące problemu uzależnień od środków psychoaktywnych w województwie lubelskim: dane ogólne oraz z wyszczególnieniem dzieci i młodzieży, wskaźniki ogólnopolskie i wojewódzkie;
- dostępność substancji psychoaktywnych w województwie lubelskim, ograniczenia prawne;
- opis infrastruktury wojewódzkiej w obszarze placówek udzielających pomocy dzieciom i młodzieży zagrożonych uzależnieniem i uzależnionych od substancji psychoaktywnych.

4.5 Źródła wykorzystane do analizy desk research

1. Ustawa o przeciwdziałaniu narkomanii
2. Ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi
3. Strategia Polityki Społecznej Województwa Lubelskiego na lata 2005-2013
4. Wojewódzki Program Przeciwdziałania Narkomanii i HIV/AIDS na lata 2011-2015
5. Wojewódzki Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na lata 2011-2015
6. Raport Wojewódzki Problemy związane z narkotykami, ich używaniem, rynkiem oraz realizacją ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii na terenie województwa lubelskiego w 2011 roku
7. Raport Wojewódzki Problemy związane z narkotykami, ich używaniem, rynkiem oraz realizacją ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii na terenie województwa lubelskiego w 2008 roku
8. Raport Wojewódzki Problemy związane z narkotykami, ich używaniem, rynkiem oraz realizacją ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii na terenie województwa lubelskiego w 2007 roku
9. Konsumpcja substancji psychoaktywnych przez młodzież szkolną – Młodzież 2008 – raport CBOS
10. Młodzież 2010 – raport CBOS
11. Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną - raport z ogólnopolskich badań ankietowych zrealizowanych w 2007 r.
12. Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną raport z ogólnopolskich badań ankietowych zrealizowanych w 2011 r.
13. Diagnoza używania substancji psychoaktywnych przez dzieci i młodzież województwa lubelskiego 2009
14. Stan zdrowia ludności Polski w 2009 r. – GUS
15. Zdrowie dzieci i młodzieży w Polsce w 2009 r. – GUS
16. Rejestry placówek udzielających pomocy dzieciom i młodzieży zagrożonych uzależnieniem i uzależnionych od substancji psychoaktywnych

ASM - Centrum Badań i Analiz Rynku jest istniejącą od 1996 roku firmą posiadającą status Instytutu badawczego oraz Centrum Badawczo-Rozwojowego. Wieloletnie doświadczenie zdobyte podczas realizacji badań marketingowych, badań sektora publicznego oraz nowatorskich projektów międzynarodowych stawia ASM na pozycji specjalisty kierującego do swych Klientów ofertę odpowiadającą najwyższym standardom badawczym.

ASM - CENTRUM BADAŃ I ANALIZ RYNKU SP. Z O.O.

Ul. Grunwaldzka 5, 99-301 Kutno

Tel.: 24/ 355-77-00

Faks: 24/ 355-77-01

E-mail: sekretariat@asm-poland.com.pl

www.asm-poland.com.pl

Więcej niż agencja badawcza

Nie tworzymy **rzeczywistości**
pomagamy ją **poznać**